

Jakten på risiko

Vurderinger, følelser og valg hos patruljerende politi

av

Kristin Hellesø-Knutsen

Thesis submitted in fulfillment of
the requirements for degree of
PHILOSOPHIAE DOCTOR

Universitetet
i Stavanger

Det samfunnsvitenskapelige fakultet

2013

Universitetet i Stavanger
N-4036 Stavanger
NORWAY

www.uis.no

©2013 Kristin Hellesø-Knutsen

ISBN: 978-82-7644-554-1

ISSN: 1890-1387

Ph.d.avhandling nr.212

Takk

Jeg har i løpet av de siste årene hatt drømmejobben. Jeg har fått fordype meg i et tema jeg selv har valgt, jeg har lest, tenkt, analysert, tolket, diskutert og skrevet. Jeg har gjennom arbeidet lært mye om politiet generelt og om operativt politiarbeid spesielt. Jeg har blitt bedre kjent med risikoforskningsfeltet og jeg har utvidet min teoretiske, analytiske og metodiske kompetanse. I tillegg har jeg igjen fått bekreftet at jeg aldri gir meg.

Dette arbeidet hadde imidlertid ikke blitt det samme uten en del velvillige personer:

Takk til informantene, både dere jeg kjørte patrulje med og dere jeg intervjuet. Takk for at dere bød på dere selv og inviterte meg inn i deres politihverdag. Takk også til alle respondentene som svarte på spørreskjemaet og med det gjorde akkurat denne studien mulig.

Takk til Politihøgskolen, som har finansiert doktorgradsprosjektet og som har vært min arbeidsgiver i disse årene.

Takk til hovedveileder Helene I. Gundhus for klokskap, veiledning og optimisme. Takk til medveileder Ole Andreas Engen for at du stilte de vanskelige spørsmålene, var trygg i rådene du ga og støttet når det trengtes. Takk også til medveileder Jon Strype for at du har vært en sparringspartner og metodeveileder.

Takk til kolleger ved forskningsavdelingen for godt arbeidsmiljø og til dere i stipendiatgruppa ved Politihøgskolen for gode faglige diskusjoner.

Takk til alle mine gode venner i politiet for at dere har kommet med innspill, drøftet resultater med meg og gitt tilbakemeldinger på mine tolkninger.

Takk til Janne Helgesen for faglige diskusjoner, dine kloke innspill, for at du har lest arbeidet mitt med både nærhet og distanse og for at du alltid gir konstruktive tilbakemeldinger.

Takk til Heidi F. Bjelland for hjelp med tabeller, henvisninger og litteraturliste og til Eileen Schreiner Berglie for hjelp med modeller og oppsett. Takk også til Njål Ladstein for uvurderlig datahjelp. Politihøgskolens bibliotek har bestilt utallige artikler og bøker for meg. Takk for fantastisk service.

Takk til mamma, Gudny Fløttum, som er en klippe. Takk for støtte, hjelp og for at du er verdens beste mormor og stedfortredende mamma. Uten deg hadde det ikke blitt noen doktorgrad.

Til slutt, min kjæreste Oskar, nå kommer mamma hjem. Denne er dedisert til deg.

Sammendrag

Denne studien tar for seg faktorer som kan påvirke valg av selvinitierte oppdrag hos patruljerende politi. Det undersøkes om risikopersepsjon og grad av opplevd styring kan bidra til å forklare hvor viktig tjenestepersonene mener det er å avdekke eller redusere forekomsten av ulike hendelser når de kjører patrulje. Utvalget består av 383 tjenestemenn og -kvinner fra totalt 106 ulike driftsenheter i 7 politidistrikt i Norge. Alle respondentene jobber med ordenstjeneste på lensmannskontorer eller politistasjoner. Svarprosenten er 43.

Studien ble innledet med en eksplorerende kvalitativ forundersøkelse i form av 230 timer observasjon, som danner grunnlag for hovedundersøkelsen. Hovedundersøkelsen er basert på en kvantitativ spørreskjemaundersøkelse. Måleinstrumentet består av spørsmål om kognitive risikovurderinger og emosjonelle aspekter ved risiko, samt spørsmål om opplevd styring og autonomi, i tillegg til bakgrunnsvariabler. Spørreskjemaet ble administrert som selvrapporteringsskjema via Questback høsten 2010.

Resultatene viser at politifolkene i begrenset grad opplever å være styrt av ledere og beslutninger som er tatt høyere opp i politiorganisasjonen. De oppgir å ha rom til å prioritere ut fra egne vurderinger, og det de prioriterer er mest påvirket av egne interesser.

Resultatene viser også at når politifolkene prioriterer ut fra egne risikoopfatninger, vektlegger de hvor store konsekvenser en hendelse

kan ha, mens de ser bort fra hvor sannsynlig det er at konsekvensene vil skje. De synes det er viktigere å lete etter situasjoner de oppfatter som alvorlige, men som opptrer relativt sjelden, enn å prioritere mer vanlige risikosituasjoner. Slik kan det se ut til at politifolks jakt på alvorlige hendelser går på bekostning av annen type risiko, f.eks. uønsket atferd i trafikken, som statistisk sett representerer en større skadefrekvens og som også ligger klart innenfor de oppgaver som tilhører ordenstjenesten.

Innholdsfortegnelse

1.	Introduksjon	1
1.1	Problemstilling og forskningsspørsmål.....	4
1.2	Hvorfor studere patruljerende politiarbeid?.....	5
1.3	Tidligere forskning på patruljerende politiarbeid	8
1.4	Politiinitiativer	10
1.5	Hvorfor studere politifolks risikopersepsjon?	13
1.6	Teoretisk rammeverk	18
1.6.1	Risikopersepsjon	18
1.6.2	Autonomi og styring.....	19
1.7	Studiens målsetning	22
1.8	Avgrensning	27
1.9	Plan for avhandlingen.....	29
2.	Politiet	33
2.1	Politiets overordnede mål og oppgaver	33
2.2	Politiets organisering.....	36
2.3	Styring av politiet.....	39
2.3.1	Forholdet mellom styring og ledelse	45
3.	Risikopersepsjon og risiko	47
3.1	Risikopersepsjon.....	49
3.1.1	Kognisjon.....	51
3.1.2	Risikopersepsjon som kognitive vurderinger.....	51
3.1.3	Emosjoner som en del av risikopersepsjon	53
3.1.4	Risk-as- feelingshypotesen.....	57
3.2	Risiko.....	61

3.2.1	Må risiko være negativ?.....	65
3.2.2	Ulike perspektiver på risiko	66
3.2.3	Ekspertter og lekfolk – objektiv og subjektiv risiko?.....	71
3.3	Kjønnforskjeller i risikopersepsjon.....	75
3.4	Magefølelse som ledetråd for politifolks handlingsvalg.....	79
3.5	Heuristikker som grunnlag for sannsynlighetsvurdering.....	81
3.6	Egenskaper ved tjenestepersonen og egenskaper ved omgivelsene.	86
3.7	Oppsummering.....	90
4.	Fremgangsmåte og den kvalitative forundersøkelsen	93
4.1	Forskningsdesign	93
4.2	Søknad om tilgang på data	96
4.3	Informert samtykke	99
4.4	Den kvalitative forundersøkelsen – observasjon	102
4.4.1	Møtet med informantene	104
4.4.2	Registrering av data	108
4.4.3	Intervjuer	114
4.4.4	Den kvalitative forundersøkelsen oppsummert	115
5.	Spørreskjemaet, respondentene og analysene.....	119
5.1	Spørreskjemaet.....	119
5.1.1	Risikopersepsjon	119
5.1.2	Styring	130
5.1.3	Det sammensatte spørreskjemaet.....	132
5.1.4	Innholdsvalidering.....	132
5.1.5	Datainnsamling og respondentene.....	134
5.2	Dataanalyse	141
5.2.1	Faktoranalyse.....	142

5.2.2	Multiple regresjonsanalyser	143
5.2.3	Andre statistiske analyser	144
5.3	Oppsummering av metoden.....	145
5.4	Metodologiske begrensninger.....	146
5.5	Etiske overveielser	152
6.	Analyser og resultater	155
6.1	Deskriptiv statistikk over de kognitive variablene.....	166
6.2	Betydningen av sannsynlighets- og konsekvensvurderinger for ønsket om risikoreducerende tiltak	171
6.3	Følelser som en del av risikopersepsjon.....	178
6.4	Bakgrunnsvariabler og risikopersepsjon	189
6.4.1	Bakgrunnsvariabler og ønske om å redusere risiko.....	190
6.4.2	Betydningen av kjønn og erfaring for kognitive risikovurderinger.....	191
6.4.3	Kjønn, erfaring og følelser.....	197
6.5	Styring.....	201
6.6	Betydningen av styring for tjenestepersonenes handlingsvalg.....	216
6.6.1	Størrelse på tjenestested	217
6.6.2	Kjønn	219
6.6.3	Erfaring.....	220
6.7	Hvordan påvirker risikopersepsjon og styring tjenestepersonenes handlingsvalg?	220
6.8	Oppsummering av de viktigste funnene	223
7.	Diskusjon av resultatene	227
7.1	Risikooppfatning som skapes og opprettholdes	228
7.1.1	Det viktige politiarbeidet	228
7.1.2	Narkotika – en prioritert oppgave for patruljerende politi?232	

7.1.3	På jakt etter noe stort.....	234
7.1.4	Historiene om den store fangsten	237
7.2	Kognitive risikovurderinger	242
7.2.1	Konsekvenser for tredjeperson.....	244
7.2.2	Strafferettslige konsekvenser	246
7.2.3	Sannsynlighetsvurderinger	248
7.3	Følelser som en del av risikopersepsjon.....	256
7.3.1	Maksimalisere gevinst og minimalisere tap.....	258
7.3.2	Politifolk som risikosøkere og risikoreduserere.....	260
7.3.3	Tjenestepersonenes interesse	262
7.3.4	Tanker og følelser – hva betyr mest?	264
7.4	Betydningen av kjønn og erfaring for handlingsvalg.....	266
7.4.1	Kjønn, erfaring og kognitive risikovurderinger	267
7.4.2	Kjønn, erfaring og følelser.....	272
7.5	Styring og autonomi	276
7.5.1	Styring	276
7.5.2	Autonomi	286
7.5.3	Forholdet mellom styring og autonomi	288
7.6	Risikopersepsjon og styring hos patruljerende politi	291
8.	Jakten på risiko	295
8.1	De viktigste funnene.....	295
8.2	Implikasjoner for politiet	301
8.3	Studiens begrensninger og videre forskning	305
9.	Litteraturliste	311
10.	Vedlegg	I

Figuroversikt

Figur 1.1	Illustrasjon over den antatte betydningen av risikopersepsjon for selvinitierte oppdrag.	2
Figur 1.2	Modell over variablene som inngår i studien. Rutene til venstre illustrerer prediktorvariablene og ruten til høyre «patruljerende politifolks ønske om risikoreduserende tiltak» illustrerer den avhengige variabelen i studien.....	26
Figur 2.1	Modell over politiets organisering, hentet fra St.meld. nr. 22 (2000-2001) (med endring etter navnebyttet av departementet).	37
Figur 2.2	Styringshjulet (SSØ, 2010, s.15)	41
Figur 3.1	Modell over variablene som inngår i studien.....	47
Figur 3.2	Risk-as-feelingshypotesen. Etter Loewenstein, Weber, Hsee og Welch (2001, s. 270).....	59
Figur 5.1	Risk-as-feelingshypotesen. Etter Loewenstein, Weber, Hsee og Welch (2001, s. 270).....	120
Figur 6.1	Modell over variablene som inngår i studien.....	156
Figur 6.2	Effekten av kognitive risikoaspekter på ønsket om risikoreduserende tiltak.	172
Figur 6.3	Effekten av emosjoner på ønsket om risikoreduksjon.....	179
Figur 6.4	Positive og negative følelser fordelt på kjønn.....	198
Figur 6.5	Screeplot over hver enkelt komponents eigenvalue.	207
Figur 6.6	Plot over de reelle eigenvaluene (rødt) og eigenvaluene til de simulerte tilfeldige dataene (blått).	208
Figur 6.7	Skatterplot over hvordan respondentene fordeler seg på dimensjonene styring og autonomi.	214
Figur 6.8	Betydningen av styring for tjenestepersonenes ønske om risikoreduserende tiltak.	215
Figur 6.9	Modell over betydningen av kognitive og emosjonelle risikoaspekter, samt styring, på ønske om risikoreduserende tiltak.....	221

Figur 6.10 Modell over prediktorer som forklarer 21 % av variansen i den avhengige variabelen (stor sirkel). Tallene er standardiserte regresjonskoeffisienter, betaverdier.....	222
Figur 6.11 Modell over variablene som analyseres i studien. Pilene viser de prediktorene som har signifikante betaverdier.	226

Tabelloversikt

Tabell 5.1	Respondentene	137
Tabell 6.1	Deskriptiv statistikk over de ulike risikospørsmålene opp mot alle hendelsene med gjennomsnitt og standardavvik i parentes (skala går fra 1 til 7 der høyere verdi er mer viktig, større “strafferettslig konsekvenser”, mer alvorlige “konsekvenser for den som utfører handlingen” osv.). N = 383.	167
Tabell 6.2	Regresjonsanalyser for kognitive risikovariabler som predikerer “Hvor viktig det er det at du som politi reduserer eller avdekker slike hendelser som er listet opp nedenfor?” (betaverdier – standardiserte koeffisienter).....	173
Tabell 6.3	Regresjonsanalyse for kognitive risikovariabler som predikerer “Hvor viktig er det at du som politi reduserer eller avdekker slike hendelser (...)” (gjennomsnittsindeks).....	177
Tabell 6.4	Regresjonsanalyse for variabler som predikerer “Hvor viktig er det at du som politi reduserer eller avdekker slike hendelser (...)” (gjennomsnittsindeks).	180
Tabell 6.5	Regresjonsanalyser for variabler som predikerer “Hvor viktig er det at du som politi reduserer eller avdekker slike hendelser (...)” (betaverdier – standardiserte koeffisienter).	182
Tabell 6.6	Regresjonsanalyse for følelsesvariabler som predikerer “Hvor viktig er det at du som politi reduserer eller avdekker slike hendelser (...)” (gjennomsnittsindeks).....	184
Tabell 6.7	Stegvis regresjonsanalyse for variabler som predikerer “Hvor viktig er det at du som politi reduserer eller avdekker slike hendelser (...)” (gjennomsnittsindeks).....	187
Tabell 6.8	Regresjonsanalyse for variabler som predikerer “Hvor viktig er det at du som politi avdekker eller reduserer slike hendelser (...)” (gjennomsnittsindeks).....	191
Tabell 6.9	Regresjonsanalyse for variabler som predikerer “strafferettslige konsekvenser” som gjennomsnittsindeks.	194

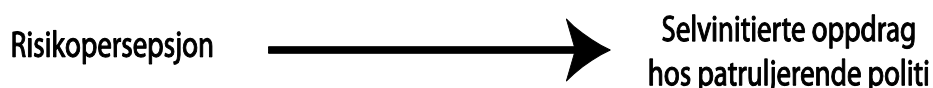
Tabell 6.10	Stegvis regresjonsanalyse for variabler som predikerer “Hvor viktig er det at du som politi reduserer eller avdekker slike hendelser (...)” (gjennomsnittsindeks).....	196
Tabell 6.11	Deskriptiv statistikk for styringsvariablene (1= stemmer veldig dårlig, 6 = stemmer veldig godt).	203
Tabell 6.12	Eigenvalue, prosent forklart varians og kumulativ prosent.	205
Tabell 6.13	Den roterte komponentmatrisen.....	209
Tabell 6.14	Korrelasjoner mellom indeksene.	212
Tabell 6.15	Deskriptiv statistikk for hver av indeksene.	213
Tabell 6.16	Regresjonsanalyse for variabler som predikerer “Hvor viktig er det at du som politi reduserer eller avdekker slike hendelser (...)” (som gjennomsnittsindeks).	216
Tabell 6.17	Deskriptiv statistikk for indeksen autonomi.	218
Tabell 6.18	Regresjonsanalyse for variabler som predikerer “Hvor viktig er det at du som politiet avdekker eller reduserer (...)” (som gjennomsnittsindeks).	221

1. Introduksjon

En politipatrulje er ute og kjører en fredag kveld. I et lyskryss blir patruljen stående bak en kostbar BMW. Tjenestepersonene kjører opp på siden av bilen og ser at det sitter to unge menn i fører- og passasjerstet. Patruljen bestemmer seg for å ta en sjekk og blinker et par ganger med blålysene for å vise at BMW-en skal kjøre inn til siden. De unge mennene i BMW-en stopper og føreren sveiver ned vinduet. Den ene politimannen går bort til føreren og ber om vognkort og førerkort. Mens han venter på at føreren skal finne frem papirene, lyser politimannen med lykta si inn i bilen – i baksetet, på gulvet og på hattehylla. Den andre politimannen blir sittende i politibilen og kontakter operasjonssentralen for å få sjekket registreringsnummeret. Det viser seg at fører også er eier av bilen og at bilen ikke er begjært avregistrert. Vognkort og førerkort er i orden, og de unge mennene får kjøre videre med ønske om en god kveld.

Eksempelet er hentet fra den kvalitative forundersøkelsen i denne studien, og det beskriver en vanlig politiaktivitet. Patruljen har på eget initiativ valgt ut en bil de av ulike grunner oppfatter at det er viktig å kontrollere. Hva eller hvem en patrulje mener det er viktig å stoppe og sjekke kan påvirkes av mange faktorer. I denne avhandlingen vil jeg undersøke betydningen av risikopersepsjon og grad av styring. Utvalget er politifolk som jobber med patruljerende politiarbeid i

ordenstjeneste¹, eller det ordinære politiet som det også kalles (NOU 2012:14), videre også omtalt som tjenestepersoner. Det vil analyseres hvorvidt, og eventuelt hvordan, risikopersepsjon påvirker tjenestepersonenes selvinitierte oppdrag (se illustrasjon i figur 1.1). Med selvinitierte oppdrag mener jeg handlinger eller aktiviteter som betjentene foretar seg på eget initiativ, i motsetning til handlinger som er pålagt eller ytrestyrt. Det handler om hva tjenestepersonene selv mener det er viktig å avdekke eller redusere forekomsten av når de kjører patrulje.

Figur 1.1 Illustrasjon over den antatte betydningen av risikopersepsjon for selvinitierte oppdrag.

Tjenestepersonenes risikopersepsjon analyseres ved hjelp av det teoretiske rammeverket til Risk-as-feelingshypotesen som viser hvilke sammenhenger det er mellom de ulike variablene som inngår i risikopersepsjon. Dette teoretiske rammeverket betraktes som relevant for å forklare hva som påvirker hvilke oppdrag patruljerende politifolk tar på eget initiativ fordi politiarbeid bl.a. handler om å vurdere ulike risikokilder eller trusler og å handle ut fra disse vurderingene. Risk-as-feelingshypotesen legger til grunn at vi evaluerer en risiko kognitivt og

¹ Ordenstjeneste er nærmere regulert i politiinstruksen, kapittel 8 og 9.

reagerer på den emosjonelt. Den skisserer eksplisitt hvordan følelser² blir styrende for atferd dersom de kognitive evalueringene og følelsene i tilknytning til en risikosituasjon er i konflikt. Operasjonaliseringen av de to sentrale variablene i risk-as-feelingshypotesen, kognitive evalueringer og emosjoner, er i studien inspirert av arbeidet til professor i psykologi Lennart Sjöberg (2000a, 2007)³ som har gitt nyttige bidrag innen forskningen på risikopsykologi, som denne studien kan sies å ha forankring i. Ikke alle variablene i risk-as-feelingshypotesen vil bli operasjonalisert, men hele det teoretiske rammeverket vil fungere som fortolkningsramme. Studien her vil i tillegg til å utforske tjenestepersonenes risikopersepsjon, undersøke hvor styrt tjenestepersonene opplever å være av politidistriktets føringer og prioriteringer, samt hvilken betydning styring har for hva patruljene mener det er viktig å jobbe med ute. Hvor styrt tjenestepersonene opplever å være og hvor stort handlingsrom de opplever å ha, er relevante dimensjoner i studien fordi det sier noe om hvor stor mulighet tjenestepersonene har til å handle ut fra egne risikovurderinger, og i forlengelsen av dette, hvor store praktiske konsekvenser tjenestepersonenes risikopersepsjon kan få.

² Begrepene emosjoner og følelser brukes om hverandre i denne avhandlingen. Dette vil utdypes under punkt 3.1.3.

³ Lennart Sjöberg har i hovedsak forsket innenfor risikopsykologi, emosjonell intelligens, personlighetstesting og rettspsykologi. Han har skrevet over 620 artikler og bøker.

1.1 Problemstilling og forskningsspørsmål

Den overordnede problemstillingen i studien er:

Hva kan påvirke valg av selvinitierte oppdrag hos patruljerende politi?

Problemstillingen søkes besvart gjennom fem forskningsspørsmål. Bakgrunnen for valg av forskningsspørsmålene vil presenteres videre i dette kapittelet.

(1) Det første forskningsspørsmålet handler om hvorvidt og eventuelt på hvilken måte de kognitive aspektene ved risikopersepsjon har betydning for hvor viktig tjenestepersonene mener det er å redusere forekomsten av ulike risikosituasjoner. Herunder undersøkes hva som betyr mest av deres sannsynlighetsvurderinger og konsekvensvurderinger.

(2) Ettersom følelser også betraktes som en viktig dimensjon i risikopersepsjon, vil studien videre søke å avdekke om tjenestepersonenes følelser⁴ påvirker deres ønske om risikoreduserende tiltak.

(3) Det tredje forskningsspørsmålet handler om hvilken betydning kjønn og erfaring har for de ulike kognitive og emosjonelle risikoaspektene, og om hvilken betydning disse bakgrunnsvariablene har for ønsket om risikoreduserende tiltak.

⁴ Det er mer presist å si "vurdering av egne følelser" ettersom det er hva de tenker om sine følelser som måles og ikke følelsene.

Studien søker videre å analysere hvor styrt tjenestepersonene opplever å være av det som er besluttet at politidistriktet skal prioritere, samt hvor stor mulighet tjenestepersonene opplever å ha til å handle ut fra egne vurderinger (4).

Endelig vil det undersøkes hvilken betydning styring og risikopersepsjon sammen har for tjenestepersonenes vurdering av hvor viktig det er å redusere eller avdekke ulike hendelser de kan stå overfor når de kjører patrulje (5).

Ved å besvare disse fem forskningsspørsmålene vil arbeidet gi økt kunnskap om hva som kan påvirke selvinitierte oppdrag hos patruljerende politi.

Forskningsspørsmålene vil besvares gjennom en kvantitativ hovedundersøkelse i form av en spørreskjemaundersøkelse. For å utvikle et best mulig måleinstrument, ble det først gjennomført en omfattende kvalitativ forundersøkelse. Dette vil det redegjøres mer for i kapittel 4 og 5.

1.2 Hvorfor studere patruljerende politiarbeid?

Politifolk som kjører patrulje kan sies å være de mest synlige aktørene i strafferettssystemet, og de blir av mange betraktet som politiets ryggrad (Walker, 1992). Det ordinære politiet patruljerer til fots, i bil, på sykkel, i båt, på motorsykkel, i helikopter eller til hest (Bayley, 1985). Det mest vanlige er likevel patruljering i bil, og det er denne type patruljering studien her omhandler. Tjenestepersonene i ordenstjenesten

er ikke spesialiserte; de jobber med såkalt hverdagskriminalitet, de er oftest i uniform og de jobber i førstelinjen. En stor andel av alle politifolk som jobber i etaten, jobber med ordenstjeneste, herunder de tilsatte på lensmannskontorer som også jobber med patruljering. Patruljerende politifolk antas til sammen å utgjøre noe under halvparten av alle politiutdannede som jobber i politiet.⁵

Politiets samfunnsoppdrag er å forebygge og bekjempe kriminalitet, samt å skape trygghet for befolkningen (Meld. St. 29 (2011-2012)). I Politiloven § 2 står det å lese at “politiet skal gjennom forebyggende, håndhevende og hjelpende virksomhet være et ledd i samfunnets samlede innsats for å fremme og befeste borgernes rettssikkerhet, trygghet og alminnelige velferd for øvrig.” Det ordinære politiet er i tillegg den viktigste beredskapsressursen knyttet til øyeblikkelige aksjoner (NOU 2012:14). Det er derfor viktig at samfunnet og politiorganisasjonen har kunnskap om hvordan politiet arbeider og om hvordan status i politietaten er slik at ressursene forvaltes på en best mulig måte, og slik at man kan ha tillit til den vitale samfunnsfunksjonen som politiet skal være. Hvordan politiorganisasjonen og den enkelte

⁵ Verken Politiets Fellesforbund eller Politidirektoratet har oversikt over hvor mange tjenestepersoner i landet som hører inn under ordenstjeneste (inkludert lensmannsbetjenter som patruljerer). I følge 22. juli-kommisjonens rapport er det imidlertid 11.130 personer med politiutdanning i politiet og av disse er det 5.554 som er IP-godkjent (innsatspersonell). 4839 er IP 3, 4 eller 5 (NOU 2012:14, s. 320), og disse jobber helt eller delvis med politiarbeid som undersøkes i denne avhandlingen, dvs. litt under halvparten av alle politiutdannede i etaten. Politiets innsatspersonell (IP) er inndelt i fem kompetansenivåer rangert etter operativ kompetanse: IP 1; mannskaper i Beredskapstroppen, IP 2; mannskaper i livvaktjenesten, IP 3; mannskaper i Utrykningsenhetene, IP 4; mannskaper med standard 40 timers årlig trening og IP 5; mannskaper med tilpasset opplæring, men som ikke er godkjent for væpnet tjeneste (NOU 2012:14, s. 81).

operative tjenesteperson fungerer i det daglige, vil kunne få betydning for hvordan politiet håndterer mer kritiske situasjoner. Dette kom også til uttrykk i 22. juli-kommisjonens rapport (NOU 2012:14), som forklarer spørsmålet om hvorfor det kunne gå slik det gikk den fatale dagen med faktorer som kultur, holdninger og ledelse. Dette understreker behovet for kunnskap om og forskning på politiarbeid generelt, og på operativt politiarbeid i ordenstjeneste spesielt.

Systematiske studier av en profesjonell virksomhet som politiet kan videre bidra til å tydeliggjøre de betingelsene som profesjonsutøvelsen hviler på, løfte frem det som tas for gitt og klargjøre sammenhengen virksomheten inngår i (Molander & Terum, 2008, s. 23). Dette er nødvendig for at de tilsatte skal kunne utøve sitt yrke på en god måte (Molander & Terum, 2008).

En annen grunn til at det er behov for forskningsbasert kunnskap om Politi- og lensmannsetaten, er at den har en av nøkkelrollene i vår samfunnsmessige beredskap (St.meld. nr. 42 (2004-2005)). Politiet jobber med samfunnssikkerhet i praksis, bl.a. gjennom myndighetsutøvelse, beredskap, krisehåndtering og kriminalitetsforebygging. Dette handler om å ivareta samfunnssikkerheten i betydningen sikkerhet for samfunnet. Det kan ses i sammenheng med det Reiner (2000, s. 3) skriver om "policing" som de aktiviteter som har som mål å opprettholde et samfunnssystems sikkerhet, eller samfunnsmessig orden i bred forstand. Det dreier seg om et verdifullt samfunn som har behov for beskyttelse gjennom

statlige etater, hvor politiet er en av disse (Burgess, 2012). Samfunnssikkerhet har imidlertid en dobbel betydning. Det handler også om samfunnets sikkerhet – den sikkerhet som samfunnet gir innbyggerne – som er den enestående type sikkerhet som bare samfunnet kan gi (Burgess, 2012). Dette siste innebærer at samfunnet ikke bare er et beskyttelsesobjekt, men også en sikkerhetsaktør. Håndtering av samfunnssikkerhet blir dermed et samspill mellom statens tilgjengelige sikkerhetstiltak (f.eks. politi) og samfunnets verktøykasse (verdier, tradisjoner, kultur osv.) (Burgess, 2012). Politiet er derfor én av flere aktører som kan bidra til å ivareta samfunnssikkerheten.

1.3 Tidligere forskning på patruljerende politiarbeid

Det er gjort en del norsk forskning på patruljerende politiarbeid innenfor ordenstjeneste (Finstad, 2000; Gundhus, 2006; Hoel, 2011; Lagestad, 2011; Sollund, 2007; Stol, Gundhus, Runhovde & Rønning, 2011). Denne forskningen har sett på ulike aspekter ved patruljerende politiarbeid, som f.eks. hva arbeidet består i (Finstad, 2000), tjenestepersonenes møte med publikum (Lagestad, 2011; Sollund, 2007), i hvilken grad politiet jobber kunnskapsstyrt (Gundhus, 2006) og deres praktiske kunnskap (Hoel, 2011). Også ellers i Norden er det forsket på denne type politiarbeid, f.eks. Holgersson og Knutsson (2012) som har undersøkt hva patruljerende politi faktisk gjør, Holgersson (2005) som bl.a. studerte yrkeskunnskap og motivasjon, samt Holmberg (1999) som i

sitt doktorgradsarbeid studerte praktisk politiarbeid på gateplan. Ekman (1999) sitt doktorgradsarbeid omhandler forholdet mellom styringsdokumenter og tjenstepersonenes praksis. Granér (2004) på sin side, har studert patruljerende politis yrkeskultur og de tilsattes skjønnsutøvelse. Han bygger sin modell om ulike idealtyper polititjenstepersoner på tidligere fremstillinger av den anglo-amerikanske politikulturen. Det er altså forsket en del på patruljerende politiarbeid internasjonalt (se f.eks. Enhus & Hendrieckx, 1987; Ericson, 1982; Knutsson & Partanen, 1986; Reiss, 1971). Denne forskningen har kommet frem til en rekke faktorer som kan påvirke en politibetjents handlinger på ulike vis. Stol, van Wijk, Vogel, Foederer og van Heel (2006) har kategorisert disse faktorene i tre hovedgrupper: Den første gruppen er karakteristika ved den umiddelbare konteksten, herunder også karakteristika ved tjenstepersonen, f.eks. kjønn, alder, opptreden og holdninger (Stol et al., 2006). Den andre hovedgruppen er karakteristika ved organisasjonen, mens den tredje hovedgruppen er karakteristika ved samfunnet (Stol et al., 2006, s. 170).

Politiforskningen, definert som studiet av politiets praksis og politifolks refleksjoner over egen yrkesutførelse, har i stor grad vært preget av studier som kan plasseres under kategorien politisosiologi (Aas, 2009). Analysene har ofte blitt basert på det som kan kalles «bakseteforskning» (Høigård, 2005). Dette er forskning utført fra baksetet i en patruljebil, slik som forstudiet i den foreliggende studien. Selv om det har vært gjort psykologiske studier av politiet (se f.eks. Abrahamsen, 2006; Berg, 2005; Galatzer-Levy et al., 2013; Hellesø-Knutsen, 2003; Riis-Johansen, 2004; Saus et al., 2006; Strype & Abrahamsen, 2006) har det hittil manglet

psykologisk forskning på patruljerende politiarbeid i en norsk og nordisk kontekst. Mye av den psykologiske forskningen som har vært gjort på politiet har gjerne blitt plassert innenfor kognitiv psykologi, som handler om hvordan mennesker oppfatter, bearbeider og behandler informasjon. Forskningsspørsmålene har i stor grad dreid seg om forhold av relevans for etterforskning og avhør (se f.eks. Ask, 2006, 2010; Ask & Granhag, 2010; Granhag, 2010, 2011; Myklebust, 2009; Myklebust & Bjørklund, 2006; Wessel & Bollingmo, 2007). I denne studien har jeg en psykologisk tilnærming til patruljerende politiarbeid med fokus på tjenestepersonenes tanker og følelser, og studien vil således fylle et hull i forskningen på denne type politiarbeid.

1.4 *Politiinitiativer*

Nesten halvparten av alle situasjoner patruljerende politi kommer i, er en følge av politiets egne initiativer (Finstad, 2000). Situasjonen som ble beskrevet innledningsvis, der patruljen stoppet en bil med to unge førere og sjekket vognkort og førerkort, er et godt eksempel på slike politiinitiativer. Stol et al. (2006, s. 160) fant også i sin metaanalyse av elleve observasjonsstudier fra USA og Nord-Europa at politibetjenter ofte handler ut fra eget initiativ. Gjennom å analysere de elleve studiene, kom Stol og kollegene frem til at politiinitiativer var mellom 33 og 63 % av politiaktivitetene. Studier gjennomført i Nederland har vist at tallet der var mellom 41 og 74 % (Stol et al., 2006, s. 163). Dette innebærer altså at patruljene har tid til rådighet – mellom oppdrag fra

operasjonssentralen og publikumsinitiert kontakt⁶ – til å ta tak i forhold de selv mener er viktig. Dette står kanskje i kontrast til det bildet som ofte tegnes av politiet i media, der politiet fremstilles som at de har knapphet på tid og må haste fra oppdrag til oppdrag.

Tiden mellom ulike oppdrag fra operasjonssentralen og publikuminitiert kontakt kan brukes til å vente på at noe skal skje, eller som Finstad (2000, s. 69) skriver: “(...) å vente på at noe helst ikke skal skje.” Hvor mye tid patruljen har til rådighet mellom hendelsesstyrte oppdrag, er det rimelig å anta at varierer med tid på døgnet, hvilken ukedag det er, hvor i landet det er osv. Sentrale strøk om natten i helgene er ofte preget av hendelsesstyrte oppdrag og således er det lite tid for patruljene under disse forholdene til å foreta seg ting på eget initiativ. Andre steder og/eller på andre tidspunkt er det derimot mer tid til å velge selv hva man ønsker å ta tak i. Slike politiinitiativer i form av “forefallende arbeid”⁷ er handlinger patruljene foretar når de kjører ute og venter på oppdrag fra operasjonssentralen. Noen steder er (enkelte av) patruljene organisert og målstyrt ved at de skal fokusere på forhåndsbestemte, prioriterte tiltak mellom oppdrag fra operasjonssentralen (Gundhus, 2009), men det var ikke tilfellet på noen av de stedene jeg observerte ved i forundersøkelsen til dette arbeidet.

Tjenestepersonene kan selv aktivt oppsøke områder eller personer for å forebygge eller redusere kriminalitet. De kjører rundt for å være synlige, samt for å gripe inn når de ser straffbare forhold, folk som

⁶ Med publikuminitiert kontakt menes at publikum selv tar kontakt med patruljen ute.

⁷ Begrepet “forefallende arbeid” har jeg hentet fra Finstad (2000, s. 49)

krangler, berusede barn osv. eller for å sjekke ut når de får mistanke om noe straffbart (Finstad, 2000). I følge Finstad er de fleste politiinitiativene spesifikke aktiviteter som stopp og sjekk av personer og kjøretøy på mistanke” (40 %), “sjekk av miljøer på mistanke” (16 %), “publikumskontakt” (13 %), “håndtering av trafikk” (12 %), “politiobserverte lovbrudd” (8 %), “håndtering av ordensforstyrrelser” (8 %) og “annet” (2 %) (Finstad, 2000). Rekkefølgen er i følge Finstad (2000) ikke tilfeldig, og den aller mest dominerende aktiviteten er “stopp og sjekk av personer og kjøretøy på mistanke”, slik som eksempelet innledningsvis. Mer enn halvparten av alle disse aktivitetene handler altså om å sjekke personer og bestemte miljøer. Internasjonal forskning har vist at når politiet handler på eget initiativ, gjelder det ofte forhold som omhandler trafikk (Stol et al., 2006, s. 163).

Hva er det så patruljene ser etter når de f.eks. foretar stopp og sjekk av personer og kjøretøy? Finstad (2000) introduserte begrepet *politiblikket* om politifolks "briller", forståelser og handlinger. I følge Finstad kan dette politiblikket være forhåndsbestemt ved at patruljene ser etter noe eller noen bestemt når de er ute og kjører og det ikke er spesielle oppdrag som venter. En uttalelse fra en politimann i forbindelse med forstudien til dette arbeidet kan illustrere dette: «En typisk bil vi stopper og sjekker er eldre, litt sliten, gjerne med en lykt som ikke virker». Politimannen sa også at dersom en bil av den type som han nettopp hadde beskrevet, også kjører ute om natten, er det ytterligere en grunn til å stoppe den. Dette kan indikere at politifolk kognitivt vurderer flere faktorer sammen når de

skal stoppe en bil, og at disse faktorene peker i retning av at det er noe ulovlig som foregår eller at en potensiell risiko foreligger eller er i ferd med å oppstå. En defekt lykt kan være en trussel mot trafikksikkerheten, men dersom dette er det eneste med bilen eller føreren som "ikke stemmer" blir en i følge denne politimannen ikke stoppet. Hva som kan ligge bak hvem politibetjentene stopper og sjekker vil utforskes i dette arbeidet.

1.5 Hvorfor studere politifolks risikopersepsjon?

Tidligere politiforskning har avdekket at begreper som betjentenes kunnskap og erfaringer, samt magesfølelse, skjønn og sunne fornuft⁸ ofte trekkes frem som forklaring på de handlingene tjenestepersonene foretar seg (f.eks. Granér, 2004; Gundhus, 2009; Hoel, 2011). Andre forklaringer er krav fra organisasjonen og krav fra publikum (Ekman, 1999; Holgersson & Knutsson, 2012; Petersson, 2011, s. 99; Reuss-Ianni & Ianni, 2005). De selvinitierte oppdragene påvirkes av "noe". Dette "noe" kan handle om en kombinasjon av forhold hos tjenestepersonen og forhold ved omgivelsene. Som vist, så har tidligere politiforskning i liten grad (om noen) studert hva dette kan handle om fra et psykologisk perspektiv.

Risikopersepsjon er en relevant faktor for å forklare tjenestepersonenes handlinger av flere grunner. Risikopersepsjon kan sies å være vår

⁸ *Sunn fornuft* er ikke et presist begrep. Det er også diskutert om slik fornuft er særlig sunn (Birkeland, 2007, s. 3; Granér, 2004; Hoel, 2011, s. 12)

intuitive oppfatning av risiko eller subjektive risikovurderinger⁹ (Brun & Kobbeltvedt, 2006; Renn, 2008). Det har vist seg å være en sammenheng mellom folks oppfatning av risiko og hvordan de forholder seg til risikoen (Boyesen, 2003). Videre har tidligere forskning på risikopersepsjon vist at menneskers risikopersepsjon har betydning for deres ønske om risikoreduserende tiltak (Moen, 2008; Sjöberg, 2000a). Den enkelte betjents risikopersepsjon kan derfor antas å ha betydning for hva som oppleves å være viktig å avdekke eller redusere forekomsten eller utviklingen av når han eller hun kjører patrulje. Et risikoreduserende tiltak for politibetjenten vil kunne være å avdekke og stoppe en situasjon eller hendelse som han eller hun oppfatter som en risiko for seg selv, for samfunnet, for den som foretar handlingen eller for andre personer.

I tillegg til statistiske data om uønskede hendelser og handlinger, er det behov for kunnskap om og innsikt i individers og gruppers risikoopplevelser og hva som kan påvirke disse, fordi dette ofte har større betydning for menneskers handlinger enn eksperters risikoanalyser. Eksempelvis røyker folk selv om ekspertene stadig fremhever hvor helseskadelig det er. Andre unngår å fly på grunn av frykt for ulykker selv om sannsynligheten for at en ulykke skal inntreffe ut fra eksperters risikoanalyser er relativt liten. Folk handler ut fra sine egne vurderinger og følelser og ikke ut fra mer eller mindre objektive kalkuleringer av risiko og skade (Kraus, Malmfors & Slovic,

⁹ Jeg kommer tilbake til en mer utdypende definisjon av risikopersepsjon i teorikapittelet.

1992; Moen, 2008). Det er derfor viktig med kunnskap om menneskers risikopersepsjon hvis vi vil forklare atferd. Videre har det vært rettet lite oppmerksomhet i risikoforskningen på de følelsene som er involvert i beslutningsprosessene, mens mer oppmerksomhet er blitt viet de følelsene som er en del av de forventede konsekvensene (Loewenstein, Weber, Hsee & Welch, 2001). Risk-as-feelingshypotesen løfter frem hvilken betydning følelser i beslutningsprosesser kan ha for atferd i risikosituasjoner og betraktes derfor som relevant også for å forklare politifolks handlingsvalg.

Menneskelig atferd påvirkes altså bl.a. av persepsjon og ikke bare av fakta (Renn, 2008), og politifolks risikopersepsjon vil få betydning for deres møte med publikum. Pettersson (2005) fant i sin undersøkelse om politiinn gripen ved bruk av narkotika, at personer med utenomeuropeisk bakgrunn oftere kroppsviteres enn andre grupper samtidig som det viser seg, i følge Pettersson, at de sjeldnere enn andre har stoff på seg ved disse kroppsvitasjonene. Hovedresultatene til Pettersson (2005) var at politiet i visse sammenhenger synes å gripe hardere inn og på løsere grunnlag mot personer med utenomeuropeisk bakgrunn. Dette kan peke på at begrensninger i persepsjon og prosessering av informasjon kan føre til feilvurderinger, som også Rundmo og Iversen har funnet (2004), noe som også kan gjelde for tjenestepersoners som tar valg i arbeidssituasjoner.

For å kunne forklare atferd trenger vi kunnskap om de kognitive og emosjonelle prosesser som ligger forut for atferden. Kunnskap om

politifolks risikopersepsjon vil bidra til dette. Det meste av forskningen på politiatferd har fokusert på handlingene tjenestepersonene foretar seg *etter* at de har tatt kontakt med publikum eller mistenkte, og mindre på beslutningene som tas før kontakten skjer.¹⁰ Kunnskapen som fremkommer fra denne studiens resultater vil også være relevant for andre yrker der de tilsattes risikopersepsjon kan få betydning for handlingsvalg, f.eks. i helsevesenet.

Hvordan en oppfatter risiko er kanskje av spesielt stor betydning i risikoutsatte yrker og det har blitt hevdet at politifolk er spesielt risikosøkende (high sensation seekers) (se f.eks. Homant, Kennedy & Howton, 1993). Både risikoforskningsfeltet og politiforskningsfeltet mangler imidlertid kunnskap om *politifolks* risikopersepsjon. Litteratursøk ga ingen treff på risikopersepsjon i politiet i Norge og Norden. Internasjonalt er det heller ikke mye forskning som kobler begrepet risikopersepsjon direkte opp mot politifolks vurderinger.¹¹ Sztajnkrycer, Lewinski og Buhrmaster (2010) har studert konflikten mellom behovet for å redde en skadet kollega og den opplevde risikoen det vil innebære for tjenestepersonen selv å gå inn i en kritisk situasjon. Det handler imidlertid om vurdering av risiko for tjenestepersonen selv,

¹⁰ Se Dunham, Alpert, Strohine & Bennet (2005) og Finstad (2000) for unntak.

¹¹ Et unntak er Nakayachi og Shimada (2008) fra Japan, som har sammenlignet oppfattet risiko for kriminalitet blant studenter (lekfolk) og polititjenestepersoner (betraktet som eksperter). Etersom artikkelen kun er på japansk, har jeg bare lest sammendraget på engelsk. Der står det at lekfolk (studentene) overestimerte kriminalitetstyper som gikk på skade mot person (som sjelden forekommer), mens de underestimerte omfanget av kriminalitet mot eiendom, som statistisk sett lå høyere. Politifolkene derimot, estimerte kriminalitetsantallet innenfor hver kategori korrekt.

noe som ligger utenfor denne studiens fokus. Ytterligere avgrensninger kommer jeg tilbake til under punkt 1.8.

Det kan virke oppsiktsvekkende at det er gjort såpass lite forskning på risikopersepsjon i politiet ettersom politiarbeid ofte blir omtalt som risikofyllt (Sztajnkrycer, Lewinski & Buhrmaster, 2010). Samtidig er det kanskje ikke så underlig ettersom det har blitt gjort lite psykologisk forskning på denne type politiarbeid i det hele tatt. Studier av risikopersepsjon har sine røtter i individuell psykologi, og dette perspektivet fortsatte å utvikle seg gjennom studiet av mentale modeller og affektive prosesser (Slovic, 2000, s. xxxiii). Så når risikopersepsjon har vært så sterkt assosiert med psykologien, og det har vært gjort lite psykologisk forskning på denne type politiarbeid, er det kanskje ikke uventet at det er forsket lite på risikopersepsjon i politiet. Tidligere forskning på risikopersepsjon mer generelt, vil omtales i teorikapittelet.

Risikopersepsjonen som analyseres i denne avhandlingen handler om betjentenes persepsjon av risikoen for *andre personer enn tjenestepersonen selv*. På samme måte som en fondsforvalter vurderer risikoen for sine kunder, ligger det i politiarbeidets natur å vurdere hvilken risiko ulike hendelser eller situasjoner kan medføre for den som utfører handlingen og/eller andre som kan berøres av en hendelse eller handling. Eksempelvis står det i politiloven § 2 at politiet skal “verne mot alt som truer den alminnelige tryggheten i samfunnet”. Jeg vil derfor i studien undersøke om, og eventuelt på hvilken måte, tjenestepersonenes oppfatning av risiko for de som politiet er satt til å beskytte, har

betydning for hvor viktig tjenestepersonen mener det er å gjøre noe med situasjonen.

1.6 Teoretisk rammeverk

1.6.1 Risikopersepsjon

Hovedvekten av teorigrunnet for risikopersepsjon i denne studien vil ligge på det teoretiske rammeverket til Loewenstein et al. (2001) sin risk-as-feelingshypotese. Som nevnt vil ikke alle variablene som inngår i risk-as-feelingshypotesen operasjonaliseres, men hele det teoretiske rammeverket vil fungere som en underliggende fortolkningsramme. Det vil gjøres rede for risk-as-feelingshypotesen i kapittel 3. Den er relevant for å belyse tjenestepersonenes risikopersepsjon fordi den inkluderer både interne kognitive aspekter og emosjonelle aspekter ved risikopersepsjon, samt at den redegjør for hva som påvirker disse aspektene. Risk-as-feelingshypotesen åpner altså opp for at emosjoner kan ha betydning også for politifolks oppfatninger av risiko. I tillegg er den en av få teorier som eksplisitt skisserer hva som blir konsekvensene for atferd i de tilfellene det er konflikt mellom de kognitive evalueringene av risiko og emosjoner. Slik er risk-as-feelingshypotesen relevant for å forklare tjenestepersonenes atferd der deres kognitive evalueringer og følelser ikke er sammenfallende. Jeg benytter teorier som handler om hvordan vanlige folk tar beslutninger under usikkerhet, selv om politifolkene har mer kunnskap om det de jobber med enn det vanlige folk ofte har når de står overfor en mulig risiko. Ettersom man kan anta at eksperter som utarbeider risikoanalyser i mindre grad er

påvirket av følelser enn vanlige folk som vurderer en risiko, blir det da interessant å undersøke i hvilken grad politifolkene inkluderer sine følelser når de har et ønske om å avdekke eller redusere forekomsten av mulige risiko.

Heuristikker, "tommelfingerregler" eller mentale snarveier for gjenkjennelse av informasjon, vil også trekkes inn som et bidrag i forklaringen av de kognitive prosessene som inngår i risikopersepsjon. Heuristikker er spesielt relevant for å forklare hva som påvirker sannsynlighetsvurderingene. Disse teoretiske valgene bygger på en antakelse om at folk tilnærmer seg risiko med lignende tankeprosesser som de har i andre mer hverdagslige situasjoner (Fischhoff, 1985).

Betydningen av følelser i beslutningstakingen, såkalte affektheuristikker, er videre relevant for å belyse emosjoners mulige heuristiske funksjon i risikovurderinger. Dette kan si noe om hvordan følelser inkluderes i risikopersepsjonen. Det kan også være relevant for å forklare det mange politifolk kaller *magefølelsen*. Sammen vil disse teoretiske perspektivene kaste lys over politifolks subjektive risikovurderinger og hvordan dette påvirker deres ønske om risikoreducerende tiltak.

1.6.2 Autonomi og styring

Det forutsettes at politibetjentene har en viss grad av autonomi i arbeidssituasjonen hvis de skal kunne handle ut fra egne

risikovurderinger¹². Å ha autonomi kan defineres som å handle i overenstemmelse med seg selv, å føle seg fri og viljebestemt i sine handlinger (Deci, 1995). Ut fra en slik forståelse vil det å være autonom innebære at en handler ut fra egen vilje og egne vurderinger, og at en møter aktivitetene med interesse og personlig forpliktelse (Deci, 1995). Autonomi er funnet å være en sentral faktor i egenmotivasjonsteori og blir regnet som en av de viktigste forutsetningene for å utvikle og beholde egenmotivasjon (Lai, 2011). Autonomi kan handle om egenskaper ved individet eller det kan innebære å ha handlingsvalg (Hoffmann, 2002). I følge Hoffmann (2002) er en autonom hvis en har visse personlige egenskaper og karaktertrekk, som selvbestemmelse, forståelse, rasjonalitet, beregning og evnen til å foreta uavhengige valg (Hoffmann, 2002). Når det gjelder autonomi forstått som handlingsvalg, foreligger det i følge Hoffmann (2002) flere alternative definisjoner. Noen viktige trekk som mange er enige om, er at handlingene skal være intensjonelle, de skal være utført på bakgrunn av en forståelse av situasjonen og de skal være utført uten tvang.¹³ Hvorvidt tjenestepersonene opplever å ha autonomi – definert som handlingsvalg der de har frihet og mulighet til intensjonelt å velge ulike aktiviteter på bakgrunn av sin egen vilje, forståelse og vurdering – blir undersøkt i dette arbeidet. Hvor tjenestepersonene velger å kjøre eller hvem de velger å stoppe, kan slik påvirkes av den enkelte tjenestepersonens vurderinger og interesser.

¹² Jeg omtaler det som vurderinger her selv om risikopersepsjon innebærer kognitive og emosjonelle aspekter.

¹³ Se også Deci (1995) om forholdet mellom autonomi og tvang.

Disse valgene kan også påvirkes av det som politikere og ledere i etaten har besluttet. Politiledelsens prioriteringer og den enkeltes vurderinger av hva som er viktig og riktig kan også tenkes å sammenfalle. Politifolks arbeid kan således både være styrt gjennom styringsdokumenter, hvor de operasjonaliserte handlingsmålene ovenfra fremkommer, samtidig som det kan være drevet av den enkeltes valg og vurderinger innenfor det som er besluttet. Slik kan det handle om forholdet mellom den mer standardiserte styringen og den mer skjønnsbestemte autonomien som ligger innebygd i profesjonsrollen (Grimen & Molander, 2008). I neste avsnitt vil jeg kort redegjøre for styringssystemet i politiet; dette utdypes i kapittel 2 om politiet.

Mål- og resultatstyring er det overordnede styringsprinsippet i politiet (Politidirektoratet, 2010a). Mål- og resultatstyring innebærer at overordnede, politiske mål må konkretiseres for den enkelte virksomhet på en slik måte at resultatene kan måles, vurderes og følges opp gjennom nødvendige utviklings- og forbedringstiltak (SSØ, 2010). En hensikt med mål- og resultatstyring er å øke effektiviteten, noe som skal skje ved at underliggende nivå får frihet til selv å bestemme hvilke virkemidler som skal brukes for å nå målene (SSØ, 2010, s. 11). Styringsdokumenter, måleparametere og andre tekster blir da et uttrykk for hvordan beslutningstakerne har bestemt at politiet skal jobbe. Hvorvidt disse dokumentene og det som er besluttet faktisk synes å påvirke hva tjenestepersonene gjør på eget initiativ, vil bli undersøkt i dette arbeidet.

1.7 Studiens målsetning

Studiens problemstilling er som nevnt: “Hva kan påvirke valg av selvinitierte oppdrag hos patruljerende politi?”. Den har som overordnet målsetning å fremskaffe mer kunnskap om hva som påvirker de handlingsvalgene politifolk tar når de kjører patrulje. Det primære siktemålet med studien er å få en bedre forståelse av forholdet mellom patruljerende politifolks risikopersepsjon og deres ønske om å redusere forekomsten av ulike risikosituasjoner.

Det er også et siktemål med studien å få kunnskap om hvordan styring påvirker hva tjenestepersonene mener det er viktig å avdekke under patruljekjøring og hvilke rammer de har for å kunne handle ut fra egne (risiko)vurderinger. Kunnskap om forholdet mellom styring og autonomi i det patruljerende politiarbeidet og om i hvilken grad styring påvirker det som tjenestepersonen gjør på eget initiativ, er nødvendig for å sikre at politiet utfører det samfunnsoppdraget de er satt til samtidig som det er rom for å bruke det faglige skjønn det er ment at tjenestepersonene skal ha. Selv om forholdet mellom styring og autonomi i politiet har vært gjenstand for flere kvalitative forskningsprosjekter, er det behov for mer generaliserbar og kvantitativ kunnskap om tjenestepersoner opplever at styringsdokumenter og føringer har betydning for det arbeidet de gjør. Denne studien bidrar med slik kunnskap og vil dermed utvide tidligere forskning.

Denne studien er viktig av flere grunner. For det første er det tidligere gjort lite (om noe) empirisk forskning på politifolks risikopersepsjon –

både innenfor psykologien, innenfor risikoforskningsfeltet og ikke minst innenfor politiforskningen. Ettersom politifolk i mange tilfeller skal *oppsøke* situasjoner med den hensikt å *redusere* fare, studeres risiko her på en annen måte enn man er vant til fra risikoforskningsfeltet. Annen risikoforsking har, litt forenklet sagt, *enten* vært opptatt av hva som påvirker at vanlige folk oppsøker risikosituasjoner (Horvath & Zuckerman, 1993; Røysamb, 1997) som f.eks. fallskjermhopping og annen risikosport, *eller* hva som påvirker folks ønske om risikoreduksjon, f.eks. der vanlige folk ønsker risikoreduksjon knyttet til offentlige transportmidler eller at myndighetene skal sørge for bedre veier for å redusere ulykker m.m. (se f.eks. Moen, 2008; Rundmo & Moen, 2006; Sjöberg, 2000). Denne studien kombinerer begge disse tilnærmingene til risiko og bruker slik risikoteori på en ny måte. Studien vil derfor bidra til å utvikle forskningen på risikofeltet.

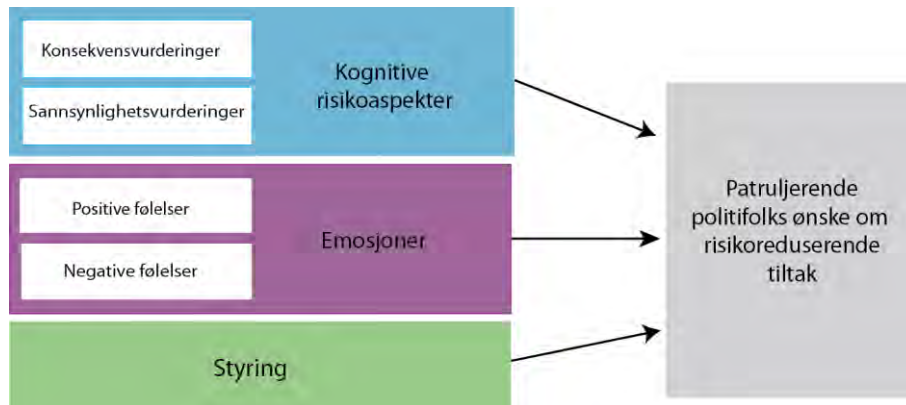
Følelsers betydning for politifolks ønske om å redusere risikosituasjoner har ikke, så vidt meg bekjent etter omfattende litteraturstudie, vært analysert empirisk tidligere. I tillegg til å utforske dette, vil studien – ved å analysere hva som betyr mest av sannsynlighetsvurdering og konsekvensvurdering for ønsket om å redusere potensielle risikosituasjoner – søke å avdekke om politifolk i arbeidsutførelsen bruker de samme kognitive strategiene som lekfolk gjør når de vurderer risiko. Dermed vil den bringe viktig kunnskap til politiforskningen.

I tillegg til å bidra med ny kunnskap til forskningsfeltet, er det er også en målsetning å bidra til å forbedre politiets praksis. Studien er viktig for politiet av flere grunner. Den vil kunne gi kunnskap som kan bidra til å forklare polititjenestepersonenes atferd eller handlingsvalg, herunder hva som motiverer den enkelte til handling. Ved å vite mer om politifolks risikovurderinger og hvordan dette påvirker deres handlingsvalg, er det mulig å aktivt redusere eventuelle feilvurderinger av risikokilder og å fremme mer hensiktsmessig atferd. Derfor kan resultatene fra studien være nyttige for ledere i etaten. Studien vil bidra med kunnskap om hvordan politifolk tenker om situasjoner de møter under patruljekjøring og hvordan dette har sammenheng med hva de mener er viktig å redusere. Slik kunnskap er nyttig for patruljerende politifolk selv fordi det kan skape en bevisstgjøring om hva en tenker og føler rundt ulike situasjoner samt påvirke fremtidig atferd. Studien kan videre gi kunnskap om hvordan tjenestepersonenes risikopersepsjon kan føre til at politifolk ikke arbeider etter styringsparametere.

Videre kan kunnskapen fra studien benyttes av de som skal utdanne fremtidige politifolk ved at den bidrar til økt kunnskap om hvordan politifolk tenker og handler i ulike situasjoner. Studentene skal gjennom politiutdanningen utvikle kompetanse til å foreta helhetsvurderinger og se sitt arbeid i en bredere samfunnsmessig sammenheng. I den forbindelse er det relevant med kunnskap om hvordan politifolk vurderer risiko slik at denne kunnskapen kan relateres til egne refleksjoner om tanker, følelser og handlinger.

Studien har også gyldighet utover politiet i det at den utforsker sammenhengen mellom risikopersepsjon og ønsket om risikoreduksjon. Selv om dette her studeres i den spesielle kontekst som politiet er, er det rimelig å anta at resultatene kan ha overføringsverdi til andre yrkesgrupper som f.eks. flygeledere, helsearbeidere, fengselsbetjenter, sikkerhetsvakter, brannmenn og andre som handler ut fra vurderinger av hva som er viktig å redusere eller avdekke, kanskje ut fra begrenset informasjon i øyeblikket.

Historien som skal fortelles i dette arbeidet handler altså om hvorvidt risikopersepsjon, herunder kognitive og emosjonelle risikoaspekter, og styring kan bidra til å *forklare* hvor viktig patruljerende tjenestepersoner synes det er å redusere eller avdekke ulike hendelser. Figur 1.2 illustrerer de overordnede variablene som inngår i studien. Den avhengige variabelen er “Hvor viktig er det at du som politi reduserer eller avdekker [ulike hendelser]”. Den avhengige variabel omtales i modellen i figur 1.2 som “patruljerende politifolks ønske om risikoreduserende tiltak”.

Figur 1.2 Modell over variablene som inngår i studien. Rutene til venstre illustrerer prediktorvariablene og ruten til høyre «patruljerende politifolks ønske om risikoreducerende tiltak» illustrerer den avhengige variabelen i studien.

Denne historien fortelles innenfor rammene av den fag- og vitenskapstradisjonen jeg tilhører, sosialpsykologien. Forskningen som gjøres innenfor denne vitenskapstradisjonen er ofte empirisk og kvantitativ innen emner som sosial kognisjon, sosial påvirkning og mellommenneskelig atferd. Innenfor en kvantitativ sosialpsykologisk forskningstradisjon søkes det primært å *forklare* fenomener som kan observeres, mens man innenfor mer hermeneutiske tradisjoner søker å *forstå* en verden av betydninger og meninger. Ettersom historien her handler om å undersøke om konkrete forhold kan *forklare* tjenestepersonenes handlingsvalg, er det disse konkrete variablene som vil bli redegjort for og diskutert. Andre tradisjoner og andre mer kvalitative tilnærminger ville nok i større grad trukket inn flere variabler og teorier som kunne bidra til å *forstå* tjenestepersonenes meningsdannelse – men det ville blitt en annen historie.

1.8 Avgrensning

Dette arbeidet handler om patruljerende politiarbeid i ordenstjenesten, men det er gjort noen avgrensninger. Aktiviteter som er et resultat av oppkall fra operasjonssentralen holdes utenfor. Ved slike oppdrag er det operasjonssentralen som gir patruljene ordre om å utføre oppdraget (Hellesø-Knutsen, 2003) og det er ifølge regelverket ikke opp til den enkelte patrulje selv å vurdere hvorvidt de vil ta tak i en sak eller ikke (Politidirektoratet, 2011). Hvordan publikum blir møtt når de ringer politiet om hjelp berøres altså ikke i denne undersøkelsen. Det avgrenses også bort fra planlagte aktiviteter, som “Aksjon trygg skolestart” der patruljene har et helt spesielt og avgrenset fokus. Patruljenes aktiviteter som er et resultat av at publikum tar kontakt direkte med patruljen er heller ikke inkludert i studien.

Det avgrenses også bort fra tjenestepersoner som har helt spesielt fokus ute. Eksempel på dette kan være trafikkpatruljer, tjenestepersoner som jobber med narkotika eller politipatruljer som utelukkende jobber med ungdom.

Som nevnt, så vil jeg i studien utforske tjenestepersonenes oppfatning av risiko for andre enn tjenestepersonene selv – risiko for dem som utfører ulike handlinger og for tredjeperson som kan berøres av handlingene/hendelsene. Det avgrenses dermed bort fra å studere hvordan tjenestepersonene kognitivt og emosjonelt vurderer risiko de selv eventuelt utsettes for.

Jeg har her valgt en psykologisk tilnærming til forståelsen av risiko og risikopersepsjon ved at jeg studerer hvordan den enkelte polititjenesteperson tenker og føler når han eller hun blir presentert for ulike situasjoner. Det er viktig å understreke at psykologisk teori om risikopersepsjon kun er en av mange psykologiske teorier som kan bidra til kunnskap om politifolks atferd og handlingsvalg. For eksempel kunne stressteorier bidratt til å forklare hvordan den enkeltes stressopplevelse kan påvirke atferd, og teorier om psykologisk forsvar kunne sagt noe hva som kan påvirke en mer korrekt persepsjon. Teorier om mestring kan bidra til å forklare hvorfor tjenestepersonene oppsøker risikosituasjoner, mens motivasjonsteorier også kan være relevant for å forklare hva tjenestepersonene opplever som viktig, noe som igjen kan påvirke deres handlingsvalg. Videre ville læringsteorier kunne sagt noe om hvordan atferd forsterkes og opprettholdes.

Det er videre valgt et individperspektiv, mens et gruppeperspektiv på risikopersepsjon kunne bidratt til å gi kunnskap om f.eks. konformitet og gruppetenkning. Det er altså gjort noen teoretiske valg som antas å være relevante for å bidra til å forklare tjenestepersonenes selvinitierte handlinger – andre teorier ville gitt andre verdifulle bidrag.

I tillegg kunne et samfunnsperspektiv belyse forholdet mellom myndighetenes og innbyggernes risikopersepsjon og det ville gitt et annet bidrag til å forklare risikopersepsjon og atferd.

Sosiologisk forskning har vist at oppfatning av risiko defineres og skapes gjennom felles forestillinger på sosiale og kulturelle felt

(Douglas & Wildavsky, 1982; Wall, 2010). Slike perspektiver vil imidlertid berøres i begrenset grad i denne studien. Persepsjon handler om hvordan vi ser, tolker og forstår verden gjennom sansene og hjernefunksjonen. Dersom en ikke anerkjenner at også sosiale og kulturelle forhold påvirker og medierer vurderingene, kan det betraktes som en overforenkling av de mekanismer som eksisterer (Lupton, 2004).

Videre har tidligere risikoforskning avdekket signifikante kjønnsforskjeller, både når det gjelder risikooppfatning og når det gjelder ønske om risikoreduksjon (Gustafson, 1998). Selv om den foreliggende studien vil undersøke om vi finner igjen slike kjønnsforskjeller hos politifolk, vil årsakene til eventuelle forskjeller berøres i begrenset grad. Studie av kjønn og risiko i politiet fortjener en avhandling i seg selv, men det ville også blitt en ganske annen historie enn den som skal fortelles her.

1.9 Plan for avhandlingen

I kapittel 1 har tema, problemstilling og målsetningen med studien blitt presentert. Det er også gjort kort rede for tidligere politiforskning på patruljerende politiarbeid, samt hvilket teoretiske rammeverk som er valgt.

I kapittel 2 presenteres politiet og den konteksten problemstillingen skal studeres innenfor. Det gis først en beskrivelse av politiets mål og oppgaver. Deretter presenteres politiorganisasjonen.

I kapittel 3 redegjøres det for hva risikopersepsjon er, samt tidligere forskning på temaet. Videre drøftes risikobegrepet og ulike perspektiver på risiko. Studier som har avdekket kjønnsforskjeller i risikooppfatning blir redegjort for og mulige forklaringer på slike forskjeller blir diskutert. Til slutt redegjøres det for ulike faktorer som kan ha betydning for skjevheter i politifolks beslutninger i risikosituasjoner.

Kapittel 4 handler om forberedelsene til datainnsamlingen. I tillegg presenteres den kvalitative forstudien og det illustreres hvordan denne har bidratt inn i utformingen av det kvantitative måleinstrumentet.

Kapittel 5 er metodekapittelet. Her redegjøres det for prosessen med utarbeidelse av spørreskjemaet. Videre redegjøres det for hvem respondentene er, hvilke statistiske analyser som gjøres i studien samt metodologiske begrensninger.

I kapittel 6 presenteres resultatene fra de kvantitative analysene. I dette kapittelet presenteres funnene uten at de diskuteres.

I kapittel 7 diskuteres resultatene. Først tolkes og diskuteres funnene fra analysene av de kognitive risikovariablene. Deretter trekkes emosjoner inn i diskusjonen, og resultatene diskuteres opp mot risk-as-feelingshypotesen. Også andre bidrag fra risikoforskningen og psykologien trekkes inn der det er relevant. Resultatene fra styringsvariablene redegjøres for og drøftes opp mot hensikten med mål- og resultatstyring. Deretter diskuteres forholdet mellom styring og autonomi. Til slutt diskuteres den praktiske betydningen av forholdet

mellom risikopersepsjon og styring for hvor viktig tjenestepersonene mener det er å redusere eller avdekke ulike hendelser når de kjører patrulje.

I kapittel 8 får vi en oppsummering av de viktigste resultatene og hvilke implikasjoner disse kan få for praksis og videre forskning.

2. Politiet

I dette arbeidet studeres risikopersepsjon og styring innenfor en politikontekst. Noe kunnskap om politiets samfunnsmandat og politiets hverdag er vesentlig for å forstå problemstillingene. Organisering, angivelse av arbeidsoppgaver og styringssystem definerer rammene som politibetjentene skal handle innenfor. Derfor vil politiet presenteres i dette kapitlet. Først gis en kort beskrivelse av politiets overordnede mål og oppgaver generelt, samt av ordenstjenestens oppgaver spesielt. Deretter presenteres politiorganisasjonen og hvor ordenstjenesten er plassert i organisasjonen. For å kunne forstå hva egeninitierte aktiviteter er, redegjøres det kort for ordrestrukturen og operasjonssentralens rolle. Deretter defineres styring og ledelse, og det redegjøres kort for styringssystemet i politiet fordi studien inneholder spørsmål om dette.

2.1 *Politiets overordnede mål og oppgaver*

Politiets overordnede mål er å fremme og befeste borgernes rettssikkerhet, trygghet og alminnelige velferd for øvrig, gjennom forebyggende, håndhevende og hjelpende virksomhet (Politoloven § 1). Politiets brede spekter av oppgaver er nærmere beskrevet i Politiloven § 2, og her fremgår det at politiet bl.a. skal *beskytte* person, eiendom og fellesgoder. De skal *verne* om lovlige virksomhet, opprettholde den offentlige orden og sikkerhet og de skal – enten alene eller sammen med andre myndigheter – verne mot alt som *truer* den alminnelige

tryggheten i samfunnet.¹⁴ Videre skal politiet avdekke og stanse kriminell virksomhet, og yte borgerne hjelp og tjenester i *faresituasjoner* (Meld. St. 29 (2011-2012), min kursivering). Politiets jobb innebærer altså bl.a. å avdekke og redusere hendelser som kan medføre negative konsekvenser for enkeltpersoner og samfunnet.

Politifolk som jobber i ordenstjenesten har varierte arbeidsoppgaver. Patruljerende politiarbeid utføres, som nevnt, primært av tilsatte i ordenstjeneste. Politidistriktene er noe ulikt organisert, men mange av politistasjonene og de større lensmannskontorene har en egen enhet som har ordenstjeneste som sitt ansvarsområde. Sentrale arbeidsoppgaver for tjenestepersoner i ordenstjenesten er å forebygge eller gripe inn ved forstyrrelser av den offentlige ro og orden, ivareta enkeltpersoners eller allmennhetens sikkerhet, samt å avverge og stanse lovbrudd (Politihøgskolen, 2012-2013).

For det meste handler ordenstjeneste om hendelser som politiet får kjennskap til gjennom publikums meldinger til politiet (Finstad, 2000). Når hendelser meldes inn til operasjonssentralen, er det operasjonssentralen som setter patruljen på oppdraget. Publikum kan også ta kontakt direkte med patruljen ute. Slike publikumsinitiativer omfatter alt fra ønske om bistand ved grov vold til spørsmål om å ringe foreldrene til en fortvilet tenåringsjente som har mistet lommeboken sin en sen kveld.

¹⁴ Omtrent tre fjerdedeler av politiets budsjett går til kriminalitetsbekjempelse og politiets trygghetsskapende oppgaver. Den siste fjerdedelen fordeler seg med cirka halvparten til administrasjon og halvparten til sivile rettspleie- og forvaltningsoppgaver (St.meld. nr. 42 (2004-2005)).

Patruljen kan også selv komme over hendelser som de må gripe inn i, eksempelvis pågående bilinnbrudd, tagging, slåssing m.m. (Finstad, 2000). I tillegg til slike politiobserverte lovbrudd, må patruljerende politifolk håndtere ordensforstyrrelser. I følge en operatør ved operasjonssentralen som ble intervjuet i Furøys studie (2012, s. 37), så kan ordensforstyrrelse være:

(...) skrik, skrål, drikking på offentlig sted, mildeste form for slagsmål, fulle mennesker som raver rundt, psykiatri, butikknasker som setter seg opp.

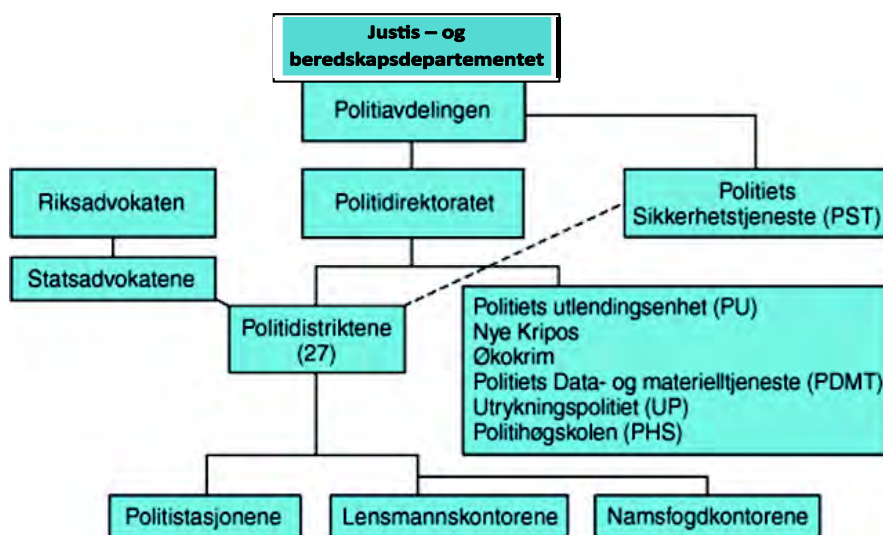
En annen operatør svarte at ordensforstyrrelse: «Det er jo tradisjonelle ting som politiet tar tak i» (Furøy, 2012, s. 37). I tillegg defineres bråk, skadeverk, musikanter, gateselgere m.m. som ordensforstyrrelse i Furøys studie (2012, s. 38). Han understreker imidlertid at det er vanskelig å definere ulike hendelser inn i konkrete kategorier, bl.a. fordi mange hendelser glir over i flere kategorier (Furøy, 2012, s. 39), men dette kan likevel gi et lite bilde av de ulike oppdragene patruljerende politi har.

Som omtalt innledningsvis, har patruljene – i tillegg til å handle ut fra oppdrag fra operasjonssentralen og direkte henvendelser fra publikum – anledning til å ta tak i forhold de selv mener er viktig. Hva som kan bidra til å forklare valg av slike politiinitiativer, som også er omtalt i kapittel 1, er altså fokus for denne studien. Slike politiinitiativer innebærer for det meste stopp og sjekk av personer og kjøretøy

(Finstad, 2000, s. 50), slik som i eksempelet helt innledningsvis i kapittel 1.

2.2 *Politiets organisering*

Patruljerende politifolk jobber «nederst» i politiorganisasjonen og de skal bidra til å nå målsetninger som er besluttet høyere opp i systemet. Oppgave- og ansvarsforholdet i politi- og lensmannsetaten følger et tosporet system. Det innebærer at ansvaret for kriminalitetsbekjempelsen er delt mellom Riksadvokaten og Justis- og beredskapsdepartementet. Riksadvokaten leder påtalemyndigheten og har det faglige ansvaret for straffesaksbehandlingen (St.prp. nr. 1 (2008-2009), s. 79). Justis- og beredskapsdepartementet og Politidirektoratet har det overordnede faglig ansvar for resten av politiets virksomhet, jf. figur 2.1. Begrunnelsen for delingen er at påtalemyndigheten skal være uavhengig i sine avgjørelser.

Figur 2.1 Modell over politiets organisering, hentet fra St.meld. nr. 22 (2000-2001) (med endring etter navnebyttet av departementet).

Justis- og beredskapsdepartementet har videre ansvar for etatsstyring av Politidirektoratet (POD) og sammen utgjør de den sentrale politiledelsen. Gjennom departementets styringsdokumenter og styringsdialog kommuniseres og kontrolleres målsetninger og resultatkrav for politi- og lensmannsetaten. POD har ansvar for ledelse og oppfølging av politidistriktene og politiets særorgan, som f.eks. Politihøgskolen og Kripos. Politidistriktene og særorganene utgjør tilsammen ca. 13 000 ansatte (Politidirektoratet, 2010b). Hovedoppgaven til POD er faglig ledelse, styring, oppfølging og utvikling av norsk politi innenfor de rammer som Justis- og beredskapsdepartementet gir (Politidirektoratet, 2010b). Det omfatter også ressursfordeling, organisering, resultatoppfølging mv. (Birkelund, 2009, s. 30).

Politi- og lensmannsetaten er delt inn i 27 politidistrikter. Hvert politidistrikt ledes av en politimester som har ansvaret for all polititjeneste, de sivile og forvaltningsmessige oppgavene som er tillagt politidistriktene samt for budsjett og resultater. Politimesteren utøver ledelse av distriktet innen gjeldende fullmakter, dels direkte og dels gjennom distriktets ledergruppe og administrative støtteapparat. Med bakgrunn i det tosporede systemet er politimesteren påtalemessig underordnet Riksadvokaten og statsadvokat på straffesaksområdet. Administrativt og i øvrige fagområder er politimesteren underordnet POD og Justis- og beredskapsdepartementet (St.meld. nr. 42 (2004-2005)). Politidistriktene har et selvstendig ansvar for å løse arbeidsoppgavene innenfor sine respektive geografiske områder. De har egen jurisdiksjon og politi-Norge styres etter en desentralisert modell der ansvar og myndighet ligger hos den enkelte politimester (NOU 2012:14).

Politidistriktene er delt inn i geografiske og funksjonelle driftsenheter. I de geografiske driftsenhetene inngår landets 270 lensmannsdistrikter og 67 politistasjoner. Her befinner ordenstjenesten seg. Politistasjonene og lensmannsdistriktene ledes av politistasjonssjefer og lensmenn (Politidirektoratet, 2010b).

Hvert politidistrikt har en egen operasjonssentral. Operasjonssentralen er lederstasjon for politidistriktets sambandsnett. De ansatte på operasjonssentralen har som oppgave å løse innkommende oppdrag, og de må til enhver tid holde oversikt over pågående og ventende oppdrag.

De prioriterer i henhold til tildelte ressurser og prioriteringsdirektiv (Politidirektoratet, 2011). Operasjonssentralen tar imot alle oppdragsmeldinger om ulykker, nødsituasjoner og andre behov for øyeblikkelig hjelp (Politidirektoratet, 2010b). Operatørene iverksetter tiltak, samt leder og støtter under gjennomføringen av oppgaveløsningen (Hellesø-Knutsen, 2003). Operatørene kommuniserer med patruljene via politiets samband og telefon, og de gir patruljene ordre om å utføre oppdrag (Politidirektoratet, 2011). Hver enkelt tjenesteperson ute er likevel selv ansvarlig for hvordan et oppdrag skal løses innenfor rammen av polititaktikk, styringsdokumenter, planverk osv. Patruljene kommer, som det er gjort rede for innledningsvis, også selv ofte over forhold på bakgrunn av egne vurderinger av hva som er viktig å undersøke. I avhandlingen er det slike aktiviteter som patruljene selv tar initiativet til som er rammene for vurderingene (og følelsene) som studeres. Patruljene kan likevel ha dialog med operasjonssentralen under oppgaveløsningen, f.eks. når de ønsker å få sjekket personer opp mot politiets registre.

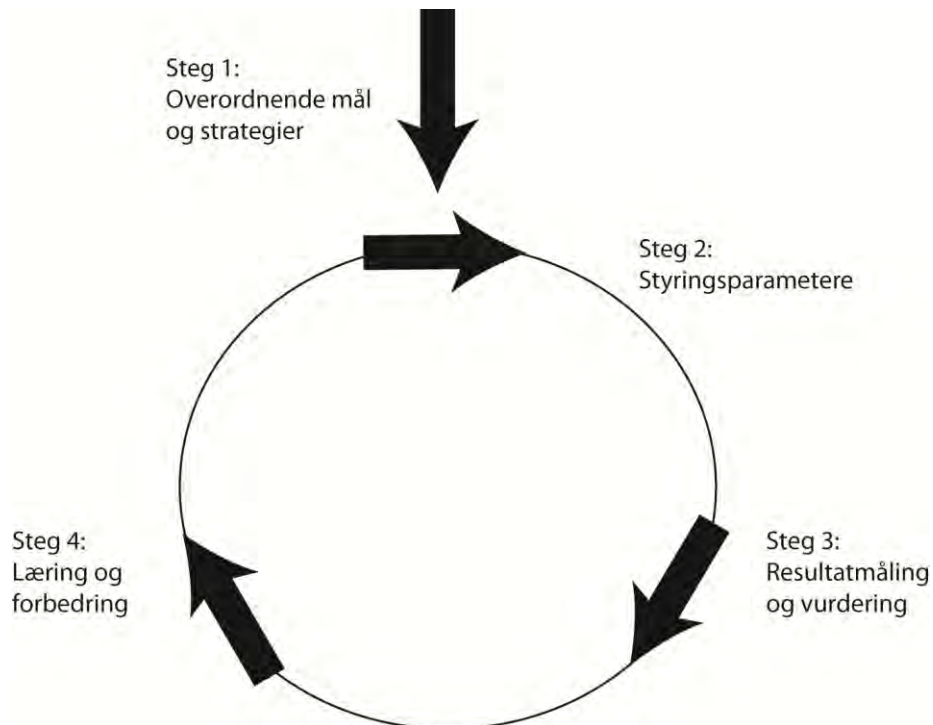
Som jeg har vært inne på, så skal patruljene ute bidra til å nå de målene som er satt av overordnede myndighet og ledere i politiorganisasjonen. For at tjenestepersonene skal kunne bidra til dette, må det gis retning til “skipets bevegelser”. Det handler om styring.

2.3 Styring av politiet

Den etymologiske betydningen av ordet styring, betyr nettopp “å kunne gi retning til et skips bevegelser” ved bruk av ratt eller ror (Byrkjeflot,

1997, s. 14). Med styring i denne sammenheng menes “en sentralisert direktivlignende påvirkning utøvd indirekte, bl.a. gjennom formelle strukturer og formaliserte prosedyrer og rutiner” (Røvik, 2007, s. 146). Mål- og resultatstyring er det gjeldende styringsprinsippet i politiet. I 1987 vedtok regjeringen gjennom fornyelsesprogrammet “Den nye staten” at alle statlige virksomheter skulle benytte mål- og resultatstyring som styringsprinsipp innen utgangen av 1990 (NOU 2003:06). Styringsfokus hadde til da tradisjonelt vært rettet mot selve driften, og i mindre grad mot det faktiske resultatet av denne. Mål- og resultatstyring innebar et brudd med denne tradisjonen og tankegangen (NOU 2003:06) og man gikk med dette over til en mer strategisk styring mot virksomhetens langsiktige mål. En grunnleggende forutsetning for mål- og resultatstyring er at virksomheten har overordnede mål som brytes ned og konkretiseres, slik at måloppnåelsen kan måles og vurderes ved kvantitative eller kvalitative metoder. Hensikten er at resultatmålingen skal føre til læring, utvikling og forbedring av virksomheten (SSØ¹⁵, 2010). I statens veileder for mål- og resultatstyring (SSØ, 2010) beskrives styringsprosessen ved hjelp av styringshjulet som består av fire steg, se figur 2.2 under.

¹⁵ SSØ har endret navn til DFØ.

Figur 2.2 Styringshjulet (SSØ, 2010, s.15)

Det første steget er (1) *overordnede mål og strategier*. Eksempelvis er “Politiets strategi 2010–2015” et verktøy for å kommunisere retning og prioriteringer internt og eksternt (Politidirektoratet, 2009). Dette første steget i styringsprosessen innebærer bl.a. at det må eksistere en beskrivelse av formålet med virksomheten og mål gitt av overordnet myndighet som klart uttrykker hva virksomheten skal oppnå (SSØ, 2010).

Andre steg (2) handler om at overordnede mål og strategier må konkretiseres gjennom *styringsparametere* som gjør det mulig å måle

virksomhetens resultater og vurdere måloppnåelsen. Styringsparametere beskriver hvilke resultater det skal innhentes informasjon om til bruk i styringen (Direktorat for økonomistyring, 2013). Politidirektoratet tok i 2006 i bruk Politimesterens styringsverktøy¹⁶ (PSV) som redskap for å danne grunnlag for resultatoppfølging og rapportering i inneværende driftsår, i tillegg til å gi informasjonsgrunnlag for målfastsettelsen neste år (St.prp. nr. 1 (2007-2008)). Systemet inneholder kvantitativ styringsinformasjon som bl.a. er basert på politiets straffesaksregister¹⁷ (STRASAK), samt referansemålinger og basisinformasjon om politidistriktene (St.prp. nr. 1 (2007-2008)). PSV består av en rekke parametere, både sentralt og lokalt definert, f.eks. saksbehandlingstid for ulike kriminalitetsområder og mål på hvor mange førere som skal kontrolleres i en bestemt periode, omtalt som “antall kontrollerte førere”. Måltallenes størrelse fastsettes gjennom den formelle styringsdialogen mellom Politidirektoratet og politidistriktene. Styringsparametere kan i prinsippet være alle typer målemetoder eller kvalitative vurderinger som brukes i styringen av virksomheten på ulike nivåer (Direktorat for økonomistyring, 2013). I politiet er disse primært kvantitative. Styringsparametere måler eller beskriver direkte eller indirekte i hvilken grad virksomheten når sine overordnede mål i en gitt periode, eksempelvis i et budsjettår (Direktorat for økonomistyring, 2013).

¹⁶ PSV har byttet navn fra Politimesterens styringsverktøy til Politiets styringsverktøy.

¹⁷ Det henter også informasjon fra andre systemer som DUF, TTS og TTA (samtale med en politimester, august 2011).

Det tredje steget i styringshjulet er (3) *resultatmåling og vurdering*, og dette skal gi informasjon om hvorvidt målene er oppnådd. For hver styringsparameter kan det settes et konkret ambisjonsnivå for hvilke resultater som skal nås i den aktuelle perioden. Dette kalles gjerne resultatmål og de beskriver hvilke resultater virksomheten skal innhente informasjon om og hvilke ambisjonsnivå virksomheten har (SSØ, 2010). Eksempel på slike mål i politiet er et konkret tall på hvor mange bilførere som skal kontrolleres og antall familievoldssaker som skal avdekkes i perioden. Det er, i følge statens veileder for mål- og resultatstyring, viktig at styringsparameterne er godt forankret på alle nivå i organisasjonen og at de må kunne påvirkes av de som skal måles, slik at de oppfattes som relevante og får konsekvenser for måten virksomheten arbeider på (SSØ, 2010).

Det fjerde og siste steget (4) er *læring og forbedring* som innebærer at resultatene skal drøftes, vurderes og brukes av ledelsen til å ta beslutninger om tiltak for å forbedre virksomheten og gi bedre måloppnåelse (SSØ, 2010). Som nevnt, er en hensikt med mål- og resultatstyring at resultatmålingene skal føre til læring, utvikling og forbedring av virksomheten (SSØ, 2010). I følge Wathne (2012) har imidlertid politiet i liten grad feedbacksløyfer som er i stand til å fange opp politidistriktenes lokale utfordringer og erfaringer. Dermed blir vilkårene for organisasjonslæring dårlige (Wathne, 2012).

Mål- og resultatstyring kan betraktes som en tvetydig styringsteknikk (Christensen, Lægred & Ramslien, 2006). På den ene siden innebærer

fristilling og autonomi at underordnede organer får større fleksibilitet og frihetsgrad i bruk av tildelte budsjetter og i valg av virkemidler for å oppnå mer effektiv drift. Det skal styres “bedre i stort og mindre i smått” (NOU, 1989:5). På den andre siden innebærer det sentralisert styring og kontroll. For å få økt frihet i bruk av tildelte ressurser, må underordnede organer underlegge seg et rigid rapporteringsregime, hvor det ved hjelp av bl.a. resultatindikatorer skal gis informasjon tilbake til overordnede organer om oppnådde resultater (Christensen et al., 2006). Resultatene skal videre, bl.a. gjennom styringsdialogen, brukes som grunnlag for ny og revidert målfastsettelse (Songstad et al., 2011). Resultatrapporteringen skal gjøre det mulig å sammenligne oppsatte mål med endelig resultat og på den måten avgjøre hvor vellykket aktiviteten har vært (NOU 2003:06). Ideelt sett bør det da være slik at tjenestepersonene gir tilbakemelding til sin leder om ulike forhold av betydning for måloppnåelsen som ikke politilederne har like god kunnskap om som de som er ute i direkte kontakt med feltet. Dette kan bidra til at det blir satt mer realistiske mål som er tilpasset virkeligheten ute. I følge Christensen og Læg Reid (2001) foregår imidlertid rapporteringen i mange statlige virksomheter ikke særlig godt i samsvar med intensjonen med mål- og resultatstyring. Det er mer aktivitetsmåling enn resultatmåling i samfunnsmessig forstand og mer adferdskontroll enn resultatkontroll (Christensen & Læg Reid, 2001).

2.3.1 Forholdet mellom styring og ledelse

Det kan være vanskelig å tenke seg styring uten ledelse og omvendt, fordi det kan hevdes at begrepene forutsetter hverandre (Ladegård & Vabo, 2010). Ledelse handler om å skape resultater gjennom andre (Ladegård & Vabo, 2010). Det kan hevdes, som Christensen, Lægereid, Roness og Røvik (2009) gjør, at både styring og ledelse handler om å påvirke atferd. Begge deler dreier seg om «virkemidler for å kanalisere ansattes atferd og andre organisatoriske ressurser» for å oppnå best mulig resultater (Røvik, 2007, s. 146). Ledelse er gjerne desentralisert, direkte og ofte dialogbasert, i tillegg til at det innebærer en relasjon mellom leder og den enkelte tilsatte (Ladegård & Vabo, 2010; Røvik, 2007). Ledelse handler om mellommenneskelige forhold og prosesser (Ladegård & Vabo, 2010). Her ligger det, i følge Ladegård & Vabo (2010), et viktig prinsipielt skille mellom styring og ledelse: Styring er systemorientert, ledelse er personorientert. Styring og ledelse kan i praksis være konkurrerende ved at det ene kan gå på bekostning av det andre, slik at økt bruk av ledelse gjennom en dialogbasert relasjon kan innebære mindre styring, eller omvendt (Byrkjeflot, 1997). Det er også mulig at mer styring på ett område (f.eks. resultatstyring) kan skape behov for mer ledelse på et annet (f.eks. atferdsstrategier) (Ladegård & Vabo, 2010, s. 25). Andre ganger igjen kan begge deler danne en helhet der det er vanskelig å avgrense hva som er hva. Ledelse vil ikke utdypes i denne avhandlingen selv om enkelte av påstandene i spørreskjemaet også kan tenkes å berøre ledelse. Det viktigste i denne sammenheng er å avklare eller avdekke tjenestepersonenes opplevde

handlingsrom og ikke primært om den eventuelle atferdspåvirkningen skjer gjennom styring eller ledelse.

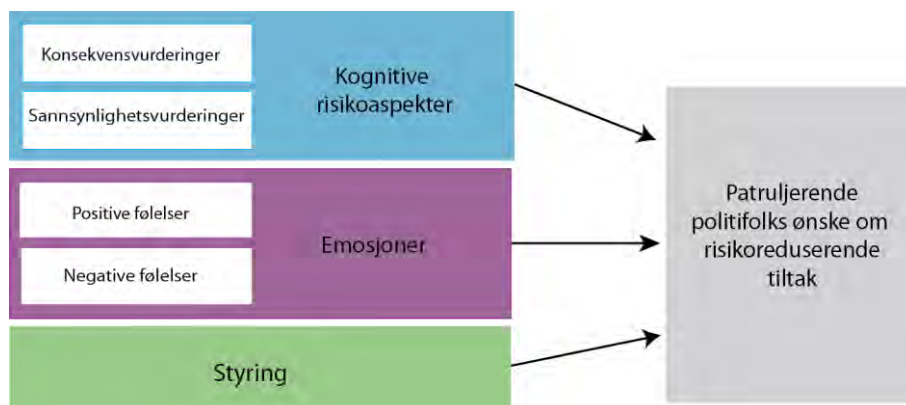
Styring gjennom systemer gir stabilitet i tid og rom (Ladegård & Vabo, 2010). Mål- og resultatstyring står stabilt fast som styringssystem over år, mens innholdet i styringen er dynamisk. Denne dynamikken gir muligheter for politisk handlingsrom og profil, men den kan også gjøre det utfordrende for ytre etat å jobbe mer langsiktig dersom det politiske klimaet stadig skifter.

Politiet er en av samfunnets viktigste institusjoner, som gjennom sin virksomhet skal bidra til å skape trygghet og sikre folks velferd (St.meld. nr. 22 (2000-2001)). For at politiet som denne viktige samfunnsinstitusjonen skal kunne nå de målene som er satt, er menneskene som jobber i etaten den viktigste ressursen. Tjenestepersonenes kompetanse og personlige egenskaper er i stor grad avgjørende for om kvaliteten på tjenesten skal bli god. I denne sammenheng er kunnskap om hva som påvirker hvorfor tjenestepersonene handler som de gjør en sentral faktor. Risikopersepsjon betraktes som relevant i så måte, og i neste kapittel vil risikopersepsjon behandles nærmere.

3. Risikopersepsjon og risiko

*Det er sannsynlig at noe usannsynlig vil skje.
Det eneste som er sikkert, er at det er usikkert.
(Aristoteles 384-322 f. Kr).*

Først vil jeg minne om den overordnede problemstillingen i denne studien som er “Hva kan påvirke valg av selvinitierte oppdrag hos patruljerende politi”. Det er formulert fem forskningsspørsmål for å besvare problemstillingen. Disse kan illustreres i modellen i figur 3.1 under.

Figur 3.1 Modell over variablene som inngår i studien.

De to første forskningsspørsmålene i studien finner vi i de to øverste rutene til venstre i figur 3.1. Disse variablene handler om risikopersepsjon og forskningsspørsmålene handler om hvilken betydning kognitive og emosjonelle aspekter ved risiko har for hvor viktig tjenestepersonene mener det er å redusere forekomsten av ulike

risikosituasjoner – også omtalt som “patruljerende politifolks ønske om risikoreducerende tiltak”. Det tredje forskningsspørsmålet, som ikke illustreres direkte i modell 3.1, handler om betydning av kjønn og erfaring for de nevnte risikoaspektene, samt for ønsket om å redusere risiko.

Det fjerde forskningsspørsmålet omhandler styring og (opplevd handlingsrom) som er den nederste ruten til venstre i figur 3.1. Ruten til høyre er det som ønskes forklart i studien, den avhengige variabel, som jeg redegjorde for i kapittel 1. Det femte forskningsspørsmålet, om hvilken betydning styring og risikopersepsjon sammen har for tjenestepersonenes prioriteringer når de kjører patrulje, inkluderer hele modellen. Ettersom styring i politiet har vært redegjort for i kapittel 2, vil dette kapittelet handle om risikopersepsjon og risiko.

Først vil jeg presentere begrepet risikopersepsjon. Deretter redegjøres det for tidligere forskning på risikopersepsjon, herunder risikopersepsjon som kognitive vurderinger. Videre definerer jeg emosjoner og redegjør for den betydning emosjoner antas å ha i risikopersepsjon. Endelig presenteres risk-as-feelingshypotesen, som inkluderer både kognitive og emosjonelle aspekter ved risiko. Risk-as-feelingshypotesen betraktes som relevant i studien fordi den i tillegg til kognitive evalueringer, har med emosjoner som forklaringsvariabel. Dette antas å bidra til å forklare mer av variasjonen i atferd enn kun kognitive vurderinger (Loewenstein et al., 2001). Dette teoretiske rammeverket utleder videre hva som blir bestemmende for atferd

dersom de kognitive evalueringene og emosjonene er i konflikt. Ettersom denne studien utforsker hvorvidt elementer fra risk-as-feelingshypotesen er relevant for å forklare politifolks ønske om å redusere ulike risikoer, gjøres det rede for det teoretiske rammeverket i den første delen av kapittelet.

3.1 Risikopersepsjon

Risikopersepsjon handler grovt sett om hvordan folk oppfatter risiko, og det kan sies å være den subjektive vurderingen folk gjør rundt særpreg ved og alvorligheten av risiko (Boyesen, 2003; Brun, 1997). I denne studien defineres risikopersepsjon som en kombinasjon av de kognitive vurderingene individet gjør, herunder sannsynlighets- og konsekvensvurdering, samt de emosjonene som oppstår i møtet med en mulig risiko. Generelt kan vi si at risiko handler om hendelser som kan skje i fremtiden og konsekvenser av disse hendelsene (Aven & Renn, 2010), noe jeg vil utdype mer under punkt 3.2.¹⁸

Persepsjon er en indre prosess som dels er automatisert og dels avhenger av at vi analyserer og fortolker det vi sanser (Eid, 2006). All persepsjon er et samspill mellom stimulus-informasjon fra omgivelsene og ulike strukturer hos individet som gjør det mulig å oppta slik informasjon (Lundh, Montgomery & Waern, 1996). Sanseorganene, f.eks. øyne og ører, er en del av de ytre strukturene som gjør det mulig

¹⁸ Jeg har valgt å gjøre rede for risikopersepsjon før selve risikobegrepet fordi studien primært handler om risikopersepsjon. Likevel er det viktig også å redegjøre for risiko, fordi hvordan man definerer risiko i mange tilfeller vil ha sammenheng med hvordan man oppfatter risiko.

å fange opp stimulusinformasjon. Selv om disse ytre strukturene er relativt like hos ulike mennesker, er de indre kognitive strukturene mer forskjellige. De indre kognitive strukturene kan påvirke hva vi retter oppmerksomheten mot, og hvordan vi tolker den innkommende informasjonen (Lundh et al., 1996). Persepsjon kan beskrives som en selektiv eller utvelgende prosess hvor både sanseorganene og vår oppmerksomhet bestemmer hvor stor og hvilken del av alle påvirkninger som skal nå frem til bevisstheten (Teigen, 2011, s. 66). Persepsjon dreier seg også om å organisere inntrykk, der inntrykkene settes i forbindelse med hverandre og tillegges mening (Teigen, 2011). Persepsjon er derfor en konstruktiv prosess. Vår persepsjon er påvirket av våre erfaringer, sosial kommunikasjon, kulturelle tradisjoner m.m. (Renn, 2008). Vår evne til å legge mening til det vi sanser, gjør at det kan sies at persepsjon ofte er mer enn summen av sanseintrykk og tidligere erfaringer (Eid, 2006).

Siden slutten av 1970-årene har den amerikanske forskeren Paul Slovic vært ledende i arbeidet med å undersøke karakteristika ved lekfolks risikopersepsjon (Brun & Kobbeltvedt, 2006; se også Slovic, 1986, 1996). Forskningen har bl.a. sett på hvordan folk vurderer risiko og skade, samt hvordan folk tar beslutninger basert på disse vurderingene (Slovic & Monahan, 1995). Tidligere forskning betraktet nemlig risikopersepsjon som en ren kognitiv prosess (Loewenstein et al., 2001).

3.1.1 Kognisjon

Ordet kognitiv kommer fra det latinske 'cognito', som betyr erkjennelse (Store norske leksikon, 2005). Begrepene kognisjon og kognitiv brukes om det å forstå, erkjenne, huske, lære, gjenkalle, oppfatte og vurdere, samt om tankeprosesser generelt. Sosial kognisjon er studiet av hvordan folk skaper mening om seg selv og andre (Fiske & Taylor, 1991, s. 14). Interessen for sosial kognisjon vokste frem som en del av den kognitive revolusjon innenfor psykologien i 1960-årene, og det er i dag et omfattende fagfelt innenfor sosialpsykologien. Sosial kognisjon handler om hvordan en "objektiv" situasjon oversettes til en subjektiv virkelighet, og hvordan tolkningene påvirkes av tidligere sosiale erfaringer og kunnskap (Bless, Fiedler & Strack, 2004). Etersom kognitive prosesser antas å påvirke atferd blir det meningsfylt å tilpasse kognitiv teorier til sosiale sammenhenger (Fiske & Taylor, 1991). En slik sosial sammenheng er patruljerende politiarbeid som denne studien omhandler.

3.1.2 Risikopersepsjon som kognitive vurderinger

Frem til ca. år 2000 var nesten alle gjeldende teorier om hvordan folk tar beslutninger ved risiko basert på kognitive forklaringer med fokus på mulige konsekvenser (Finucane, Alkahami, Slovic & Johnson, 2000). Det innebærer at teoriene var konsekvensialistiske¹⁹ og la til grunn at beslutninger tas på bakgrunn av en vurdering av

¹⁹ Loewenstein et al. (2001) bruker termen consequentialist i betydningen av at folk tar beslutninger på bakgrunn av en vurdering av konsekvensene av alternative valg.

konsekvensene (Loewenstein et al., 2001). Både økonomer og psykologer kom med betydningsfulle bidrag til risikopersepsjonsfeltet, men de var ansporet av en sterk referanse i Expected Utility-teori (EU), som hevder at et individ konsekvent vil velge det alternativet som har størst forventet nytte for personen (Bromiley & Curley, 1994; Kirkebøen, 2007). I 1979 kom et psykologisk alternativ til EU, nemlig prospektteorien (Prospect Theory) (Kahneman, 2012; Kahneman & Tversky, 1979; Kirkebøen, 2007; Loewenstein et al., 2001). Teorien søkte å beskrive hvordan individer tar beslutninger i situasjoner der de må velge mellom ulike risiko, f.eks. finansielle beslutninger. I følge prospektteorien er vi risikoaversive (motvillige) når vi står overfor muligheten for gevinst, og risikosøkende når vi står overfor muligheten for tap. Kahneman (2012, s. 300) gir et eksempel på dette når han ber leseren tenke på følgende problemer:

Problem 1: Hva velger du mellom å få 900 dollar helt sikkert, eller 90 prosent sjanse for å få 1000 dollar?

Problem 2: Hva velger du mellom å tape 900 dollar helt sikkert, eller 90 prosent sjanse til å tape 1000 dollar?

De aller fleste er risikoaversive i det første problemet, ved at de foretrekker det sikre. Når det gjelder problem 2 velger de fleste å ta sjansen. Det sikre tapet er svært avskrekkende og det er det som gjør at man velger å ta sjansen. I den originale formuleringen viste begrepet

prospect til et lotteri. Både EU og prospektteorien kan spores tilbake til en felles, implisitt og ofte uproblematisk teoretisk orientering (Loewenstein et al., 2001). Felles for disse teoriene er at de hevder at risikobeslutninger kan årsaksforklares med at vi fastslår risiko etter en vurdering av alvorligheten av og sannsynligheten for ulike konsekvenser. Teoriene aksepterer riktignok at vurderingene er subjektive og at de kan påvirkes av bias eller feilslutninger, samt at informasjon samordnes gjennom en form for forventingsbasert kalkuleringsprosess som leder til beslutningen (Loewenstein et al., 2001). Følelser blir imidlertid ikke betraktet å være integrert i beslutningsprosessen. Risikovurderinger blir derimot betraktet som en ren kognitiv prosess. Teorier om “risk appraisal” (Yates, 1994) faller slik jeg ser det, inn under en slik tradisjon. Innenfor risk appraisal handler risikovurderinger om tre trinn: Å identifisere mulige tap, vurdere sannsynligheten for tap og betydningen av det potensielle tapet. Følelser kan her regnes inn under det tredje trinnet, ved at den som vurderer risikoen kan forvente emosjonelle konsekvenser som følge av tapet. Følelser inkluderes kun som noe en kan forvente at oppstår ved ulike resultat av beslutningen.

3.1.3 Emosjoner som en del av risikopersepsjon

Dagligtalen er full av emosjonsbeskrivende begreper som f.eks. glede, sorg, sinne, interesse²⁰, kjærlighet osv. Vi forstår vanligvis implisitt hva som ligger i disse begrepene. Innenfor psykologien har emosjoner fire

²⁰ Interesse kan defineres som en følelse som forårsaker oppmerksomhet, slik at man fokuserer på et objekt, en hendelse eller en prosess.

typiske kjennetegn: (1) De utløses av bestemte stimuli i miljøet eller i kroppen, (2) en emosjon opptrer på basis av vår fortolkning av situasjonen, (3) emosjoner følges av en fysiologisk aktivering og (4) emosjoner ledsages av bestemte ekspressive uttrykk, dvs. gester, ansiktsuttrykk eller handling (Teigen, 2011, s.143). Emosjoner viser til den samlede reaksjonen – kognitive, fysiologiske og atferdsmessige – på en utløsende stimulus. Begrepene emosjoner og følelser brukes om hverandre i denne avhandlingen. Den subjektive og bevisste opplevelsen av en bestemt emosjon omtales gjerne som affekt (Teigen, 2011, s. 143). Det er en nær sammenheng mellom hvordan vi fortolker en reaksjon og hvilken affekt vi opplever (Teigen, 2011).

Rundmo og Iversen (2004) skiller mellom kognisjonsbasert og emosjonsbasert risikopersepsjon. De viser at trafikk sikkerhetsforskning på ungdom tidligere var dominert av den forestillingen om at trafikkatferd kun ble bestemt av hvordan folk oppfatter og prosesserer informasjon, altså den kognitive komponenten i risikopersepsjon. Den kognitive komponenten i risikopersepsjon – f.eks. vurdering av sannsynligheten for en ulykke – ble holdt adskilt fra affektive komponenter, som de følelsene eller emosjonsbaserte reaksjonene som kommer når en tenker på eller blir eksponert for risikokilden eller risikoaktiviteten (Rundmo & Iversen, 2004, s. 3). Affektive komponenter ble ikke her betraktet som relevante, verken for risikovurderinger eller som årsaksfaktorer til trafikkatferd (Rundmo & Iversen, 2004). Men som Rundmo (2002) påpeker, så vil folk også kunne bli bekymret eller føle seg utrygge når de tenker på en

risikokilde eller potensiell fare. Rundmo inkluderer slik en affektiv komponent i definisjonen av risikopersepsjon.

Når emosjoner knyttes til risikopersepsjon, gjør Loewenstein et al. (2001) et fruktbart teoretisk skille mellom “anticipatory emotions” som umiddelbare følelsesreaksjoner, som f.eks. redsel, angst og frykt for risiko, og følelser som forventes i fremtiden, “anticipated emotions”. Politifolks ønske om å avdekke "noe stort" ved kontroll av en mistenkelig bil, vil kunne innebære en forventning om en, gjerne positiv, følelse i fremtiden som et resultat av møtet med den potensielle risikokilden. Det å avdekke noe som betjenten betrakter som stort eller viktig, kan medføre en form for belønning og status som hun kan forvente at vil gi glede, stolthet og bekreftelse. I den grad tidligere teorier har inkludert følelser, har de fokusert på nettopp de forventede følelsene, anticipated emotions, som en del av mulige konsekvenser – altså en kognitiv vurdering av fremtidige følelser (Loewenstein et al., 2001).

Affektheuristikker i beslutningstakingen vil slik jeg ser det, derimot innebære det første, altså anticipatory emotions. Affektheuristikker handler om mentale representasjoner av objekter og hendelser som i varierende grad er merket med affekt (Finucane et al., 2000). Folk konsulterer eller refererer til et “affektivt basseng” som inneholder alle positive og negative merkelapper som er assosiert med hendelsen eller objektet når de skal foreta vurderinger rundt det (Finucane et al., 2000). Slike affektive evalueringer eller inntrykk aktiviseres før kognitiv

resonnering (Kahneman, 2003). Ved å legge til grunn dette skillet mellom umiddelbare følelsesreaksjoner og følelser som kan forventes i fremtiden, kan følelsene både bringes inn på beslutningstidspunktet hos politibetjenten og være en del av hans eller hennes konsekvensvurdering. Slik kan det skilles mellom følelsene tjenestepersonen kan ha når han/hun tenker på risikokilden og følelsene han/hun knytter til de forventede konsekvensene av beslutningen.

I de siste årene har altså affekt blitt vurdert som en relevant dimensjon i risikopersepsjon (Finucane et al., 2000; Moen, 2008; Rundmo & Iversen, 2004). Det er i denne sammenheng blitt hevdet at de kognitive og affektive komponenter relaterer seg til atferd på ulike måter. Det antas videre at affektive reaksjoner kommer før kognisjonen (“primary to cognition”) (Rundmo & Iversen, 2004, s. 3; Rundmo & Sjöberg, 1998). Dersom det er slik at kognisjon og affekt er adskilt, argumenteres det for at affekt kommer først fordi vurderinger relatert til kognisjon er en mer kompleks prosess enn det er å fastslå sine følelser (Rundmo & Iversen, 2004). En undersøkelse av Verplanken, Hofstee og Janssen (1998) fant tilsvarende – at responstiden var kortere når respondentene skulle uttrykke sine følelser overfor et objekt enn når de skulle uttrykke sin oppfatning av det. Dette ble forklart med at de emosjonsbaserte responsene var lettere tilgjengelig enn de kognitivbaserte responsene (Verplanken et al., 1998). Samtidig vil få motstride at kognitive evalueringer bidrar til affektive responser (Loewenstein et al., 2001). Sjöberg (2007) har senere foreslått en tretrinnsprosess der innledende kognitive prosesseringer aktiverer

følelser, som igjen leder til videre mer utdypende kognitive prosesseringer. “The notion of the primacy of a primitive initial emotional reaction governing belief contents is rejected” (Sjöberg, 2007, s. 223). Med det avviser han at følelser aktiviseres først.

3.1.4 Risk-as- feelingshypotesen

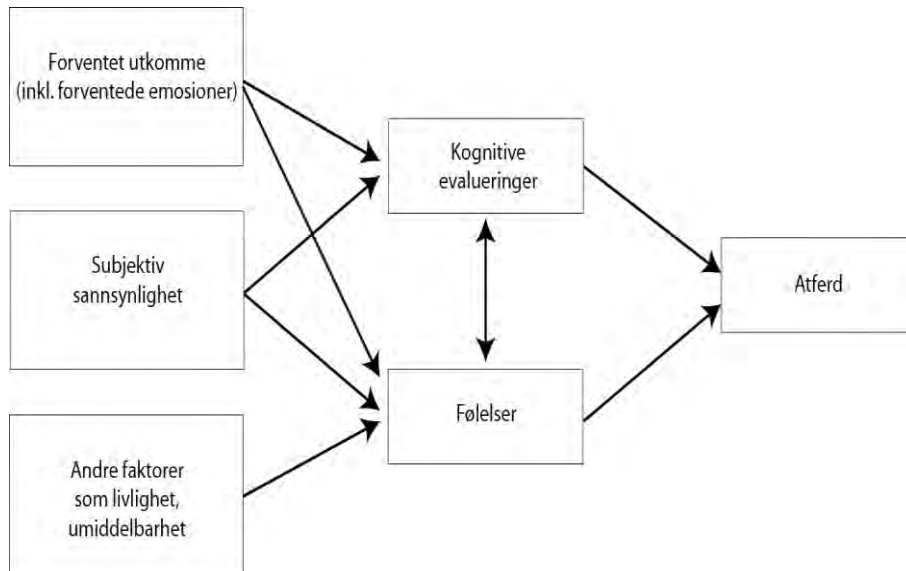
Denne studien handler bl.a. om hvordan risk-as-feelingshypotesen er relevant for å forklare patruljerende politifolks vurderinger av hva som er viktig å redusere når de kjører patrulje. Risk-as-feelingshypotesen til Loewenstein et al. (2001) ble presentert som en alternativ teoretisk hypotese til de rent kognisjonsbaserte risikoteoriene. Den legger til grunn at folk evaluerer en risiko kognitivt og reagerer på den emosjonelt. Responser på risikosituasjoner (atferd) er et resultat delvis av direkte emosjonell påvirkning (som bekymring, redsel osv.) og delvis av en vurdering av sannsynlighet og konsekvenser på et kognitivt nivå, slik tradisjonelle modeller forfekter (Loewenstein et al., 2001). De to komponentene, kognitive evalueringer og følelser, er interrelaterte; kognitive vurderinger fører til visse følelser og følelser påvirker kognitive vurderinger (Loewenstein et al., 2001). Eksempel på det siste er at folk i godt humør gir mer optimistiske vurderinger av en situasjon og folk i dårlig humør gir mer pessimistiske vurderinger av samme situasjon. En undersøkelse som ble gjennomført av Lerner og Kelter (2001) fant at redde folk ga pessimistiske risikoestimer, mens sinte folk uttrykte optimistiske risikoestimer. Faktisk så lignet estimatene til de sinte mer på de risikoestimatene som ble gitt av glade

folk enn de som ble gitt av redde. Humør og følelser hadde altså betydning for vurdering av risiko (Lerner & Kelter, 2001). Man kan respondere følelsesmessig på en risiko, uten å være innom kognitive vurderinger (Loewenstein et al., 2001).

Loewenstein et al. (2001) hevder videre at de emosjonelle reaksjonene i risikosituasjoner ofte ikke harmonerer med de kognitive vurderingene. Når slike disharmonier oppstår, vil de emosjonelle reaksjonene ofte bli bestemmende for atferden, noe som kan være tilfellet der personen med flyskrekk unngår å fly selv om han eller hun rasjonelt sett vet at flere dør i trafikken enn i flyulykker. Selv folk som ikke har fobier kan oppleve sterk redsel for at det skal inntreffe alvorlige hendelser de betrakter som lite sannsynlige. Og motsatt – folk kan oppleve lite frykt for ulykkeshendelser som er mer sannsynlige og kanskje mer alvorlige, som f.eks. bilulykker (Loewenstein et al., 2001).

Det er ulike prediktorer for kognitive evalueringer og følelser, og følgelig vil de emosjonelle reaksjonene kunne disharmonere med de kognitive vurderingene. I følge Loewenstein et al. (2001) vil forventninger om utkomme, inkludert forventede emosjoner, og subjektive sannsynlighetsvurderinger påvirke både kognitive evalueringer og følelser (se figur 3.2 under).²¹

²¹ Riks-as-feelingshypotesen inkluderer også “utkomme” som et resultat av atferd. I denne studien er fokuset på forholdet mellom kognitive evalueringer, følelser og atferd, derfor er ikke “utkomme” inkludert i illustrasjonen.

Figur 3.2 Risk-as-feelingshypotesen. Etter Loewenstein, Weber, Hsee og Welch (2001, s. 270).

Følelser, som frykt, er imidlertid svært lite påvirket av endringer i sannsynlighet fordi følelser også påvirkes av vår evne til visuelt å forestille oss konsekvenser og disse forestillingene er lite påvirket av sannsynlighetsvurderinger (Loewenstein et al., 2001). Det betyr imidlertid ikke at følelser er upåvirket av sannsynlighetsvurderinger, men de er lite påvirket av størrelsesforholdet. Eksempelvis vil vår mentale forestilling om hvordan det er å vinne i lotto være tilnærmet lik den samme, enten sjansen er 1:100 000 000 eller 1:100 000. Kognitive evalueringer derimot, er mer sensitive for konsekvens- og sannsynlighetsvurderinger. En følge av dette er at følelser og kognitive vurderinger relatert til risiko divergerer, ofte påfallende mye (Loewenstein et al., 2001).

I følge risk-as-feelingshypotesen blir altså folks emosjonelle reaksjoner på risiko påvirket av en rekke situasjonsvariabler (“andre faktorer”) som *ikke*, eller i liten grad, har betydning for de kognitive vurderingene – situasjonsvariabler som livlighet (vividness), umiddelbarhet, assosiasjonen situasjonen vekker hos den enkelte, den enkeltes personlige erfaringer med lignende situasjoner, fysiologisk beredskap, samt individets humør og sinnsstemning på vurderingstidspunktet (Loewenstein et al., 2001). Folks evne til mentalt å forestille seg bilder av konsekvenser påvirker altså deres følelser. Derfor kan følelser aktiveres uten kognitiv mediering. Det betyr også at vanskeligheter med å forestille seg konsekvenser vil påvirke fravær av følelser (Loewenstein et al., 2001).

Risk-as-feelingshypotesen vektlegger følelser som en integrert del av beslutningsprosessen, og ikke kun som en del av de forventede konsekvensene. Det teoretiske rammeverket til risk-as-feelingshypotesen virker relevant for å forklare patruljerende politifolks ønske om å redusere ulike hendelser fordi man i politiarbeidet skal vurdere hva som innebærer risiko eller trusler og handle ut fra dette. Det er i tillegg liten grunn til å tro at politifolk er vesentlig annerledes enn andre som bringer følelsene inn når de tar beslutninger basert på subjektive oppfatninger.

Som vi nå har sett, er risikopersepsjon en subjektiv oppfatning av risiko. Hvordan man oppfatter risiko vil i mange tilfeller ha sammenheng med hvordan risiko defineres. Videre i den andre delen av

dette kapittelet vil jeg derfor redegjøre for og diskuterte ulike forståelser av risiko og ulike perspektiver på risiko. Kjønnforskjeller i risikooppfatning berøres deretter fordi tidligere forskning på risikopersepsjon har avdekket systematiske kjønnforskjeller. Jeg vil i denne studien undersøke om vi finner slike kjønnforskjeller også når det gjelder patruljerende politifolks risikooppfatninger. Til slutt redegjøres det for relevante heuristikker og bias – eller beslutningsskjevheter – som gjør at vi systematisk kan avvike fra det som kan omtales som mer rasjonell beslutningstaking. Heuristikker og bias er relevant fordi disse mentale snarveiene kan påvirke politifolkenes sannsynlighetsvurderinger, som antas å inngå i kognitive risikovurderinger.

3.2 Risiko

I dagligtalen brukes ofte begrepet risiko synonymt med sannsynlighet for at en gitt uønsket hendelse vil inntreffe. Eksempelvis kan en høre på værmeldingen at «Det er stor risiko for mye snø på sørvest-landet de nærmeste dagene». Trolig er det da sannsynligheten for at det skal komme mye snø det vises til. Drottz-Sjöberg (1992) fant at lekfolk definerer risiko ulikt. Noen definerte risiko som sannsynlighet for at en hendelse skulle inntreffe, noen definerte risiko ut fra mulige konsekvenser av en hendelse, mens andre definerte risiko som en kombinasjon av sannsynlighet for at noe skulle inntreffe og mulige

konsekvenser av dette.²² Når det gjelder lekfolk, har Sjöberg (2000a) funnet at konseptet risiko gjerne assosieres med sannsynlighet. Samtidig har forskning på risikopersepsjon vist at lekfolk legger forholdsmessig størst vekt på de mulige konsekvensene når de *vurderer* risiko (Brun, 1997) og når de krever risikoreduserende tiltak (Sjöberg, 2000a). Da ser de nærmest bort fra sannsynligheten for at konsekvensene skal inntreffe (Brun, 1997). Det betyr altså at når folk anvender begrepet risiko, brukes det i betydningen sannsynlighet, men når de skal vurdere en risiko, legger de vekt på hva konsekvensene kan bli.

En undersøkelse utført av Teigen, Brun og Frydenlund (1999) fant at deltakere som skulle argumentere *for* at noe var risikabelt, argumenterte med mulige konsekvenser, men det gjorde også de som skulle argumentere *mot*. Under 10 % av svarene brukte argumenter knyttet til hyppighet og sannsynlighet (Teigen, Bruun & Frydenlund, 1999). Dette støtter antakelsen om at det er de mulige konsekvensene som vektlegges når risiko skal vurderes. Det er imidlertid noen motstridende resultater når det gjelder muligheten for (risiko for) en gevinst. Hvis sannsynlighetene oppgis, vil mange foretrekke det *sikreste* loddet, men når det gjelder hvor mye en er villig til å betale for å delta, vil en betale mest for lotteriet med de *største gevinstene*. Dette kalles preferance-reversing som vil si at man foretrekker alternativ A framfor B når alternativer presenteres på én måte, men kan skifte til å

²² De som hadde andre definisjoner på risiko ble ekskludert fra undersøkelsen (Drottz-Sjöberg, 1992, s. 19).

fortrekke B framfor A når samme alternativer presenteres på en annen måte (Teigen, 2001).

Det er videre vist at lekfolk har vanskelig for å vekte sannsynlighet og konsekvenser i forhold til hverandre (Brun, 1997), og at kvinner vektlegger de mulige konsekvensene i større grad enn menn (Sjöberg & Drottz-Sjöberg, 1991). Sjöberg (1999b) fant at graden av oppfattet risiko var mest relatert til sannsynlighetsvurderinger av mulig skade, mens at krav om å redusere risiko hadde størst sammenheng med alvorligheten ved de mulige konsekvensene. Det betyr at konsekvens- og sannsynlighetsvurdering hadde ulik betydning når risiko skulle vurderes og når det gjaldt ønske om å redusere ulike risikokilder. Dette mener Slovic (1999) står i konflikt til den eksisterende litteraturen som sier at beskyttende atferd, altså risikoreduksjon, påvirkes både av sannsynlighet- og konsekvensvurdering, samt at (oppfattet) risiko er en sterk prediktor for ønsket om å redusere risiko.

Risiko forstås altså på ulike måter. Generelt kan vi si at risiko handler om hendelser som kan inntreffe i fremtiden og mulige konsekvenser av disse (Aven & Renn, 2010). Det kan knyttes usikkerhet til *om* hendelsen vil inntreffe, samt til hvilke og hvor store konsekvenser hendelsen eventuelt vil ha. Risiko defineres som en to-dimensjonal kombinasjon av usikkerhet og alvorlighet rundt konsekvensene, og uten usikkerhet er det derfor ingen risiko. I følge Aven og Renn (2010) må enhver vurdering av risiko inkludere begge dimensjonene. Risiko refererer til usikkerhet rundt hendelser/konsekvenser av en aktivitet sett

i relasjon til alvorligheten av hendelsene/konsekvensene (Aven & Renn, 2010). Denne definisjonen legges til grunn i denne studien, der usikkerhet operasjonaliseres ved å spørre om hvordan tjenestepersonene vurderer sannsynligheten for at negative konsekvenser skal inntreffe, mens alvorligheten operasjonaliseres ved å spørre om hvor alvorlige konsekvenser ulike hendelser kan medføre (se mer om dette i kapittel 5).

En aktivitet som kan innebære en risiko i politihverdagen kan f.eks. være en tidligere voldsdømt som kjører rundt med våpen i bilen eller en person som kjører uten bilbelte. Usikkerheten kan knyttes til *om* aktiviteten vil medføre negative konsekvenser, vurdert som sannsynlighet, samt til *alvorligheten* ved konsekvensene hvis de inntreffer. I det første eksempelet kan risikoen ha betydning for politimannen som stopper ham, publikum eller andre han er i kontakt med. I det andre eksempelet kan risikoen ha betydning for føreren selv, men også indirekte for førerens nærmeste. I følge Aven, Boyesen, Njå, Olsen og Sandve (2004) er risiko alltid noens risiko – den kan være min, din, vår, deres eller andres. Risiko kan m.a.o. defineres som usikkerhet om hva som blir konsekvensene eller utfallet av en gitt aktivitet som er relatert til noe av verdi for mennesker, inkludert mennesker selv (Aven et al., 2004, s. 37; Aven & Renn, 2010, s. 8). I følge denne definisjonen er det kun risiko hvis det gjelder noe mennesket verdsetter. Det innebærer at hendelser som kan medføre konsekvenser som ikke betyr noe for noen, heller ikke faller innenfor risikodefinitjonen.

3.2.1 Må risiko være negativ?

Mye av litteraturen definerer risiko som noe negativt og truende, noe man ønsker å redusere (Aven, 2007; se f.eks. Yates, 1994²³). Ofte handler litteraturen om usikkerhet rundt mulige fremtidige uønskede/negative hendelser (som f.eks. Brun, 1997; Yates, 1994). Selve begrepet risiko kommer imidlertid av det italienske ordet 'risicare', som betyr å våge, og det viser også til de positive sidene ved risikotaking (Aven, 2007; O'Malley, 2004). Å utsette seg for risiko og å våge er i mange sammenhenger forbundet med status, f.eks. når eventyrere som gjør farefulle ekspedisjoner kommer hjem og blir helter. Det er noe med slike aktiviteter som betraktes som positivt. Så selv om risiko ofte assosieres med skade, kan det være mye tilfredsstillelse og glede knyttet til slike situasjoner (Renn, 2008). Politifolk kan f.eks. oppleve en positiv følelse som spenning ved å avdekke eller stå overfor en situasjon som for andre, og kanskje dem selv, kan medføre fare (Gundhus, 2009, s. 231). Aven (2007, s. 41) definerer nettopp *risiko* som "en kombinasjon av mulige konsekvenser (utfall) og tilhørende usikkerhet" uten å skille mellom negative og positive utfall (se også Renn, 2008; Aven & Renn, 2010). Argumentasjonen for dette er at det er lite nyttig å klassifisere et utfall i riktig kategori; for noen kan et gitt utfall være negativt, for andre kan det være positivt. En kan her f.eks. tenke seg at én og samme hendelse kan falle i ulike kategorier for erfarne politifolk og nyutdannede, f.eks.

²³ Hans definisjon av risiko er mulighet for tap/skade (Yates, 1994).

ved at de kan vekke positive følelser hos noen og negative følelser hos andre.

3.2.2 Ulike perspektiver på risiko

For å plassere den subjektive oppfatningen av risiko som omhandles i denne studien i en kontekst, vil det her redegjøres for ulike perspektiver på risiko. En risiko kan defineres og beregnes matematisk, oppleves psykologisk og anvendes politisk (Thelle, 2001). Det finnes altså flere perspektiver på risiko og ulike fagfelt har gjerne ulike tilnærminger. Grovt sett kan det skilles mellom den tradisjonelle teknisk-naturvitenskaplige tilnærmingen til risiko på den ene siden, og den mer samfunnsvitenskapelige tilnærmingen på den andre (Aven et al., 2004). Den teknisk-naturvitenskaplige fagtradisjon har vært preget av beregning og analyse av risiko ved hjelp av matematiske og fysiske modeller. Risikoen uttrykkes da ofte kvantitativt. Slike beregninger av risiko har hatt sin hovedanvendelse innenfor teknologiske og økonomiske virksomheter (Aven et al., 2004). En slik risikoanvendelse bygger altså på en naturvitenskaplig tenkemåte der en analytiker forsøker å foreta beregninger eller estimeringer av sannsynligheter og risiko på bakgrunn av tidligere hendelser. Det ligger implisitt i en slik tenkning at sannsynlighet og risiko er objektive størrelser (Aven et al., 2004). Estimatenes er imidlertid usikre, selv om det i mange tilfeller eksisterer betydelige data. Eksempelvis kan en på bakgrunn av data om antall trafikkulykker som har forekommet tidligere år med en viss sikkerhet beregne hvor mange trafikkulykker det vil bli neste år.

Kritikken mot et slikt perspektiv handler gjerne ikke om at analyser blir gjort, men om hvordan resultatene tolkes og brukes (Aven et al., 2004). Når dette ble, og til dels fortsatt blir, kommunisert som nøyaktige beregninger, kan det bidra til å skape et skarpt skille mellom det som betraktes som objektiv risiko og den opplevde risiko.

For at beslutningstakere på samfunns- eller organisasjonsnivå skal kunne redusere risiko bl.a. gjennom styring og kommunikasjon, må de også ha kunnskap om hvordan mennesker forstår og opplever risiko og hvordan de handler ut fra dette. Slik kunnskap er også viktig for politiledere som skal lede tjenestepersoner som hver dag prioriterer mellom ulike situasjoner som kan innebære risiko for noen. Kunnskap om hvordan mennesker forstår risiko og handler ut fra sin risikoopplevelse kan hentes fra psykologien, sosiologien, antropologien m.m. Psykologi studerer særlig de kognitive og atferdsmessige aspektene ved risiko, som berøres av forskningsspørsmål i denne studien, herunder hvordan vår oppfatning av risiko kan påvirke atferden. Andre disipliner har andre fokus. Sosiologien, f.eks., er bl.a. opptatt av hva risiko betyr og hvordan risiko aksepteres og håndteres på samfunnsnivå (Aven et al., 2004, s. 40). Antropologien på sin side studerer forhold ved kulturen som kan bidra til ulik forståelse for og håndtering av risiko (Aven et al., 2004). Innenfor den samfunnsvitenskapelige tilnærmingen som rommer fagdisiplinene over, kan en bred definisjon av risiko referere til alle aspekter av folks opplevelser av hva slags farer de står overfor, hvilke konsekvenser disse farene kan ha og hva som er akseptabelt (Aven et al., 2004).

Både mellom og innenfor disse disiplinene opereres det med ulike definisjoner av risiko, noe som, i følge Aven et al. (2004), kan gjøre det vanskelig å foreta meningsfulle sammenligninger. I følge Renn (1992) har litteraturen om risiko likevel bygget på ulike klassifiseringer. Renn har gått gjennom tidligere risikoforskning og klassifiserer disse i det han omtaler som syv ulike tilnæringer til risiko, med rot i ulike akademiske disipliner. Alle disse risikokonseptene – eller perspektivene – har i følge Renn (1992) det til felles at de skiller mellom realitet og mulighet. Dersom fremtiden enten er forutbestemt eller uavhengig av menneskelige aktiviteter, blir hele termen risiko meningsløs (Renn, 1992, s. 56). Med det menes at risiko handler om usikkerhet og uten usikkerhet er det ingen risiko, samt at dersom den fremtidige potensielle hendelsen skjer med forutbestemte konsekvenser uten at noen kan påvirke det, blir det meningsløst å forholde seg til det.

I følge Renn (1992) har de tre første perspektivene mye til felles og kan grupperes i det han kaller det tekniske perspektivet. Disse perspektivene er (1) forsikringsperspektivet (the actuarial approach) som er opptatt av statistisk prediksjon, (2) toksikologi- og epidemiologiperspektivet, samt (3) ingeniørperspektivet (inkluderer probabilistiske risikoanalyser). Disse perspektivene forsøker å si noe om forventet, potensiell fysisk skade på mennesket eller økosystemet. Analysene kan brukes til å avdekke, unngå eller moderere årsakene til de uønskede effektene.

Det økonomiske risikoperspektivet (4) som inkluderer kost-nytteanalyser, ligger tett opp til det tekniske perspektivet med den hovedforskjell at innenfor det økonomiske perspektivet omsettes uønskede effekter til subjektive størrelser. Det handler da om ønskede eller uønskede forhold assosiert med en handling. Om den fysiske skaden blir evaluert som en glede eller katastrofe er irrelevant i den tekniske forståelsen av risiko, mens i den økonomiske forståelsen er den subjektive tilfredsstillelsen rundt de potensielle konsekvensene det relevante kriteriet, heller enn en forhåndsdefinert liste av uønskede effekter (Renn, 1992, s. 62). Det går altså et skille mellom forventet skade og forventet subjektiv nytte (Expected Utility – EU). I følge EU, som jeg har vært inne på tidligere, vil individet konsekvent velge det alternativet som har størst forventet nytte, hvor nytte representerer personens prioriteringer av alternative utkomme, f.eks. penger (Bromiley & Curley, 1994).

Risikopersepsjon kan sies å falle inn under det Renn (1992) definerer som det psykologiske perspektivet²⁴ (5), som bl.a. benytter seg av kvantitative analyser. Et slikt perspektiv på risiko handler om subjektive vurderinger av karakteren ved en risiko og hvor stor risikoen er (Renn, 1992). Arbeidet i denne avhandlingen bygger altså primært på en slik psykologisk tilnærming til risiko, men trekker også noe veksler på en sosiologisk forståelse. I følge Renn (1992, s. 67) er det vanskelig å klassifisere de sosiologiske perspektivene på risiko (6):

²⁴ Selv om opplevd risiko og risikoforståelse også er tema innenfor de sosiologiske og kulturelle perspektivene på risiko (Boyesen, 2003).

“(...) there are as many perspectives within sociology as there are sociologists.” Han hevder at ethvert forsøk på slik klassifisering av de ulike sosiologiske studiene om risiko vil være som å prøve å finne orden i kaos. Likevel hevder Renn (1992, s. 67) videre at alle sosiologiske og antropologiske risikokonsepter har til felles en antakelse om at

Humans do not perceive the world with pristine eyes, but through perceptual lenses filtered by social and cultural meanings transmitted via primary influences such as the family, friends, superordinates, and fellow workers.

Sitatet peker på hvor vanskelig det kan være å skille dette fra et sosialpsykologisk perspektiv. Sosialpsykologien er opptatt av hvordan individers tanker, følelser og adferd blir påvirket av andres tilstedeværelse (Sabini, 1992). I følge Renn (1992) har antropologer og kultursosiologer i de senere år kommet frem til at sosiale responser på risiko bestemmes av kulturelle mønstre og verdier. En slik forståelse av risiko faller inn under det som Renn (1992) omtaler som det kulturelle perspektivet på risiko (7).

The Social Amplification of Risk Framework (SARF), har blitt foreslått som et rammeverk som kan kombinere flere av de nevnte perspektivene (Kasperson et al., 1988; Renn, 1992). Rammeverket fokuserer på kommunikasjonsprosessen som bidrar til å skape og opprettholde risikopersepsjon. Det skisserer hvordan kommunikasjonen av risiko skjer fra sender via mellomstasjoner til mottaker og hvordan den

prosessen kan påvirke oppfatningen av risiko. Den opprinnelige farekilden blir "forsterket", satt navn på og kringkastet videre gjennom sosiale kommunikasjonskanaler (Teigen, 2001). Det har imidlertid blitt hevdet at det er vanskelig å teste rammeverket som en modell eller teori ettersom det ikke er en falsifiserbar hypotese å utlede fra (Backer-Grøndal & Fyhri, 2009). Andre har kommet frem til at SARF i beste fall tilbyr en svært forenklet forståelse av medias rolle og påvirkning når det gjelder forsterkning og demping av risikooppfatning (Petts, Horlick-Jones & Murdock, 2001). Likevel kan SARF bidra til en mer helhetlig forklaring på hvordan risikooppfatning påvirkes – som inkluderer bl.a. individuelle psykologiske, sosiale og kulturelle faktorer (Kasperson et al., 1988) – og kan dermed bidra med forklaringer på hvordan risikopersepsjon i politiet skapes og opprettholdes.

3.2.3 Ekspertter og lekfolk – objektiv og subjektiv risiko?

Tekniske eksperter kan, som nevnt, skille mellom objektiv og subjektiv risiko (Fischhoff, Watson & Hope, 1984). Objektiv risiko refererer gjerne til produktet av statistiske analyser, slik som offentlige helsestatistikker, epidemiologiske surveys og risikoanalyser. En bruker da ofte teoretiske modeller om den fysiske verden. Subjektiv risiko refererer mer til lekfolks oppfatninger av disse analysene (Fischhoff et al., 1984) og er fargelagt av forhold som individets kognitive begrensninger og tidligere erfaringer. De som omtales som eksperter derimot, baserer ofte sine vurderinger av risiko på statistiske

beregninger, f.eks. over dødsrisiko (Brun, 1997).²⁵ Et slikt skille mellom lekfolk og eksperter kan spores tilbake til da forskningen på risikopersepsjon vokste frem i 1970-årene. Da ble ingeniører og teknologer oppmerksomme på at vanlige folk var bekymret for tekniske installasjoner som ekspertene karakteriserte som tilnærmet ufarlige (Boyesen, 2003; Drottz-Sjöberg, 1991). Man oppdaget et avvik mellom det som ble betraktet som estimerte objektive risikoanalyser og folks reaksjoner på risiko (Drottz-Sjöberg, 1991). Det ble antatt at det kunne handle om ulik risikopersepsjon. Det var imidlertid ikke nok å tilskrive disse uenighetene til manglende fornuft hos lekfolkene. I følge Fischhoff et al. (1984) kan konfliktene mellom eksperter og lekfolk ofte spores tilbake til mer eller mindre skjulte uenigheter om hva som menes med begrepet risiko og dermed ikke til at eksperter har rene objektive analyser og lekfolk rene subjektive vurderinger.

Det å skille mellom eksperter og lekfolks oppfatning av risiko er omstridt (Fischhoff et al., 1984). Det kan skyldes at et slikt skille implisitt undervurderer både såkalte eksperter og lekfolk. Det kan for det første være elementer av objektivitet²⁶ i lekfolks vurderinger, ved at de kan ha god kjennskap til fenomenet som er gjenstand for vurdering, f.eks. hvor ofte biler bråbremses foran fotgjengerovergangen i nabolagets skolevei. Det er også helt klart elementer av subjektivitet i

²⁵ Om lekfolk og eksperter, se f.eks.: Kraus, Malmfors & Slovic, 1992; Sjöberg & Drottz-Sjöberg, 1994; Sjöberg, 1999a; Slovic 1986; Slovic 1987; Slovic, Fischhoff & Lichtenstein, 1980; Slovic, Flynn & Layman, 1991.

²⁶ Med objektivitet menes noe som er "uavhengig av observatør" (Fischhoff et al., 1984). Det innebærer at enhver som følger samme prosedyre skal oppnå samme resultat. Dette er et mål som sjelden nås.

eksperters estimering av risiko. Risiko som fremkommer gjennom eksperters risikoanalyser er også vurderinger utført av noen, riktignok med basis i kunnskap (Aven, 2007). I følge Aven (2002) må en slik vurdering alltid settes inn i sin rette kontekst. Hvem som uttaler seg, grunnlaget for uttalelsen, den sosiale og kulturelle sammenhengen m.m., vil påvirke resultatene av analysen og med det hvordan resultatene skal tolkes. I tillegg har analyser som gjøres av såkalte eksperter innenfor det tekniske perspektivet fått kritikk fra sosialvitenskapen. Denne kritikken har bl.a. gått ut på at hva som oppfattes som uønskede effekter er avhengig av individets verdier og preferanser, samt at samspillet mellom menneskelige aktiviteter og konsekvenser er mer komplekst enn sannsynlighetsvurderinger i tekniske analyser er i stand til å fange opp (Renn, 1992).

Selv om eksperters risikovurderinger ofte bygger på en del fakta om tidligere hendelser, vil det i følge Aven (2002) være misvisende å bruke de historiske målingene som direkte basis for vurderinger om fremtiden. Ofte gir disse bare et lite bidrag til å forstå hva risikoen er. Aven (2002) hevder at det viktige er å finne frem til underliggende prosesser, faktorer og indikatorer som kan varsle oss, før eventuelle alvorlige hendelser blir en realitet. Vi kan altså ikke måle risiko slik vi kan måle høyde og vekt. Når det gjelder tap, skade eller gevinst som konsekvens av fremtidige hendelser, er usikkerheten mye større. Selv om objektivitet tilstrebes, er det ikke mulig å oppnå fullt ut (Fischhoff et al., 1984). I følge Aven (2007) finnes ikke objektiv, reell risiko. Det finnes målinger som omtales som objektive, men spranget fra

målingene til objektiv risiko er så stort at det blir mer meningsfylt å snakke om risiko som en vurdering om fremtiden. I følge Aven (2002) er det mer riktig å si at risiko uttrykkes enn at det estimeres.

Videre vil det ofte være ulikheter mellom eksperter og lekfolk i hvor eksplisitt de kan redegjøre for vurderingene sine. Der ekspertene må synliggjøre de vurderingene som er gjort og de elementene som er tatt med i betraktningen, har ofte lekfolk lite bevissthet rundt de kognitive prosessene som ligger til grunn for sine risikovurderinger. Det er vanskelig å ha introspektiv tilgang til årsakene til egne tanker og oppfatninger (Brun, 1997), og det er vanskelig – kanskje umulig – å gjøre nøyaktig rede for sine egne interne kognitive prosesser (Berry, 1990). En kan videre anta at emosjonelle komponenter vil ha mindre betydning i eksperters risikovurderinger enn hos lekfolk, fordi eksperter har et mer profesjonelt og kanskje distansert forhold til det vurderte utfallet. Samtidig er det behov for mer forskning på dette for å få mer kunnskap om forskjell i risikopersepsjon hos eksperter og lekfolk er et resultat av ulik bruk av kognitive og emosjonelle prosesser (Loewenstein, et al., 2001).

Sett i lys av dette: Er patruljerende politifolk eksperter eller lekfolk? Mange vil nok hevde at politibetjenter må betraktes som eksperter ettersom de har en utdanning og, etter hvert, erfaring som gjør dem godt rustet til å uttrykke eller vurdere risiko når de kjører patrulje. Det kan videre hevdes at profesjonelle eller eksperter ikke skal la seg påvirke så sterkt av snarveier eller heuristikker som lekfolk gjør når de

står overfor tvetydige situasjoner. I tillegg kan det være slik at eksperter handler ut fra faglige vurderinger uten å bringe sine følelser inn i beslutningsprosessen slik som lekfolk gjør. Samtidig må også politifolk ofte foreta ulike risikovurderinger ut fra begrenset informasjon og/eller usikker informasjon. Også fagfolk har systematiske skjevheter i beslutningstaking under usikkerhet (Kirkebøen, 2007). Patruljerende politi har sjelden statistikk for hånden og må ofte dra slutninger på bakgrunn av hva de ser, hører, husker å ha hørt eller har observert. Det er en del av jobben deres å bruke sin profesjonelle autonomi i ulike situasjoner. Når tjenestepersonene kjører ute må de videre ta raske avgjørelser om handling på bakgrunn av disse vurderingene. Selv om de inkluderer sitt faglige skjønn og tidligere erfaringer i beslutningsprosessen, er det likevel rimelig å anta at de benytter seg av noen av de samme kognitive strategiene som vanlige folk gjør når de skal ta beslutninger om risiko under usikkerhet, bl.a. fordi emosjoner vil spille en viktig rolle i alle yrker som har med mennesker å gjøre. Kanskje er det derfor lite meningsfylt å kategorisere politifolk som enten eksperter eller lekfolk.

3.3 Kjønnforskjeller i risikopersepsjon

Flere studier har avdekket at menn og kvinner vurderer risiko ulikt (Byrnes, Miller & Schafer, 1999; Davidson & Freudenburg, 1996; Glendon, Dorn, Davis, Matthews & Taylor, 1996; Gustafson, 1998; Iversen & Rundmo, 2002; Moen, 2008). I den sammenheng har det vært rettet oppmerksomhet mot forskningsmetodene. Kvantitative

studier av risikopersepsjon har generelt brukt spørreskjema og statistiske metoder for å undersøke en rekke risikokilder, og fokuset har vært å finne underliggende variabler som kan forklare hvorfor noen risikoer betraktes som mer skremmende enn andre (Gustafson, 1998). Slike variabler kan være hvorvidt en frivillig eksponeres for den mulige risikoen, hvilket skadepotensial den har, omfang av vitenskapelig kunnskap om den mulige risikoen osv. Det har vært mer fokus på forskjeller mellom ulike risikokilder enn på forskjeller mellom de som vurderer risikoen. Likevel har denne kvantitative forskningen et konsistent mønster: Menn uttrykker mindre bekymring enn kvinner for praktisk talt alle risikoene som har blitt studert (Gustafson, 1998, s. 806). Forskjellene er systematiske, men sjelden veldig store. Samtidig har forskningen vist at når man studerer den opplevde alvorligheten ved de mulige risikokildene, er det liten forskjell på kvinner og menns rangering. Det ser altså ut til at kvinner og menn er bekymret for de samme risikoene, men kvinner er noe mer bekymret enn menn (Gustafson, 1998). Resultatene som har vist at kvinner og menn rangerte de opplistede risikoene på samme måte, har senere blitt forklart med at risikokildene som har vært listet opp i undersøkelsene har reflektert situasjoner som menn har større erfaring med enn kvinner. Menn vil derfor oppleve dem som mindre skremmende. Davidson og Freudenburg (1996) trekker imidlertid frem at hypotesen om at en sammenheng mellom kunnskap og bekymring kan forklare hvorfor kvinner uttrykker større grad av bekymring enn menn, har fått

så lite empirisk støtte til tross for gjentatte forsøk at den derfor bør forkastes.

Det har videre blitt hevdet at slike kvantitative tilnærminger til risikopersepsjon har gitt et ufullstendig bilde av kjønnsforskjellene (Gustafson, 1998). Kvalitative studier har forsøkt å bøte på svakheter ved de kvantitative studiene og slike kvalitative studier har vist at det er forskjell på kvinner og menn også når det gjelder *hva slags* risiko de er bekymret for. Kvinner er mest orientert mot trusler som kan ramme hjemmet, familien og andre de er glade i (Gustafson, 1998). I følge Safety Concerns Hypothesis er helse og sikkerhet mer viktig for kvinner enn for menn og denne vektleggingen av sikkerhet blir reflektert ved at kvinner uttrykker større grad av bekymring for miljørisiko enn menn (Davidson & Freudenburg, 1996). Denne hypotesen, som legger til grunn at kvinner ofte er oppdrager og omsorgsperson både i kjernefamilien og i det større fellesskapet, har i følge Davidson & Freudenburg (1996, s. 323) fått sterk støtte i forskning. Det hevdes at kvinner uttrykker større bekymring enn menn fordi de bryr seg mer, ikke fordi de har mindre kunnskap (Davidson & Freudenburg, 1996).

Menns bekymringer er mer rettet mot forhold knyttet til arbeidslivet, som arbeidsledighet og økonomiske problemer (Davidson & Freudenburg, 1996²⁷; Gustafson, 1998). Slike kjønnsforskjeller er også

²⁷ Forskning har imidlertid også vist at personer av begge kjønn som jobber utenfor hjemmet er mer bekymret for økonomiske forhold enn de som ikke gjør det (Davidson & Freudenburg, 1996).

funnet på kriminalitetsområdet. Kvinner uttrykker mer frykt enn menn, og kvinner og menn frykter ulike ting. Der kvinnene er mest redd for voldtekt og andre former for seksuelle overgrep, er menn mest redd for fysisk vold (Gustafson, 1998). Kvalitative undersøkelser har videre avdekket at kvinner og menn årsaksforklarer samme risikokilder ulikt, f.eks. ved at kvinner begrunner risikoen mer ut fra kulturelle normer enn det menn gjør (se f.eks. Becker & Nachtigall, 1994; Gustafson, 1998). Ut fra dette kan det oppsummeres at kjønnsforskjellene i risikopersepsjon kan betraktes fra tre ulike perspektiver: (1) Kvinner og menn uttrykker ulik grad av bekymring for samme risiko, (2) kvinner og menn oppfatter ulike risiko, og (3) det er kjønnsforskjeller i hvordan risikoen begrunnes (Gustafson, 1998, s. 807).

Kjønnsforskjeller i risikopersepsjon er altså godt dokumentert. Disse kjønnsforskjellene blir imidlertid ofte stående uforklarte, og analysene stopper gjerne når forskjellene er avdekket (Gustafson, 1998; Davidson & Freudenburg, 1996; se f.eks. Sjöberg, 2007). Det er imidlertid noen studier som har forsøkt å forklare disse forskjellene med sosiopolitiske årsaker, som makt, status og tillit (Gustafson, 1998). Det vil jeg ikke gå nærmere inn på her, jf. avgrensningen mot sosiologiske teorier innledningsvis. Flere studier har videre vist at kvinner rapporterer mer levende forestillinger enn menn (Harshman & Pavio, 1987) og at kvinner opplever følelser mer intenst enn menn (Loewenstein et al., 2001; Moen, 2008). I følge risk-as-feelingshypotesen er det en sammenheng mellom folks evne til å lage seg mentale bilder og deres negative følelser, som f.eks. frykt (Loewenstein et al., 2001). Så hvis

kvinner opplever følelser mer intenst enn menn, kan det være en mulig forklaring på kjønnsforskjeller – både når det gjelder opplevde følelser som er relatert til risikoen, risikopersepsjon og ønsket om risikoreducerende tiltak.

Som vist i innledningen er det gjort lite, om noe, forskning på psykologiske faktorer som kan ligge til grunn for de valgene politifolk gjør i forhold til hvem de skal stoppe og sjekke når de kjører patrulje – noe som her defineres som tjenestepersonenes risikoreducerende atferd. I det følgende vil jeg derfor betrakte disse politiaktivitetene i relasjon til tidligere presenterte teorier om risikopersepsjon. I tillegg presenteres heuristikker, eller mentale snarveier, som folk ofte benytter seg av i usikre beslutningssituasjoner.

3.4 Magefølelse som ledetråd for politifolks handlingsvalg

Patruljerende politifolk refererer ofte til magefølelsen når de tar beslutninger i usikre situasjoner ute eller når de begrunner sine stopp- og-sjekkaktiviteter (se f.eks. Gundhus, 2009). Risk-as-feelingshypotesen kan bidra til å forklare hva som menes med magefølelse, en følelsmessig respons på en umiddelbar risiko eller situasjon som ikke først er innom kognitive vurderinger. Eller det kan være trinn to i Sjöbergs tretrinnsprosess, der han hevder at en innledende kognitiv prosess fører til emosjoner som igjen leder til grundigere kognitiv prosessering (Sjöberg, 2007). I følge Sjöberg (2007) vil det første trinnet bli styrt av ytre egenskaper, f.eks. utseendet

til en person. Sjöberg eksemplifiserer med at en kjekk politiker er mer populær og får flere stemmer enn andre, men at velgerne så rettferdiggjør sine preferanser kognitivt, slik at de ikke refererer til ytre kjennetegn når de skal redegjøre for preferansen. “Indeed, the reason given for the choice may be little related to the important factors behind a choice” (Sjöberg, 2007, s. 234). I forlengelsen av dette kan en tenke seg at politifolk stopper og sjekker personer ut fra ytre kjennetegn, kanskje i kombinasjon med tid og sted; begrunnelsen for kontrollen blir så utfylt med mer kognitive forklaringer.

Det kan også være at det som defineres som magefølelse er en kombinasjon av flere faktorer, både emosjoner og mer eller mindre bevisste kognitive vurderinger. Teorien om affektheuristikk er relevant for å forstå hva som ligger i *magefølelse*: Tjenestepersonen konsulterer et “affektivt basseng” som inneholder alle positive og negative merkelapper som er assosiert med representasjonen når han eller hun skal foreta vurderinger (Finucane et al., 2000). På den måten vil han eller hun kunne oppleve en følelse knyttet til en person eller situasjon, som spenning, ubehag o.a. Begrepet magefølelse kan slik forstås som at det handler om umiddelbare følelsesreaksjoner (anticipatory emotions) en bringer inn i beslutningsprosessen. Det at magefølelsen tjener som begrunnelse for de valgene betjentene gjør, kan indikere at den emosjonelle komponenten aktiveres først – kanskje fordi den er lettest tilgjengelig – noe som støttes av undersøkelsen til Verplanken, Hofse og Janssen (1998). Dersom vi definerer magefølelse som noe intuitivt, og at det handler om grunnleggende antakelser vi ikke har et bevisst

forhold til, kan en forundres over hvorfor vi stoler på magefølelsen og handler ut fra denne. Finstad (2000, s.123) fant at politiet oppfatter flere som kjenninger enn det viser seg å være grunn til når de kontrollerer folk, og mener det forteller at troen på treffsikkerhet har vært for stor. Det kan også bety at det å handle ut fra magefølelsen ikke alltid er hensiktsmessig. Likevel fant Gundhus (2009) i sin analyse at magefølelse til og med oppleves av mange politifolk å ha høyere anseelse som kunnskapstype enn teoretisk kunnskap (Gundhus, 2009, s. 117).

Å ta valg ut fra magefølelsen innebærer at en handler mer eller mindre intuitivt heller enn å gå mer analytisk til verks. Det blir en form for snarvei til beslutningstaking som kan være hensiktsmessig, men det kan også, som vi har sett, bidra til feilslutninger. Andre strategier vi benytter oss av i beslutningssituasjoner, er kognitive snarveier som heuristikker og bias, og det omtales videre.

3.5 Heuristikker som grunnlag for sannsynlighetsvurdering

Heuristikker er kognitive snarveier eller "tommelfingerregler" vi mennesker bruker når vi skal tolke eller forstå komplekse situasjoner. Slike snarveier bidrar til forenklinger og til at vi kan ta raskere beslutninger i en kompleks verden (Bazerman, 2006). De krever mindre kognitiv kapasitet enn mer krevende informasjonsprosessering og grundigere analyse av situasjonen. En ulempe med heuristikker er at folk er uoppmerksomme på at de bruker dem (Bazerman, 2006) og

derfor kan de ha for stor tillit til sine egne beslutninger. Eksempel på heuristikker er “romfolk driver med kriminalitet” eller “folk som kjører med barnesete i bilen driver ikke med kriminalitet”. Heuristikker er ofte lært gjennom erfaringer og de kan være riktige nok. Tre typer heuristikker er relevant i denne studien. Affektheuristikker – affektive eller emosjonelle evalueringer som aktiviseres før kognitiv resonnering i møte med en hendelse – er omtalt tidligere i dette kapittelet (punkt 3.1.3). Videre vil det redegjøres for tilgjengelighetsheuristikker og representasjonsheuristikker fordi de påvirker folks sannsynlighetsvurderinger, og sannsynlighetsvurderinger er et av aspektene som inngår i definisjonen av risikopersepsjon i denne studien.

Når en person skal vurdere sannsynligheten for eller usikkerheten ved om noe vil inntreffe, vil vurderingene baseres på den informasjonen han eller hun har mentalt tilgjengelig fremfor den reelle forekomsten av hendelser (Bazerman, 2006; Kirkebøen, 2007). Dette er tanken bak tilgjengelighetsheuristikker. Tilgjengelighetsheuristikker tilsier at folk vurderer sannsynlighet for en hendelse ut i fra hvor lett de kan hente frem tilfellet eller hendelsen i tankene (Bazerman, 2006). Noen ganger må man vurdere hvor vanlig en hendelse er uten å ha sikker kunnskap, og da konstruerer man hendelsen mentalt ved hjelp av forestillingsevnen. Hvis man enkelt klarer å forestille seg en hendelse, blir det vurdert som mer sannsynlig at den skal skje enn dersom man ikke klarer å forestille seg den. Dette kan føre til en systematisk skjevhet i beslutningene ettersom hendelser som en vanskelig å

forestille seg virker mindre sannsynlige. Forestillingsevnen handler om hvor mentalt tilgjengelig en hendelse er, hvor lett den er å huske eller legge merke til (Kirkebøen, 2007). Denne mentale tilgjengeligheten vil påvirke kognitive vurderinger av sannsynlighet for om noe vil skje (Bazerman, 2006). I følge risk-as-feelingshypotesen er imidlertid kognitive evalueringer lite påvirket av forhold som hvor tydelig vi kan se for oss stimulusen. Noe av hovedbudskapet til risk-as-feelingshypotesen er nettopp at kognitive evalueringer og emosjoner har ulike determinanter; emosjoner påvirkes av en rekke variabler som bare i liten grad, eller ikke i det hele tatt, påvirker kognitive evalueringer. Slike variabler er hvor tydelig en kan se for seg konsekvensene, samt tidligere erfaring med eller personlig eksponering for resultatet (Loewenstein et al., 2001, s. 271). Det hevdes at slike faktorer påvirker følelser i større grad enn kognitive evalueringer. Det at ulike faktorer påvirker kognitive evalueringer og følelser betraktes da som en årsak til divergensen som ofte er mellom kognitive evalueringer og følelser (Loewenstein et al., 2001). Tilgjengelighetsheuristikk innebærer imidlertid at vi kognitivt vurderer en hendelse som sannsynlig hvis den er lett å forestille oss (Kahneman, 2012). På den måten kan teoriene se ut til å være noe motstridende når det gjelder betydningen av å kunne forestille seg de mulige konsekvensene. For eksempel vil en ved bruk av tilgjengelighetsheuristikk vurdere sannsynligheten for om en trafikkulykke vil ramme en selv ut fra hvor lett en kan komme på tilfeller, som bl.a. påvirkes av hva en har hørt om

hos venner og kjente eller hva en har lest i avisen. I følge risk-as-feelingshypotesen vil dette derimot heller påvirke følelsene.

Representativitet er en annen heuristikk som vi bruker for å vurdere sannsynlighet (Kahneman & Tversky, 2006; Kirkebøen, 2007). Når vi vurderer en person, et objekt eller en hendelse, har vi en tendens til å se etter trekk hos individet som korresponderer med tidligere formede stereotyper (Bazerman, 2006, s. 9). Eksempelvis kan tjenestepersonen vurdere sannsynligheten for at Hans tilhører et nynazistmiljø ut fra i hvilken grad Hans ligner på politimannens stereotypiske forestilling om en nynazist. Vi vurderer hvor typisk eller representativ personen er for kategorien (Kirkebøen, 2007, s. 182). Folk har en tendens til å stole på slike strategier, selv om informasjonen er usikker og selv når bedre informasjon er tilgjengelig for å kunne gjøre bedre vurderinger (Bazerman, 2006, s. 9).

Media har slått opp historier der politiet har stoppet samme afrikaner utallige ganger for å sjekke om han har stjålet den dyre sykkelen han sykler på. Kanskje har betjentene i de tilfellene benyttet seg av representativitetsheuristikker i vurderingen av sannsynligheten for at han medfører en risiko (begår lovbrudd). Her forveksles muligens vurdering av sannsynligheten for at afrikaneren har gjort noe kriminelt med hvor typisk politibetjenten mener han er for personer som på lovlig vis har skaffet seg en så dyr sykkel. Representativitetsheuristikker kan få negative konsekvenser for minoriteter som tjenestepersonene ikke har god kjennskap til, mens det kan få helt andre konsekvenser for

andre grupper av befolkningen. En prest i en fin bil kan slippe unna med en muntlig advarsel fordi han ikke er representativ for den gruppen politiet vanligvis har med å gjøre, eller fordi han *er* representativ for de politiet betrakter som lovlidige. Representativitetsheuristikker forenkler sannsynlighetsvurderingene og fungerer ofte bra (Kirkebøen, 2007). Samtidig bidrar de til at vi i noen tilfeller avviker veldig fra den statistiske sannsynligheten (Kirkebøen, 2007).

I følge teori om risk appraisal vil sannsynlighetsvurderinger påvirkes av hvilken betydning den vurderte hendelsen har for personen som vurderer. Folk overvurderer sjansen for at det de ønsker skal inntreffe vil skje og undervurderer sjansen for det de ikke ønsker skal skje (Yates, 1994). En overvurdering av sjansen for at det de ønsker skal skje, kan kalles verdi-bias. Bias eller feilslutninger kan innebære at en møter personer eller situasjoner med en forutinntatthet, f.eks. ved å søke og å tolke ny informasjon slik at den støtter egne antakelser samtidig som en unngår informasjon og tolkninger som motsier eksisterende forestillinger. Noen av disse feilslutningene stammer fra begrensninger i kognitive prosesser, andre fra individuell motivasjon og andre både fra motivasjonelle og kognitive faktorer (Fiske & Taylor, 1991). Heuristikker og bias er svært økonomiske og effektive, men de kan altså lede til systematiske og forutsigbare feil. En enkel kognitiv strategi for å bøte på systematiske skjevheter i beslutningstaking er å tenke seg grunner til at en selv tar feil (Kirkebøen, 2007). Strategien består i å stille seg spørsmålet om hva som taler for at det motsatte av ens beslutning eller vurdering er riktig (Kirkebøen, 2007, s. 194). Det

er videre mulig å forbedre identifiseringen av potensiell risiko, f.eks. gjennom aktiv bevisstgjøring (Kirkebøen, 2007; Yates, 1994). Simulering inngår i dette, der en aktivt mentalt må hente frem mulige scenarioer. I tillegg kan en konsultere andre, gjerne mer erfarne kolleger, som har mer kunnskap om hva som kan innebære mulig risiko (Yates, 1994). Det blir da viktig at nyutdannede politifolk kan konferere med tjenestepersoner med mer erfaring når de står overfor nye situasjoner. Bedre forståelse av slike kognitive strategier eller snarveier kan forbedre politifolks vurderinger og beslutninger i tvetydige risikosituasjoner (Kahneman & Tversky, 2006). Derfor betraktes disse som relevante variabler for å diskutere resultatene i denne studien.

3.6 Egenskaper ved tjenestepersonen og egenskaper ved omgivelsene

Kognitive evalueringer påvirkes av både forhold ved personen og forhold rundt en stimulus. Når en tjenesteperson skal vurdere om en person eller hendelse kan medføre en trussel, må han først identifisere personen eller den potensielle situasjonen. Det er imidlertid vanskelig å skille mellom identifisering og vurdering av en potensiell risiko. All persepsjon vil, i følge Zajonc (1980), inneholde noe affekt: Vi ser ikke bare et hus, men vi ser et fint hus, et stygt hus osv. Ny informasjon blir relatert til det eksisterende innholdet i hukommelsen og informasjon som ikke kan relateres til dette har en ulempe i kampen om plass i arbeidsminnet. Hjernen har begrenset mental kapasitet og det betyr at vi

bare kan håndtere et begrenset antall betraktninger på en gitt tid (Ellis & Hunt, 1993; Yates, 1994).

En konsekvens av dette er at man må "velge ut" hvilke stimuli som skal prosesseres videre (Bless et al., 2004). Tjenestepersonene retter oppmerksomheten mot en bil de vurderer å stoppe, en blant ofte mange biler. Mennesker har mulighet til å rette oppmerksomheten mot noen aspekter ved en situasjon og ekskludere andre fra å bli prosessert videre og med det oppta ressurser (Bless et al., 2004). Oppmerksomheten blir generelt rettet mot stimuli som skiller seg ut, som er tydelige og fremtredende. Hvorvidt en stimulus er fremtredende har altså sammenheng med konteksten stimulusen opptrer i. Å være fremtredende er derfor ikke en egenskap ved stimulusen selv, men det er relasjonen stimulusen har til konteksten som gjør det fremtredende (Bless et al., 2004). På den måten blir det da ikke kun egenskaper ved bilen eller personen som er avgjørende for om politibetjenten velger å stoppe den, men forhold ved bilen sammen med forhold ved omgivelsene. Tjenestepersonen ser altså etter noe som er mer enn summen av delene.

Oppmerksomheten styres videre mot de aspekter ved en situasjon som ikke allerede er en del av tjenestepersonens sosiale kunnskap, og slike situasjoner kan tilføre tjenestepersonene ny kunnskap om "det som ikke stemmer". Oppmerksomheten påvirkes av hvor *tydelig* en stimulus fremstår (f.eks. en kvinne blant bare menn), tjenestepersonens erfaringer og forventninger samt personlige mål, f.eks. "å finne noe

stort" (Bless et al., 2004). En politimann eller -kvinne kan f.eks. ha erfaring med at biler som kjører ute på nattestid kombinert med visse egenskaper ved fører og bil innebærer noe ulovlig, og den erfaringen vil kunne ligge til grunn for identifisering av hvilke biler han eller hun mener bør stoppes og sjekkes.

På den annen side har forskning på persepsjon vist at stimuli som *ikke* matcher tidligere kunnskap og erfaringer, oppfattes tydeligere og tiltrekker seg mer oppmerksomhet enn stimuli som matcher perfekt med personens tidligere sosiale kunnskap (Bless et al., 2004). For eksempel vil en ung mann som kjører ute nattestid i en fin bil kunne få mer oppmerksomhet enn et avisbud. Tjenestepersonens tidligere ervervede kunnskap og de forventninger han/hun har med seg inn i situasjonen, påvirker oppfatningen av om noe skiller seg ut (Bless et al., 2004). Med et slikt perspektiv kan en tenke seg at svært unge menn som kjører svært dyre biler vil kunne få politiets oppmerksomhet, som i eksempelet helt innledningsvis, fordi de ikke er i tråd med det politifolkene forventer. Kunnskapen til politifolkene kan tilsi at unge folk ikke har så mye penger og at de dermed må ha fått råd til bilen på ulovlig vis. Uvanlig stimuli vil tiltrekke seg mer oppmerksomhet enn det som er mer vanlig og forventet. En eldre hvit mann i samme dyre bil vil ikke tiltrekke seg tilsvarende oppmerksomhet fordi det er mer i tråd med det en kan forvente. Det kan synes som et paradoks at tydelighet og det som er uvanlig får oppmerksomhet, samtidig som at tjenestepersonene stopper enkelte grupper fordi de har erfaring med at

de begår kriminalitet – da er det jo ikke uvanlig. Kanskje benytter politifolkene seg av ulike strategier samtidig; den potensielle gjerningsmannen – f.eks. en somalier – synes tydelig i en gitt kontekst – ved Akerselva nattestid – og erfaringene til politiet, som skaper forventninger, tilsier at somaliere driver med narkotika. Hvis tjenestepersonen i tillegg har personlige mål/behov som f.eks. å redusere salg av narkotika eller "å skaffe en fange", bidrar dette sammen til at somalieren får politiets oppmerksomhet.

Tydelighet ved stimulusen medfører større grad av kognitiv prosessering og mer prosessering gjør uthenting av informasjon fra hukommelsen lettere. Dette kan bidra til å forklare noe av paradokset jeg har beskrevet over. Noe som i første omgang virker uvanlig og dermed fremstår tydelig, blir lettere hentet frem senere, og således får erfaringene betydning for hva man ser. Ny informasjon har en tendens til å bli tolket i overensstemmelse med tidligere antakelser (Fiske & Taylor, 1991), og slik vil man stadig få dem bekreftet. Tydelighet vil også påvirke at personen vil gi mindre oppmerksomhet til andre mulig relevante stimuli, og slik kan en overse risiko en ikke har erfaring med. Slik vil de som politiet har vært i kontakt med før – såkalte «kjenninger» – bli registrert om og om igjen, mens folk som ikke er kjent for politiet vil kunne unngå politiets blikk.

3.7 Oppsummering

Det sentrale i denne studien er å undersøke hvordan risikopersepsjon kan bidra til å forklare hvor viktig tjenestepersonene mener det er å redusere forskjellige risikosituasjoner. Det er derfor i dette kapitlet gjort rede for en psykologisk tilnærming til risikopersepsjon og ulike perspektiver på risiko, ettersom risiko betraktes som et viktig bakteppe i diskusjoner om risikopersepsjon. Risikopersepsjon er definert som en kombinasjon av de kognitive vurderingene individet gjør – herunder sannsynlighets- og konsekvensvurdering – når han eller hun står overfor en risiko, samt de emosjonene som oppstår i møtet med den mulige risikosituasjonen. Risikopersepsjon består således av både kognitive og emosjonelle aspekter.

Det er imidlertid vist i kapitlet at tidligere forskning på risikopersepsjon nærmest utelukkende har betraktet risikopersepsjon som en kognitiv prosess, selv om noen teorier åpnet for at emosjoner kunne inkluderes som en del av konsekvensvurderingene. Heuristikker og bias er relevant her for å forstå tjenestepersonenes sannsynlighetsvurderinger.

I de siste tjue årene har man så sett at emosjoner har en større rolle i risikopersepsjon enn tidligere antatt. Det teoretiske rammeverket til risk-as-feelingshypotesen inkluderer både kognitive og emosjonelle aspekter ved risikopersepsjon og det vil derfor benyttes som en tolkningsramme i denne studien.

Selv om disse to måtene å betrakte risikopersepsjon på – risikopersepsjon som en kognitiv prosess eller risikopersepsjon som også inkluderer følelser – er ulike når det gjelder vektleggingen av følelser, gir begge relevante bidrag til studien. Den kognitive tilnærmingen kan faktisk sies å ligge innbakt i risk-as-feelingshypotesen, der det legges til grunn at folk evaluerer risikosituasjoner på et kognitivt nivå, basert på sannsynlighets- og konsekvensvurderinger “som i tradisjonelle modeller” (Loewenstein et al., 2001, s. 270, min oversettelse). Så selv om risikopersepsjon nå antas å også inkludere følelser, er det viktig å ha kunnskap om de kognitive evalueringene tjenestepersonene gjør, bl.a. fordi disse også påvirker atferd. Risk-as-feelingshypotesen omhandler nettopp forholdet mellom kognitive evalueringer og emosjoner, samt hva som blir bestemmende for atferd dersom det er konflikt mellom det tjenestepersonene tenker og føler opp mot en potensiell risiko.

Ved hjelp av disse teoretiske perspektivene og resultatene fra studien, antas det at vi vil få en bedre forståelse av forholdet mellom patruljerende politifolks risikopersepsjon og deres vurdering av hvor viktig det er å redusere ulike situasjoner. I de neste to kapitlene redegjøres det for de metodiske fremgangsmåtene som er valgt for å besvare problemstillingene i studien.

4. Fremgangsmåte og den kvalitative forundersøkelsen

I de følgende to kapitlene vil jeg beskrive hvordan forskningsspørsmålene er besvart, dvs. hvordan jeg har gått frem for å innhente data til studien, hvilke data som er innhentet og hvordan disse er analysert.

I kapittel 4 vil det redegjøres for valg av forskningsdesign og begrunnelser for disse valgene. Det er valgt en kvantitativ hovedundersøkelse med en kvalitativ forundersøkelse. I kapittel 4 vil forberedelsene til datainnsamlingen beskrives, samt den kvalitative forundersøkelsen og hvordan personvernet er ivaretatt her.

I kapittel 5 vil det redegjøres for utformingen av spørreskjemaet og hvilke vurderinger som ble gjort i det arbeidet. I kapittel 5 vil det også gjøres rede for hvilke statistiske analyser som er gjort, samt for metodologiske begrensninger. Her beskrives hvordan konfidensialiteten til respondentene er ivaretatt, samt hvilke nødvendige etiske overveielser som er gjort. Begge kapitlene viser hvordan validiteten og reliabiliteten til undersøkelsen ble forsøkt ivaretatt på best mulig måte.

4.1 *Forskningsdesign*

En forskningsdesign er forskerens plan eller skisse for undersøkelsen (Ringdal, 2007). Denne studien er hovedsakelig basert på en kvantitativ metodetilnærming i form av en spørreskjemaundersøkelse med et stort

utvalg. Det er en tverrsnittdesign i det at målingene er gjort på ett tidspunkt. En slik tilnærming som er valgt her bygger på en antakelse om at sosiale fenomener viser så stor stabilitet at måling og kvantitative beskrivelser blir meningsfulle (Ringdal, 2007). Bruk av spørreskjema er særlig hensiktsmessig for å undersøke sammenhenger i store utvalg og populasjoner, samt for å gi en statistisk beskrivelse av den populasjonen utvalget er hentet fra (Johannessen, Tufte & Christoffersen, 2010).

Årsaksforklaringer er sentrale for å besvare den overordnede problemstillingen i denne studien. Jeg betraktet en kvantitativ tilnærming med bruk av spørreskjema som best egnet til å teste hypoteser og avdekke signifikante sammenhenger, effekter- og årsaksforhold. Ved å undersøke mange enheter, som jeg har muligheten til ved en slik tilnærming, vil det i tillegg bli bedre grunnlag for å trekke generelle slutninger om denne type politiarbeid enn om en bare hadde studert noen få enheter (Hellevik, 2007). Mens forskningen på slikt politiarbeid i Norge og Norden i stor grad har vært preget av kvalitative tilnærminger, som har beskrevet og hatt til hensikt å forstå ulike fenomener ved slikt arbeid (se f.eks. Finstad, 2000; Granér, 2004), vil en kvantitativ undersøkelse som denne være særlig egnet til å teste hypoteser om enkelte aspekter ved det patruljerende politiarbeidet.

En spørreskjemaundersøkelse starter med å definere formålet med studien og problemstillingene (Ringdal, 2007). Dette krever en viss kjennskap til det feltet som ønskes undersøkt. Ofte er også en

kvantitativ undersøkelse teoristyrte (Ringdal, 2007), så det er viktig at forskeren har klare oppfatninger av hva han/hun skal studere. Forskerens erfaring, kunnskap, kreativitet og innsikt i fenomenet har stor betydning for forskningsresultatet (Brox, 1995) ved at slike forhold påvirker prosessen helt fra utforming av relevante problemstillinger til tolkning av data. Slik styrker forskerens kompetanse tilliten til at de innsamlede data har god kvalitet (Grønmo, 2004). Det var derfor viktig for meg å få bedre kjennskap til feltet innledningsvis i forskningsprosessen, så jeg valgte å starte med en kvalitativ eksplorerende forundersøkelse, i form av observasjon og intervjuer. En slik forundersøkelse ville gi meg større substansiell innsikt, noe som også danner grunnlag for å formulere mer presise problemstillinger (Grønmo, 2004, s. 86). I tillegg ville det gi meg bedre forutsetninger for å utforme spørsmål i måleinstrumentet som var relevante, forståelige og dekkende. Målet med den eksplorerende forundersøkelsen var altså å utforme relevante og spesifikke problemstillinger eller hypoteser, samt å bli bedre i stand til å stille valide og reliable spørsmål i den kvantitative hovedundersøkelsen om hvilke faktorer som kan ha betydning for hva politifolk bruker tiden sin på mellom hendelsesstyrte oppdrag. En slik eksplorerende forundersøkelse styrker validiteten til studien, forstått som hvor godt datamaterialet svarer til intensjonene med undersøkelsesopplegget (Grønmo, 2004). Det betyr at dataene er egnet for å bidra til å besvare problemstillingen. En slik eksplorerende forundersøkelse styrker videre reliabiliteten, som handler om datamaterialets pålitelighet, ved at jeg

ble bedre i stand til å formulere spørsmål på en slik måte at andre kan komme frem til noenlunde samme resultater dersom de gjentar undersøkelsen på tilsvarende utvalg (Johannessen, Tufte & Christoffersen, 2010).

Før jeg kunne starte datainnsamlingen var det imidlertid påkrevet å få nødvendige tillatelser, en søknadsprosess som også skulle vise seg å bli tidkrevende.

4.2 Søknad om tilgang på data

Så snart jeg fikk dokumentert opptak på doktorgradsprogrammet i Risikostyring og samfunnssikkerhet, søkte jeg Politidirektoratet (POD) og Riksadvokaten om å få tilgang på data (se vedlegg 1). POD er registreier av politiets datasystemer, og det er POD som kan gi tillatelse til innsyn i disse.²⁸

I den innledende fasen av prosjektet var jeg opptatt av informasjonsflyten og av hva slags informasjon som kunne ha

²⁸ Et av de mest brukte datasystemene er BL – politiets og påtalemyndighetens elektroniske saksbehandlingssystem for behandling av straffesaker innenfor de enkelte politidistrikter. STRASAK er et annet datasystem, og dette fungerer som en straffesaksjournal hvor alle landets straffesaker kan hentes frem. I forhold til BL er STRASAK i større grad et søkerregister. PO er det politioperative systemet som ivaretar vaktjournalfunksjonen, og således støtter politiet direkte under planlegging og gjennomføring av operative arbeidsoppgaver. Indicia er etterretningssystemet som har "sugerør" ned til de andre systemene. I tillegg til flere andre datasystemer, finnes PAL for flere av systemene, som f.eks. PAL for STRASAK og PAL for PO. PAL er politiets administrasjon- og ledelsessystem som lager rapporter ut av opplysninger i andre politiregistre, som BL, STRASAK og PO (Gundhus, 2006). PAL-funksjonene bidrar altså til å hente ut styringsinformasjon, om f.eks. saksbehandlingstid på straffesaker.

betydning for det tjenestepersonene valgte å foreta seg ute på patrulje.²⁹ Derfor trodde jeg det ville bli nødvendig å ha innsyn i datasystemene for å kunne følge informasjonsflyten. I tillegg til å gi tillatelse til innsyn i disse systemene, er det POD som kan gi tjenestepersonene dispensasjon fra taushetsplikten, slik at de kan dele taushetsbelagte opplysninger med forskeren. Riksadvokaten på sin side, er den som kan gi tillatelse til innsyn i straffesaker. I prosjektets forberedelsesfase trodde jeg det ville bli nødvendig med innsyn i straffesaker for å kunne se resultatene av de situasjonene jeg hadde observert ute på patrulje. Jeg sendte på bakgrunn av dette, likelydende søknader til Riksadvokaten og POD om tilgang på og bruk av data. I søknadene sto det hvilke politidistrikt som var aktuelle for den kvalitative datainnsamlingen. Det ble vedlagt en oppdatert prosjektbeskrivelse og et notat om faglig forankring, metode og begrunnelse for metodevalg (vedlegg 2). Både Riksadvokaten og POD oversendte søknaden min til Rådet for taushetsplikt og forskning for uttalelse (vedlegg 3). Begge instanser uttalte overfor Rådet for taushetsplikt og forskning at de anbefalte prosjektet som de mente ville ha stor betydning for politi- og påtalemyndigheten. Tretten måneder etter jeg sendte søknadene, fikk jeg positivt svar fra Riksadvokaten (vedlegg 4) og Politidirektoratet (vedlegg 5).³⁰ Det ble gitt tillatelse til dispensasjon fra taushetsplikten

²⁹ Som det ofte er med eksplorerende undersøkelser, endret også min problemstilling seg noe underveis i forskningsprosessen.

³⁰ Grunnen til at det tok så lang tid var for det første at saksbehandleren i Politidirektoratet ikke hadde visst hvordan hun skulle forholde seg til søknaden. Etter puring fra meg, ble den videresendt Rådet for taushetsplikt og forskning. Når den så endelig var behandlet hos Rådet for taushetsplikt og forskning, ble beslutningen “ved en inkurie” ikke sendt Politidirektoratet.

til tjenestepersonene og jeg ble gitt innsyn i nødvendige datasystemer. Jeg sendte så meldeskjema til Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (vedlegg 6). Fordi jeg skulle behandle direkte personidentifiserbare opplysninger gjennom observasjonene, ble prosjektet betraktet som meldepliktig. Grunnlaget for meldeplikt var at “en person vil være direkte identifiserbar via navn, personnummer eller andre personentydige kjennetegn” (NSD Personvernombud for forskning, 2013). Når det gjaldt spørreskjemadataene, var disse meldepliktige fordi personene var indirekte identifiserbare i det at man teoretisk sett kunne identifisere noen ved å sammenstille flere av bakgrunnsvariablene. Prosjektet ble tilrådd av NSD (vedlegg 7).

Det ble så i forkant av observasjonene sendt ut søknad om tilgang på data til politidistriktenes toppledelse, sammen med prosjektbeskrivelse og godkjenning fra Politidirektoratet og Riksadvokaten (vedlegg 8). Politidistriktene tok så kontakt med meg for å gjøre nærmere avtaler om datainnsamlingen. Det var patruljenes nærmeste ledere som la frem forespørselen direkte til polititjenestepersonene om deltakelse i forundersøkelsen. En slik utvelgelsesprosedyre har den fordel at leder best vet hvilke patruljer som kan være egnet til mitt formål, men samtidig kan den bidra til at leder velger ut spesielt kompetente og reflekterte tjenestepersoner, eller at de som pekes ut av leder kan oppleve det som lite frivillig (Thagaard, 2009). Gode informanter er samarbeidsvillige, motiverte, veltalende og kunnskapsrike. Samtidig er det ikke nødvendigvis de som gir forskeren best innsikt i forskningstemaet (Kvale & Brinkmann, 2010), så jeg opplevde det som

en fordel å følge ulike tjenestepersoner fordi det bidro til en bredere belysning av feltet.

4.3 Informert samtykke

Et informert samtykke innebærer at deltakerne informeres om undersøkelsens overordnede mål, om hovedtrekkene i prosjektplanen og om mulige fordeler og ulemper ved å delta. Et slikt samtykke er viktig for å forhindre påvirkning og tvang. Alle politifolkene jeg snakket med i forbindelse med den kvalitative forundersøkelsen, ble informert muntlig om prosjektet. De som ble fulgt på patrulje fikk i tillegg skriftlig informasjon om formålet med undersøkelsen, fremgangsmåten/metoden, personvern og taushetsplikt, samt hvem som sto bak (vedlegg 9). Der sto det også at det var frivillig å delta, at man kunne trekke seg når som helst, samt at alle som deltok i undersøkelsen ville bli anonymisert. Det ble i tillegg presisert muntlig at deltakelse var frivillig. I praksis kan det likevel være vanskelig å si nei til å delta i et forskningsprosjekt som en er oppmuntret til av sjefen. Slike normative krav kan ha bidratt til en aksept fra informantene som kanskje ikke var helt frivillig. Derfor presiserte jeg stort sett alltid overfor tjenestepersonene når vi var alene også, at det var frivillig å delta. I tillegg kan det at jeg er tilsatt i politietaten, og dermed er en form for innsideforsker, ha forsterket en opplevelse av at det var et krav til deltakerne om å delta. I følge Repstad (2004) kan det være vanskelig å få gode og valide data når forskeren oppfattes som en aktør i organisasjonen, og spesielt gjelder dette for sterkt hierarkiske

organisasjoner. Så vidt jeg kjenner til var det ingen av de som ble spurt om å delta som takket nei, men det kan likevel ha skjedd i de tilfellene hvor patruljen jeg skulle følge ble plukket ut før jeg kom (jf. punkt 4.3.1).

Samtykke til å delta i undersøkelsen ble gitt skriftlig og/eller muntlig. Enkelte steder hadde tjenestepersonene blitt *fortalt* at jeg skulle bli med dem på patrulje, og jeg fikk inntrykk av at de altså ikke var blitt spurt om de selv ønsket det. Det ble da ekstra viktig at jeg var tydelig på at deltakelse var frivillig. Ingen trakk seg da. Noen få tullet med at sjefen hadde bestemt at de skulle kjøre med meg og at de da ikke turte si annet. Jeg presiserte alvorlig at det var viktig at de sa nei hvis de opplevde ubehag eller noe annet negativt ved at jeg ble med dem ut. Da sa alle at det gikk veldig bra.

Deltakende observasjon er en metode som tvinger forskeren til å reflektere over en rekke metodiske, vitenskapsteoretiske og etiske problemstillinger (Fangen, 2004). Jeg var bevisst på å bruke et enkelt språk uten for mye fagterminologi, og jeg forsikret meg så godt som mulig om at informantene forsto opplysningene jeg ga. De fikk informasjon om hva det ville innebære for dem være med i undersøkelsen. Det ble i denne sammenheng presisert at avslag om deltakelse ikke ville innebære represalier eller tap av fordeler. Informasjonsskrivet lå også tilgjengelig på piketten, som er pauserommet til patruljene.

Det kan være vanskelig å oppfylle kravet om full informasjon om et prosjekt. Som forsker vil en måtte kunne endre planen og formålet underveis. I tillegg kan det være vanskelig å vite *hvordan* en skal gi informasjonen. En vil forsøke å unngå at informantene blir for farget av den oppfatningen forskeren har om hva som ønskes oppnådd med undersøkelsen, slik at de søker å bekrefte det de tror forskeren er ute etter. I den kvalitative forundersøkelsen var jeg åpen om prosjektets overordnede tema, og om hvilke faktorer jeg var spesielt interessert i, som f.eks. informasjonsdeling. Likevel fikk ikke informantene en detaljert beskrivelse av problemstillingen fordi det var en eksplorerende tilnærming, hvor mer konkrete problemstillinger ble til underveis. Dette kan ha bidratt til å redusere deres mulighet til å tilpasse sin atferd og synspunkter i retning av hva de trodde jeg var ute etter å undersøke, noe som igjen kan ha bidratt til å redusere kontrolleffekten, som handler om at fenomenet som undersøkes endrer seg som følge av undersøkelsen (Hellevik, 2007).

Til hovedundersøkelsen, hvor det ble benyttet spørreskjema, hadde jeg imidlertid klarere problemstillinger som jeg ønsket å få besvart. For å unngå at respondentene skulle gi svar som kunne påvirkes hvis de hadde kunnskap om hva jeg ønsket å undersøke, var jeg bevisst på hvilken informasjon som ble gitt i informasjonsskrivet som fulgte spørreskjemaet (se vedlegg 10 og 11). Jeg ville unngå at respondentene skulle gi svar som kunne fremstille arbeidssituasjonen eller dem selv mer positivt eller negativt enn det deres faktiske opplevelse var. Det var

videre viktig å redusere muligheten for at utvalget systematisk feilrapporterte ut i fra hva de trodde ble målt (Hellevik, 2007).

4.4 Den kvalitative forundersøkelsen – observasjon

Denne studien ble altså innledet med en eksplorerende kvalitativ forundersøkelse i form av observasjon, slik at jeg senere kunne utarbeide et godt spørreskjema. Jeg fikk da mulighet til å observere patruljerende tjenestepersoner i sine naturlige jobbmogivelser for å få et innblikk i bl.a. atferd og samhandlingsprosesser. Siktemålet var å undersøke nærmere hvilke begrunnelser tjenestepersonene selv hadde for de valgene de tok under patruljekjøring og hva som syntes å påvirke disse handlingsvalgene. Jeg fokuserte i tillegg på hva slags informasjon som ble formidlet mellom tjenestepersoner og mellom tjenestepersoner og ledere, samt hvilke filtre og faktorer som kunne ha betydning for informasjonsflyten.

I en eksplorerende undersøkelse vil mange av veivalgene gjøres underveis etter hvert som det erverves ny innsikt. Problemstillinger og utvalgsstrategi kan måtte justeres etter hvert som prosjektet skrider frem, f.eks. fordi forskeren underveis i studien blir klar over at enkelte deler av den opprinnelige problemstillingen i særlig grad kan gi relevant kunnskap. Det er uenighet blant kvalitative forskere om hvilken betydning problemstilling og avgrensning av teori og begreper skal ha før oppstart av feltarbeidet (Fangen, 2004). Jeg ønsket å møte feltet mest mulig forutsetningsløst. Før jeg startet forundersøkelsen

hadde jeg ingen sterke antakelser om *hva* som påvirker tjenestepersonenes handlinger ute – annet enn at jeg ut fra mine arbeidserfaringer som analytiker i politiet, hadde en antakelse om at tjenestepersonenes handlinger er *lite* påvirket av analyse, informasjonsdeling og styring. I tillegg hadde jeg lest en del politiforskning, men jeg hadde på dette tidspunktet ingen spisset problemstilling mot risikopersepsjon.

Slike forundersøkelser er spesielt hensiktsmessige når en mangler informasjon for å formulere relevante problemstillinger og for å avgjøre hvilke enheter, variabler og verdier man trenger i hovedundersøkelsen. Siden det potensielle antall enheter var så mange og omfangsrike at de ikke kunne utsettes for en uttømmende undersøkelse, måtte jeg bestemme hvor og når jeg skulle foreta observasjonen, hvem jeg skulle snakke med og hva jeg skulle spørre om, samt hva jeg skulle registrere og hvordan (jf. Hammersley & Atkinson, 1996). Ettersom politi-Norge varierer, bl.a. når det gjelder organisering og arbeidsoppgaver, var det viktig å velge observasjonssteder og informanter som kunne hjelpe meg å fange opp noen av disse variasjonene i den kvalitative forundersøkelsen. Det var av ressurs hensyn ikke mulig å bli med på patrulje i alle Norges 27 politidistrikter og jeg måtte derfor foreta et utvalg av hvilke politidistrikter jeg ønsket å undersøke/besøke/observere. Jeg gjorde en skjønnsmessig utvelging for å sikre meg et variert utvalg. Observasjonene ble gjennomført ved tre ulike politidistrikter. De var ulike både med hensyn til størrelse, organisering og geografisk beliggenhet. Innenfor et av disse

politidistriktene ble det også valgt ut flere tjenestesteder/driftsenheter. Til sammen var jeg ved seks ulike tjenestesteder. Jeg fulgte patruljer ved lensmannskontor og politistasjoner, i tillegg til tilsatte på en spesialenhet. Til sammen utgjorde den kvalitative forundersøkelsen 230 timer patruljering, inkludert pauser, paroler osv.

Videre må det foretas et utvalg blant de dataene som er tilgjengelig (Hammersley & Atkinson, 1996). Disse valgene var også et resultat av helt bevisste vurderinger. Utvalget innenfor det enkelte politidistriktet skjedde langs tre hoveddimensjoner: Tid, personer og kontekst. Jeg fulgte patruljene på ulike tider av døgnet, ulike ukedager og ved spesielle anledninger (som f.eks. natt til 1.mai). Dette for å få et bilde av mangfoldet i arbeidsoppgavene. Jeg fulgte personer med varierende grad av erfaring, fra helt nyutdannede til eldstemann på divisjonen/vaktlaget fordi jeg antok at erfaring kunne ha betydning for hvordan tjenestepersonene vurderer og handler.

4.4.1 Møtet med informantene

Da jeg møtte opp på tjenestestedene for å være med på patrulje, presenterte jeg meg og doktorgradsprosjektet. Enkelte hadde hørt om at jeg skulle komme, andre visste ingenting. Noen ganger hadde førstebetjenten "plukket ut" hvem jeg skulle bli med før jeg kom, andre ganger ble det bestemt i dialog med tjenestepersonene mens jeg var der. Den deltakende observasjonen gikk ut på å følge mannskap under hele vakten. Jeg fulgte patruljen fra de kom på jobb og under paroler eller tilsvarende før de kjørte ut. Jeg var med i patruljebilen under hele

vakten og ut av bilen når de var i kontakt med publikum, under matpausene, mens de registrerte eller hentet informasjon i datasystemer og frem til vekten var ferdig. Jeg hadde uformelle intervju/samtaler med tjenestepersonene underveis. De uformelle og ustrukturerte intervjuene/samtalene hadde fokus på hovedtemaet, dvs. hva som kunne ha betydning for de valg de tar på eget initiativ når de kjører patrulje. Jeg hadde spesielt fokus på hva som ble uttrykt å være bakgrunnen for ulike valg tjenestepersonene tok på eget initiativ, f.eks. hvorfor de kjørte til et spesielt område eller hvorfor de stoppet bestemte personer. I matpausene ble spørsmål fulgt opp som det ikke hadde vært rom for å ta opp ute. Jeg hadde også uformelle samtaler om patruljearbeid med andre tjenestepersoner i pausene, både i grupper og én til én. Gjennom å være til stede på både uformelle og formelle arenaer fikk jeg en bedre forståelse av hva tjenestepersonene var opptatt av, bl.a. gjennom hva de delte av informasjon med ledere og kolleger. I tillegg er det en styrke ved metoden at jeg både kunne observere tjenestepersonenes handlinger i konkrete situasjoner og snakke med dem om disse i ettertid. Dette er noen av feltarbeidets fordeler (Fangen, 2004).

Min jobberfaring har gjort at jeg er mer kjent med kulturen i politiet enn en forsker som kommer helt "utenfra" ville vært; jeg har tidligere vært ansatt i et politidistrikt og jobber nå ved Politihøgskolen. Dermed kan jeg ha hatt fortrinn ved at jeg kjente godt til etatens begreper, sjargong, organisering og ledelsesstruktur, samt flere som jobber der. Under forundersøkelsen møtte jeg flere som hadde kjennskap til meg –

noen hadde hørt om meg, noen betrakter jeg som venner. En mellomleder fortalte endog på en parole da han skulle presentere meg at han kjente meg fra flere private sammenkomster. Jeg opplevde at jeg fikk en type innpass og at jeg møtte en åpenhet hos informantene som jeg kanskje ikke ville møtt dersom jeg hadde vært en "utenfra".

Tillit er en forutsetning for å få adgang til et felt og er helt sentralt i kvalitative studier (Fangen, 2004). Slik jeg opplevde det under feltarbeidet, bidro min forhåndskjennskap til feltet og personer til at jeg raskt fikk tillit og derav tilgang til mer ærlige oppfatninger og opplysninger enn jeg ellers ville ha fått i løpet av den tiden jeg observerte patruljene.

Jeg tilbrakte flere timer sammen med dem jeg observerte, og vi kom i løpet av disse timene gjerne i snakk om dagligdagse ting. Jeg møtte også kjente på piketten; vi snakket om felles kjente og om Politihøgskolen m.m. Jeg syntes å merke at de jeg kjørte patrulje med senket skuldrene hvis vi oppdaget at vi hadde felles kjente, noe det er rimelig å anta bidro til at de følte seg trygge og kunne opptre som normalt. Flere ga uttrykk for at de kunne være ærlige med meg og snakke fritt. De fortalte f.eks. om svakheter ved systemet og ledelsen som de kanskje ikke ville fortalt til en som er "helt utenfor". Jeg fikk også inntrykk av at de fleste av dem jeg fulgte ute gjorde som de pleide uten å la seg affisere av at jeg var med. Eksempelvis var jeg med en patrulje som prøvde skiutstyr i arbeidstiden – i uniform. Selv om denne patruljen oppholdt seg i området de skulle dekke, og slik var

tilgjengelige for operasjonssentralen hvis noe skulle skje, fikk jeg inntrykk av at de gjorde som de pleide uten å la seg påvirke av min tilstedeværelse. Jeg har også sittet med en patrulje timevis inne til matpause. Slike eksempler kan indikere at betjentene ikke forsøkte å fremstille seg som bedre enn de er selv om jeg var til stede.

Det er ikke til å unngå at interaksjonen mellom forsker og forskningsobjekt påvirkes av slike faktorer som er nevnt over (Fangen, 2004; Kvale & Brinkmann, 2010; Thagaard, 2009). Kanskje gjelder dette spesielt i forhold til hvor åpne informantene blir overfor forskeren. Men det er også mulig å komme for tett innpå feltet, noe som kan føre til at en overtar de gjengse, lokalt herskende forklaringene på bestemte organisasjonsproblemer (Repstad, 2004, s. 241). Det at jeg har arbeidet i politiets ytre etat kan dessuten ha bidratt til at jeg tok ting for gitt og at det jeg observerte var preget av min forforståelse. Det kan også være at noen av tjenestepersonene har vært ekstra tilbakeholdne med å uttrykke noe eller handle på en måte som ikke er sosialt akseptert fordi jeg kjenner ledere og andre i politiorganisasjonen, noe som igjen kan ha bidratt til at jeg fikk et mer "pyntet bilde" av situasjonen. Eller, som Liv Finstad skriver i boken *Politiblikket* (2000, s. 352): "Det er ikke usannsynlig at informanter underdriver noen sider ved miljø og overdriver andre fordi de ønsker et bestemt offentlig bilde av miljøet de tilhører."

Slik jeg vurderer det, ble jeg allikevel ikke for "nærsynt", bl.a. fordi observasjonsperiodene var såpass korte på hvert sted. Videre har jeg

ikke selv jobbet operativt, og jeg ble f.eks. av betjenter litt humoristisk omtalt som «forskeren» – så på den måten var jeg allikevel ikke helt "innenfor". Jeg mener jeg fikk til å studere feltet og tjenestepersonenes arbeidsutførelse "utenfra".

4.4.2 Registrering av data

Under vaktene skrev jeg stikkord, setninger og utvalgte sitater i en liten notatbok som jeg hadde i lommen. Det ble kun gjort enkle notater underveis, og gjerne mens jeg satt i baksetet av patruljebilen, slik at det ikke skulle oppleves ubehagelig for tjenestepersonene. Etter hver vakt skrev jeg mer detaljerte feltnotater knyttet til patruljenes selvinitierte oppdrag. Ved at jeg ventet til vekten var over med å skrive mer detaljerte notater, kan jeg ha mistet noe informasjon på veien. Det er uansett umulig å registrere alt, så det må derfor foretas et utvalg (Hammersley & Atkinson, 1996). Til å begynne med beskrev jeg imidlertid så mye som mulig, alt fra hvem som var til stede på parolene og hva det ble snakket om der, til hvor patruljen handlet mat og hvor jeg satt i patruljebilen. Etterhvert som prosjektet utviklet seg, ble notatene mer fokuserte. Ettersom hensikten med denne forundersøkelsen var å skape et godt grunnlag for den kvantitative hovedundersøkelsen, var det ikke viktig at jeg fikk med meg alle detaljer.

Mine preliminnære funn ble diskutert med tjenestepersoner på senere tidspunkt, også med tjenestepersoner som ikke var en del av feltobservasjonene. Dialogen med kildene om materialet for å avdekke

problemer og svakheter, ga meg mulighet til å rette opp klare misforståelser. Dette innebar en form for aktørvalidering som bidro til at jeg fikk en utvidet forståelse for datamaterialets relevans for problemstillingen (Grønmo, 2004). Funnene ble også diskutert med andre politiforskere slik at jeg fikk kollegavalidering av materialet (Grønmo, 2004). Jeg skrev videre en kronikk i et fagtidsskrift for politietaten om noen av de tentative funnene (Hellesø-Knutsen, 2010), og tilbakemeldingene på denne fra tjenestepersonene som uttalte seg var at de kjente seg igjen i kronikkens beskrivelser. Det er imidlertid mulig at de som ikke kjente seg igjen unnlot å kommentere kronikken. Jeg betraktet det som viktig å drøfte de tentative funnene fordi jeg ønsket en kommunikativ validering, noe som bygger på dialog og diskusjon mellom forskeren og andre om hvorvidt datamaterialet er godt og treffende i forhold til problemstillingen. Drøftingene har forhåpentligvis bidratt til at det ble oppnådd en større konsensus mellom meg som forsker og kildene mine (Grønmo, 2004, s. 235).

Den eksplorerende undersøkelsen var en kontinuerlig læringsprosess i det at jeg gradvis fikk økt kunnskap om temaet og på den måten endret fokuset mitt seg underveis. Forholdet mellom teori og data har vært som en runddans (Thagaard, 2009, s. 193-195; Wadel, 1991). Jeg utviklet nye begreper underveis i datainnsamlingen, og de nye begrepene bidro til at jeg utviklet nye problemstillinger og hypoteser (Fangen, 2004). Teori som jeg leste parallelt med datainnsamlingen, påvirket igjen hva jeg ble oppmerksom på da jeg var med ut. På den måten var det en interaksjon mellom data og teori, ved at data påvirket

hva jeg søkte litteratur om og litteraturen jeg leste påvirket hva jeg så etter der ute.

Feltobservasjonene viste seg å være et nyttig redskap for å utforme spørreskjemaet. Nedenfor gjengis to hendelser som har hatt spesiell betydning for tema eller spørsmål som ble inkludert i spørreskjemaet.

4.4.2.1 Hasjrøyking – å velge bort

Det var en ettermiddag i en norsk storby. Patruljen jeg var med besto av to tjenestepersoner som var uteksaminert fra Politihøgskolen et halvt år tidligere. Oppdraget de var på nå var å lokalisere en mann som sto som eier av en gård politiet tidligere hadde avdekket at var en hasjplantasje. Under ransakingen på den aktuelle gården var ikke eier til stedet og patruljen skulle nå til et hybelhus som de mente han kunne befinne seg i, for å pågripe ham.

Hybelhuset var stort og det første som møtte oss nede i oppgangen var enormt mange postkasser som hovedsakelig var merket med leilighetsnummer. Tjenestepersonene visste ikke hvilken hybel mannen de lette etter eventuelt befant seg på, så innledningsvis ble det leting litt på måfå. Da de møtte personer i korridorene, spurte de om hvor vedkommende bodde, uten at noen kunne eller ville hjelpe. De antok likevel at de nærmet seg riktig hybel og en av dem banket på en dør for å spørre nærmere. Jeg gikk foran begge betjentene i korridoren og var kommet et stykke unna da jeg hørte det ble banket på. Jeg snudde meg og så en ung mann åpne døren og jeg hørte at betjenten sa «Mmm, her luktet det godt. Synd vi ikke har tid til å komme inn.» Jeg tenkte først at

det hadde luktet middag der, men så kjente jeg hasj-røyken sive mot meg. Da vi gikk videre snakket betjentene seg imellom om at det ble røyket hasj der inne.

Vi gikk videre for å finne hybelen til mannen de opprinnelig var ute etter. Til slutt sto det mellom to umerkede dører og ingen av dem ble åpnet da politiet banket på. Betjentene bestemte seg for å dra.

Da vi kom tilbake til trappeløpet spurte jeg: «Hva med han som røyket hasj?»³¹ Da så de på hverandre og den ene spurte den andre om de skulle gå tilbake. Den andre svarte: «Neeei, vi finner nok ikke noe der likevel.» De nølte litt og gikk så nedover trappene mot utgangen. Det var ingen andre oppdrag som ventet. Ute i bilen ble ikke dette nevnt med ett ord, ei heller på piketten da vi kom inn.

Jeg tenkte en del på denne episoden i ettertid. Dette var unge tjenestepersoner som knapt hadde jobbet ett år etter Politihøgskolen. Jeg tenkte at de virket usikre på hvordan de skulle håndtere situasjonen. Det syntes tydelig for meg at de aktivt valgte bort å gjøre noe med et helt åpenbart lovbrudd. Jeg har spurt et par erfarne tjenestepersoner om dette er «vanlig praksis». Begge reagerte med å si at det nesten var for tjenesteforsømmelse å regne, men at de hadde forstått det hvis det var svært erfarne tjenestepersoner som hadde valgt bort en slik situasjon; det var ikke like forståelig når tjenestepersonene var unge og mer "sultne". Uansett, min nysgjerrighet overfor variasjon i hva

³¹ Jeg var forsiktig med ikke å blande meg inn i hvordan politifolkene gjorde jobben sin. Bakgrunnen for at jeg spurte i dette tilfellet, var at jeg forsto det slik at vi var ferdige på stedet og ønsket å høre hvorfor de aktivt valgte situasjonen bort.

tjenestepersoner mener det er viktig å gjøre noe med førte til et ønske om å undersøke mer empirisk hva som kan ha betydning for ulike valg under patruljering.

4.4.2.2 Glass-colaen

Jeg var med på patrulje i en mellomstor norsk by og på den aktuelle dagvakten var det bare én patrulje på vakt ute. Før vi kjørte ut fikk patruljen beskjed fra operasjonssentralen om at en kjenning av politiet var observert syklende i byen med en kasse med glass-cola på bagasjebrettet. Betjentene så aktivt etter denne mannen mens de kjørte rundt, og det ble snakket om at han sikkert hadde stjålet kassen med brus. Etter å ha lett litt rundt i byen, kjørte de til en leilighet der mannen ofte hadde tilhold. På utsiden av leiligheten sto en sykkel med en glass-cola i flaskeholderen. De parkerte patruljebilen og vi gikk alle tre mot inngangsdøren. Jeg gikk bak betjentene. Tjenestepersonene banket på og han de lette etter åpnet døren. Leiligheten var såpass liten at inngangsdøren ledet rett inn i stuen. Der satt det to andre personer. Politibetjentene gikk inn i leiligheten og ransaket alle tre. En av mennene, som ikke var kjent for politiet fra før, fikk dra etter å ha legitimert seg. En av betjentene diskuterte glass-colaene med sykkelleieren, og fikk snart bekreftet at han hadde stjålet kassen med cola fra en garasje i sentrum. Vedkommende ble ikke innbrakt eller pågrepet for forholdet og han fikk dra fra stedet. Den andre betjenten fant brukerutstyr for hasj i stua og valgte å kjøre den siste mannen inn i arresten. Begge tjenestepersonene ransaket så leiligheten grundig uten å finne narkotika.

Det som først og fremst slo meg med denne historien var letingen etter mannen med glass-colaene. Både det at politiet hadde fått melding om at en «kjenning» hadde syklet rundt med en kasse brus på bagasjerommet, og det at politiet aktivt lette etter ham, hadde jeg vanskelig for å forestille meg at ville skjedd f.eks. i Oslo sentrum. Når politiet så fant brukerutstyr for hasjrøyking og små rester etter slik røyking i askebegeret, valgte de å gå grundig til verks i motsetning til historien fra hybelhuset, selv om det ikke ble røyket da politiet var der.³²

Disse to eksemplene på hendelser bidro til å utvide min forståelse av at patruljerende tjenestepersoner har handlingsvalg når de er ute. Det første eksempelet viste meg at hendelser også kan velges bort, selv om hendelsen for patruljene fremsto som straffbar. Begge disse eksemplene handler likevel om forhold som relativt sett, i utgangspunktet, har små strafferettslige konsekvenser. I det andre tilfellet brukte patruljen ressurser på å komme til bunns i saken, mens i det første tilfellet valgte patruljen saken bort. Hvilke vurderinger lå bak disse helt ulike valgene?

Det syntes relevant, bl.a. ut fra disse hendelsene, å inkludere variabler i spørreskjemaet som gjorde det mulig å måle om graden av straffbarhet har betydning for hva patruljer oppfatter som viktig å gjøre noe med. Jeg fikk også inntrykk av at omfanget av saker, altså hvor vanlig noe er, kunne påvirke hvor viktig patruljer mener det er å redusere ulike

³² Det kan selvfølgelig ikke utelukkes at betjentene hadde mer informasjon enn det som kom til uttrykk, så beskrivelsen min er basert på hvordan jeg oppfattet situasjonen.

hendelser. Jeg antok at letingen etter glass-colatyven ble prioritert fordi det var lite andre saker å jobbe med. Erfaring kunne også tenkes å spille inn her, noe som også ble betraktet som en relevant variabel i spørreskjemaet.

Observasjonene bekrefter fordelene med å gjennomføre en såpass omfattende kvalitativ forundersøkelse. Det gjorde at jeg kunne utforme et måleinstrument som var tilpasset den konteksten respondentene jobber innenfor. Jeg fikk også et bedre utgangspunkt for å utforme relevante hendelser for spørreskjemaet, som spørsmålene knyttes til, enn jeg ville fått uten å ha vært med ut selv.

4.4.3 Intervjuer

I tillegg til deltakende observasjon og uformelle samtaler med tjenestepersoner, intervjuet jeg 5 ledere i de respektive politidistriktene. Disse var på mellomledernivå og de ble intervjuet bl.a. om styring og beslutningsgrunnlag, samt hvordan de opplevde at prioriteringer og føringer ble formidlet nedover i organisasjonen. I tillegg stilte jeg spørsmål knyttet til analytikernes rolle, initiering av analyser og bruk av analyseresultater (se vedlegg 12). Analytikere fra hvert av de tre politidistriktene (til sammen 5 personer) samt to analytikere fra to andre politidistrikter, ble videre intervjuet bl.a. om deres funksjon som et bindeledd mellom ledelsen og de operative tjenestepersonene.³³ Disse intervjuene var veldig åpne og jeg hadde på forhånd kun notert

³³ Denne delen av den opprinnelige planen som omhandlet analytikerrollen og informasjonsdeling er tatt ut av den endelige avhandlingen.

meg hvilke tema vi skulle snakke om: Kompetanse, mandat, arbeidsoppgaver, etterspørsel av analyser, informasjonsinnhenting og bruk av datasystemer.

Ettersom jeg selv har arbeidet som analytiker i politiet var jeg kjent med etatens struktur, terminologi og ulike utfordringer knyttet til analytikerrollen. Dette hadde betydning for kompetansevaliditeten i det at jeg hadde gode forutsetninger for å forstå kildene og det empiriske feltet (Grønmo, 2004). En slik kompetansevaliditet er nødvendig, men ikke tilstrekkelig for tilfredsstillende validitet i en undersøkelse (Grønmo, 2004, s. 235). Samtidig var det her viktig ikke å la meg påvirke av mine forutinntatte oppfatninger – bevisste eller ubevisste (Repstad, 2004) – og så godt som mulig la erfaringene til informantene være styrende for samtalen fordi jeg ønsket å lære mer.

4.4.4 Den kvalitative forundersøkelsen oppsummert

Gjennom den kvalitative forundersøkelsen ønsket jeg altså å innsirkle relevante faktorer jeg kunne undersøke nærmere i den kvantitative delen. Jeg startet åpent, men fokuset ble mer spisset etter hvert. Jeg syntes å fange opp at informasjonsdelingen mellom tjenestepersonene var noe tilfeldig. Noen steder og før noen vakter var det organiserte paroler før patruljene kjørte ut. På disse parolene ble det hovedsakelig snakket om forhold som hadde skjedd tidligere, mens det ble snakket mindre om hva patruljene skulle gjøre den kommende vekten.³⁴ Andre

³⁴ Det ble imidlertid gitt beskjed på parolen om spesielle ting som skulle skje på vekten, som f.eks. at en person skulle hentes til soning osv.

steder og på noen tidspunkt, møttes påtroppende patrulje(r) på piketten, eller pauserommet, før de kjørte ut. Førstebetjenten, dvs. nærmeste leder på tjenestesettet, kunne da gi noe informasjon om hva som hadde skjedd vekten før, f.eks. hvem som var pågrepet, eller hun kunne informere om spesielle arbeidsoppgaver som ventet, f.eks. at en person *skulle* pågripes, som i eksempelet over fra hybelhuset. Etter det jeg kunne oppfatte, ble disse samlingene – enten det var mer formelle paroler eller samling på piketten – i liten grad brukt til strategisk ledelse, dvs. til å formidle mer overordnet hva patruljene skulle prioritere.³⁵ Slik jeg oppfattet det, var det lite av det som ble formidlet på parolene som kunne omsettes til handling for polititjenestepersonene som kjørte patruljene ute. Mange logget seg imidlertid på datasystemene og leste seg opp på det de selv mente de kunne ha behov for av informasjon før de kjørte ut, men det syntes for meg å bli noe vilkårlig.

Jeg spurte ved flere anledninger om hvorfor patruljen kjørte dit de gjorde eller hvorfor de stoppet bestemte biler. Patruljen ga da gjerne en logisk forklaring på sine valg, men denne forklaringen dreide seg hovedsakelig om tjenestepersonens egne vurderinger og ikke at de hadde fått informasjon eller blitt bedt om å prioritere dette av kolleger eller ledere. Jeg spurte patruljene ofte i etterkant av vekten om det som var blitt formidlet på parolen hadde påvirket tjenesten ute. Det fikk jeg

³⁵ Min oppfatning var at disse møtene hadde et potensiale for i større grad å dele informasjonen tjenestepersonene satt på, men disse funnene er ikke relevant for problemstillingen i denne studien. Se Hellesø-Knutsen (2011) om informasjonsutveksling hos patruljerende politi.

aldri bekreftet av informantene. Det var vanskelig for meg å oppfatte at informasjon som hadde blitt delt i forkant av vekten fikk noen særlig praktisk betydning for hva patruljene foretok seg ute. Jeg fikk inntrykk av at tjenestepersonene var lite styrt av nærmeste leder i forhold til hva de burde prioritere, hvilke type oppdrag de skulle fokusere på, hvor de burde oppholde seg osv., og at de hadde stor personlig frihet til å velge oppdrag selv mellom hendelsesstyrte oppdrag. Disse forholdene ønsket jeg å undersøke kvantitativt for å få et mer generelt bilde av hvilke muligheter de tilsatte har til å velge selv hva de vil gjøre noe med når de kjører patrulje, og dermed også hvilke muligheter de har til å handle ut fra egen risikopersepsjon.

Videre ble det altså ved noen anledninger, som historien fra hybelhuset, tydelig for meg at tjenestepersonene aktivt valgte bort situasjoner, f.eks. der det var åpenbar omsetning av brukerdoser narkotika. Slike situasjoner kunne bli kommentert i bilen samtidig som patruljen kjørte videre. Praksis i denne type tilfeller syntes å variere både mellom distrikter og mellom tjenestesteder, samt mellom tjenestepersoner på samme tjenestested. Jeg fikk inntrykk av at hva som ble betraktet som alvorlig var relativt – det ble vurdert i forhold til hvilke andre saker kretsen, enheten eller distriktet hadde mye av.

Flere patruljer så etter våpen eller store mengder narkotika i biler de stoppet. Jeg ble forklart hvordan de benyttet anledningen til å lyse rundt i bilen med lykten, mens fører fant frem vognkort. Det ble ved flere anledninger referert til et stort narkotikabeslag i et annet politidistrikt

en god tid tilbake, i forbindelse med at de selv kontrollerte førere. En politimann som fortalte om hendelsen med det store beslaget, hadde ikke selv begynt i politiet da denne hendelsen fant sted. Likevel fortalte han meg historien med rike detaljer. Det ble ved flere anledninger snakket med stor entusiasme om andres store beslag og jeg fikk inntrykk av at denne "jakten" ble prioritert fremfor andre mindre alvorlige saker, som f.eks. trafikkovertrедelser eller besittelse av brukerdoser narkotika. Dette var et viktig poeng som jeg tok med meg i arbeidet med spørreskjemaet, nemlig at det så ut til at flere tjenestepersoner lette etter store beslag til tross for at det var vanskelig å finne. Jeg fikk imidlertid inntrykk av at dette var et storbyfenomen. Blant annet av den grunn, var det viktig å inkludere bakgrunnsvariabler i spørreundersøkelsen som kunne fange opp om tjenestepersoner vurderer forskjellig ut fra hvor stor enhet de jobber på.³⁶

Hensikten med den kvalitative forundersøkelsen var altså å kunne formulere en mer presis problemstilling, samt å kunne lage spørsmål i måleinstrumentet som var relevante, forståelige og dekkende. I neste kapittel vil det gjøres nærmere rede for utformingen av spørreskjemaet.

³⁶ Størrelse på driftsenhet har gjerne sammenheng med hvor tjenestestedet ligger. I stedet for å spørre om antall innbyggere i kretsen eller lensmannsdistriktet, ble det spurt om antall tilsatte på driftsenhet og antall tilsatte på vaktlag/divisjon.

5. Spørreskjemaet, respondentene og analysene

I dette kapitlet presenteres den kvantitative hovedundersøkelsen. I første del av kapitlet vil det redegjøres for utarbeidelsen av spørreskjemaet. Herunder beskrives respondentene og frafall³⁷ diskuteres. I andre del av kapitlet redegjøres det for hvilke statistiske analyser som er gjort og deretter løftes det frem noen metodologiske begrensninger ved studien. Til slutt drøftes etiske overveielser.

5.1 Spørreskjemaet

Spørreskjemaet består av fire temaer (se vedlegg 13). Innledningsvis og avslutningsvis spørres det om bakgrunnsvariabler. Det stilles spørsmål om risikopersepsjon. Så fremsettes påstander om styring og påstander om informasjonsdeling. Resultater fra påstandene om informasjonsdeling er ikke inkludert i analysene og vil derfor heller ikke omtales videre.³⁸

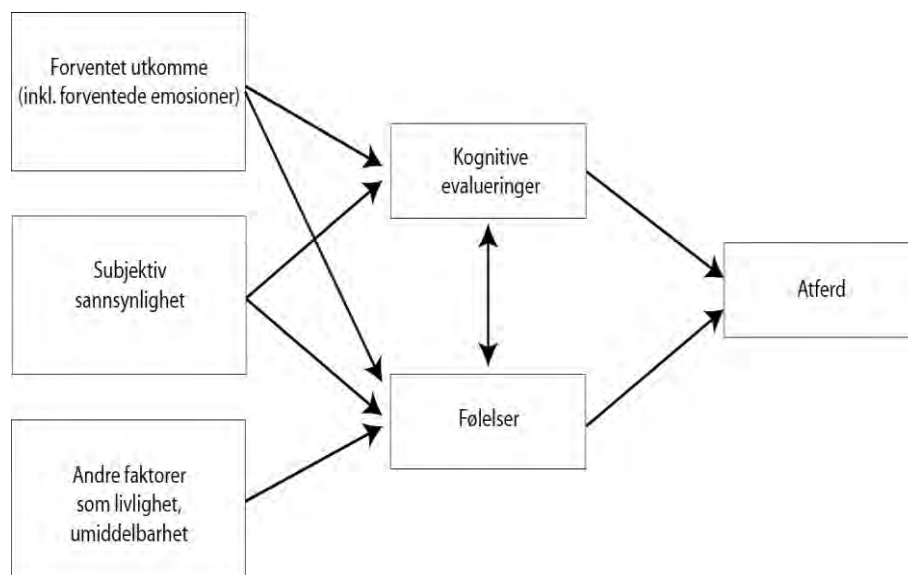
5.1.1 Risikopersepsjon

Etter at den kvalitative forundersøkelsen var gjennomført, ble risikopersepsjon betraktet som relevant for å forklare de valgene patruljerende tjenestepersoner gjør på eget initiativ og for å undersøke

³⁷ Forholdet mellom bruttoutvalget og nettoutvalget (Ringdal, 2007).

³⁸ Disse variablene er ekskludert fra undersøkelsen fordi de ikke var relevante for den endelige forskningsmodellen. Variablene er likevel analysert og funn er presentert i to kronikker (Hellesø-Knutsen, 2011; Gundhus & Hellesø-Knutsen, 2012).

hva som påvirker hvor viktig polititjenestepersonene mener det er å redusere eller avdekke ulike hendelser. Risk-as-feelingshypotesen, som er redegjort for i kapittel 3, er det teoretiske perspektivet som denne delen av spørreskjemaet bygger på (se figur 5.1³⁹).

Figur 5.1 Risk-as-feelingshypotesen. Etter Loewenstein, Weber, Hsee og Welch (2001, s. 270).

I følge risk-as-feelingshypotesen evaluerer, som nevnt, folk en risiko kognitivt og reagerer på den emosjonelt. Disse to aspektene ved risikopersepsjon operasjonaliseres i studien. Risk-as-feelingshypotesen sier videre noe om hvilke faktorer som påvirker kognitive evalueringer og følelser, nemlig forventet utkomme, subjektiv sannsynlighet og andre faktorer som livlighet, umiddelbarhet m.m.

³⁹ Risk-as-feelingshypotesen inkluderer også en boks til “utkomme (inkludert følelser)” som et resultat av atferd. Det undersøkes ikke i denne studien.

Kognitive evalueringer er i studien operasjonalisert ved spørsmål om sannsynlighet- og konsekvensvurderinger, ettersom risk-as-feelingshypotesen fremsetter at de kognitive evalueringene påvirkes av disse faktorene (forventet utkomme og subjektiv sannsynlighet). Følelser er operasjonalisert ved spørsmål om hva respondentene oppgir å føle i forhold til ulike hendelser. Det Loewenstein et al. (2001) omtaler som “other factors” (f.eks. livlighet, umiddelbarhet, humør m.m.), og som de hevder at i størst grad påvirker følelser, måles ikke i denne studien, bl.a. fordi det ikke lar seg gjøre ved de metodiske fremgangsmåtene som er valgt. Det tas altså ikke sikte på å undersøke betydningen av alle variablene i den teoretiske modellen som er illustrert i figur 5.1.

Det som i modellen omtales som atferd er operasjonalisert ved spørsmålet “Hvor viktig er det at du som politi reduserer eller avdekker følgende hendelser?” Dette betraktes som et mål på ønske om risikoreduksjon – som kan være utkommet av en beslutningsprosess. Bakgrunnen for denne operasjonaliseringen av atferd omtales senere.

I sin doktorgradsavhandling i psykologi, Risk perception, priority of safety and demand for risk mitigation in transport, hadde også Moen (2008) risk-as-feelingshypotesen som utgangspunkt for en av studiene.⁴⁰ Resultatene fra Moens studie viser bl.a. at risk-as-feelingsrammeverket forklarer opp til 52 % av variansen i “risk

⁴⁰ I følge Moen (2008, s. 113) inneholder termen risikopersepsjon, i tillegg til følelser, de to første aspektene i risk-as-feelingshypotesen, nemlig forventet utkomme (“anticipated outcomes”) og subjektiv sannsynlighet (“subjective probability”). Heller ikke i Moens studie er “andre faktorer” inkludert.

mitigation demands” (“krav om risikoreducerende tiltak”, min oversettelse) (Moen, 2008, s. 111). Det vil derfor være interessant å undersøke om det teoretiske rammeverket for risk-as-feelingshypotesen også er relevant for å forklare patruljerende tjenestepersoners ønske om å redusere ulike risikosituasjoner. Risk-as-feelingsrammeverket refererer til hvordan det teoretiske perspektivet fra risk-as-feelingshypotesen brukes i denne studien og ikke til hele den originale modellen over ettersom studien ikke påberoper seg å undersøke alle variablene i den originale modellen.

Min operasjonalisering av de kognitive og emosjonelle aspektene som inngår i risikopersepsjon er inspirert av Sjöbergs studier fra 2000 og 2007, selv om han ikke har relatert disse til risk-as-feelingshypotesen. I studien fra 2000 analyserte Sjöberg hva som betyr mest av sannsynlighetsvurderinger og konsekvensvurderinger for krav om å redusere risiko (“demand for risk mitigation”). I den andre studien undersøkte Sjöberg (2007) betydningen av følelser for risikopersepsjon, og han målte følelser på samme måte som jeg gjør i den foreliggende studien. Selv om denne studien er inspirert av studiene til Sjöberg, er spørsmålene om risiko tilpasset patruljerende politiarbeid, samt at følelser og hendelser er tilpasset polititjenestepersoners arbeidsbetingelser.

Den delen av den foreliggende studien som omhandler risikopersepsjon består av to trinn: Respondentene blir 1) bedt om å vurdere kognitive risikoaspekter knyttet til ulike konkrete hendelser/scenarioer og de blir

2) bedt om å vurdere sine følelser i forhold til de samme hendelsene. Syv hendelser er listet opp (se vedlegg 13 for hele spørreskjemaet):

- 1) En person er i ulovlig besittelse av våpen.
- 2) En person kjører uten å ha gyldig førerkort.
- 3) En person besitter en brukerdose narkotika.
- 4) En person kjører mot enveiskjøring.
- 5) En person besitter store kvanta narkotika (2. og 3. leddsaker).
- 6) En person kjører i en stjålet bil.
- 7) En person kjører uten bilbelte.

Det ble vektlagt at hendelsene skulle være gjenkjennbare for tjenestepersoner i hele landet, de skulle være så utvetydige som mulig, de skulle innebære ulike alvorlighetsgrader og representere situasjoner som det ble antatt hadde ulik grad av hyppighet. Hendelsene skulle dessuten fange opp bredden i de oppdragstyper tjenestepersonene har. Hendelsene skulle også representere ulike forhold som er gjenstand for patruljerende politifolks politiinitiativer, dvs. situasjoner som ikke nødvendigvis er lett å oppdage dersom ikke politiet selv aktivt ser etter dem.⁴¹ Valideringsprosessen rundt spørreskjemaet handlet i stor grad om å få hendelsene/scenariene som deler av spørreskjemaet skulle kretse rundt, så treffsikre og valide som mulig.

⁴¹ Hendelsen kjøring mot enveiskjøring er et unntak fra dette.

5.1.1.1 Kognitive risikoaspekter

Respondentene ble altså spurt om å vurdere ulike risikoaspekter knyttet til de nevnte hendelsene/scenarioene på en skala fra 1-7. Hensikten med disse spørsmålene var både å undersøke *om* variablene hadde betydning for hva tjenestepersonene mener det er viktig å redusere, samt *hva som betyr mest* av konsekvensvurderinger og sannsynlighetsvurderinger. Det ble stilt 8 spørsmål om kognitive risikoaspekter knyttet til hver av de syv hendelsene:

- 1) Hvor store kan de strafferettslige konsekvensene være for den som utfører handlingen?
- 2) Hvor alvorlige kan konsekvensene være for den som utfører handlingen (se bort fra strafferettslige konsekvenser)?
- 3) Hvor alvorlige kan konsekvensene være for 3. person (andre personer som kan berøres)?
- 4) Hvor stor er SANNSYNLIGHETEN for at hendelsene nedenfor skal føre til negative konsekvenser for den som utfører handlingen? (se bort fra de strafferettslige konsekvensene og oppdagelsesrisikoen)
- 5) Hvor stor er SANNSYNLIGHETEN for at hendelsene nedenfor skal føre til negative konsekvenser for 3. person (andre personer som kan berøres)?
- 6) Når du kjører patrulje, hvor vanlig er følgende hendelser?
- 7) Hvor viktig er det at du som politi reduserer eller avdekker slike hendelser som listet opp nedenfor?
- 8) Hvor ofte har du avdekket følgende hendelser de sist 6 mnd.?

Intensjonen med å stille disse spørsmålene var å få data som kunne brukes til å analysere hvilken betydning de nevnte faktorene har for tjenestepersonenes atferd, altså for hva de faktisk gjør på eget initiativ. Jeg reflekterte mye rundt hvordan deres atferd, valg eller prioriteringer skulle måles. Det å spørre politifolkene eksplisitt om hva de ville gjort i ulike situasjoner ble vurdert at ville gi lite valide svar, bl.a. fordi de da kunne svare det de trodde ble forventet av dem. Jeg valgte derfor å stille spørsmål om hva de syntes var viktig å gjøre, fordi jeg antok at det har sammenheng med det de faktisk gjør hvis de har handlingsfrihet. Spørsmålet “Hvor viktig er det at du som politi reduserer eller avdekker slike hendelser som listet opp nedenfor” er den avhengige variabel i studien, altså det som søkes forklart. Her inkluderes “avdekker” i tillegg til “reduserer” fordi det er ønskelig å inkludere også hvor viktig tjenestepersonene mener det er å søke etter slike situasjoner som listes opp. Det som i den originale risk-as-feelingshypotesen er omtalt som atferd, er her operasjonalisert som “ønske om risikoreduksjon”, noe som kan betraktes som utkommet av en beslutningsprosess. Det er hevdet at selv om risk-as-feelingshypotesen bruker termen atferd om resultatet av de kognitive evalueringene og følelsene, er det meste av den empirien som hypotesen eller modellen bygger på, fra forskning som handler om beslutningstakingsprosesser (Backer-Grøndahl & Fyhri, 2009, s. 16), og det kan også sies å gjelde for denne studien. Det innebærer at det er beslutningsprosessen som måles og ikke atferd (mer om dette under punkt 5.4).

Sjöberg (2000) gjorde noe tilsvarende i sin studie, der han bl.a. testet betydningen av hvor farlig (“riskiness”) ulike transportmidler ble betraktet å være, og hvor alvorlige konsekvenser (“serious consequences”) og hvor stor risiko (forstått som sannsynlighet) som ble knyttet til dem. Disse variablene ble analysert opp mot hvor viktig det ble oppgitt å være å redusere risikoen knyttet til de samme transportmidlene.⁴² Sjöberg (2000a) brukte her begrepet risiko i spørsmålsformuleringene. Han fant i en annen undersøkelse at konseptet risiko assosieres med sannsynlighet (Sjöberg, 2000b), og det kan muligens være begrunnelsen for å bruke dette begrepet i spørsmålsformuleringen. Samtidig vet vi nå at folk legger ulike ting i risikobegrepet så dersom jeg spurte respondentene om hvor stor risiko ulike hendelser kunne innebære, ville jeg ikke vite hva tjenestepersonene la i dette. Det var derimot ønskelig å undersøke de ulike risikoaspekter hver for seg, dvs. spørre eksplisitt om konsekvensvurderinger og sannsynlighetsvurderinger, og slik operasjonalisere risikobegrepet. Derfor ble det valgt ikke å bruke risikobegrepet direkte i spørsmålsformuleringene.

I tillegg var det ønskelig å presisere for *hvem* respondentene skulle vurdere konsekvensene. Andre studier har vist at risiko ofte vurderes ulikt utfra om det kan ramme en selv, andre eller om det er generell risiko som vurderes (Sjöberg, 2007). Etter den kvalitative forundersøkelsen hadde jeg en oppfatning om at tjenestepersonene skilte mellom konsekvenser for den som utfører handlinger og

⁴² Se også Moen (2008) for en lignende fremgangsmåte.

konsekvenser for andre som kan bli berørt av handlingene – altså det politifolk ofte omtaler som tredjeperson – når de omtalte hva som var viktig å gjøre noe med. Ved å presisere i spørsmålsformuleringen hvem de skulle vurdere konsekvenser for, ville det i tillegg komme implisitt frem at jeg ikke var ute etter vurdering av risiko for tjenestepersonene selv. Det kan likevel tenkes at de har betraktet seg selv som tredjeperson når de har besvart spørsmålene. Tredjeperson er imidlertid et vanlig begrep i politiet som brukes for å omtale andre enn gjerningspersonen som kan berøres av en hendelse.

Under valideringsprosessen av spørreskjemaet, som jeg kommer tilbake til under 5.1.4, viste det seg at enkelte tolket “konsekvensene” i spørsmålene om hvor alvorlige konsekvensene kan være som strafferettslige konsekvenser. Derfor ble det viktig å skille ut strafferettslig konsekvenser i et eget spørsmål, slik at respondentene ikke inkluderte dette i spørsmål om hvor alvorlige konsekvensene kan være i form av skade.

Spørsmålet om hvor vanlig hendelsen er og hvor ofte politibetjenten har avdekket en slik hendelse de siste 6 månedene, er ment som et mer "objektivt" mål på frekvens, og som følge av det, hvor stor sannsynlighet det kan være for at slike hendelser skal oppstå. Det er selvfølgelig ikke objektivt strengt tatt, bl.a. fordi respondentens hukommelse preges av ulike forhold, som f.eks. hva som har gjort inntrykk på dem eller hva de er interessert i. Det er likevel et forsøk på å få tak i den opplevde forekomsten av de konkrete hendelsene. Det var

ønskelig å undersøke om frekvensen av hendelser påvirker hvor viktig de synes det er å redusere dem.

5.1.1.2 Emosjonelle risikoaspekter

Det andre trinnet i risikodelen av spørreskjemaet tar sikte på å fange opp betydningen av følelser. I henhold til risk-as-feelingshypotesen evaluerer vi en risiko kognitivt og reagerer på den emosjonelt. Derfor var det viktig å få et mål på respondentenes følelser opp mot de samme hendelsene som de evaluerte kognitivt. Følelser ble målt ved følgende instruksjon:

Videre vil det listes opp ulike scenarioer du kan møte når du er ute på patrulje. Gjør en rask og spontan vurdering av hva du føler i forhold til hver av dem på en skala fra 1–7.

Hendelsene respondentene fikk listet opp her tilsvarer altså hendelsene i delen av spørreskjemaet som undersøkte kognitive risikoaspekter. Det ble listet opp 8 følelser som respondentene ble bedt om å rangere på en skala fra 1–7 (1 = ingen slik følelse, 7 = en sterk slik følelse) for hver hendelse. Jo høyere verdi, jo sterkere følelse. De 8 følelsene er:

Sinne	Glede
Redsel	Stolthet
Interesse	Irritasjon
Maktesløshet	Spenning

Det er viktig å presisere at det er en del begrensninger ved å måle folks følelser ved hjelp av spørreskjema, noe jeg kommer mer tilbake til under punkt 5.4. Samtidig er det svært vanlig å gjøre det.⁴³ Spørsmålene her tar imidlertid kun sikte på å måle hva folk tenker om sine følelser eller hvordan de vurderer sine følelser knyttet til de ulike situasjonene, selv om det nok er mer presist å si at spørreskjemaet måler hva respondentene oppgir at de tenker om sine følelser. Til tross for at det ligger begrensninger i å forsøke å måle følelser ved et spørreskjema, var intensjonen likevel å undersøke den relative betydningen som de ulike emosjonelle og kognitive variablene har for hvor viktig respondentene mener det er å redusere ulike hendelser.

Det ble tatt utgangspunkt i de emosjonene Sjöberg (2007) målte i sin undersøkelse. Noen av disse ble betraktet som mindre betydningsfulle for politifolkene i den foreliggende studien, f.eks. skam og sorg, og andre ble betraktet å være godt nok dekket av andre emosjoner. Videre var det ønskelig å inkludere følelser som ofte hadde blitt nevnt av politifolk selv under forstudien, som «spenning» og «interesse». Det ble listet opp like mange positive og negative følelser (jf. Sjöberg, 2007). Jeg var hele tiden bevisst på at spørreskjemaets lengde kunne true svarprosenten, derfor var det viktig å ikke inkludere mer enn det som var nødvendig og relevant.

Oppsummert inkluderer delen av spørreskjemaet om risikopersepsjon spørsmål om konsekvensvurderinger, sannsynlighetsvurderinger og

⁴³ Se Wallbott og Scherer (1989) for mer om å måle følelser ved hjelp av spørreskjema.

følelser knyttet til syv konkrete situasjoner/hendelser som polititjenestepersonene kan møte på i arbeidet ute, samt hvor viktig de vurderer at det er å redusere disse situasjonene. Samlet sett består denne delen av 112 spørsmål/påstander.

For å få kunnskap om tjenestepersonenes risikopersepsjon kan få betydning i praksis, var det videre ønskelig å studere hvor styrt de opplever å være og hvor stort handlingsrom de opplever å ha. Videre omtales delen av spørreskjemaet som tar sikte på å måle dette.

5.1.2 Styring

Politiets styringsdokumenter kan sies å gi uttrykk for politiske og faglige målsetninger for politiets arbeid. Styringsdokumentene er ment å gi føringer for hvordan politiet skal forvalte sine ressurser (se f.eks. Ekman, 1999). Denne delen av måleinstrumentet tar sikte på å måle hvor styrt tjenestepersonene opplever å være av politiske føringer, av politidistriktets ledelse og av nærmeste leder. Variablene gjør det mulig å analysere sammenhengen mellom opplevd styring og tjenestepersonenes vurdering av hvor viktig det er å redusere eller avdekke ulike hendelser når de kjører patrulje. Det ble også inkludert spørsmål om tjenestepersonenes opplevde frihet, eller autonomi, i arbeidet. Dette gjør det mulig å undersøke om autonomi går på bekostning av styring, eller om det er mulig at begge disse dimensjonene påvirker praksis og de valg som politifolk selv gjør mellom hendelsesstyrte oppdrag. Det er relevant å se disse variablene i relasjon til risikopersepsjon fordi det sier noe om hvilke opplevde

muligheter tjenestepersonene har til å handle ut fra sine egne risikovurderinger.

Denne delen av spørreskjemaet består av 24 påstander som skal besvares på en 6-punkts skala rangert fra 1–6 der 1 = stemmer veldig dårlig og 6 = stemmer veldig godt. Det ble valgt å ikke bruke skala med midtpunkt, for slik å tvinge respondentene til å velge mellom grader av “stemmer ikke” og grader av “stemmer” (Grønmo, 2004). Ulempen med et midtpunkt på skalaen er at det ofte brukes som en "vet ikke-kategori", samt at resultatene kan bli noe mer utydelig å tolke hvis mange plasserer seg på midten.⁴⁴ Ettersom spørsmålene handler om tjenestepersonenes arbeid, ble det betraktet som rimelig at de måtte ta standpunkt til om påstandene stemmer eller ikke.

Påstandene ble utarbeidet på bakgrunn av de kvalitative observasjonene og intervjuene. Min kjennskap til styringssystemene har også hatt betydning i utarbeidelse av påstandene. I tillegg har forholdet mellom styring og patruljerende polititjenestepersoners opplevde autonomi i arbeidet, vært gjenstand for flere kvalitative forskningsarbeider (Ekman, 1999; Finstad, 2000; Granér, 2004; Gundhus, 2006; Reuss-Ianni & Ianni, 2005) som også har vært nyttige i prosessen med å utarbeide påstandene i dette spørreskjema.

⁴⁴ Se Armstrong (1987) for mer om fordeler og ulemper med midtpunktskala.

5.1.3 Det sammensatte spørreskjemaet

Det ble innhentet bakgrunnsspørsmål om kjønn (kvinne = 1, mann = 2), hvor ofte respondentene kjører patrulje (1 = aldri, 2 = en sjelden gang, 3 = jevnlig, men jobber også inne, 4 = stort sett hver vakt), antall års erfaring fra politiet, antall års erfaring fra ordenstjeneste, hva slags driftsenhet de jobber på (1 = politistasjon, 2 = lensmannskontor), samt størrelse på driftsenhet og størrelse på vaktlag/divisjon. Det sammensatte spørreskjemaet består dermed av syv bakgrunnsspørsmål, 24 påstander om styring, åtte kognitive risikospørsmål relatert til syv hendelser/scenarier, åtte spørsmål om følelser relatert til de samme syv hendelser, samt 25 påstander om informasjonsdeling. Til sammen utgjør det 168 spørsmål eller påstander (se vedlegg 13 for det sammensatte spørreskjemaet).

5.1.4 Innholdsvalidering

Validitet i en undersøkelse handler om hvorvidt eller i hvilken grad dataene er relevante for problemstillingen (Hellevik, 2007). Validiteten avhenger således av hva som er målt og om dette er de egenskapene problemstillingen gjelder, og slik refererer det til forholdet mellom teoretiske og operasjonelle definisjoner av begreper. Den teoretiske definisjonen klargjør hva forskeren har til hensikt å undersøke, mens den operasjonelle definisjonen er hva som faktisk blir studert (Grønmo, 2004). Graden av samsvar mellom de teoretiske og operasjonelle definisjonene, det som kan omtales som innholdsvaliditet, lar seg imidlertid vanskelig fastslå empirisk, men forskeren foretar en

skjønnsmessig vurdering av hvordan de operasjonelle definisjonene svarer til de teoretiske (Hellevik, 2007). Hvordan dette er gjort i denne studien, er noe redegjort for under punkt 5.1.1.

I tillegg ble spørreskjemaet pre-testet før den endelige utspørringen, for å sikre at spørsmålene i spørreskjemaet måler det som var ønskelig for å besvare problemstillingen. Det ble sendt ut til ti personer med spesiell kompetanse på patruljerende politiarbeid, ledelse i politiet, spørreskjema utvikling, revisjonsarbeid eller relevant teori. Personene med politikompetanse hadde varierende bakgrunn og erfaringsgrunnlag, og de arbeidet i ulike politidistrikter. Sammen med spørreskjemaet ble alle ti bedt om å reflektere over hvordan de forsto spørsmålene og om noe var uklart. Etter at de hadde besvart en test av spørreskjemaet hadde jeg så en dialog med hver av personene, enten ansikt til ansikt, per telefon eller via e-post. Det kom frem at noen av spørsmålene ble misforstått i forholdt til hva intensjonen med spørsmålene hadde vært, og disse spørsmålene ble derfor tydeligere presisert. Noen spørsmål var uklare, f.eks. uten presisering av hvilket ledernivå det ble spurt om. Disse spørsmålene ble enten fjernet eller omformulert. Dialogen med kompetansepersonene foregikk kontinuerlig i bearbeidelsesprosessen av spørreskjemaet helt frem til det ikke gjensto noen uklarheter. Etersom spørreskjemaet var relativt omfattende, og det var viktig å oppnå en tilfredsstillende svarprosent, ble så overflødige eller tilnærmet like spørsmål/påstander strøket, dvs. spørsmål/påstander som ble ansett godt nok dekket av andre spørsmål/påstander. Slik ble spørreskjemaet innholdsvalidert ved at det

var dekkende for de viktigste aspektene ved de begrepene det var ønskelig å måle for å besvare problemstillingen (Ringdal, 2007).

5.1.5 Datainnsamling og respondentene

Spørreskjemaet ble sendt ut via Questback, et web-basert system som ivaretar respondentenes anonymitet⁴⁵ og konfidensialitet. For å få tak i respondentene, kontaktet jeg først de syv politidistriktene jeg ønsket å ha med i undersøkelsen. Politidistriktene ble valgt ut strategisk og skjønnsmessig, fordi det var ønskelig at de skulle fange opp variasjonene i politi-Norge. De ble valgt ut fra geografisk beliggenhet, størrelse på distrikt og organisering. Det ble antatt at de kunne ha noe ulike kriminalitetsutfordringer. Det ble valgt ut politidistrikter fra hele landet, fra Finnmark i nord til Agder i sør. Det antas at de utvalgte politidistriktene gjenspeiler noe av mangfoldet i politi-Norge. Fordelen med en slik ikke-sannsynlighetsutvelging var at det var mindre ressurskrevende enn om det skulle trekkes et tilfeldig utvalg respondenter fra alle politidistriktene i landet⁴⁶, samtidig som det likevel ble sikret et variert utvalg. Ulempen med en slik utvelging kan være faren for svak representativitet og at enhetene i utvalget avviker systematisk fra populasjonen (Hellevik, 2007). Dette var forhold jeg tok med i betraktningen da politidistriktene ble valgt.

⁴⁵ Helt presist er det slik at anonymiteten er ivaretatt ved at forskeren ikke har tilgang til identiteten selv om den teknisk sett er tilgjengelig i serveren.

⁴⁶ Det er en svært omfattende jobb å få oversikt over alle tilsatte som jobber med patruljekjøring i alle distriktene og alle deres e-postadresser; distriktene selv har ikke alltid har en samlet oversikt over dem.

Sammen med spørreskjemaet ble det sendt ut skriftlig informasjon om undersøkelsen (se vedlegg 10 og 11), til 890 tjenestemenn og -kvinner ved 106 ulike driftsenheter fordelt på 7 politidistrikter i Norge høsten 2010. Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste godkjente undersøkelsen, spørreskjemaet og informasjonsskrivet. De respektive politidistriktene ga samtykke til at spørreundersøkelsen ble gjennomført (se kapittel 4 for en nærmere redegjørelse for søknads- og informasjonsprosessen).

Inklusjonskriteriet var at respondentene kjører patrulje på lensmannskontorer eller i ordenstjeneste ved en politistasjon. De skulle ikke ha spesialiserte arbeidsoppgaver knyttet til f.eks. narkotika- eller ungdomskriminalitet, men jobbe med generelle ordensoppdrag, noe som innebærer alt fra å opprettholde offentlig ro og orden, til mer hendelsesstyrte oppdrag. Eksklusjonskriteriet var at de aldri kjører patrulje – tjenestepersoner som mottok spørreskjemaet, men som aldri kjører patrulje, ble ledet ut av spørreskjemaet.

De fleste av de utvalgte politidistriktene hadde ikke en samlet oversikt over hvem i distriktet som jobber på lensmannskontorer/politistasjoner, så jeg fikk tak i respondentene på ulike måter. Først kontaktet jeg alle distriktene sentralt per telefon. Kun ett politidistrikt kunne gi meg en fullstendig navneliste fra sentralt hold over patruljekjørende tjenestepersoner. Noen regioner i enkelte distrikter hadde en slik oversikt på et tjenestekontor, og de kunne dermed gi meg en navneliste over hvem som var aktuelle for å delta i undersøkelsen fra sin region. I

andre distrikter måtte jeg kontakte hver enkel driftsenhet, lensmannskontor eller politistasjon for å få oversikt over hvem av de tilsatte der som kjører patrulje. Da jeg endelig hadde en oversikt over alle aktuelle navn, søkte jeg opp hver enkelt e-postadresse i politiets interne e-postsystem. Disse e-postadressene ble så lagt inn én og én i det web-baserte spørreskjemaet som er tilknyttet det eksterne nettverket, slik at spørreskjemaene ble sendt ut til respondentene derfra. Etersom jeg fra noen distrikter fikk en navneliste som inkluderte tjenestepersoner fra flere driftsenheter, vet jeg ikke hva den eksakte fordelingen av tilsatte på lensmannskontor eller politistasjon er i hvert politidistrikt. Jeg kjenner heller ikke demografiske egenskaper ved hele populasjonen. Det finnes ingen slik oversikt, verken hos Politidirektoratet eller den største fagforeningen, Politiets Fellesforbund (PF). Dette ville få betydning for en eventuell frafallsanalyse, der det er ønskelig å undersøke om de som har svart (nettutvalget) har andre egenskaper enn bruttoutvalget, ettersom det kan true generaliserbarheten.

Ferdig utfylte spørreskjema la seg inn i databasen. Det ble sendt ut en elektronisk påminnelse til de som ikke hadde svart etter 8 dager og etter 20 dager.

389 respondenter fylte ut spørreskjemaet. Det utgjør en svarprosent på 43 %. Av disse 389 respondentene var det 6 personer som innledningsvis krysset av på at de aldri kjører patrulje og derfor ble de ledet ut av undersøkelsen, og de besvarte ikke spørsmålene som

diskuteres videre. Det reelle antall respondenter i analysene ble derfor 383. Utvalget presenteres i Tabell 5.1 under.

Tabell 5.1 Respondentene

Variabler		<i>N</i>	%
Kjønn	Kvinner	88	23
	Menn	291	77
	Missing	4	
Arbeidssted	Politistasjon	187	49
	Lensmannskontor	193	51
	Missing	3	
Antall polititjenestepersoner på driftsenhet (politistasjon eller lensmannskontor)	1-2	10	3
	3-5	40	10
	6-10	47	12
	11-20	96	25
	21-45	67	18
	46 eller flere	123	32
Antall polititjenestepersoner på divisjon/vaktlag	2	62	24
	3-5	69	26
	6-10	52	20
	Over 10	81	31
	Vi er ikke inndelt i divisjoner/vaktlag	107	
	Missing	12	
Hvor ofte kjører du patrulje¹	En sjelden gang	21	6
	Jevnlig, men jobber også inne	189	49
	Stort sett hver vakt	173	45

¹ Her er de som har svart "aldri" ledet ut av undersøkelsen og ikke regnet med i den kumulative prosentene. Det utgjorde 6 stykker og ettersom de ikke var i målgruppen for undersøkelsen, er de fjernet fra alle analyser og ikke betraktet som missing.

Utvalget består av 88 kvinner og 291 menn (hhv. 23 % og 77 %). I følge Politiets Fellesforbund sentralt finnes det ingen oversikt over kjønnsfordelingen på ordensavsnitt eller lensmannskontor i politi-Norge, til tross for at det er et tema som opptar medlemmene. Derfor er

det ikke mulig å vite sikkert om denne kjønnsfordelingen gjenspeiler kjønnsfordelingen i politipopulasjonen. I følge S. B. Nygård i Politiets Fellesforbund sentralt, antas det at kvinneandelen i denne type politiarbeid er på ca. 20 %, men at den trolig er noe lavere på rene ordensavdelinger (e-post, 24.11.2011). En politimester antydte at tallet i hans distrikt ligger på 10–15 % kvinner, mens et annet distrikt oppgir å ha 34 % kvinner i operativ førstelinjetjeneste (personlig e-postkorrespondanse). Politihøgskolens kvinneandel blant studentene er på ca. 40 % (Politihøgskolen, 2012) og det kan bidra til å øke kvinneandelen på orden/lensmannskontor med tiden. På den annen side vet vi at kvinner blir kortere i ordenstjeneste enn sine mannlige kolleger (Davidsen & Reiersen, 2010). Når den foreliggende studien har en kvinneandel på 23 % kan det derfor indikere at dette tilsvarer politipopulasjonen sånn noenlunde.

187 personer har oppgitt at de jobber på politistasjon, mens 193 har krysset av på at de jobber på lensmannskontor. Det finnes ingen oversikt sentralt i politidistriktene over prosentandelen patruljerende politi som jobber på hhv. politistasjon og lensmannskontor. Ettersom jeg fra et par av politidistriktene i utvalget fikk en navneliste med alle tilsatte som jobber på politistasjon/lensmannskontor i distriktet uten at tjenestested var oppgitt, vet jeg ikke hvordan fordelingen er mellom politistasjoner/lensmannskontor i det enkelte politidistrikt. Jeg fikk en oversikt fra Politidirektoratet over antall tilsatte i ulike stillingskoder og over hvordan stillingskodene var fordelt på politistasjon og lensmannskontor. Der kom det frem at av tjenestepersoner i de tre

"laveste" politistillingskodene, var ca. 80 % tilsatt på en politistasjon, mens 20 % var tilsatt på et lensmannskontor. Det betyr imidlertid ikke at alle disse kjører patrulje. På en politistasjon jobber flere av politifolkene i slike stillingskoder med etterforskning, forebygging osv. Mens på et lensmannskontor er de tilsatte gjerne mer allsidige ved at de jobber med f.eks. både patruljekjøring og etterforskning. Derfor kan en ikke lese direkte ut av denne fordelingen hvordan patruljekjørende polititjenestepersoner er fordelt på lensmannskontor og politistasjon. Det er grunn til å anta at tilsatte på lensmannskontorer har hatt en noe større responsandel enn de som jobber på en politistasjon – de tilbringer større del av arbeidstiden på kontor og har derfor større praktisk mulighet til å svare på spørreskjemaet.

13 % av respondentene jobber på en driftsenhet med fem eller færre tjenestepersoner. De to minste kategoriene (1-2 tilsatte og 3-5 tilsatte) ble slått sammen i analysene for at ikke gruppene skulle bli for små til å kjøre statistiske analyser og for å sikre anonymiteten til respondentene fra disse driftsenhetene. 25 % arbeider på en driftsenhet med 10 eller færre tjenestepersoner og 50 % på en driftsenhet med 20 eller færre tjenestepersoner. Lensmannskontorene er ofte mindre driftsenheter enn politistasjonene. Eksempelvis har 10–15 % av lensmannskontorene i et av politidistriktene 2-3 polititilsatte.⁴⁷

Av de som er inndelt i vaktlag/divisjoner, jobber 24 % på et vaktlag som består av kun to personer. 50 % av de som er inndelt i vaktlag, har

⁴⁷ I følge politimesteren i distriktet under sitt innspill fra salen på en konferanse i regi av Politihøgskolen.

ti eller færre tilsatte på vaktlaget. Det er imidlertid hele 107 personer som svarer at de ikke er inndelt i vaktlag, og det utgjør nesten 28 % av respondentene.

94 % av utvalget kjører patrulje jevnlig eller stort sett på hver vakt. Kun 6 % kjører patrulje sjelden, så det utgjør en svært liten andel av respondentene.

Antall års erfaring fra politiet er målt ved at respondentene skal oppgi hvilket år de gikk ut av Politi(høg)skolen, mens antall års erfaring fra ordenstjeneste er målt i absolutte tall. Antall års erfaring fra politiet ble etter de første deskriptive analysene betraktet som en mer pålitelig variabel enn antall års erfaring fra ordenstjeneste, noe det vil redegjøres for under, så det er denne variabelen som er brukt i videre analyser.

Respondentene har gjennomsnittlig 11,4 års erfaring fra ordenstjeneste (st. avvik: 9,7; median: 8,0; modus: 2). Gjennomsnittlig har de som oppgir at de jobber på politistasjon 10,2 års erfaring fra ordenstjeneste (st. avvik: 8,7), mens de som jobber på lensmannskontor har gjennomsnittlig 12,5 års erfaring fra ordenstjeneste (st. avvik: 10,5).

Utvalget har jobbet gjennomsnittlig 11,2 år i politiet (st. avvik: 10,2; median: 8,5; modus: 0) og 41 år er det lengste noen av respondentene har jobbet i etaten. Det hyppigste svaret på dette spørsmålet er 2010, det året dataene ble samlet inn. Det betyr at den største gruppen av

respondentene har jobbet under ett år i politiet.⁴⁸ At den hyppigste verdien på spørsmålet om erfaring fra ordenstjeneste er 2 år og ikke 0 som på spørsmålet om når de gikk ut fra Politi(høg)skolen, er dermed ikke logisk. Denne forskjellen kan skyldes at respondentene ved spørsmål om erfaring fra ordenstjeneste har inkludert praksisåret og/eller det året de var på slutten av da undersøkelsen ble gjennomført. Ved å kjøre en deskriptiv statistikk over de 37 respondentene som oppga å ha 0 års erfaring fra politiet målt ved uteksamineringsår, ser vi at 2 av disse oppgir å ha 2 års erfaring fra politiet og 12 oppgir å ha ett års erfaring fra politiet. De oppgir altså å ha flere års erfaring fra ordenstjeneste enn det er siden de gikk ut fra Politi(høg)skolen.

5.2 Dataanalyse

I det følgende vil jeg beskrive de analysene som er gjort i studien. Dataene ble analysert i SPSS (IBM SPSS Statistics, versjon 20).

Det første skrittet i dataanalysen var å gjøre en univariat analyse med deskriptiv statistikk, der gjennomsnitt og standardavvik oppgis. Det gir en oversikt over hvordan respondentene har svart på de ulike risikoaspektene knyttet til hver hendelse, samt hvordan de har svart på styringsvariablene. Det ble i tillegg gjort ulike bi- og multivariate analyser som omtales nedenfor.

⁴⁸ Det betyr *ikke* at over halvparten av respondentene har under ett års erfaring, men at 2010 er det årstallet som opptrer oftest som svar på spørsmålet om når de ble uteksaminert fra Politi(høg)skolen.

5.2.1 Faktoranalyse

Det ble gjort eksplorerende faktoranalyser (Principal Component Analysis og Principal Axis Factoring) for å utforske mønstre i datamaterialet som omhandler styring og autonomi. Hensikten med å kjøre en PCA er primært å forenkle datamaterialet gjennom å avdekke et mønster på grunnlag av korrelasjoner mellom et sett observerte variabler og et mindre antall komponenter (Pett, Lackey & Sullivan, 2003). Derfor er det ønskelig å redusere antall faktorer eller komponenter for å maksimalisere andelen forklart varians med færrest mulig faktorer eller komponenter (Kline, 2008).

Det ble først testet om de aktuelle variablene var egnet for faktoranalyse. Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) var på 0,73 og tilfredsstillende med det Kaisers kriterium for “middels” (Pett, Lackey & Sullivan, 2003). Det indikerer at det her er tilfredsstillende utvalgsstørrelse i forhold til antall variabler i skalaen. Bartlett's test viste at nullhypotesen om ikke-korrelasjon må forkastes på 0,01-nivå (1387.499, $df = 276$, $p < 0,01$). Disse testene indikerer at dataene i denne delen av undersøkelsen tilfredsstillende de grunnleggende kriteriene for å kjøre faktoranalyse med 24 variabler.

Det ble først kjørt en eksplorerende prinsipalkomponentanalyse (PCA) med varimax rotasjon for å avdekke en første komponentstruktur. Hensikten med dette var å redusere datamaterialet. I tillegg ville det gi et godt grunnlag for å utvikle indekser som gir mer reliable og valide mål enn de opprinnelige dataene enkeltvis (Hellevik, 2007). PCA-analyserer strukturer av korrelasjoner i et datasett som består av mange

spørsmål. Det ble også gjort en PCA med oblimin rotasjon for å avdekke eventuelle korrelasjoner mellom komponentene. Det ble sjekket at faktorstrukturen ble tilsvarende ved en Principal Axis Factoring (PAF).

Det ble så konstruert gjennomsnittsindeks for variablene som inngår i komponentene, ved at SPSS summerte skårene for hver respondent for alle variabler som skal inngå i den respektive indeksen, og deretter delte på antall variabler uten missing. Cronbachs Alpha viser den interne konsistensreliabiliteten til indeksene. Nunnally (1978) har anbefalt at grensen for alphakoeffisienten bør være 0,70 eller høyere, noe som har blitt en konvensjon. Tilfredsstillende Cronbachs Alpha (CA) ble derfor satt til 0,70 i denne studien.

5.2.2 Multiple regresjonsanalyser

Det ble kjørt lineære regresjonsanalyser for å undersøke hvor stor effekt de kognitive og emosjonelle risikovariablene og styring har på den avhengige variabel "Hvor viktig er det at du som politi reduserer eller avdekker følgende hendelser". Det ble også kjørt regresjonsanalyser for å avdekke betydningen av ulike bakgrunnsvariabler på relevante risikovariabler og på styring. Regresjonsanalysene viser effekten av hver enkelt prediktorvariabel på en avhengig variabel, når det kontrolleres for de andre prediktorvariablene i regresjonsmodellen.

I regresjonsanalysene omtales primært de standardiserte koeffisientene i form av betaverdiene, justert R^2 og t-verdier. Det er hovedsakelig de standardiserte koeffisientene som oppgis i tabellene fremfor de ustandardiserte, fordi det er ønskelig å sammenligne styrken i effektene til flere ulike variabler på den avhengige variabelen (Hair, Anderson, Tatham & Black, 1998; Hellevik, 2007). De standardiserte koeffisientene er alltid på en skala fra -1,0 til 1,0. Jo høyere verdi, jo sterkere effekt.

I multippel regresjonsanalyse har R^2 en tendens til å være systematisk for høy, spesielt når antallet uavhengige variabler er stort i forhold til antall observasjonsheter (Hair et al., 1998). Det tas derfor utgangspunkt i justert R^2 fordi dette målet korrigerer for høye R^2 verdier.

Basert på de standardiserte regresjonskoeffisientene rapporteres også de indirekte påvirkningene der det er relevant (hvor en variabel i modellen påvirker en annen variabel gjennom en tredje variabel) for å gi et så fullstendig bilde som mulig av forholdet mellom de ulike variablene.

5.2.3 Andre statistiske analyser

Korrelasjonsanalyser (Pearsons r) ble også utregnet for å anslå relasjonen mellom ulike variabler. T-test ble gjort for å avdekke eventuelle kjønnsforskjeller og forskjeller mellom tilsatte på politistasjon og lensmannskontor. Det ble kjørt ANOVA med Tamhanes post hoc-test for å analysere signifikante forskjeller mellom

tilsatte på enheter av ulik størrelse, og hvilke gjennomsnitt som var signifikant forskjellig fra hverandre.

Det er testet for kolinearitet mellom prediktorvariabler. Jo høyere toleranse, jo mindre multi-kolinearitet. En minste toleranse på 0,1 er en mye brukt grense (Hair et al., 1998). Dette tilsvarer en øvre grense for VIF på 10. Denne grensen settes også i studien, og korrelasjon innenfor det aksepteres.

Signifikante resultater markeres i teksten på følgende måte: * = funnet er signifikant på 0,05-nivå (to-halet), ** = funnet er signifikant på 0,01-nivå (to-halet) og *** = funnet er signifikant på 0,001-nivå (to-halet).

5.3 Oppsummering av metoden

For på best mulig måte å kunne besvare den overordnede problemstillingen, ”Hva kan påvirke valg av selvinitierte oppdrag hos patruljerende politi?” har denne studien bestått av følgende faser: (1) Først ble det gjennomført deltakende observasjon av ulike patruljer ved 6 tjenestesteder i tre forskjellige politidistrikter. (2) Det ble så intervjuet en leder ved hvert av de samme tjenestestedene i tillegg til personer som er ansatt for å utarbeide strategiske analyser i de respektive politidistriktene. (3) Parallelt med forundersøkelsen og før utarbeidelsen av spørreskjemaet, ble det gjort en litteraturstudie av patruljerende politiarbeid og risikopersepsjon, med spesielt fokus på hva som kan påvirke de valg tjenestepersonene gjør ute. (4) På bakgrunn av den kvalitative forundersøkelsen samt tidligere forskning

og teori, ble det utviklet et spørreskjema som ble innholdsvalidert av ti personer med spesielt relevant kompetanse, enten i teorigrunnlaget, politiarbeid, ledelse i politiet eller revisjonsarbeid. (5) Deretter ble spørreskjemaet distribuert til tjenestemenn og -kvinner som kjører patrulje ved ordensavsnitt eller lensmannskontor. (6) Det ble så kjørt statistiske analyser av instrumentets psykometriske egenskaper, samt statistiske analyser for å besvare forskningsspørsmålene.

5.4 Metodologiske begrensninger

Bruk av psykometriske selvrapporteringsskjema, som er gjort i denne studien, har blitt kritisert fordi respondentene blir bedt om å besvare hypotetiske spørsmål som har liten sammenheng med deres virkelige atferd (Fischhoff, Slovic, Lichtenstein, Read & Combs, 1978). Videre krever selvrapportering både at respondentene forstår spørsmålene, at de husker forhold de blir spurt om, samt at de er villige til å svare så korrekt som mulig. Denne studien har ikke kontrollert for mulige feilkilder knyttet til slike forhold, selv om den omstendelige valideringsprosessen rundt utarbeidelsen av spørreskjemaet har bidratt til å gjøre spørsmålene så tydelige som mulig for å redusere muligheten for misforståelser. Det er likevel rimelig å anta at det er noe forskjell mellom de vurderingene respondentene gjør under utfyllingen av spørreskjemaet og de vurderingene de gjør ute i en arbeidskontekst. Eksempelvis kan noe oppfattes som viktigere å avdekke eller stoppe når tjenestepersonene er ute og kjører enn det oppleves å være når de sitter inne og fyller ut spørreskjemaet. Forholdet mellom hva folk

tenker og hva de gjør, mellom holdninger og atferd, har vært mye omtalt i litteraturen (se f.eks. Bem, 1967; Fazio, Zanna & Cooper, 1978; Fishbein & Ajzen, 1975). I denne studien er kanskje spesielt styringsvariablene sårbare for at tjenestepersonene svarer i tråd med det som oppfattes som riktig eller det de tror forventes av dem. Å forsøke å måle atferd ved bruk av et spørreskjema vil altså kunne innebære flere feilkilder, f.eks. feilerindring og at folk svarer det som er sosialt ønskelig (Ringdal, 2007). Folk har en tendens til å underrapportere det de vet er sosialt uønsket og overrapportere det de tror er sosialt ønsket (Lajunen & Summala, 1995). Noen typer atferd har de fleste et nøytralt forhold til, som f.eks. hvor ofte de går på kino, mens andre typer atferd er det vanskeligere å være ærlige om, f.eks. tidligere lovbrudd (Ringdal, 2007). Samtidig har studier også vist at holdninger som fremkommer i spørreundersøkelser ofte samsvarer med atferd (Fischhoff et al., 1978). Om tjenestepersonene i denne studien svarer i tråd med det de faktisk gjør ute kan altså ikke resultatene her konkludere sikkert om. Spørsmål om atferd inngår likevel i mange spørreundersøkelser, men det er altså flere svakheter knyttet til slike mål.

Det er som tidligere nevnt, også begrensninger ved det å måle følelser ved hjelp av et spørreskjema. For det første vil man i en rolig tilstand kunne ha vanskeligheter med å forestille seg hvordan en vil føle eller hva en vil gjøre når en står i den aktuelle situasjonen (Loewenstein & Schkade, 1997, s. 85). I tillegg vil en kunne reflektere grundigere der en eksplisitt blir bedt om å ta stilling til ulike spørsmål enn når en er ute

på arbeid omgitt av flere ulike stimuli. Situasjonen respondentene er i når de fyller ut spørreskjemaet vil gjøre at tankene påvirker det de føler. Det er ikke mulig å måle følelser i et spørreskjema uten at respondenten er påvirket av tanker. Derfor kan det antas at følelsene vil være sterkere i reelle situasjoner. Det er også naturlig å tenke seg at kognitive evalueringer vil ha større betydning når man har tid til å reflektere over ulike risikosituasjoner, og at når en har mindre tid i større grad vil handle ut fra følelser.

Det er ikke mulig å vite om respondentene har hatt fysiologisk aktivering og ekspressive uttrykk når de har vurdert sine følelser opp mot hendelsene, som er to av kjennetegnene ved emosjoner (Teigen, 2011), men det er lite trolig. Dermed er det i beste fall bare en del av emosjonene knyttet til de oppgitte hendelsene som måles her. Det er imidlertid mulig å undersøke flere aspekter som inngår i emosjoner ved hjelp av spørreskjema (Wallbott & Scherer, 1989). Et alternativ kunne ha vært å la respondentene selv huske og beskrive en situasjon eller hendelse der de hadde opplevd sterke følelser, for så å gjøre rede for sine følelser. Slik ville en bedre kunne fange opp følelser respondentene selv opplever som relevante osv. I den foreliggende studien var det ønskelig å analysere den relative betydningen kognitive vurderinger og følelser har for de samme situasjonene eller hendelsene. Derfor var ikke en slik fremgangsmåte hensiktsmessig.

Følelser er i tillegg svært kontekstavhengige (Moen, 2008), så resultatene rundt følelsesvariablene i denne undersøkelsen bør tolkes

med forsiktighet. Det er trolig mer et mål på hvordan respondentene tenker om sine følelser enn hva de faktisk føler når de står overfor ulike hendelser ute. I forlengelsen av dette bør det nevnes at rekkefølgen på spørsmålene kan ha påvirket resultatene: Respondentene ble først spurt om å vurdere ulike forhold rundt hendelsene, deretter om å gi en rask og spontan vurdering av hva de ville *følt* i forhold til hendelsene. Dermed har de tenkt på hendelsene før de oppgir hva de føler rundt dem, noe som kan ha hatt betydning for hvilke følelser de så oppgir at de ville ha hatt. Når jeg senere omtaler tjenestepersonenes følelser eller emosjoner, er det med disse begrensningene.

En annen begrensning ved målet på følelser i studien er knyttet til skillet Loewenstein et al. (2001) gjør mellom følelser som en del av beslutningsprosessen og følelser som en del av det forventede utkommet. Det ikke mulig å vite om følelsen respondentene oppgir å ha, aktiviseres hos dem når de tenker på hendelsene – at det er umiddelbare reaksjoner eller “anticipatory emotions” – eller om det er følelser de vurderer å kunne få ved å redusere eller avdekke de ulike hendelsene – det Loewenstein et al. (2001) omtaler som “anticipated emotions”.

Når det gjelder spørsmålene som omhandler autonomi, kan noe informasjon ha gått tapt ved at de negativt formulerte variablene er snudd⁴⁹ for å få en indeks der høy verdi tilsvarer stor grad av enighet.

⁴⁹ Lav verdi på negativt formulerte variabler kan eksempelvis bety at de ikke er enig i påstanden “Vi skal ikke grave opp ting på egenhånd”. Høy verdi på snudd testledd

Strengt tatt er det ikke slik at det å være uenig i påstander som omhandler ufrihet betyr det samme som å være enig i påstander som omhandler frihet. Fravær av det ene innebærer ikke nødvendigvis tilstedeværelse av motsatt ende av skalaen. Det er likevel valgt å snu de negativt formulerte variablene, heller enn de positivt formulerte som var i mindretall, for å få en mer anvendbar komponent og indeks. Når det gjelder de enkelte testleddenes gjennomsnittsverdi, kan de derfor ikke sees direkte i relasjon til gjennomsnittsverdien på indeksen.

Ettersom det er jeg selv som har utviklet spørreskjemaet, burde jeg ideelt sett ha gjennomført en test-reteststudie for å avdekke korrelasjon mellom målinger av de samme variablene på ulike tidspunkt. Det ville gitt et uttrykk for undersøkelsesoppleggets stabilitet (Grønmo, 2004). Av ressursmessige hensyn ble dette ikke gjort.

Spørreskjemaet er langt og det kan ha påvirket svarprosenten. Den er som vist på 43 %. Det er ikke en uvanlig svarprosent på undersøkelser i politietaten (se f.eks. Larsson & Thomassen, 2008; Thomassen, 2010), med det er lavere en ønskelig. Derfor ble frafall diskutert under punkt 5.1.5. De demografiske egenskapene i utvalget er sett i forhold til det som er kjent om populasjonen. Det har imidlertid vært vanskelig å ha en fullstendig frafallsanalyse fordi det ikke finnes sikker informasjon om fordelingen i populasjonen, så en systematisk forskjell mellom respondentene og de som ikke har svart kan ikke utelukkes. Hvorvidt

betyr imidlertid ikke nødvendigvis at de er enig at de skal grave opp ting på egenhånd, og noe av innholdet kan gå tapt ved å snu testleddet.

resultatene her kan generaliseres tilbake til populasjonen kan derfor ikke besvares.

Denne studien er basert på en tverrsnittsundersøkelse, dvs. data fra ett bestemt tidspunkt. Tverrsnittdesign har sine begrensninger ved at det er problematisk å avdekke årsakssammenhenger mellom fenomener, selv om det ikke er uvanlig at tverrsnittsdata brukes til å teste årsakshypoteser (Johannessen, Tufte & Christoffersen, 2010). Slike undersøkelser kan altså ha begrenset gyldighet.

Manglende data (missing data) er håndtert ved listwise deletion i regresjonsanalysene. Det innebærer at dataene er analysert ut fra intakte data på alle variablene som inngår i de enkelte analysene, og dermed ekskluderes respondenter som ikke har data på alle de variablene som inngår i analysene. Et problem med denne strategien er at den kan redusere utvalget relativt mye, særlig hvis mange variabler inngår i analysene og de ulike variablene har mangler for ulike individer.

Som nevnt er muligheten til å generalisere til populasjonen patruljerende politi i Norge noe begrenset. Det skyldes at utvalget ikke er trukket ut fra en sannsynlighetsutvelging der alle i populasjonen hadde like stor sannsynlighet for å delta. I stedet ble det gjort en skjønnsmessig utvelging av politidistriktene. Det er imidlertid kun politidistriktene som er valgt ut skjønnsmessig – ut fra en vurdering av hvilke som var viktige å inkludere for å få mangfoldet i politi-Norge representert – og ikke de enkelte respondentene. Alle tjenestepersonene som tilfredsstilte inklusjonskriteriene fra de utvalgte politidistriktene

ble invitert til å delta i undersøkelsen og de ble ikke plukket ut skjønnsmessig. Likevel er det en mulighet for at enhetene i utvalget avviker systematisk fra enhetene i populasjonene slik at utvalget ikke er representativt og egnet å generalisere ut fra.

5.5 Etiske overveielser

Forberedelsene til prosjektet, bl.a. gjennom den omstendelige søknadsprosessen for å få tilgang på data, bidro til å løfte frem ulike etiske problemstillinger som jeg på best mulig måte har søkt å imøtekomme. Jeg har underveis i prosessen reflektert over etiske utfordringer som jeg kunne møte og som jeg har støtt på i ulike stadier i arbeidet, f.eks. hvordan min tilstedeværelse kunne påvirke informantene jeg var med ut, om jeg skulle viderebringe informasjon mellom betjenter som kunne ha alvorlige konsekvenser hvis det forble ukjent,⁵⁰ hvordan jeg kunne drøfte problemstillinger knyttet til konkrete hendelser med tjenstepersoner og kolleger uten å bryte kravet om konfidensialitet og hvordan valg av respondenter og spørreskjemaets lengde ville få konsekvenser for ressursbruk. En slik kontinuerlig refleksjon over etiske avgjørelser er viktig for å sikre at etikken ikke bare blir en enkeltstående del av forskningsprosjektet (Kvale & Brinkmann, 2010). Ved å ha et moralsk og etisk regelverk for forskning

⁵⁰ Dette eksempelet refererer til en hendelse der en antatt gjerningsmann hadde stukket fra et åsted. Tjenstepersonene lette etter mannen og det ble sagt av vitner at han hadde gått inn i en oppgang. Mens én betjent gikk for å lete, ble den andre igjen og snakket med vitner. Disse kunne fortelle at mannen trolig hadde pistol. Betjenten sa ikke dette til kollegaen som var på vei inn i oppgangen. Da valgte jeg å fortelle ham det, selv om jeg egentlig ikke skulle blande meg inn i politiarbeidet.

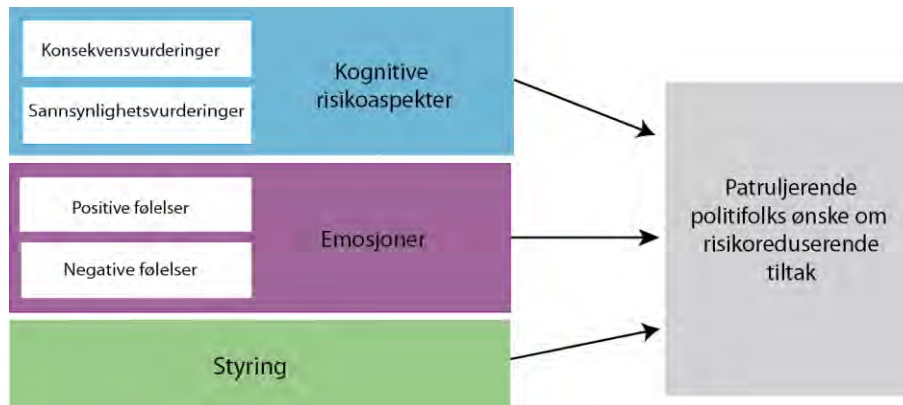
å forholde meg til, ble jeg tvunget til å begrunne mine valg, og jeg ble nødt til å forholde meg kritisk til min egen fremgangsmåte gjennom hele prosessen. I tillegg fylte jeg i forkant av datainnsamlingen ut Politihøgskolens forskningsetiske refleksjonsnotat, som reiser en rekke etiske problemstillinger forskeren må ta stilling til i forkant av en studie – f.eks. om spørreskjemaet har så mange spørsmål og så mange respondenter at det kan medføre en arbeidsressursbelastning for den enkelte eller for politietaten som helhet. Etiske regler og teorier kan imidlertid sjelden gi svar på alle normative valg som skal tas i løpet av et forskningsprosjekt. De kan likevel fungere som retningslinjer som må vurderes i forhold til prosjektets spesifikke situasjoner. I tillegg må en som forsker forholde seg til norsk lov. Personopplysningsloven gir regler om vern av personene som studeres sin personlige integritet. Her blir det bl.a. stilt krav om informert samtykke, anonymisering og oppbevaring av innsamlede opplysninger, innsynsrett for deltakerne og taushetsplikt for de som medvirker i forskningen.

6. Analyser og resultater

Den overordnede problemstillingen i denne studien er som nevnt “Hva kan påvirke valg av selvinitierte oppdrag hos patruljerende politi?”. Hovedmålsettingen er å få kunnskap *om* tjenstepersonenes risikopersepsjon påvirker hvor viktig de mener det er å gjøre noe med ulike situasjoner når de kjører patrulje, samt *hvordan* risikopersepsjon eventuelt påvirker dette. Dette vil undersøkes ved hjelp av det teoretiske til rammeverket til risk-as-feelingshypotesen, utviklet av Loewenstein et al. (2001).

Det er også en målsetning med studien å få kunnskap om hvor styrt tjenstepersonene opplever å være og om hvilke muligheter de opplever å ha til å prioritere ut fra egne vurderinger, først og fremst fordi dette setter rammene for hvilken betydning deres risikopersepsjon kan få i praksis. Figur 6.1 under illustrerer hvilke variabler som inngår i studien.⁵¹

⁵¹ Et av forskningsspørsmålene omhandler bakgrunnsvariabler. De er ikke illustrert i modellen.

Figur 6.1 Modell over variablene som inngår i studien.

Den overordnede **avhengige variabelen** i denne studien, også omtalt som “patruljerende politifolks ønske om risikoreduserende tiltak”, er basert på spørsmålet “Hvor viktig er det at du som politi reduserer eller avdekker slike hendelser som er listet opp nedenfor” (1 = ikke viktig, 6 = svært viktig). Hendelsene som er listet opp i spørreskjemaet (vedlegg 13) er:

- 1) En person er i ulovlig besittelse av våpen.
- 2) En person kjører uten å ha gyldig førerkort.
- 3) En person besitter en brukerdose narkotika.
- 4) En person kjører mot enveiskjøring.
- 5) En person besitter store kvanta narkotika (2. og 3. leddsaker).
- 6) En person kjører i en stjålet bil.
- 7) En person kjører uten bilbelte.

Noen av disse hendelser kan synes å være mer trivielle, men de er også potensielt fatale. I analysene knyttes den avhengige variabelen til hver hendelse, som f.eks. “Hvor viktig er det at du som politi reduserer eller avdekker (...) [at] – en person besitter en brukerdose narkotika?”. Den avhengige variabelen analyseres i tillegg som en gjennomsnittsindeks, bestående av gjennomsnittsverdien av hva som er svart på “Hvor viktig er det at du som politi reduserer eller avdekker (...)” alle de syv hendelsene. Før jeg presenterer gangen i kapittelet, vil jeg minne om forskningsspørsmålene som skal besvares gjennom analysene.

Det første forskningsspørsmålet handler om hvorvidt sannsynlighets- og konsekvensvurdering har betydning for politifolks ønske om risikoreduserende tiltak, illustrert i den øverste boksen til venstre i figur 6.1. Herunder analyseres den relative betydningen av sannsynlighets- og konsekvensvurderinger for den avhengige variabelen. Med det menes at det vil analyseres hvilke(n) av variablene som betyr mest og hvilke(n) som betyr mindre i forhold til de(n) andre kognitive prediktorvariablene.

Det andre forskningsspørsmålet handler om hvilken betydning emosjoner har for tjenstepersonenes ønske om risikoreduserende tiltak. Vi er nå i den midterste boksen til venstre i figur 6.1. Som redegjort for tidligere, legger risk-as-feelingshypotesen til grunn at responser på risikosituasjoner er delvis et resultat av direkte emosjonell påvirkning og delvis et resultat av kognitive aspekter som sannsynlighet- og konsekvensvurderinger, slik som tradisjonelle

modeller hevder (Loewenstein et al., 2001). Samtidig kan det tenkes at emosjoner ikke påvirker politifolks prioriteringer på samme måte som lekfolks, dersom politifolk kan regnes for å være eksperter. Hvorvidt emosjoner er en viktig prediktor for patruljerende politifolks ønske om å redusere ulike risikokilder vil derfor analyseres, samt hvilken relativ betydning kognitive vurderinger og følelser har på den avhengige variabelen (de to øverste boksene til venstre i figur 6.1).

Det tredje forskningsspørsmålet handler om hvilken betydning kjønn og erfaring har for risikovariablene som er illustrert i modell 6.1, dvs. for de ulike kognitive og emosjonelle risikoaspektene, og for ønsket om risikoreducerende tiltak. Flere studier har vist at kvinner og menn vurderer risiko ulikt (Byrnes, Miller & Schafer, 1999; Davidson & Freudenburg, 1996; Gustafson, 1998). Det er videre funnet at erfaring kan ha betydning for hvordan risiko vurderes og for ønsket om risikoreducerende tiltak (Moen, 2008), så det vil også analyseres. I den forbindelse analyseres det om politimenn og politikvinner evaluerer risikosituasjonene ulikt, samt om de oppgir ulik grad av følelser når de presenteres for situasjonene, noe som igjen kan få betydning for hvor viktig de mener det er å redusere eller avdekke ulike typer hendelser.

Det fjerde forskningsspørsmålet handler om hvor styrt tjenestepersonene opplever å være (den nederste boksen til venstre i figur 6.1). Opplevd styring og autonomi er, i tillegg til risikopersepsjon, to dimensjoner som analyseres i avhandlingen. Disse dimensjonene er relevante fordi de sier noe om hvor stor praktisk betydning

tjenestepersonenes risikopersepsjon kan få. I tillegg analyseres i hvilken grad opplevd styring har sammenheng med hvor viktig tjenestepersonene selv mener det er å redusere eller avdekke ulike hendelser når de kjører patrulje. Dette er viktig først og fremst for å si noe om konteksten tjenestepersonene opplever å kunne handle innenfor. Kunnskap om styring og autonomi er imidlertid også viktig fordi politiforskningen har mangelfull kvantitativ empiri på dette. Videre er en studie av hvordan styringssystemet oppfattes og hvilke implikasjoner det ser ut til å ha for praksis, nyttig og viktig for å få kunnskap om styringssystemet fungerer hensiktsmessig.

Det femte forskningsspørsmålet handler om hvilken betydning opplevd styring og risikopersepsjon sammen har for tjenestepersonenes vurdering av hvor viktig det er å redusere eller avdekke ulike hendelser de kan stå overfor når de kjører patrulje (hele modellen i figur 6.1). De sentrale dimensjonene som vil analyseres for å besvare den overordnede problemstillingen “Hva kan påvirke valg av selvinitierte oppdrag hos patruljerende politi?” er altså kognitive og emosjonelle aspekter ved risikopersepsjon, samt opplevd styring.

I første del av dette kapitlet analyseres de kognitive risikovariablene. Disse variablene er spørsmål som omhandler konsekvensvurderinger og sannsynlighetsvurderinger. Av disse er det tre variabler som handler om konsekvensvurderinger:⁵² “Strafferettslige konsekvenser”, “konsekvenser for den som utfører handlingen” og “konsekvenser for

⁵² Se kapittel 5 for fullstendig liste over de kognitive risikoaspektene.

3. person”. Det er to spørsmål som direkte omhandler sannsynlighetsvurderinger: “Hvor stor er sannsynligheten for at hendelsen skal medføre negative konsekvenser (...)” (1) “for den som utfører handlingen”, og (2) “for 3. person”. Det er i tillegg to indirekte mål på sannsynlighet: Hvor vanlig hendelsen er og hvor ofte hendelsen er avdekket de siste 6 månedene.

Det vises først deskriptiv statistikk over hver av de kognitive risikospørsmålene for hver av hendelse/scenariene. Her oppgis også deskriptiv statistikk for den avhengige variabelen “Hvor viktig er det at du som politi reduserer eller avdekker slike hendelser som er listet opp nedenfor?”. På den måten får vi bl.a. kunnskap om hvilke hendelser tjenestepersonene mener det er viktig å redusere.

Videre gjøres regresjonsanalyser for å avdekke hvilken betydning de ulike kognitive risikovariablene har for variasjonen i den avhengige variabelen “Hvor viktig er det at du som politi reduserer eller avdekker slike hendelser (...)”. Det vil vise hvilke av disse kognitive risikovariablene som har størst betydning for den avhengige variabel. Det vil gjennomføres en regresjonsanalyse med disse variablene knyttet til hver og en av hendelsene, slik Sjöberg (2000a) gjorde i sin studie. På denne måten vil det avdekkes om de kognitive risikovariablene har ulik betydning for ulike hendelser og om det er enkelte risikovariabler som gjennomgående har signifikant betydning for ønsket om å redusere hver enkelt hendelse.

Deretter gjøres regresjonsanalyse med de kognitive variablene som gjennomsnittsindeks, der hver variabel er knyttet til alle de syv hendelsene/scenariene. Eksempelvis består én slik gjennomsnittsindeks av spørsmålene ”Hvor store kan de strafferettslige konsekvensene være (...) ved ulovlig besittelse av våpen”, “Hvor store kan de strafferettslige konsekvensene være (...) ved kjøring uten å ha gyldig førerkort?”, “Hvor store kan de strafferettslige konsekvensene være (...) ved besittelse av en brukerdose narkotika” osv. for alle hendelsene. Alle disse gjennomsnittsindeksene som består av kognitive risikospørsmål, har tilfredsstillende Cronbachs Alpha (se vedlegg 14). Analyser med disse indeksene mister informasjon om den enkelte hendelsen og om hendelsene vurderes ulikt, men de blir til gjengjeld mer generelle og robuste mål, bl.a. fordi de motvirker tilfeldige feil. I tillegg gir bruk av flere variabler anledning til å få med flere aspekter ved egenskapen jeg ønsker å måle (Hellevik, 2007). Analyser med indeksene kan f.eks. avdekke om strafferettslige konsekvenser kan ha betydning for hvordan hendelser vurderes mer generelt.

Del to av resultatkapittelet inkluderer emosjoner. Som omtalt i kapittel 5, måles følelser ved at det er listet opp 8 følelser, og respondentene bes om å “Gjør[e] en rask og spontan vurdering av hva du føler i forhold til (...) [opplistede hendelser]” (1 = ingen slik følelse, 7 = en sterk slik følelse). Ideen til denne måten å måle hva de tenker om sine følelser på er, som nevnt, hentet fra Sjöberg (2007). De opplistede hendelsene tilsvarer hendelsene som er knyttet til de kognitive risikovariablene. De

8 følelsene som listes opp er sinne, redsel, interesse, maktesløshet, glede, stolthet, irritasjon og spenning.

Respondentenes evaluering av følelsene blir først brukt til å lage to gjennomsnittsindeks, slik Sjöberg gjorde i sin studie (2007). Begrunnelsen for å starte med indeksene, er at det mest interessante her er å se betydningen av hhv. positive følelser og negative følelser. Den ene indeksen består derfor av det som kalles positive følelser, hvor interesse, glede, stolthet og spenning inngår, og den andre av det som kalles negative følelser, hvor sinne, redsel, maktesløshet og irritasjon inngår. Indeksene gjør det mulig å undersøke hvordan positive og negative følelser relateres til ønsket om risikoreducerende tiltak, målt ved hvor viktig respondentene oppgir at det er å redusere eller avdekke de ulike hendelsene/scenariene. I følge risk-as-feelingshypotesen vil man, som nevnt, evaluere en risiko kognitivt og reagere på den emosjonelt (Loewenstein et al., 2001). Derfor vil det videre undersøkes hvilken forholdsmessig betydning de kognitive variablene sammen med de to indeksene som omhandler positive og negative følelser, har på den avhengige variabelen. På denne måten vil det analyseres om tanker og følelser relateres ulikt til atferd, der atferd er målt ved den avhengige variabel "Hvor viktig er det at du som politi reduserer eller avdekker slike hendelser (...)".

Det vil også bli sett nærmere på de 8 følelsesvariablene for å avdekke om én eller flere av de emosjonelle faktorene har større betydning enn andre. Det undersøkes ved hjelp av multiple regresjonsanalyser (1) den

relative betydningen de ulike følelsene har for den avhengige variabelen “Hvor viktig er det at du som politi reduserer eller avdekker (...) [hver enkelt av hendelsene]” og (2) den relative betydningen gjennomsnittsindeks av de enkelte følelsesvariablene⁵³ har for gjennomsnittsindeks av den avhengige variabel “Hvor viktig er det at du som politi reduserer eller avdekker (...) [alle hendelsene]”. Betavertiene gjør det mulig å se om ulike følelser har betydning for ulike hendelser, som f.eks. om spenning har betydning når det gjelder å finne en stjålet bil og mindre betydning i forhold til hvor viktig tjenestepersonene mener det er å redusere eller avdekke en brukerdose narkotika – i sistnevnte scenario kan kanskje maktesløshet ha større betydning for ønsket om å redusere slike tilfeller. Analysene med indeksene viser dessuten hvordan følelser mer generelt virker inn på ønsket om risikoreduserende tiltak.

I følge risk-as-feelingshypotesen er de kognitive og emosjonelle komponentene i risikopersepsjon interrelatert. Det vil derfor også undersøkes om de emosjonelle og kognitive variablene har en gjensidig påvirkning på hverandre. Det vil gjøres ved hjelp av korrelasjonsanalyse, samt ved å analysere om følelser har en medierende effekt mellom kognitive risikovurderinger og den avhengige variabelen. Risk-as-feelingshypotesen legger til grunn at “the impact of cognitive evaluations is mediated, at least in part, by affective responses (cognitive evaluations gives rise to feelings that in

⁵³ Ved at en indeks består av gjennomsnittsverdien av f.eks. glede relatert til alle hendelsene.

turn affects behavior)” (Loewenstein et al., 2001, s. 271). Dette vil analyseres under punkt 6.3.

Del tre i resultatkapittelet vil analysere om kvinner og menn vurderer risikosituasjonene ulikt, samt om erfaring har betydning for hvordan disse situasjonene vurderes.

I del fire analyseres styring og autonomi, men autonomi analyseres primært i relasjon til styring fordi det er vanskelig å tenke seg at autonomi eller opplevd frihet alene kan ha en direkte effekt på hva tjenestepersonene mener det er viktig å redusere ute. Samtidig kan det være at tjenestepersonene opplever handlingsrom selv om de opplever seg styrt, så det er ikke nok kun å analysere grad av styring for å få kunnskap om hvor stor praktisk betydning risikopersepsjon kan få. Testleddene som tar sikte på å måle styring og autonomi er presentert som påstander som respondentene skal uttrykke grad av enighet i forhold til (1 = stemmer veldig dårlig, 6 = stemmer svært godt).

Det oppgis først deskriptiv statistikk for testleddene. For å redusere datamaterialet og for å utforske underliggende mønstre, samt for å kunne operere med mer robuste variabler, kjøres så prinsippal komponentanalyse (PCA) på spørsmålene som handler om styring og autonomi. Det gjøres grundig rede for gangen i faktoranalysene⁵⁴ og de vurderingene som er tatt på veien mot de endelige indeksene, fordi det er jeg selv som har utviklet måleinstrumentet og da er det ekstra viktig

⁵⁴ Strengt tatt er ikke PCA en faktoranalyse, men det omtales ofte som det. Se mer om dette i kapittel 5.

å gjøre valideringsprosessen synlig. Det vil styrke validiteten og reliabiliteten. Det undersøkes så om det er sammenheng mellom styring og autonomi – om det er en motsetning mellom dem slik at de er i hver sin ende av en endimensjonal skala, eller om det kan handle om et todimensjonalt konsept.

I tillegg kjøres det regresjonsanalyser for å undersøke om ulike bakgrunnsvariabler har betydning for hvor styrt tjenestepersonene oppgir å være og for hvor stor autonomi de oppgir å ha. Bakgrunnsvariablene i undersøkelsen er som omtalt i kapittel 5, kjønn, “hvordan ofte kjører du patrulje”, antall års erfaring fra politiet, antall års erfaring fra ordenstjeneste, “hva slags driftsenhet jobber du på”, samt størrelse på driftsenhet og størrelse på vaktlag/divisjon. Antall års erfaring fra politiet og antall års erfaring fra ordenstjeneste korrelerer betydelig, så derfor blir kun antall års erfaring fra politiet brukt i regresjonsanalysene (se punkt 5.1.5). Også størrelse på driftsenhet og størrelse på vaktlag/divisjon korrelerer, så analyser er kjørt kun med størrelse på driftsenhet. Det blir kjørt variansanalyser (ANOVA) for å avdekke eventuelle forskjeller i styring mellom tilsatte på enheter av ulik størrelse.

Til slutt i dette kapitlet kjøres regresjonsanalyse med styring sammen med kognitive og emosjonelle risikoaspekter som prediktorvariabler på “Hvor viktig er det at du som politi reduserer eller avdekker slike hendelser (...)” som avhengige variabel, for å avdekke hvilke av prediktorvariablene som har størst betydning for tjenestepersonenes

handlingsvalg når de kjører patrulje. I tillegg viser denne analysen hvor mye disse variablene sammen forklarer av variansen i den avhengige variabelen.

6.1 Deskriptiv statistikk over de kognitive variablene

Deskriptiv statistikk over de kognitive risikospørsmålene viser at på spørsmålet om “Hvor viktig er det at du som politi reduserer eller avdekker (...)” de ulike hendelsene, har hendelsen “besittelse av store kvanta narkotika”⁵⁵ høyest gjennomsnittsverdi (første kolonne til venstre i tabell 6.1).

⁵⁵ Alle hendelsene gjengis noe forkortet i forhold til hvordan de ble oppgitt i spørreskjemaet av hensyn til leservennligheten.

Tabell 6.1 Deskriptiv statistikk over de ulike risikospørsmålene opp mot alle hendelsene med gjennomsnitt og standardavvik i parentes (skala går fra 1 til 7 der høyere verdi er mer viktig, større “strafferettslig konsekvenser”, mer alvorlige “konsekvenser for den som utfører handlingen” osv.). N = 383.

Spørsmål	Hvor viktig å redusere	Straffe- rettslige kons.	Konse- kvenser for utfører	Konse- kvenser for 3. pers	Sannsynl. negative kons. utfører	Sannsynl. negative kons. 3. pers	Hvor vanlig	Hvor ofte avdekket siste 6 mnd
Ulovlig besittelse av våpen	6,4 (1,0)	4,5 (1,7)	4,6 (1,9)	5,7 (1,7)	3,7 (1,9)	3,7 (1,8)	2,2 (1,2)	2,4 (1,3)
Kjøring uten gyldig førerkort	5,1 (1,4)	3,1 (1,6)	3,5 (1,7)	4,5 (2,0)	3,1 (1,6)	3,0 (1,6)	5,5 (1,5)	4,0 (1,4)
Besittelse av brukerdose narkotika	4,4 (1,6)	3,0 (1,6)	3,5 (1,6)	2,4 (1,5)	3,2 (1,8)	2,1 (1,4)	4,8 (1,6)	4,5 (1,7)
Kjøring mot enveiskjøring	4,6 (1,6)	3,0 (1,5)	3,7 (1,9)	5,2 (1,9)	3,5 (1,7)	3,9 (1,8)	2,7 (1,4)	2,0 (1,3)
Besittelse av store kvanta narkotika	6,6 (0,7)	6,0 (1,2)	5,6 (1,4)	5,1 (1,9)	4,4 (1,8)	4,5 (1,9)	1,8 (1,0)	1,8 (1,0)
Kjøring i stjålet bil	5,9 (1,1)	4,2 (1,6)	4,3 (1,7)	4,9 (1,7)	3,8 (1,7)	4,0 (1,7)	3,4 (1,5)	2,9 (1,5)
Kjøring uten bilbelte	4,0 (1,8)	2,2 (1,5)	3,7 (2,3)	2,7 (2,0)	3,0 (1,8)	1,9 (1,3)	5,2 (1,6)	4,2 (1,9)

Slike hendelser oppgis å være svært viktig å redusere eller avdekke. Deretter kommer “ulovlig besittelse av våpen” og “kjøring i stjålet bil”. Standardavvikene viser at det er relativt stor enighet om at dette er

viktig. Hendelser som oppgis å være minst viktig å gjøre noe med, innebærer “kjøring uten bilbelte”. Spredningen er relativt stor, noe som viser at respondentene er noe uenige om hvor viktig det er å redusere eller avdekke dette. Alle gjennomsnittsverdiene er på 4,0 eller mer, noe som viser at ingen av hendelsene oppgis å være uviktig å redusere eller avdekke. Dette er det viktig å merke seg.

Når tjenestepersonene skal vurdere hvor store strafferettslige konsekvenser hendelsene kan medføre (2. kolonne i tabell 6.1), er det besittelse av store kvanta narkotika som skårer høyest. Deretter kommer “ulovlig besittelse av våpen” og “kjøring i stjålet bil”. Det er relativt stor uenighet om hvor store strafferettslige konsekvenser disse hendelsene kan medføre. Disse hendelsene er de samme som respondentene oppgir at det er mest viktig å avdekke eller redusere. “Kjøring uten bilbelte” har lavest gjennomsnittsverdi på spørsmålet om strafferettslige konsekvenser og er også den type hendelse respondentene oppgir at det minst viktig å redusere. Respondentenes gjennomsnittlige rangeringer av hendelsene i forhold til mulige strafferettslige konsekvenser stemmer i grove trekk med juridisk praksis.

“Besittelse av store kvanta narkotika” vurderes å kunne innebære de mest alvorlige konsekvensene for den som utfører handlingen (3. kolonne i tabell 6.1). Deretter kommer “ulovlig besittelse av våpen” og “kjøring i stjålet bil”. Her er det relativt stor spredning i hva respondentene har svart. Blant de opplistede hendelsene er det

“besittelse av brukerdose narkotika” og “kjøring uten gyldig førerkort” som oppgis å ha minst alvorlige konsekvenser for den som utfører handlingen, selv om det er noe uenighet om dette i utvalget. Som vi kan se av tabell 6.1, oppgis det at besittelse av små mengder narkotika innebærer litt mindre konsekvenser for den det gjelder enn eksempelvis det å kjøre uten bilbelte.

På spørsmål om hvor alvorlige konsekvenser hendelsene kan ha for tredjeperson (4. kolonne fra venstre i tabell 6.1), er det “ulovlig besittelse av våpen” som har høyest gjennomsnittsverdi. Deretter kommer “kjøring mot enveiskjøring” og “besittelse av store kvanta narkotika”. På dette spørsmålet har også “besittelse av brukerdose narkotika” lavest gjennomsnittsverdi, noe som indikerer at respondentene vurderer at det heller ikke vil kunne innebære særlig alvorlige konsekvenser for andre enn den som besitter narkotikaen. Som vi ser, så mener respondentene at “kjøring uten gyldig førerkort” kan medføre mer alvorlige konsekvenser for tredjeperson enn for den som kjører. Spredningen viser at det er noe uenighet i utvalget om hvor alvorlige konsekvensene kan være for tredjeperson når det gjelder alle disse hendelsene.

Når respondentene ble bedt om å vurdere *sannsynligheten* for at hendelsen medfører negative konsekvenser for den som utfører handlingen (5. kolonne fra venstre i tabell 6.1), er det “besittelse av store kvanta narkotika” som får høyest gjennomsnittsverdi. Deretter kommer “kjøring i stjålet bil” og “ulovlig besittelse av våpen”.

“Kjøring uten bilbelte” vurderes, sammen med “kjøring uten gyldig førerkort”, å ha lavest sannsynlighet for negative konsekvenser for den som utfører handlingen. Gjennomsnittsverdien på dette spørsmålet ligger imidlertid rundt midten av skalaen på alle hendelsene, så det er ingen hendelser som oppgis å ha veldig stor eller veldig liten sannsynlighet for å medføre negative konsekvenser for den som utfører handlingen, men spredningen viser at det er noe uenighet blant respondentene om hva de mener om dette.

På spørsmålet om sannsynlighet for negative konsekvenser for tredjeperson (6. kolonne fra venstre i tabell 6.1), har “besittelse av store kvanta narkotika” og “kjøring i stjålet bil” høyest gjennomsnittsverdier, og deretter kommer “kjøring mot enveiskjøring”. “Kjøring mot enveiskjøring” oppfattes altså, relativt sett, å ha stor sannsynlighet for å kunne skade tredjeperson. Likevel viser standardavviket at respondentene vurderer dette noe ulikt. Samtidig har vi sett at dette, relativt sett, betraktes som mindre viktig å redusere eller avdekke. “Besittelse av brukerdose narkotika” og “kjøring uten bilbelte” vurderes å ha lavest sannsynlighet for å medføre negative konsekvenser for tredjeperson.

Når det gjelder hvor vanlig de ulike hendelsene er (2. kolonne fra høyre i tabell 6.1), skårer “kjøring uten gyldig førerkort” høyest. Dette oppgis altså å være ganske vanlig. Deretter følger “kjøring uten bilbelte” og “besittelse av brukerdose narkotika”. Det er verdt å legge merke til at dette er de samme hendelsene som respondentene oppgir at det er *minst*

viktig å redusere eller avdekke. De minst vanlige hendelsene oppgis å være “ulovlig besittelse av våpen” og “besittelse av store kvanta narkotika” – som også oppgis å være *mest* viktig å redusere eller avdekke, og det er relativt stor enighet om at disse hendelsene er lite vanlige.

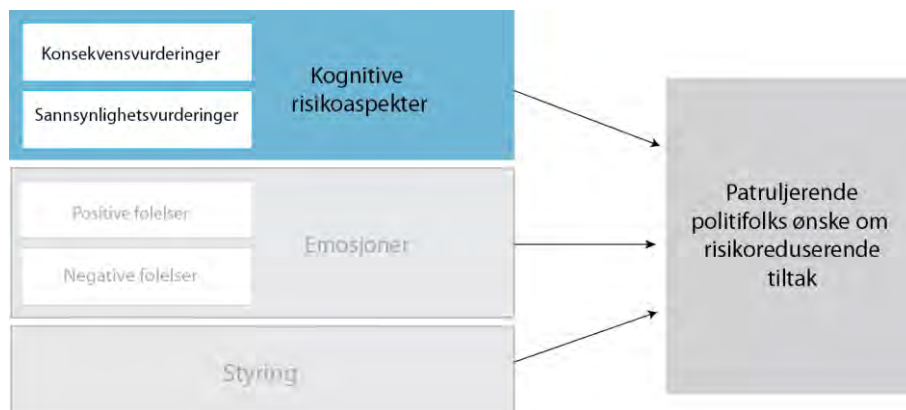
Det andre spørsmålet som tar sikte på å måle forekomsten av de ulike hendelsene er “Hvor ofte har du avdekket følgende hendelse de siste 6 månedene?” (1. kolonne i tabell 6.1). På dette spørsmålet er det også “besittelse av brukerdose narkotika” og “kjøring uten bilbelte” som har de høyeste gjennomsnittsverdiene. “Besittelse av store kvanta narkotika” er hendelsen som oppgis å ha vært avdekket minst de siste 6 månedene samtidig som dette er den hendelsen det oppgis å være mest viktig å redusere eller avdekke. Jeg vil komme tilbake til forholdene mellom hva som oppleves å være viktig og hva som er vanlig osv.

Vi har nå fått beskrevet de kognitive risikovariablene. Videre vil det analyseres hvilken betydning disse variablene har for hva tjenestepersonene mener det er viktig å redusere eller avdekke når de kjører patrulje.

6.2 Betydningen av sannsynlighets- og konsekvensvurderinger for ønsket om risikoreducerende tiltak

For å besvare det første forskningsspørsmålet vil det ved hjelp av regresjonsanalyser undersøkes hvordan tjenestepersonenes kognitive vurderinger påvirker hva de mener det er viktig å redusere eller

avdekke, samt hva som betyr mest av sannsynlighetsvurderinger og konsekvensvurdering i så måte (se modell 6.2 under).

Figur 6.2 Effekten av kognitive risikoaspekter på ønsket om risikoreduserende tiltak.

Hver kolonne i tabell 6.2 representerer betaverdiene i én regresjonsmodell, slik at tabellen består av betaverdiene⁵⁶ fra 7 regresjonsanalyser. Eksempelvis er den avhengige variabelen i kolonne 1 “Hvor viktig er det at du som politi reduserer eller avdekker (...) – ulovlig besittelse av våpen”. Prediktorvariablene i hver modell er de kognitive risikospørsmålene knyttet til samme hendelse. Det er testet for kolinearitet, og både toleranse og VIF⁵⁷ har akseptable verdier på alle de uavhengige variablene, så forklaringsvariablene i

⁵⁶ Se kapittel 5 for hvorfor det er valgt å omtale de standardiserte betaverdiene og ikke de ustANDARDISerte b-verdiene.

⁵⁷ VIF står for *variance inflation factor*, og er $(1 / \text{toleranse})$. Hair et al. (1998) skriver at en minste toleranse på 0,1 er en mye brukt grense. Dette tilsvarer en øvre grense for VIF på 10.

regresjonsmodellene er derfor innenfor det som aksepteres av korrelasjon.

Tabell 6.2 Regresjonsanalyser for kognitive risikofaktorer som predikerer "Hvor viktig det er det at du som politi reduserer eller avdekker slike hendelser som er listet opp nedenfor?" (betaværdier – standardiserte koeffisienter).

Variabler	Type hendelse						
	Ulovlig besittelse av våpen	Kjøring uten gyldig førerkort	Besittelse av brukerdose narkotika	Kjøring mot enveis-kjøring	Besittelse av store kvanta narkotika	Kjøring i stjålet bil	Kjøring uten bilbelte
Strafferettslige konsekvenser	0,199***	0,098	0,092	0,093	0,02	0,124*	0,076
Konsekvenser for utfører	0,06	0,15**	0,247***	0,137*	0,139*	0,052	0,236***
Konsekvenser for 3. person	0,224***	0,324***	0,287***	0,20***	0,013	0,214***	0,115
Sannsynlighet for negative konsekvenser for utfører	0,064	0,121*	-0,08	0,094	-0,015	0,106	0,085
Sannsynlighet for negative konsekvenser for 3. person	0,111	0,09	0,063	0,216***	0,166*	0,119	0,182**
Hvor vanlig	0,072	-0,109*	0,038	-0,009	0,011	-0,014	-0,061
Hvor ofte avdekket siste 6 måneder	-0,068	0,119*	0,016	0,115*	-0,027	0,07	0,101
Justert R ²	0,193	0,278	0,231	0,278	0,045	0,172	0,188
N	368	371	372	360	367	370	367

*p<.05, **p<.01, ***p<.001

Når vi ser på hver av de kognitive risikovariablene, ser vi at konsekvensvurderingene hovedsakelig er sterkere prediktorer enn variablene som handler om sannsynlighetsvurderinger (tabell 6.2). Det betyr at tjenestepersonene vektlegger de mulige konsekvensene ved de fleste hendelsene mer enn de vektlegger hvor *sannsynlig* det er at hendelsene skal medføre negative konsekvenser. Betakoeffisientene viser videre at hvor alvorlige konsekvenser hendelsene kan medføre for utfører og/eller for tredjeperson, er det som betyr aller mest for ønsket om å redusere de fleste hendelsene.

Det er imidlertid ikke alle konsekvensvurderingene som påvirker hvor viktig det oppgis å være å redusere hver av hendelsene i tabell 6.2. Strafferettslige konsekvenser har kun signifikant betaverdi når det gjelder to av de juridisk sett mest alvorlige hendelsene, ”ulovlig besittelse av våpen” og ”kjøring i stjålet bil”. Det betyr at tjenestepersonenes vurdering av strafferettslige konsekvenser kun har betydning for ønske om å redusere disse to hendelsene når det er kontrollert for de andre kognitive risikovariablene som måles i studien. Det er samtidig verdt å merke seg at hvor store strafferettslige konsekvenser de andre hendelsene vurderes å ha, *ikke* har betydning for variasjonene i hvor viktig respondentene oppgir at det er å avdekke eller redusere dem. Tjenestepersonene vektlegger altså ikke straffbarheten ved disse hendelsene når de vurderer hvor viktig de er å avdekke eller redusere dem.

Hvor vanlig en hendelse er, har hovedsakelig ingen betydning i noen av regresjonsmodellene. Det betyr at tjenestepersonene ikke er opptatt av å redusere ulike forhold fordi de er vanlige eller opptrer ofte. Det kan leses ut av nest nederste rad (med betaverdier) i tabell 6.2, der alle betaverdiene er lave og ingen er signifikante. Unntaket er “kjøring uten gyldig førerkort” som har en svak *negativ* betaverdi i regresjonsmodellen. Det betyr at jo mer vanlig respondentene oppgir at det å kjøre uten gyldig førerkort er, jo *mindre* viktig er det å redusere eller avdekke slike forhold. Betaverdien er imidlertid lav, så sammenhengen må sies å være svak.

Resultatene viser likevel at det generelt *ikke* er slik at patruljerende politifolk aktivt søker å redusere eller avdekke hendelser som har stor forekomst. Tjenestepersonenes ønske om risikoreducerende tiltak rundt slike hendelser som er listet opp i denne studien, er nærmest upåvirket av hvor vanlig hendelsene oppgis å være.

De kognitive risikovariablene forklarer til sammen fra 17–28 % av variansen i den avhengige variabelen i regresjonsmodellene (nest nederste rad i tabell 6.2), noe som indikerer at de er relevante for å predikere den avhengige variabelen i hver modell. Unntaket er regresjonsmodellen som handler om “besittelse av store kvanta narkotika”. Denne modellen har svært liten forklaringskraft og risikovariablene forklarer lite av variasjonene i den avhengige variabelen. Samlet sett viser likevel resultatene at tjenestepersonenes kognitive risikovurderinger har betydning for hvor viktig de mener det

er å avdekke slike hendelser når de kjører patrulje, og de viser at konsekvensvurderinger har størst betydning i så måte.

Vi har nå sett på regresjonsmodeller med risikospørsmålene knyttet til hver av de syv hendelsene. Videre utarbeidet jeg gjennomsnittsindeksener bestående av hvert risikospørsmål knyttet til alle hendelsene. Deretter ble det gjennomført en regresjonsanalyse med disse gjennomsnittsindeksene som prediktorvariabler (se tabell 6.3). Ved å operere med gjennomsnittsindeksener mister vi informasjon om det som er unikt ved hver av hendelsene, men vi får til gjengjeld et mer robust mål som kan være et mer generelt uttrykk for hvordan risikovurderinger påvirker politifolkenes ønske om å redusere eller avdekke slike hendelser som undersøkes i studien.

Regresjonsmodellen i tabell 6.3 viser betaverdiene til de ulike kognitive risikovariablene for hvor viktig det er å redusere eller avdekke hendelsene samlet sett. Resultatene viser at hvor alvorlige konsekvenser hendelsene kan ha for tredjeperson, forklarer mest av variasjonen i den avhengige variabelen “Hvor viktig er det at du som politi reduserer eller avdekker slike hendelser (...)”. Effekten betraktes som middels sterk. Det betyr at jo mer alvorlig konsekvenser hendelsene kan medføre for andre enn de som utfører handlingene, jo mer viktig oppgir tjenestepersonene at det er å redusere eller avdekke dem.

Tabell 6.3 Regresjonsanalyse for kognitive risikofaktorer som predikerer "Hvor viktig er det at du som politi reduserer eller avdekker slike hendelser (...)" (gjennomsnittsindeks).

Variabel	<i>B</i>	<i>SE</i>	<i>β</i>
Strafferettslige konsekvenser	0,123	0,044	0,156 **
Konsekvenser for utfører	0,049	0,043	0,07
Konsekvenser for 3. person	0,237	0,048	0,31 ***
Sannsynlighet for negative konsekvenser for utfører	-0,001	0,042	-0,002
Sannsynlighet for negative konsekvenser for 3. person	0,052	0,053	0,066
Hvor vanlig	-0,019	0,059	-0,021
Hvor ofte avdekket siste 6 måneder	0,014	0,06	0,016
Konstantledd	3,429	0,259	***
Justert R ²	0,179		
N	373		

*p<.05** p<.01 *** p<.001

Når de kognitive risikospørsmålene analyseres som indekser (tabell 6.3), ser vi videre at strafferettslige konsekvenser også har signifikant betydning for variasjonen i den avhengige variabelen, når det kontrolleres for de andre kognitive risikofaktorene. Det betyr at hvor store strafferettslige konsekvenser hendelser kan ha, er av betydning for hvor viktig tjenestepersonene synes det er å avdekke dem. Samtidig betyr det at hendelser som betraktes som mindre strafferettslig alvorlig, oppleves å være mindre viktig å redusere. Dette kom ikke like klart frem i regresjonsmodellene som analyserte risikoaspektene opp mot hver enkelt hendelse.

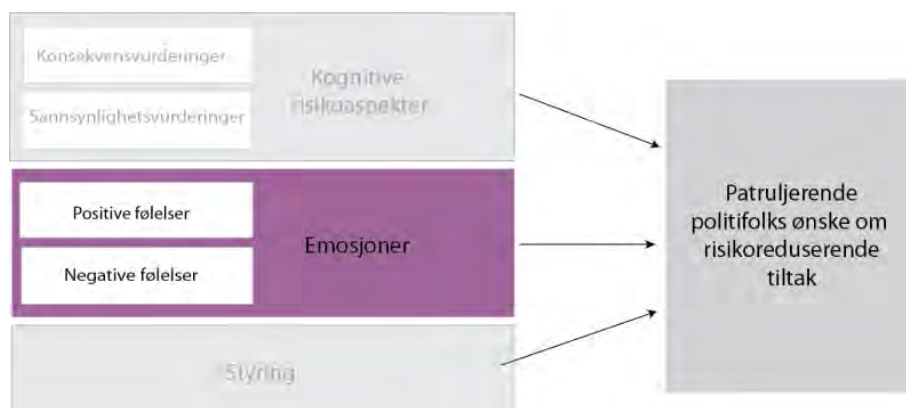
Sannsynlighet for negative konsekvenser for utfører og for tredjeperson har ingen betydning for variasjonen i den avhengige variabelen i regresjonsmodellen i tabell 6.3.

Noe mer uventet er det at hvor vanlig hendelsene oppgis å være eller hvor ofte hendelsene er avdekket siste seks måneder, heller ikke påvirker hvor viktig tjenestepersonene mener det er å redusere eller avdekke hendelsene når spørsmålene analyseres som gjennomsnittsindekser.

De kognitive risikovariablene i tabell 6.3 forklarer 18 % av variansen i den avhengige variabelen. Det viser at de kognitive risikovariablene er relevante for å forklare variasjonene i hvor viktig tjenestepersonene mener det er å redusere slike hendelser generelt som analyseres i studien. Det er imidlertid viktig å understreke at det er mange andre faktorer som også kan påvirke hva politifolk mener det er viktig å gjøre ute. Dette vil jeg komme tilbake til under neste punkt, der jeg analyserer betydningen av følelser.

6.3 Følelser som en del av risikopersepsjon

For å besvare det andre forskningsspørsmålet, vil det videre analyseres hvilken betydning emosjoner har for tjenestepersonenes ønske om risikoreducerende tiltak (se figur 6.3 under).

Figur 6.3 Effekten av emosjoner på ønsket om risikoreduksjon.

For å gjøre dette, ble det først konstruert to gjennomsnittsindeks av følelsesvariablene, der positive følelser (interesse⁵⁸, glede, stolthet og spenning) inngår i den ene, mens negative følelser (sinne, redsel, maktesløshet og irritasjon) inngår i den andre.⁵⁹ Indeksene omtales for enkeltvariablene fordi indeksene betraktes som mest interessante å se opp mot tidligere forskning. Gjennomsnittsindeksene blir mer generelle mål på positive følelser og negative følelser. Disse indeksene ble så inkludert i en regresjonsmodell sammen med de kognitive risikovariablene (tabell 6.4). Modellen forklarer 20 % av variasjonene i den avhengige variabelen (justert $R^2 = 0,199$). Vi ser dermed at ved å legge til følelser i modellen, øker forklaringskraften noe i forhold til regresjonsmodell med kun kognitive risikovariabler. Det er testet for

⁵⁸ Hvorvidt interesse er en følelse har vært diskutert i litteraturen; se f.eks. Silvia (2006) og Sjöberg (2007).

⁵⁹ Se Sjöberg (2007) for tilsvarende indeksering av følelsesvariabler.

kolinearitet, og som vi kan se av tabell 6.4, så har både Toleranse og VIF akseptable verdier på alle de uavhengige variablene.

Tabell 6.4 Regresjonsanalyse for variabler som predikerer “Hvor viktig er det at du som politi reduserer eller avdekker slike hendelser (...)” (gjennomsnittsindeks).

Variabel	<i>B</i>	<i>SE</i>	β	Kolinearitetsstatistikk	
				<i>Toleranse</i>	<i>VIF</i>
Strafferettslige konsekvenser	0,118	0,043	0,148**	0,724	1,382
Konsekvenser for utfører	0,047	0,042	0,066	0,601	1,664
Konsekvenser for 3. person	0,212	0,048	0,278***	0,54	1,852
Sannsynlighet for negative konsekvenser for utfører	-0,015	0,042	-0,022	0,566	1,766
Sannsynlighet for negative konsekvenser for 3. person	0,067	0,052	0,086	0,488	2,047
Hvor vanlig	-0,021	0,059	-0,024	0,509	1,964
Hvor ofte avdekket siste 6 mnd	-0,001	0,06	-0,001	0,527	1,896
Positive følelser	0,163	0,05	0,179***	0,725	1,379
Negative følelser	-0,087	0,068	-0,068	0,754	1,325
Konstantledd	3,228	0,275	***		
Justert R ²	0,199				
N	372				

*p<.05, **p<.01, ***p<.001

Resultatene viser at positive følelser har en signifikant positiv betaverdi. Dette betyr at følelser – som interesse, glede, stolthet og

spenning – er assosiert med høyere verdi på hvor viktig respondentene oppgir at det er å avdekke eller redusere hendelsene samlet sett.

Regresjonsmodellen over viser videre at når følelser inkluderes i modellen, er det fortsatt slik at alvorlige konsekvenser for 3. person er den sterkeste forklaringsfaktoren. Deretter følger positive følelser og hvor store de strafferettslige konsekvensene ved hendelsen kan være. Dette betyr at både kognitive evalueringer og følelser påvirker hva tjenestepersonene mener det er viktig å redusere eller avdekke når de kjører patrulje. Selv om effektene er svake til moderate, virker risk-as-feelingshypotesen relevant for å forklare tjenestepersonenes ønske om risikoreducerende tiltak i det at den legger til grunn at man evaluerer en risiko kognitivt og reagerer på den emosjonelt, samt at begge disse aspektene påvirker atferd.

Det er viktig å legge merke til at negative følelser *ikke* har noen betydning for den avhengige variabelen i tabell 6.4 når det kontrolleres for de andre prediktorvariablene. Det er altså ikke slik at sinne, redsel, maktesløshet eller irritasjon påvirker hvor viktig respondentene oppgir at det er å redusere eller avdekke hendelsene generelt.

Ved å se nærmere på hvilke av de 8 følelsene som har størst betydning for ønsket om å redusere de ulike hendelsene, ser vi i tabell 6.5 at den viktigste emosjonelle variabelen er interesse. Hver kolonne representerer de standardiserte betaverdiene i én regresjonsmodell der de ulike følelsene er prediktorvariabler og den avhengige variabelen er “Hvor viktig er det at du som politi reduserer eller avdekker (...)” hver

og en av hendelsene. Betaverdiene viser den relative effekten de ulike følelsene har for variasjonen i hvor viktig respondentene oppgir at det er å redusere hver enkelt hendelse.

Tabell 6.5 Regresjonsanalyser for variabler som predikerer "Hvor viktig er det at du som politi reduserer eller avdekker slike hendelser (...)" (betaverdier – standardiserte koeffisienter).

Variabler	Type hendelse						
	Å avdekke ulovlig besittelse av våpen	Å kontrollere bilfører som ikke har gyldig førerkort	Å finne en brukerdose på en narkoman	Kjøring mot enveis-kjøring / bryter trafikk-reglene ⁶⁰	Å avdekke store mengder narkotika (2. og 3. leddsaker)	Å finne en stjålet bil med fører i	Å se en person som kjører uten bilbelte
Sinne	0,052	0,142	-0,008	0,081	0,123	0,075	0,02
Redsel	0,073	-0,020	-0,003	0,028	-0,002	0,064	0,032
Interesse	0,304***	0,243***	0,225**	0,202**	0,224***	0,245***	0,367***
Maktesløshet	-0,133	-0,062	-0,065	-0,007	-0,002	-0,077	-0,085
Glede	0,034	0,115	0,042	0,047	0,007	-0,175	-0,012
Stolthet	0,012	-0,046	0,109	0,039	-0,054	0,132	0,029
Irritasjon	-0,075	-0,019	0,009	-0,070	-0,020	0,035	0,096
Spenning	0,004	-0,022	-0,039	-0,039	0,059	-0,037	-0,007
Justert R ²	0,097	0,080	0,077	0,043	0,046	0,056	0,152
N	371	373	369	374	372	372	369

*p<.05, **p<.01, *** p<.001

Resultatene viser et klart mønster der interesse har signifikante betaverdier i alle modellene. Det betyr at interesse er den av følelsesvariablene som har sammenheng med hvor viktig

⁶⁰ Den avhengige variabelen lyder "Hvor viktig er det at du som politi reduserer eller avdekker (...) – en person kjører mot enveiskjøring". Spørsmålet om følelser er opp mot "å oppdage en sjåfør som bryter trafikkreglene".

tjenestepersonene mener det er å redusere eller avdekke hver enkelt av disse situasjonene. Det innebærer også at hvis tjenestepersonene har liten interesse for noen arbeidsområder, f.eks. trafikk, så har det sammenheng med at det vurderes å være mindre viktig å redusere eller avdekke trafikkrelaterte hendelser. Betavertiene viser at effekten av interesse på den avhengige variabelen varierer noe ut fra hvilken hendelse det gjelder, og interesse har størst betydning i regresjonsmodellene som handler om “å se en person kjøre uten bilbelte” og ”å avdekke ulovlig besittelse av våpen”.

Det er videre verdt å merke seg at de negative følelsene, f.eks. maktesløshet, heller ikke i disse analysene har negativ sammenheng med den avhengige variabelen, noe de ville hatt dersom tjenestepersonene ikke betraktet forhold som viktig å redusere fordi de f.eks. opplevde maktesløshet. Analysene viser også at det ikke er alle positive følelser som påvirker hva tjenestepersonene synes det bør jobbes med ute. Eksempelvis har ikke spenning noen sammenheng med hva tjenestepersonen mener er viktig å redusere eller avdekke, noe som er en vanlig antakelse om politifolk, kanskje også blant politifolk.

Regresjonsanalyse med gjennomsnittsindeks av hver følelse som prediktorvariabler⁶¹ opp mot gjennomsnittsindeks av hvor viktig det er å avdekke eller redusere hendelsene som avhengig variabel (tabell 6.6) viser det samme bildet som i tabell 6.5.

⁶¹ En gjennomsnittsindeks vil bestå av hva som skåres på f.eks. sinne knyttet til alle hendelsene. Neste vil bestå av redsel knyttet til alle hendelsene osv.

Tabell 6.6 Regresjonsanalyse for følelsesvariabler som predikerer "Hvor viktig er det at du som politi reduserer eller avdekker slike hendelser (...)" (gjennomsnittsindekser).

Variabel	<i>B</i>	<i>SE B</i>	β
Sinne	0,067	0,084	0,063
Redsel	0,082	0,102	0,055
Interesse	0,291	0,057	0,364***
Maktesløshet	-0,095	0,065	-0,097
Glede	-0,08	0,068	-0,106
Stolthet	0,077	0,077	0,097
Irritasjon	-0,045	0,062	-0,056
Spenning	-0,062	0,074	-0,071
Konstantledd	4,381	0,178	***
Justert R ²	0,088		
N	379		

*p<.05, **p<.01, ***p<.001

Interesse skiller seg ut også i denne regresjonsmodellen. En betaverdi på 0,364 viser at interesse er en bra prediktor i modellen. Hvor mye interesse som vekkes hos tjenestepersonene når de tenker på ulike hendelser, eller som forbindes med hendelsene, har altså betydning for hvor viktig de mener det er å redusere eller avdekke dem. I forlengelsen av dette er det relevant å nevne at deskriptiv statistikk over interessevariabelen, viser at tjenestepersonene gjennomsnittlig sett oppgir å ha størst interesse for "besittelse av store mengder narkotika", "kjøring i stjålet bil" og "ulovlig besittelse av våpen". De oppgir å ha minst interesse for at noen bryter trafikkreglene og kjører uten bilbelte (se vedlegg 15 for deskriptiv statistikk over interesse og de ulike hendelsene).

Følelsene i regresjonsmodellen i tabell 6.6 forklarer til sammen 9 % av variansen i den avhengige variabelen. Følelser er dermed en relevant prediktor for å forklare atferd⁶² når man står overfor ulike risikosituasjoner, slik som risk-as-feelingshypotesen hevder. Av de følelsene som er målt, er interesse den sterkeste prediktoren.

Ettersom interesse skiller seg så markant ut fra de andre følelsene, kan det tenkes at interesse handler om noe mer enn kun følelser. Regresjonsanalyse med positive følelser som gjennomsnittsindeks som predikerer den avhengige variabel "Hvor viktig er det at du som politi reduserer eller avdekker (...)" som gjennomsnittsindeks, viser at positive følelser forklarer 6 % (justert $R^2 = 0,056$) av variasjonen i den avhengige variabelen. Regresjonsanalyse med kun interesse som prediktorvariabel, viser at interesse forklarer 9 % (justert $R^2 = 0,093$) av variasjonen i den avhengige variabelen. Det betyr at interesse forklarer mer "alene" enn når det er en del av indeksen positive følelser. Det kan tyde på at de andre følelsene som inngår i positive følelser forstyrrer effekten av interesse, men det kan også bety at interesse innebærer noe mer enn følelser. Det har blitt hevdet at interesse representerer en integrering av affekt, motivasjon og kognisjon (Ainley, 2006). Ettersom risk-as-feelingshypotesen vektlegger betydningen av følelser, var det viktig å ha et godt mål på følelser i de videre analysene. For å bli tryggere på at det er positive følelser som måles og ikke en variabel som kan bestå av mer enn følelser, ble det derfor valgt å operere med

⁶² "Atferd" måles her ved den avhengige variabelen "Hvor viktig er det at du som politi reduserer eller avdekker slike hendelser (...)".. Se ellers kapittel 5 for metodens begrensninger.

indeksen positive følelser videre, og ikke interesse som enkeltvariabel. Denne indeksen betraktes som mer valid – et bedre mål på positive følelser – fordi den inkluderer flere aspekter ved egenskapen jeg ønsker å måle og den er mer reliabel enn interesse som enkeltvariabel. Cronbachs Alpha for indeksen positive følelser er 0,90, noe som viser at det er en sterk korrelasjon mellom følelsesvariablene som inngår i indeksen. I tillegg viser de korrigerede item-total-korrelasjonene for de andre variablene mellom 0,78 og 0,83, mens tilsvarende korrelasjonen mellom interesse og indeksen er 0,70. Dette understøtter antagelsen om at interesse, i noe større grad enn de andre testleddene, reflekterer flere dimensjoner enn kun positive følelser.

Videre er det, i følge risk-as-feelingshypotesen, slik at følelser og kognitive vurderinger henger sammen, ved at kognitive vurderinger fører til visse følelser og følelsene påvirker de kognitive vurderingene. For å undersøke dette i det foreliggende datamaterialet, ble det kjørt en korrelasjonsanalyse mellom positive følelser og kognitive risikovariabler som indekser (se vedlegg 16). Korrelasjonsanalysen viser at det er en svak signifikant sammenheng mellom positive følelser og de kognitive risikovariablene, noe som indikerer at de samvarierer noe (positive følelser og konsekvenser for 3. person $r = 0,192^{**}$, positive følelser og strafferettslige konsekvenser $r = 0,118^*$). Det er imidlertid ikke mulig her å analysere empirisk hva som aktiviseres først av tanker eller følelser. Stegvis regresjonsanalyse kan likevel analysere om effekten av kognitive vurderinger på den avhengige variabelen “Hvor viktig er det at du som politi reduserer eller avdekker slike

hendelser (...)” medieres av positive følelser (se tabell 6.7). De kognitive risikovariablene som betraktes som relevante i den sammenheng er de som har størst effekt på den avhengige variabelen i regresjonsmodellen (se tabell 6.4), nemlig alvorlige konsekvenser for 3. person og strafferettslige konsekvenser”.

Tabell 6.7 Stegvis regresjonsanalyse for variabler som predikerer “Hvor viktig er det at du som politi reduserer eller avdekker slike hendelser (...)” (gjennomsnittsindeks).

Variabel	<i>B</i>	<i>SE B</i>	β
Steg 1			
Konsekvenser for 3. person	0,299	0,036	0,391***
Konstantledd	3,962	0,163	***
Juster R ²	0,151		
N	380		
Steg 2			
Konsekvenser for 3. person	0,273	0,036	0,358***
Positive følelser	0,158	0,043	0,174***
Konstantledd	3,537	0,198	***
Justert R ²	0,178		
N	380		

*p<.05, **p<.01, ***p<.001

Vi ser av tabell 6.7 at effekten til de kognitive vurderingene reduseres noe (β reduseres fra 0,391 til 0,358) når følelser legges til i modellen, men effekten av kognitive vurderinger er fortsatt middels sterk og

signifikant.⁶³ Det konkluderes dermed med at det ikke er interaksjonseffekt av betydning.

På samme måte ble det analysert om positive følelser medierer forholdet mellom den andre relevante kognitive variabelen, strafferettslige konsekvenser, og den avhengige variabelen. Resultatene viser at også effekten av strafferettslige konsekvenser på den avhengige variabel blir svært lite redusert når det kontrolleres for positive følelser. Det er derfor lite trolig at effekten vi ser av de kognitive vurderingene på den avhengige variabelen kan forklares med positive følelser.⁶⁴

Oppsummert har resultatene vist at hvor alvorlige konsekvenser en hendelse kan ha for tredjeperson, er det som betyr mest av de undersøkte variablene for hva tjenstepersonene mener at det er viktig å redusere eller avdekke av hendelser. I tillegg har strafferettslige konsekvenser betydning for deres prioriteringer. Hvor sterke positive følelser tjenstepersonene assosierer med ulike hendelser spiller også inn. I forlengelsen av dette reises det tredje forskningsspørsmålet – om hvilken betydning kjønn og erfaring har for disse kognitive og emosjonelle risikovariablene. Ettersom tidligere forskning har avdekket

⁶³ Det er også gjennomført en partiell korrelasjon som viser at sammenhengen mellom “konsekvenser for 3. pers” og “Hvor viktig er det at du som politi reduserer (...)” når det kontrolleres for tredjevariabel (“positive følelser”) har samme fortegn og er tilnærmet like sterk ($r = 0,362^{***}$) som den enkle korrelasjonen mellom “konsekvenser for 3. pers” og “Hvor viktig er det at du som politi reduserer (...)” ($r = 0,391^{***}$).

⁶⁴ Det er også analysert om effekten av positive følelser på den avhengige variabelen reduseres når det kontrolleres for kognitive variabler. Positive følelser ble redusert fra $\beta.242 - .174$ når strafferettslige konsekvenser ble lagt til i modellen.

systematiske kjønnsforskjeller i hvordan folk vurderer risiko (Gustafson, 1998; Lagrange & Ferraro, 1989) vil det videre analyseres om dette også gjelder for politifolk. Moen (2008) fant at kjønn, alder og utdanning kan forklare en stor andel av variasjonen i krav om risikoreduserende tiltak. Videre vil det analyseres om kjønn, antall års erfaring fra politiet, samt hvor ofte tjenestepersonene kjører patrulje, har betydning for variasjonen i hvor viktig respondentene mener det er å redusere eller avdekke hendelsene som er listet opp, samt for de aktuelle kognitive og emosjonelle risikovariablene.

6.4 Bakgrunnsvariabler og risikopersepsjon

For å besvare det tredje forskningsspørsmålet, om betydningen av kjønn og erfaring for kognitive og emosjonelle risikoaspekter, samt for ønsket om risikoreduksjon, er det gjort flere steg. Først analyseres effekten av bakgrunnsvariabler – kjønn, “hvor ofte kjører du patrulje” og antall års erfaring fra politiet – på den avhengige variabelen “Hvor viktig er det at du som politi reduserer eller avdekker slike hendelser (...)” – også omtalt som “ønske om risikoreduserende tiltak”.

Deretter blir effekten av disse bakgrunnsvariablene analysert opp mot de relevante kognitive risikoaspektene, dvs. konsekvenser for tredjeperson og strafferettslige konsekvenser. Av alle de kognitive variablene i studien betraktes disse to som relevante fordi analysene til nå har vist at de er de eneste kognitive variablene som har signifikant betydning for variasjonen i ønske om risikoreduserende tiltak.

Ettersom risikopersepsjon også har en emosjonell komponent, vil det til slutt i denne delen analyseres om bakgrunnsvariabler har betydning for hvor sterke positive følelser tjenestepersonene oppgir å assosiere med de opplistede hendelsene/scenariene.

6.4.1 Bakgrunnsvariabler og ønske om å redusere risiko

Når vi ser nærmere på hva hhv. kvinner og menn har svart på spørsmålene om hvor viktig det er å redusere de opplistede hendelsene, viser det at gjennomsnittsverdien for kvinner er 5,7 (st.avvik: 0,8) og for menn 5,1 (st.avvik: 0,8) på indeksen “Hvor viktig er det at du som politi reduserer eller avdekker slike hendelser (...)”. T-test viser at denne forskjellen mellom kjønnene er signifikant ($t = 5,52$, $df = 373$, $p < 0,01$). Det betyr at politikvinnene mener det er mer viktig enn politimennene å redusere forekomsten av hendelsene generelt.

I regresjonsanalysen i tabell 6.8 kan vi også se at kjønn er en signifikant prediktor for den avhengige variabelen når det kontrolleres for erfaring fra politiet og hvor ofte respondentene kjører patrulje. Vi kan videre se i regresjonsmodellen i tabell 6.8 at ingen av de andre målte bakgrunnsvariablene påvirker hvor viktig tjenestepersonene mener det er å redusere ulike risikosituasjoner. Modellen forklarer 7 % av variasjonene i denne avhengige variabelen.

Tabell 6.8 Regresjonsanalyse for variabler som predikerer "Hvor viktig er det at du som politi avdekker eller reduserer slike hendelser (...)" (gjennomsnittindeks).

Variabel	<i>B</i>	<i>SE B</i>	<i>β</i>
Kjønn	-0,559	0,103	-0,277***
Antall års erfaring fra politiet	0	0,004	0,003
Hvor ofte kjører du patrulje	0,009	0,074	0,006
Konstantledd	6,217	0,308	***
Justert R ²	0,069		
N	377		

*p<.05, **p<.01, ***p<.001

Regresjonsanalyser med bakgrunnsvariablene som prediktorvariabler og hvor viktig det er å redusere hver og en av hendelsene som avhengig variabel, viser det samme bildet (se vedlegg 17). Kvinnene synes alle hendelsene er mer viktig å redusere enn det mennene synes. Verken antall års erfaring fra politiet eller hvor ofte respondentene kjører patrulje påvirker hvor viktig tjenestepersonene synes det er å redusere de enkelte hendelsene.

6.4.2 Betydningen av kjønn og erfaring for kognitive risikovurderinger

Vi har nå sett at kvinnene synes det er viktigere enn mennene å redusere alle hendelsene. Resultatene har også vist at kognitive og emosjonelle faktorer påvirker ønsket om å redusere potensielle risikosituasjoner. Derfor vil det videre analyseres om kvinner og menn vurderer de mulige konsekvensene ved hendelsene ulikt – altså om det

er ulike konsekvensvurderinger som gjør at kvinnene synes det er viktigere enn mennene å redusere hendelsene.

6.4.2.1 Bakgrunnsvariabler og vurdering av konsekvenser for tredjeperson

Regresjonsmodellen som analyserer effekten av bakgrunnsvariablene – kjønn, antall års erfaring fra politiet og “hvor ofte kjører du patrulje” – på variasjonen i konsekvensene for 3. person (som indeks), viser at kjønn også her er en signifikant prediktor med en betaverdi på $-0,171^{**}$ (vedlegg 18). Effekten av kjønn betraktes som svak. Likevel indikerer resultatene at kvinnene i utvalget vurderer disse konsekvensene som noe mer alvorlig enn mennene. Regresjonsmodellen forklarer imidlertid kun 3 % av variasjonen i den avhengige variabelen (justert $R^2 = 0,026$). Det betyr at variasjon i denne konsekvensvurderingen kun kan tilskrives kjønnsforskjeller i liten grad.

Deskriptiv statistikk viser hvor stor forskjellen er mellom kjønnene. Gjennomsnittsverdien for kvinnene er 4,7 (st.avvik: 1,0) og for menn 4,3 (st.avvik: 1,3) på gjennomsnittsindeksen konsekvenser for 3. person, noe som betyr at kvinnene vurderer disse konsekvensene som mer alvorlige enn mennene. T-test viser at forskjellen mellom kjønnene er signifikant ($t = 3,215$, $df = 375$, $p < 0,01$).

Videre har jeg gjort to separate regresjonsanalyser, en for kvinner og en for menn, for å undersøke om effekten av konsekvenser for 3. person er en like sterk prediktor for begge kjønn når det gjelder hvor viktig de synes det er å redusere eller avdekke hendelser. Resultatet viser at

konsekvenser for 3. person er en noe sterkere prediktor for menn enn for kvinner. For menn forklarer variabelen alene 14 % av variasjonen i den avhengige variabelen, mens for kvinner forklarer den 10 %. Disse resultatene betyr at kvinnene vurderer konsekvensene for tredjeperson som noe mer alvorlig enn mennene, mens mennene legger noe mer vekt på hvor alvorlige disse konsekvensene er enn det kvinnene gjør når de vurderer hva det er viktig å redusere eller avdekke.

6.4.2.2 Bakgrunnsvariabler og strafferettslige konsekvenser

Som vi har sett er strafferettslige konsekvenser en signifikant prediktor for hvor viktig tjenstepersonen oppgir at det er å redusere eller avdekke hendelsene når den avhengige variabelen analyseres som indeks. I forlengelsen av dette blir det videre analysert om bakgrunnsvariablene som omhandler kjønn, erfaring og hvor ofte respondentene kjører patrulje har betydning for hvordan respondentene vurderer de strafferettslige konsekvensene av hendelsene samlet sett, og om det kan forklare kjønnsforskjeller i den avhengige variabelen. Multippel regresjonsanalyse i tabell 6.9 viser at antall års erfaring fra politiet er en signifikant prediktor for hvordan tjenstepersonene vurderer de strafferettslige konsekvensene av hendelsene.

Tabell 6.9 Regresjonsanalyse for variabler som predikerer "strafferettslige konsekvenser" som gjennomsnittsindeks.

Variabel	<i>B</i>	<i>SE B</i>	β
Kjønn	-0,512	0,129	-0,201***
Antall års erfaring i politiet	0,031	0,006	0,291 ***
Hvor ofte kjører du patrulje	0,07	0,092	0,039
Konstantledd	4,016	0,385	***
Justert R ²	0,089		
N	376		

*p<.05, **p<.01, ***p<.001

Med andre ord vil man med økt erfaring fra politiet vurdere de strafferettslige konsekvensene av hendelsene litt større.

Den samme regresjonsmodellen i tabell 6.9 viser videre at også kjønn er en signifikant prediktor, med en *negativ* betaverdi. Det betyr at kvinnene vurderer de strafferettslige konsekvensene av hendelsene generelt som litt større enn mennene. Kvinnene har en gjennomsnittsverdi på 4,0 (st.avvik: 1,1) og mennene har en gjennomsnittsverdi på 3,4 (st.avvik: 1,1) på gjennomsnittsindeksen strafferettslige konsekvenser (dess høyere skåre, dess større vurderes de strafferettslige konsekvensene). T-test viser at denne forskjellen er signifikant ($t = 2,74$, $df = 375$, $p < 0,01$).

To separate regresjonsanalyser, en for kvinner og en for menn, viser at strafferettslige konsekvenser forklarer omtrent like mye for kvinner og menn av variasjonene i hvor viktig de mener det er å redusere forekomsten av hendelsene, men betaverdien er ikke signifikant for

kvinner. B-verdiene⁶⁵ og betaverdiene er ikke er mye lavere for kvinnene enn for mennene (b-verdiene er hhv. 0,153 og 0,165, $\beta = 0,208$ for kvinner og $\beta = 0,212$ for menn) så derfor kan det ikke utelukkes at den ikke-signifikante sammenhengen for kvinnene skyldes utvalgsstørrelsen og/eller signifikansnivået. Å beholde nullhypotesen om ikke-sammenheng for kvinnene, kan dermed medføre en type-2 feil som innebærer å beholde en usann nullhypotese.

Modellen i tabell 6.9 forklarer 9 % av variasjonene i den avhengige variabelen strafferettslige konsekvenser. Bakgrunnsvariablene har altså større betydning for hvordan strafferettslige konsekvenser vurderes enn for hvordan konsekvenser for tredjeperson vurderes.

Nå har vi sett at det er kjønnsforskjeller i hvor viktig respondentene synes det å redusere forekomsten av hendelsene som er listet opp, samt at det er kjønnsforskjeller i de kognitive vurderingene. Derfor analyseres det videre om effekten av kjønn på den avhengige variabelen “Hvor viktig er det at du som politi reduserer (...)” kan medieres av hvordan respondentene vurderer konsekvenser for 3. person og strafferettslige konsekvenser (tabell 6.10 under).

⁶⁵ Her oppgis også b-verdiene fordi jeg ønsker å vise at de absolutte effektene er relativt like.

Tabell 6.10 Stegvis regresjonsanalyse for variabler som predikerer "Hvor viktig er det at du som politi reduserer eller avdekker slike hendelser (...)" (gjennomsnittsindeks).

Variabel	<i>B</i>	<i>SE B</i>	β
Steg 1			
Kjønn	-0,548	0,1	-0,272 ***
Konstantledd	6,237	0,182	***
Justert R ²	0,072		
N	376		
Steg 2			
Kjønn	-0,488	0,099	-0,242 ***
Strafferettslige konsekvenser	0,162	0,039	0,205 ***
Konstantledd	5,531	0,246	***
Justert R ²	0,111		
N	376		

*p<.05, **p<.01, ***p<.001

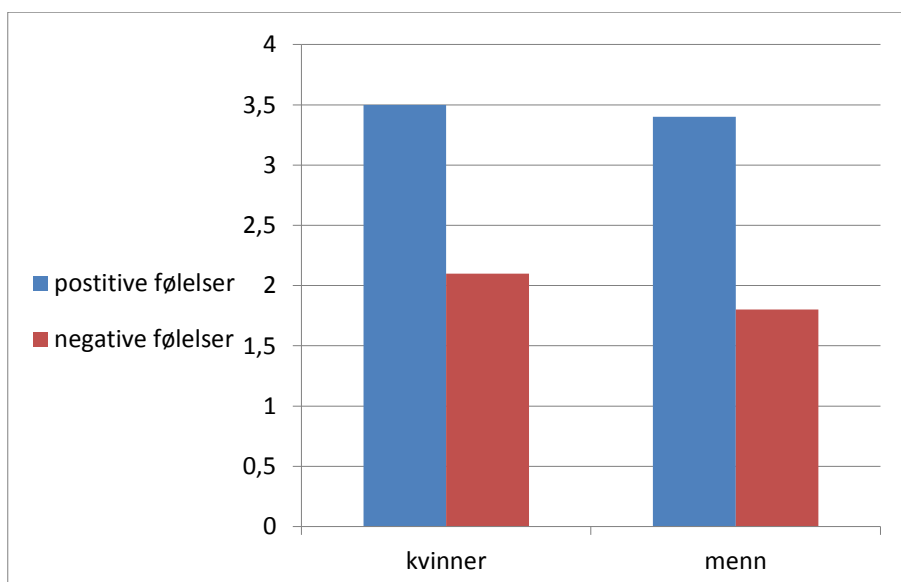
Som vi kan se av tabell 6.10 så reduseres effekten av kjønn lite når strafferettslige konsekvenser legges til i modellen, noe som betyr at hvordan de strafferettslige konsekvensene vurderes, *ikke*, eller i liten grad, kan forklare effekten av kjønn på den avhengige variabelen.

Tilsvarende ble det kjørt regresjonsanalyse for å analysere om konsekvenser for 3. person medierer effekten av kjønn på den avhengige variabel "Hvor viktig er det at du som politi reduserer eller avdekker slike hendelser (...)" som gjennomsnittsindeks (vedlegg 19). Når konsekvensvurderinger er lagt til i modellen, reduseres effekten av kjønn lite, fra $\beta = -0,274$ til $-0,216$), og den holder seg fortsatt signifikant. Det betyr at den effekten vi ser av kjønn på den avhengige variabelen ikke kan forklares med at den blir mediert av de

kognitive risikovurderingene, noe man kanskje kunne trodd ettersom det er kjønnsforskjeller både når det gjelder de kognitive risikovurderingene og når det gjelder ønsket om risikoreduksjon.

6.4.3 Kjønn, erfaring og følelser

Nå har vi sett hvordan kjønn og erfaring påvirker de kognitive risikovurderingene. Det tredje forskningsspørsmålet handler også om hvilken betydning disse variablene har for hvor sterke følelser som assosieres med de opplistede hendelsene/scenariene. Figur 6.4 illustrerer gjennomsnittsverdien av de positive følelsene – interesse, glede, stolthet, spenning – kvinnene og mennene oppgir i forhold til hendelsene (blå søyler – til venstre i hvert par) og de negative følelsene – sinne, redsel, maktesløshet og irritasjon (røde søyler – til høyre i hvert par) de oppgir i forhold til dem.

Figur 6.4 Positive og negative følelser fordelt på kjønn.

Det mest interessante i denne sammenheng er at både kvinnene og mennene rapporterer sterkere positive følelser enn negative følelser i forhold til hendelsene generelt. Videre ser vi av figur 6.4 at kvinnene rapporterer å assosiere litt sterkere følelser enn mennene opp mot hendelsene samlet sett, både positive og negative følelser. Når det gjelder positive følelser er imidlertid den observerte forskjellen ubetydelig (kvinner = 3,5, menn = 3,4) og t-test viser at forskjellen ikke er signifikant. Når det gjelder negative følelser viser t-test at forskjellen mellom kjønnene er signifikant ($t = 2,87$, $df = 120$, $p < 0,01$), selv om denne forskjellen også er svært liten (kvinner = 2,1, menn = 1,8) og nærmest ubetydelig på en skala fra 1–7.

Videre viser to separate regresjonsanalyser at positive følelser forklarer 6 % av variasjonen i den avhengige variabelen for kvinner og 5 % for menn. Det betyr at politikvinnene og politimennene legger nesten like mye vekt på følelser når de vurderer hva det er viktig å redusere når de kjører patrulje.

Ved to separate regresjonsanalyser ble det videre undersøkt om følelser og de aktuelle konsekvensvurderingene – konsekvenser for 3. person og strafferettslige konsekvenser – sammen har ulik betydning for kvinner og menn i forhold til hva de synes det er viktig å redusere (vedlegg 20). Resultatene viser at de strafferettslige konsekvensvurderingene ikke har signifikant betydning for kvinnene, mens de har det for mennene. Som tidligere nevnt, bør en være forsiktig med å konkludere om ikke-sammenheng mellom strafferettslige konsekvenser og den avhengige variabelen når det gjelder kvinnene. Ettersom både b-verdiene og betaverdiene er relativt like for kvinner og menn i de to regresjonsanalysene, og effekten er signifikant for menn, kan den manglende signifikante sammenhengen for kvinnene skyldes utvalgsstørrelsen. Ettersom strafferettslige konsekvenser har signifikant effekt på hvor viktig det oppgis å være å redusere de ulike hendelsene når utvalget analyseres samlet, er det dette resultatet som vil omtales i de videre diskusjonene.

Ellers viser resultatene at for begge kjønn er det mest avgjørende hvilke konsekvenser hendelsene kan ha for tredjeperson. Modellens forklaringskraft er 14 % for kvinnene og 19 % for mennene.

Det er videre interessant å undersøke om erfaring, målt i antall år i politiet, har betydning for hvilke følelser tjenestepersonene assosierer med hendelsene. En kan f.eks. tenke seg at de mindre erfarne opplever mer spenning, mens de mer erfarne opplever mer maktesløshet opp mot noen situasjoner. Regresjonsanalyser viser at antall års erfaring fra politiet er en signifikant prediktor for variasjonen i gjennomsnittsskåren av positive følelser ($\beta = -0,148$, $p < 0,01$). Effekten av erfaring er svak, men dette viser at respondentene rapporterer litt mindre positive følelser med økt erfaring. Antall års erfaring fra politiet har også signifikant effekt på variasjonen i negative følelser når det kontrolleres for kjønn og hvor ofte de kjører patrulje. Betaværdien er negativ ($\beta = -0,137$, $p < 0,01$), noe som indikerer at økning i ansiennitet også har en svak negativ sammenheng med rapportering av sinne, redsel, maktesløshet eller irritasjon i forhold til de opplistede hendelsene i denne undersøkelsen. Det betyr at økning i antall års erfaring har sammenheng med litt mindre følelser, både positive og negative, i forhold til slike hendelser som er oppgitt i studien.

Det er likevel verdt å merke seg at bakgrunnsvariablene forklarer lite av variasjonene i følelsene som respondentene assosierer med hendelsene (justert $R^2 = 0,018$ for positive følelser og justert $R^2 = 0,037$ for negative følelser).

Vi har nå sett at kognitive evalueringer, herunder konsekvensvurderinger, har betydning for hvor viktig politifolkene mener det er å redusere eller avdekke ulike hendelser. Videre har vi sett

at positive følelser, spesielt interesse, også har betydning for variasjonen i den avhengige variabelen. Det betyr at kognitive evalueringer og emosjoner bidrar til å forklare hva politifolkene oppgir at det er viktig å jobbe med ute. Det teoretiske rammeverket til risk-as-feelingshypotesen virker dermed fruktbart for å forklare politifolks handlingsvalg. Vi har sett at politimennene legger litt mer vekt på hvor alvorlige konsekvensene kan være for tredjeperson enn det politikvinnene gjør når de vurderer hva det er viktig å redusere av hendelser. For å kunne si noe om hvor stor mulighet tjenestepersonene har til å handle ut fra egen risikopersepsjon, er det imidlertid viktig å vite noe om hvilke rammer de opplever å måtte handle innenfor. Videre analyseres derfor hvor styrt respondentene oppgir å være, samt hvor stor frihet de oppgir at de har til å handle ut fra egne vurderinger.

6.5 Styring

Det fjerde forskningsspørsmålet handler altså om hvor styrt tjenestepersonene opplever å være av det som er besluttet at politidistriktet skal prioritere, samt om hvor stor mulighet de opplever å ha til å handle ut fra egne vurderinger. Dette vil besvares gjennom først å gi en deskriptiv presentasjon av disse variablene (tabell 6.11). Deretter vil det gjennomføres faktoranalyser av disse variablene for redusere datamaterialet, samt for å få et godt grunnlag for å utforme indekser. Det bidrar til å utvikle gode variabler, som så kan brukes i de videre analysene.

For variablene som tar sikte på å måle grad av styring og handlingsrom, er lavest mulige skåre 1 og høyest mulig skåre 6. Deskriptiv statistikk for disse variablene (tabell 6.11) viser at de enkelte gjennomsnittsskårenes tallverdi varierer fra 1,7 (“vi skal ikke grave opp ting på egenhånd”) og 2,1 (“min nærmeste leder er ikke interessert i hva vi jobber med ute”) til 5,1 (“min kunnskap om kriminalitetsbildet har betydning for hva jeg prioriterer når jeg kjører patrulje”) og 5,3 (“politidistriktets øverste ledelse er mest opptatt av tall og statistikk”). En lav verdi innebærer at respondentene mener påstanden stemmer i liten grad, mens en høy verdi innebærer at påstanden stemmer i stor grad.

Tabell 6.11 Deskriptiv statistikk for styringsvariablene (1= stemmer veldig dårlig, 6 = stemmer veldig godt).

	N	Min	Max	Gj. snitt	St. avvik
Politidistriktets øverste ledelse er mest opptatt av tall og statistikk	383	2	6	5,3	0,898
Min kunnskap om kriminalitetsbildet har betydning for hva jeg prioriterer når jeg kjører patrulje	383	1	6	5,1	0,941
Trafikk-kontroller gir nyttig inngang til å sjekke mer alvorlig kriminalitet	383	1	6	5,0	1,063
Min jobb er å opprettholde offentlig ro og orden	383	1	6	4,9	0,991
Personlige interesser har betydning for hva tjenestepersoner generelt velger å gjøre noe med	383	1	6	4,6	1,142
Jeg har stor frihet i arbeidet	382	1	6	4,4	1,084
Hva jeg mener er viktig politiarbeid har betydning for hvilke personer jeg stopper og kontrollerer	383	1	6	4,4	1,104
Jeg har samme oppfatning som mine kolleger om hva som er viktig å reagere på	383	1	6	4,3	0,965
Jeg vet hva politidistriktet skal prioritere av arbeidsoppgaver	382	1	6	4,1	1,122
Vår jobb er å lete etter alvorlig kriminalitet	383	1	6	3,9	1,296
Det er vanskelig å omsette strategiske mål i praksis	383	1	6	3,8	1,164
På min driftsenhet har vi klare felles mål som alle jobber mot	383	1	6	3,7	1,281
Jeg har mulighet til å påvirke hva vi skal prioritere i tiden fremover	381	1	6	3,6	1,282

Politidistriktets prioriteringer påvirker hvilke hendelser jeg selv velger å ta tak i	383	1	6	3,3	1,183
Min nærmeste faglige leder påvirker hva jeg skal gjøre mellom hendelsesstyrte oppdrag	383	1	6	3,2	1,243
Jeg har god kjennskap til Politimesterens styringsverktøy (PSV)	383	1	6	3,0	1,55
Det er viktig for meg å følge føringer fra POD om hva vi skal prioritere	383	1	6	2,9	1,167
Politidistriktets øverste ledelse er opptatt av hva vi gjør ute på patrulje	383	1	6	2,8	1,381
Vi har aldri tid til å gjøre annet enn hendelsesstyrte oppdrag	382	1	6	2,7	1,373
Det er viktig å ikke bli opphengt i egeninitierte saker i tilfellet operasjonssentralen trenger oss	383	1	6	2,6	1,341
Jeg får daglig informasjon fra min leder om hva jeg skal jobbe med ute	383	1	6	2,5	1,195
Kontroll av vanlige bilførere er meningsløse aktiviteter	383	1	6	2,4	1,353
Min nærmeste leder er ikke interessert i hva vi jobber med ute	383	1	6	2,1	1,254
Vi skal ikke grave opp ting på egen hånd	381	1	6	1,7	1,157

Ettersom denne delen av spørreskjemaet består av hele 24 variabler, er det ønskelig å foreta en datareduksjon. I tillegg blir videre analyser mer reliable og valide ved å konstruere én eller flere indekser av enkeltvariablene.

Det gjennomføres derfor en eksplorerende prinsippal komponentanalyse⁶⁶ (PCA) av disse spørsmålene. PCA uten å forhåndsdefinere antall komponenter på de 24 testleddene, viser at 7 komponenter har eigenvalue over 1 (Kaisers kriterium). Tabell 6.12 presenterer de syv komponentene som har eigenvalue fra 3,119–1,024.

Tabell 6.12 Eigenvalue, prosent forklart varians og kumulativ prosent.

Komponenter	Innledende eigenverdier		Kumulativ %
	Total	% av variansen	
1	3,119	12,996	12,996
2	2,558	10,658	23,654
3	1,983	8,262	31,916
4	1,576	6,565	38,481
5	1,284	5,352	43,833
6	1,117	4,652	48,485
7	1,024	4,268	52,753

Note: Den totale variansen bestemmes av 24 testledd, hvor av 7 har eigenvalue over 1.

Å inkludere alle komponenter med eigenvalue over 1 er ofte lite hensiktsmessig fordi antall komponenter oppnådd ved Kaisers kriterium kan bli for mange (Reise, Waller & Comrey, 2000; Zwick & Velicer, 1986). På den måten kan kriteriet om eigenvalue > 1 betraktes som et nødvendig, men ikke tilstrekkelig kriterium for valg av antall komponenter. Eigenvalue er påvirket av antall variabler, og med mange variabler vil det ofte bli mange komponenter med eigenvalue over 1.

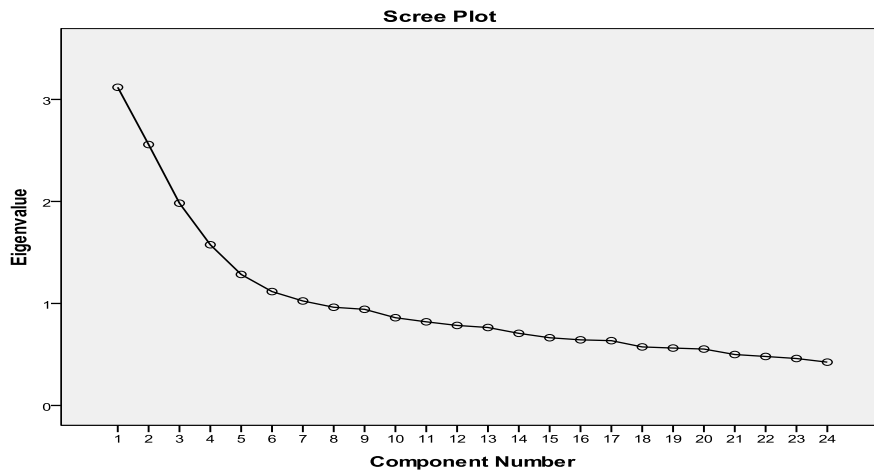
⁶⁶ Se kapittel 5 for hvorfor det primært ble valgt PCA og ikke f.eks. PAF.

Et annet kriterium for å bestemme antall komponenter, er å sette en nedre grense for den kumulative prosenten av varians som tillegges av en ny komponent (Kline, 2008). Det er imidlertid ingen klare retningslinjer for hva grenseverdien skal være, verken for PCA eller for PAF. Det er foreslått at den siste komponenten som skal tas med, må bidra med over en viss prosent, selv om det bare er en liten del av den totale forklarte variansen (f.eks. over 5 %) (Hair et al., 1998). I følge dette kriteriet vil en i det foreliggende materialet velge 5 komponenter, for som en kan se av Tabell 6.12 er Komponent 6 den første som har en forklart varians på under 5 % (4,65 %).

Det kan synes mye med 7 komponenter og 24 variabler når det er en hensikt å redusere datamaterialet. Disse 7 komponentene har 52,75 % forklart varians (se Tabell 6.12). 31,92 % av variansen til de 24 variablene forklares av komponent 1–3 og 43,83 % av variansen forklares av komponent 1–5. 13,0 % av variansen til de 24 variablene forklares av komponent 1 og 10,66 % forklares av komponent 2.

Neste skritt i bestemmelsen av antall komponenter er å vurdere screeplottet (se figur 6.5). Screeplottet er basert på grafen av eigenvaluene i datamaterialet der X-aksen er antall komponenter og Y-aksen er de korresponderende eigenvaluene. Verdiene synker mest ved de første punktene før det inntreffer et knekkpunkt og punktene flater ut. Det trekkes en rett linje gjennom de lavere verdiene. Antall punkter over linjen indikerer så antall komponenter som bør ekstraheres ved at de forklarer mest av variansen i våre variabler. Screeplottet angir her at

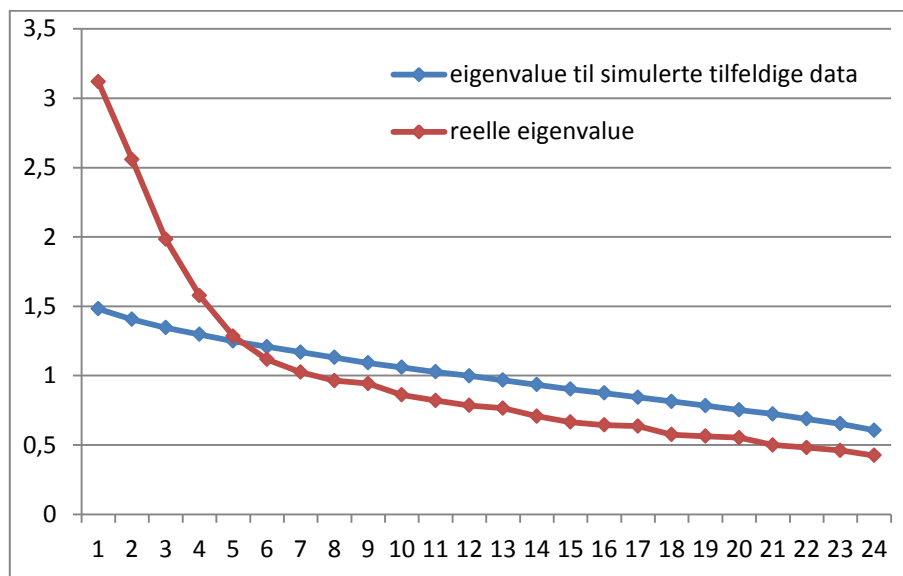
maksimalt antall komponenter med eigenvalue over 1 som bør trekkes ut er 5.

Figur 6.5 Screeplot over hver enkelt komponents eigenvalue.

Det gjøres videre en parallell analyse gjennom å generere eigenvaluer fra tilfeldige data (Monte Carlo-metoden) med 50 repetisjoner for å estimere det maksimale antall faktorer som det gir mening å tolke med tilsvarende antall variabler og respondenter som i denne studien (Reise et al., 2000). Screeplot av eigenvaluene fra de reelle dataene sammenlignes med screeplot av eigenvaluene fra de tilfeldige simulerte dataene. Punktet der de to plottene krysser hverandre, gir en god indikasjon på absolutt maksimalt antall komponenter som bør velges (Reise et al., 2000). Logikken bak dette er at en ikke bør trekke ut en komponent fra de reelle data som forklarer mindre varians, f.eks. har lavere eigenvalue, enn en tilsvarende faktor i de simulerte tilfeldige

dataene. Monte Carlo-metoden viser at 5 er det maksimalt anbefalte antall komponenter i det foreliggende materiale, ved at de to plottene møtes på 5 (se figur 6.6). X-aksen viser eigenvalue og Y-aksen viser antall komponenter.

Figur 6.6 Plot over de reelle eigenvaluene (rødt) og eigenvaluene til de simulerte tilfeldige dataene (blått).

På bakgrunn av screeplot og en parallellanalyse kjøres en ny PCA med 5 komponenter. 5 komponenter gir, som en kan se i tabell 6.12, en forklart varians på 43,83 %. Komponentmatrisen til en 5-komponentløsning viser imidlertid at den 5. komponenten kun har to testledd som lader over 0,4 på komponenten uten samtidig å ha høy ladning på andre komponenter. I tillegg er strukturen vanskelig å tolke, så det kjøres en ny PCA med fire komponenter med skjev (oblimin)

rotasjon for å avdekke eventuelle korrelasjoner mellom komponentene. Det er ingen korrelasjon av betydning mellom komponentene og det kjøres derfor en ny PCA med varimax rotasjon med fire komponenter. Den fjerde komponenten gir lite substansiell mening.⁶⁷ Det vurderes å ta ut alle variabler som lader på komponent 4, men fordi disse hver for seg er så teoretisk interessante for problemstillingen, kjøres en ny PCA med 3 komponenter for å se om det gir en bedre struktur. En 3-komponentløsning gir teoretisk sett mer mening (se tabell 6.13 for den roterte komponentmatrisen). Empirisk viser en 3-komponentløsning at variablene som hadde fordelt seg på to komponenter i 4-komponentløsningen, nå danner én komponent (Komponent 1) i 3-komponentløsningen.

Tabell 6.13 Den roterte komponentmatrisen.

Komponent	1	2	3
På min driftsenhet har vi klare felles mål som alle jobber mot.	.675	-.162	.142
Politidistriktets prioriteringer påvirker hvilke hendelser jeg selv velger å ta tak i.	.613	.066	.058
Politidistriktets øverste ledelse er opptatt av hva vi gjør ute på patrulje.	.600	-.055	-.088
Det er viktig for meg å følge føringer fra POD om hva vi skal prioritere.	.567	-.126	.096
Jeg får daglig informasjon fra min leder om hva jeg skal jobbe med ute.	.492	.178	-.026
Jeg vet hva politidistriktet skal prioritere av arbeidsoppgaver.	.483	.036	.377
Min nærmeste faglige leder påvirker hva jeg skal gjøre	.442	.219	-.087

⁶⁷ Dette så jeg også da jeg forsøkte å lage en indeks med variablene som inngår i komponenten. Dette ga en Cronbachs Alpha på 0,038 som betraktes som svært lavt.

mellom hendelsesstyrte oppdrag.			
Min nærmeste leder er ikke interessert i hva vi jobber med ute.	-.432	.171	.189
<i>Jeg har god kjennskap til Politimesterens styringsverktøy (PSV).</i>	.371	.109	.294
<i>Trafikk-kontroller gir nyttig inngang til å sjekke mer alvorlig kriminalitet.</i>	.311	-.166	.016
Vi skal ikke grave opp ting på egen hånd.	.032	.688	-.136
Jeg har stor frihet i arbeidet.	.003	-.673	.083
Vi har aldri tid til å gjøre annet enn hendelsesstyrte oppdrag.	.094	.627	.141
Det er viktig å ikke bli opphengt i egeninitierte saker i tilfellet operasjonssentralen trenger oss.	.131	.579	.096
Jeg har mulighet til å påvirke hva vi skal prioritere i tiden fremover.	.264	-.482	.071
Det er vanskelig å omsette strategiske mål i praksis.	-.145	.467	.099
Hva jeg mener er viktig politiarbeid har betydning for hvilke personer jeg stopper og kontrollerer.	-.133	-.062	.574
Vår jobb er å lete etter alvorlig kriminalitet.	.055	.057	.544
Kontroll av vanlige bilførere er meningsløse aktiviteter.	-.297	.239	.484
Min kunnskap om kriminalitetsbildet har betydning for hva jeg prioriterer når jeg kjører patrulje.	.032	-.215	.482
<i>Min jobb er å opprettholde offentlig ro og orden.</i>	.122	-.032	.389
<i>Politidistriktets øverste ledelse er mest opptatt av tall og statistikk.</i>	-.312	.274	.383
<i>Jeg har samme oppfatning som mine kolleger om hva som er viktig å reagere på.</i>	.166	.182	.379
<i>Personlige interesser har betydning for hva tjenstepersoner generelt velger å gjøre noe med.</i>	-.319	-.204	.321

Note: Ladninger > 0,40 er i fet skrift, mens variabler som er ekskludert fra de endelige komponentene er skrevet i kursiv

Den roterte komponentmatrisen med tre komponenter analyseres med spesielt fokus på to kriterier: (1) variablene skal lade over eller likt 0,40 på én komponent og (2) hver komponent skal ha fire eller flere variabler. For å unngå multifaktorielle ladninger er det i tillegg ideelt at alle variabler lader tilnærmet lik 0 (- 0,1 – + 0,1) på minst én komponent. Da vil hver variabel ha sammenheng med bare én komponent. Det er imidlertid sjelden slik. To av variablene i dette materialet tilfredsstiller ikke kriteriet om å lade tilnærmet lik 0 på minst én annen komponent, men det er likevel valgt å beholde dem, selv om de kunne være kandidater for å utelates (Hair et al., 1998). Disse variablene er “min nærmeste leder er ikke interessert i hva jobber med ute” og ”kontroll av vanlige bilførere er meningsløse aktiviteter”, som har hhv. 0,17 og 0,24 som laveste faktorladning. Det er likevel valgt å beholde disse to variablene ettersom de gir mening med komponenten, samt for ikke å redusere reliabiliteten i indeksen. Basert på de to nevnte kriteriene er 6 variabler ekskludert og det står igjen 18 variabler fordelt på 3 komponenter. En PAF-analyse med varimax rotasjon på de 18 variablene viser tilsvarende faktorstruktur som PCA.

Det utarbeides så gjennomsnittsindekser av variablene som inngår i komponentene. De tre indeksene er navngitt etter testleddene med høyest ladninger og etter hva som tematisk er beskrivende for testleddene som inngår i indeksene: Indeks 1 “styring” (Cronbachs Alpha 0,70) og indeks 2 “grad av frihet” (Cronbachs Alpha 0,66) og indeks 3 “egenvurdering” (Cronbachs Alpha 0,46). Det undersøkes om Cronbachs Alpha vil bli høyere dersom enkelte testledd fjernes, men

slik er det ikke og ingen flere testledd er ekskludert. Indeks 3 har ikke tilfredsstillende Cronbachs Alpha, men ettersom den inneholder interessante variabler som omhandler personlige vurderinger og interesser blir den beholdt, men den brukes ikke i de videre analysene i denne studien, bl.a. fordi alle resultater fra videre analyser med indeksen må tolkes med stor forsiktighet. Den lave Cronbachs Alpha indikerer at begrepet er uklart, at indikatorene er dårlige eller begge deler. Når det gjelder indeks 2 - grad av frihet - har den strengt tatt en Cronbachs Alpha som ligger under grenseverdien på 0,70. Den aksepteres likevel ettersom den ved avrunding blir 0,7. Til slutt undersøkes korrelasjonene mellom variabler som inngår i de endelige indeksene ved hjelp av en PCA med oblimin rotasjon, og denne viser at det er tilnærmet ingen korrelasjon mellom de tre indeksene (tabell 6.14):

Tabell 6.14 Korrelasjoner mellom indeksene.

Komponent	1	2	3
1. Styring	-	-0,033	0,003
2. Grad av frihet		-	0,048
3. Egenvurdering			-

Resultatene viser at indeksen styring har en gjennomsnittsverdi på 3,4 (st.avvik: 0,7). Grad av frihet har en lavere gjennomsnittsverdi på 2,8 (st.avvik: 0,8). Det er imidlertid svært viktig å påpeke her at variablene som inngår i denne indeksen hovedsakelig (med to unntak) er negativt formulert, som f.eks. “vi skal ikke grave opp ting på egen hånd” og “vi

har aldri tid til å gjøre annet enn hendelsesstyrte oppdrag”. Dette betyr at de tilsatte gjennomsnittlig rapporterer *liten grad av liten frihet* når indeksskåren her ligger under midten av skalaen. For at indeksen skal være lettere håndterbar, slik at vi slipper dobbel negasjon og fordi det videre er ønskelig å undersøke grad av frihet og ikke grad av ufrihet, blir de negativt formulerte variablene som inngår i indeksen grad av frihet snudd. Det lages så en ny indeks med de snudde variablene og de to positivt formulerte variablene, som inngår i grad av frihet. Heretter omtales den snudde indeksen som “autonomi“. Høy verdi på denne gjennomsnittsindeksen forstås som stor grad av opplevd autonomi.⁶⁸ Se Tabell 6.15 for deskriptiv statistikk for hver av indeksene.

Tabell 6.15 Deskriptiv statistikk for hver av indeksene.

	N	Min	Max	Gjennomsnitt	St. avvik
Styring	383	1,25	5,50	3,4	0,7
Autonomi*	383	1,83	5,83	4,2	0,8
Egenvurdering	383	1,75	6,00	3,9	0,7

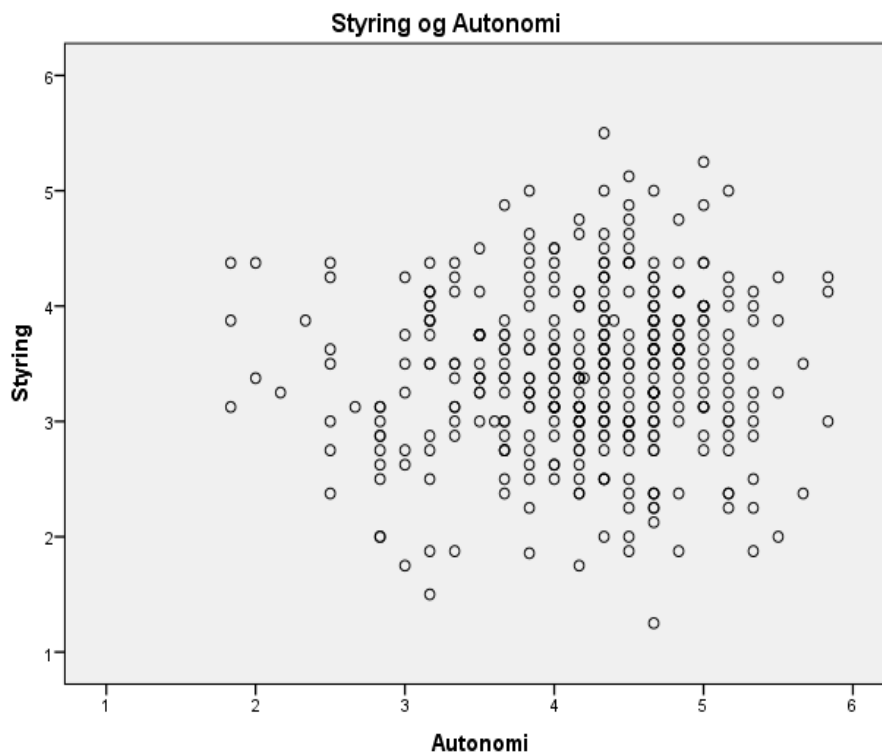
*Testleddene som inngår i indeksen autonomi er snudd i forhold til de opprinnelige testleddene

Indeksene korrelerer ikke (se vedlegg 21). Det betyr at styring og autonomi er to uavhengige dimensjoner. I de videre analyser med variabler fra denne delen av spørreskjemaet, er det altså kun indeksene

⁶⁸ Ulempene ved å snu negativt formulerte variabler på denne måten er omtalt i metodekapittelet.

styring og autonomi som brukes, ettersom egenvurdering har en for lav Cronbachs Alpha.⁶⁹

Skatterplottet i Figur 6.6 viser videre hvordan respondentene fordeler seg på de to dimensjonene styring og autonomi:

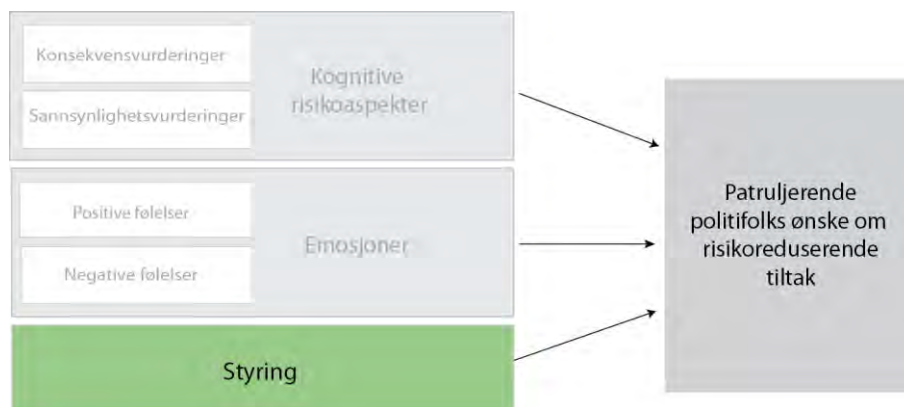
Figur 6.7 Skatterplot over hvordan respondentene fordeler seg på dimensjonene styring og autonomi.

Når det gjelder autonomi fordeler de fleste av respondentene seg fra midten og oppover på skalaen, med relativt få i den lavere delen av

⁶⁹ Reliabiliteten til denne indeksen kan økes ved å legge til flere relevante testledd dersom måleinstrumentet skal brukes i andre studier.

skalaen. Når det gjelder styring fordeler de seg mer jevnt over større del av skalaen, men få er over 5 på skalaen. Det betyr at de fleste opplever å ha rimelig grad av autonomi, mens det ser ut til å være større variasjoner i hvor styrt de opplever at de er.

Av disse to variablene er det kun styring som har direkte relevans for å besvare den overordnede problemstillingen (se figur 6.8), men autonomi analyseres i forhold til styring for å avdekke i hvilken grad styring og autonomi henger sammen, samt om det er slik at variablene står i et motsetningsforhold til hverandre.

Figur 6.8 Betydningen av styring for tjenestepersonenes ønske om risikoreduserende tiltak.

6.6 Betydningen av styring for tjenestepersonenes handlingsvalg

Vi har nå sett, ut fra indeksenes gjennomsnittsverdi, at tjenestepersonene i alminnelighet opplever å være litt styrt, samt at de opplever en viss grad av frihet til å kunne handle ut fra egne vurderinger. Vi har videre sett at det å være styrt ikke står i et motsetningsforhold til f.eks. å kunne la sin egen kunnskap om kriminalitetsbildet få betydning for hva tjenestepersonen vil prioritere når han eller hun kjører ute. Regresjonsanalysen i tabell 6.16 viser videre hvilken betydning styring har for variasjonen i den avhengige variabel “Hvor viktig det er det at du som politi reduserer eller avdekker slike hendelser som er listet opp nedenfor?”.

Tabell 6.16 Regresjonsanalyse for variabler som predikerer “Hvor viktig er det at du som politi reduserer eller avdekker slike hendelser (...)” (som gjennomsnittsindeks).

Variabel	<i>B</i>	<i>SE B</i>	β
Styring	0,229	0,061	0,190 ***
Konstantledd	4,478	0,213	***
Justert R ²	0,033		
N	382		

*p<.05, **p<.01, ***p<.001

Når styring har en signifikant, svak betaverdi, innebærer det her at prioriteringer og beslutninger som er fattet av ledere, politidistriktets ledelse og POD har en svak sammenheng med hva tjenestepersonene mener det er viktig å gjøre ute. Det er imidlertid verdt å merke seg at

styring kun forklarer 3 % av variasjonen i den avhengige variabelen i tabell 6.16.

Det er viktig å ha noe kunnskap om hva som har sammenheng med hvor styrt tjenstepersonene opplever å være dersom man vil påvirke grad av styring. Videre vil det derfor undersøkes om organisatoriske forhold, som størrelse på tjenestested, samt kjønn og erfaring, påvirker hvor styrt politibetjentene oppgir å være.

6.6.1 Størrelse på tjenestested

Det kan antas at hvordan driftsenheten er organisert vil påvirke grad av styring, f.eks. ved at tilsatte på større enheter har mindre kontakt med nærmeste leder enn tilsatte på små enheter. En kan videre tenke seg at mindre enheter kan være oversiktlige og at det dermed blir lettere å styre og å lede de ansatte. Derfor vil det analyseres om bakgrunnsvariablene som er målt i studien, har betydning for hvor styrt de tilsatte opplever at de er, samt for hvor stor autonomi de tilsatte opplever å ha.

Ved hjelp av enveis variansanalyse (ANOVA) undersøkes det om grad av styring varierer mellom tilsatte på driftsenheter av ulik størrelse. ANOVA viser ingen signifikant forskjell mellom disse gruppene i hva de har svart på spørsmål om styring,⁷⁰ så antakelsen om at tilsatte på store enheter oppgir å være mindre styrt, støttes ikke.

⁷⁰ Se vedlegg 22 for deskriptiv statistikk over hva driftsenheter av ulik størrelse skårer på styringsindeksen.

Med andre ord: Størrelse på driftsenheten har ikke noe å si for hvor styrt tjenestepersonene oppgir å være.

En vanlig antakelse er at styring kan gå på bekostning av den enkeltes frihet eller opplevde autonomi (se f.eks. Petersson, 2011, s. 93). Korrelasjonsanalyse har imidlertid vist at det ikke er noen sammenheng mellom styring og autonomi på datamaterialet i denne studien. Det betyr at de tilsatte både kan oppleve å være styrt i arbeidet samtidig som de opplever handlingsrom. Derfor er det viktig også å analysere grad av autonomi.

Når det gjelder autonomi, viser ANOVA en signifikant forskjell mellom tilsatte på driftsenheter av ulik størrelse ($p < 0,05$). Forskjellene er ikke store, men de som jobber på de mellomstore driftsenhetene, med 11-20 tilsatte, rapporterer gjennomsnittlig å ha størst autonomi i arbeidet, mens de som jobber på de største enhetene opplever gjennomsnittlig sett, minst autonomi i arbeidet (se tabell 6.17 under).

Tabell 6.17 Deskriptiv statistikk for indeksen autonomi.

Størrelse på tjenestested	N	Gj.snitt	St.avvik
1-5	50	4,36	0,626
6-10	47	4,09	0,803
11-20	96	4,37	0,565
21-45	67	4,17	0,699
46 +	123	4,05	0,886
Total	383	4,2	0,749

En post hoc test (Tamhanes 2T⁷¹) viser videre at det er signifikant forskjell mellom respondenter fra de mellomstore driftsenhetene (11-20 tilsatte) og respondenter fra de største driftsenhetene (46 eller flere tilsatte) i hva de svarer på spørsmålene som inngår i autonomiindeksen.

Det ble også analysert om type driftsenhet – lensmannskontor eller politistasjon – har betydning for grad av styring og/eller autonomi. Resultatene viser en liten forskjell i grad av autonomi, men nærmere analyser viser at denne effekten av type driftsenhet på opplevd autonomi forsvinner når det kontrolleres for størrelse på driftsenheten. Med andre ord: Det ser ikke ut til å være hvordan driftsenheten er organisert, i form av lensmannskontor eller politistasjon, som har betydning for hvor stor autonomi tjenestepersonene opplever å ha i arbeidet, men hvor mange tilsatte det er på driftsenheten.

Videre undersøkes om det er forskjell mellom kjønnene i hvor styrt tjenestepersonene oppgir å være.

6.6.2 Kjønn

Det er en nærmest ubetydelig forskjell mellom kvinnene og mennene i utvalget når det gjelder styring. Menn har et gjennomsnitt på 3,4 (st.avvik: 0,7) og kvinner på 3,5 (st.avvik: 0,7) på styringsindeksen, og t-test viser at denne forskjellen er signifikant ($t = 1,97$, $df = 377$,

⁷¹ Levenes test viser at hypotesen om lik varians i gruppene må forkastes ($p < 0,01$).

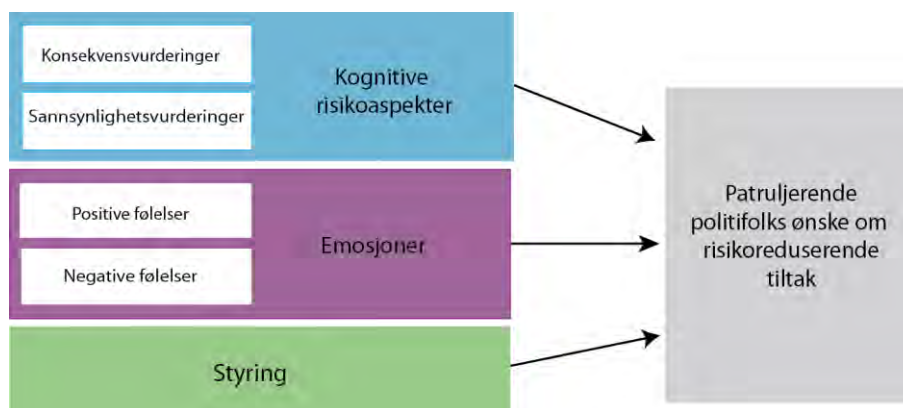
$p < 0,05$). Når det gjelder autonomi viser t-test ingen signifikant forskjell mellom kjønnene.

6.6.3 Erfaring

Erfaring har ikke noe å si for hvor styrt tjenstepersonene oppgir at de er. Korrelasjonsanalyse viser ingen sammenheng mellom erfaring og grad av styring. Korrelasjonsanalyse viser derimot at antall års erfaring fra politiet har en svak negativ sammenheng med autonomi ($r = -0,149^{**}$). Det samme gjelder antall års erfaring fra ordenstjeneste, der opplevd autonomi synker noe med økning i antall års tjeneste ($r = -0,152^{**}$). Begge disse korrelasjonene er svake.

6.7 Hvordan påvirker risikopersepsjon og styring tjenstepersonenes handlingsvalg?

For å besvare det siste forskningsspørsmålet “Hvilken betydning har styring og risikopersepsjon sammen for tjenstepersonenes vurdering av hvor viktig det er å redusere eller avdekke ulike hendelser de kan stå overfor når de kjører patrulje” ble det kjørt en lineær regresjonsanalyse. Den inkluderer alle de kognitive risikovariablene, positive følelser og styring (se tabell 6.18). Dette inkluderer hele figur 6.8 under (bortsett fra negative følelser).

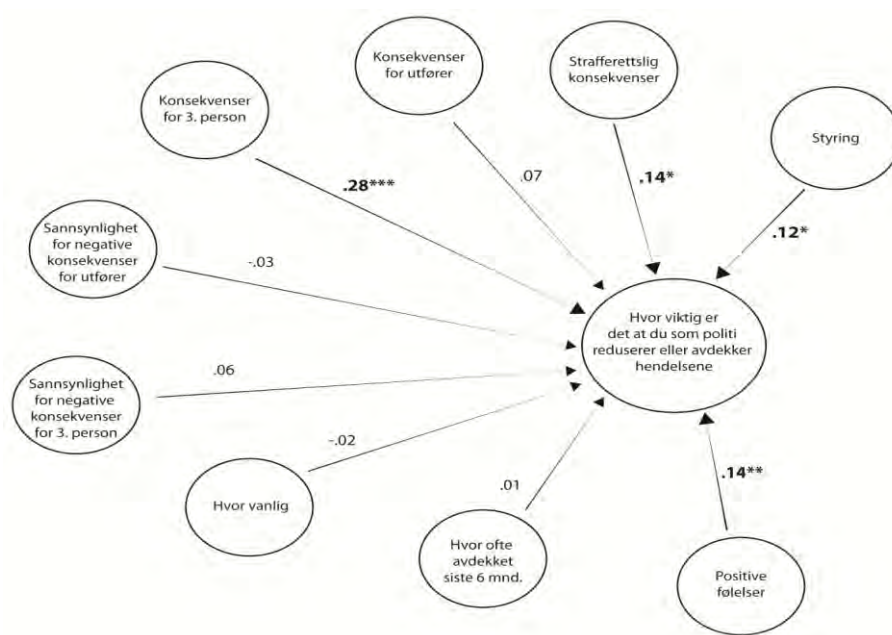
Figur 6.9 Modell over betydningen av kognitive og emosjonelle risikoaspekter, samt styring, på ønske om risikoreduserende tiltak.

Tabell 6.18 Regresjonsanalyse for variabler som predikerer "Hvor viktig er det at du som politiet avdekker eller reduserer (...)" (som gjennomsnittsindeks).

Variabel	<i>B</i>	<i>SE B</i>	β
Strafferettslige konsekvenser	0,11	0,043	0,139*
Konsekvenser for utfører	0,049	0,042	0,07
Konsekvenser for 3. person	0,217	0,048	0,284***
Sannsynlighet for negative konsekvenser for utfører	-0,02	0,042	-0,03
Sannsynlighet for negative konsekvenser for 3. person	0,044	0,052	0,056
Hvor vanlig	-0,019	0,058	-0,021
Hvor ofte avdekket siste 6 måneder	0,006	0,059	0,006
Positive følelser	0,128	0,044	0,14**
Styring	0,152	0,058	0,123*
Konstantledd	2,736	0,316	***
Justert R ²	0,21		
N	372		

*p<.05, **p<.01, ***p<.001

Regresjonsanalysen viser at tjenestepersonenes konsekvensvurderinger forklarer mest av variasjonen i den avhengige variabelen “Hvor viktig er det at du som politi reduserer eller avdekker slike hendelser” (som gjennomsnittsindeks) når det kontrolleres for de andre kognitive risikovariablene, positive følelser og styring (tabell 6.18). Dette er også illustrert i figur 6.9 under.

Figur 6.10 Modell over prediktorer som forklarer 21 % av variansen i den avhengige variabelen (stor sirkel). Tallene er standardiserte regresjonskoeffisienter, betav verdier.

Av konsekvensvurderingene er det hvor alvorlige konsekvenser kan være for tredjeperson som har størst betydning for hva tjenestepersonene mener det er viktig å redusere eller avdekke når de kjører ute, deretter kommer hvor store de strafferettslige konsekvenser

vurderes å kunne være. Hvor sterke positive følelser tjenestepersonene assosierer med hendelsene spiller også inn, samt hva som er besluttet av leder høyere opp i politiorganisasjonen. Som vi kan se er disse effektene signifikante, noe som tilsier at resultatene ikke kan tilskrives tilfeldigheter. Modellen forklarer til sammen 21 % av variansen i den avhengige variabelen og det betraktes som betydelig i denne sammenheng.

Som vi kan se av figur 6.9, så har ikke tjenestepersonenes sannsynlighetsvurderinger noe å si for hva de mener bør reduseres. Det har heller ikke hvor stor forekomst det er av ulike hendelser. Vi har også sett at heller ikke negative følelser har betydning for hva tjenestepersonene mener det er viktig å redusere eller avdekke, noe som betyr at de ikke unngår forhold fordi de er redde, maktesløse, irriterte eller sinte.

6.8 Oppsummering av de viktigste funnene

Resultatene viser at det teoretiske rammeverket til risk-as-feelingshypotesen er relevant og fruktbart for å forklare hva politifolk synes det er viktig å redusere eller avdekke når de kjører patrulje, fordi både kognitive evalueringer og følelser spiller inn. Tjenestepersonenes kognitive risikovurderinger og følelser påvirker deres prioriteringer innenfor det handlingsrommet de har. Det er imidlertid kun konsekvensvurderinger, og ikke sannsynlighetsvurderinger, som har sammenheng med tjenestepersonenes ønske om å redusere eller avdekke risikosituasjoner. Det betyr at tjenestepersonenes opplevelse

av hva det er viktig å avdekke når de kjører patrulje, nærmest er upåvirket av hvor stor sannsynlighet de vurderer at det er for at hendelsen skal medføre negative konsekvenser for gjerningsmannen eller andre. Hvor *vanlig* ulike typer hendelsene er, har heller ikke betydning for hvor viktig tjenestepersonene mener det er å redusere dem. Konsekvensvurderingene dreier seg om hvor alvorlige konsekvenser ulike hendelser kan medføre for tredjeperson, samt om hvor store strafferettslige konsekvenser de ulike hendelsene kan ha.

I tillegg til de kognitive vurderingene påvirker også tjenestepersonenes følelser hvor viktig de mener det er å redusere forekomsten av ulike hendelser. Følelser er imidlertid en svakere prediktor enn de kognitive evalueringene. Resultatene kan likevel ikke si noe om hva som gir utslag på atferd dersom det er konflikt mellom hva tjenestepersonen føler og hva han eller hun tenker, men i følge risk-as-feelingshypotesen vil følelser i så fall bli styrende for atferd. Det er kun de positive følelsene som har betydning i denne sammenheng. Interesse er den dominerende positive følelsen som påvirker hvor viktig tjenestepersonen synes at det er å redusere ulike hendelser. Det betyr at hendelser som representerer noe tjenestepersonen ikke er interessert i, vil oppleves å være mindre viktig å redusere. Et interessant funn i denne sammenheng er at negative følelser, som f.eks. maktesløshet eller redsel, ikke påvirker hva tjenestepersonene mener det er viktig å redusere eller avdekke. Det betyr at disse negative følelsene heller ikke fører til at tjenestepersonene synes det er mindre viktig å avdekke ulike hendelser, noe man kanskje kunne trodd. Intuitivt er det lett å forestille

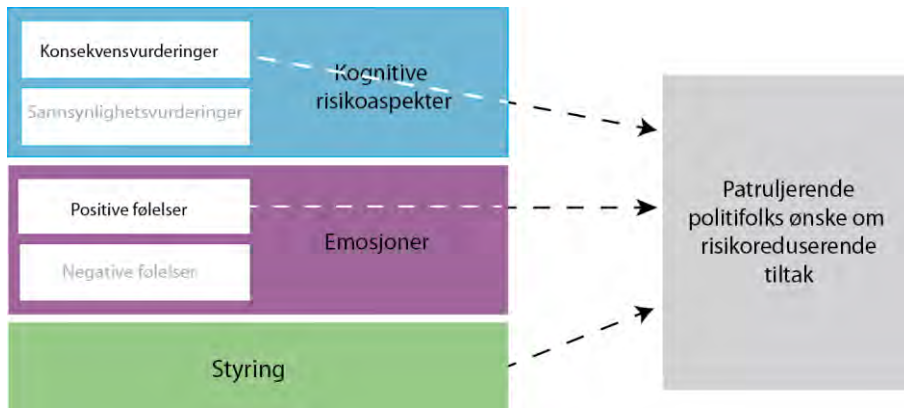
seg at en unngår forhold der en opplever å ha liten endringsmulighet. En slik antakelse har ikke støtte i resultatene.

Resultatene viser videre at kvinnene i utvalget synes det er mer viktig enn mennene å redusere de oppgitte hendelsene. Kvinnene vurderer både de mulige konsekvensene for tredjeperson som noe mer alvorlige og de strafferettslige konsekvensene som noe større enn mennene. Tjenestepersonene med mer erfaring rapporterer å ha mindre følelser relatert til de oppgitte hendelsene enn de med mindre erfaring – det gjelder både positive og negative følelser.

Tjenestepersonene i studien oppgir at de har et visst rom til å handle ut fra egne vurderinger, f.eks. ved at de selv kan påvirke hva som skal prioriteres. Samtidig ser vi at Politidirektoratets og politidistriktenes øverste ledelse i noen grad gir retning til hva patruljene gjør ute, men styring har en relativt svak sammenheng med hva tjenestepersonene synes det er viktig å redusere eller avdekke når de kjører patrulje.

Funnene fra studien viser at det er mulig at nærmeste faglige leder informerer og påvirker hva patruljene skal gjøre mellom hendelsesstyrte oppdrag, uten at det trenger å gå ut over tjenestepersonenes opplevelse av å kunne handle ut fra egne vurderinger. En antakelse om at sterkere styring vil gå på bekostning av den enkeltes autonomi i arbeidssituasjonen, støttes altså ikke av disse resultatene. Samtidig har styring, sammen med risikopersepsjon, forklarende kraft i prediksjon av hvor viktig patruljerende politi synes

det er å redusere ulike hendelser. Disse viktigste resultatene illustreres i figur 6.10 under:

Figur 6.11 Modell over variablene som analyseres i studien. Pilene viser de prediktorene som har signifikante betavverdier.

7. Diskusjon av resultatene

Den overordnede problemstillingen i denne studien er, som vi nå kjenner, “Hva kan påvirke valg av selvinitierte oppdrag hos patruljerende politi?”. De fem forskningsspørsmålene som tar sikte på å besvare denne problemstillingen handler om risikopersepsjon og styring. Analysene som er gjort for å besvare forskningsspørsmålene har vist at både kognitive og emosjonelle risikoaspekter samt styring, påvirker hvor viktig tjenestepersonene mener det er å redusere omfanget av ulike hendelser. I dette kapittelet vil resultatene tolkes og diskuteres nærmere, både hvordan de kan forstås og hvilken praksis de kan tenkes å gjenspeile.

Den første delen av kapittelet vil omhandle kognitive evalueringer av risiko. Først drøftes hvilke typer hendelser eller risikoer tjenestepersonene mener det er viktig å redusere eller avdekke. Dette vil diskuteres opp mot tidligere omtalt politiforskning, som bl.a. har sett på politiets yrkeskultur og politifolks oppfatning av hva som er meningsfylt politiarbeid. Deretter diskuteres hvordan tjenestepersonene vurderer konsekvenser ved og sannsynlighet for ulike hendelser. Her trekkes ikke risk-as-feelingsrammeverket inn i særlig grad fordi det først og fremst er relevant når emosjoner inkluderes i diskusjonen. En slik kognitiv tilnærming som jeg har i den første delen av kapittelet, med fokus på hvordan tjenestepersonene vurderer utfallet av ulike hendelser, befinner seg i nærheten av de tradisjonelle konsekvensialistiske teoriene som legger til grunn at beslutninger i

risikosituasjoner tas på bakgrunn av en kognitiv vurdering av en mulig risiko.

Deretter trekkes emosjoner inn i diskusjonen. Herunder vil det diskuteres hva som betyr mest av kognitive vurderinger og følelser for hva respondentene mener det er viktig å prioritere ute. Videre vil betydning av kjønn og erfaring for de relevante kognitive og emosjonelle risikoaspektene diskuteres, og hvilken betydning disse bakgrunnsvariablene har for ønsket om risikoreduserende tiltak. Deretter drøftes styringsvariablene og forholdet mellom styring og autonomi. Disse variablene viser hvilket rom tjenestepersonene opplever å ha til å handle ut fra egne vurderinger. Til slutt diskuteres den relative betydningen risikopersepsjon og styring har for hva tjenestepersonene gjør på eget initiativ når de kjører patrulje.

7.1 Risikooppfatning som skapes og opprettholdes

7.1.1 Det viktige politiarbeidet

Tjenestepersonene i denne studien oppgir at det er viktigst å avdekke eller redusere forekomsten av det Granér (2004, s. 119) omtaler som “grove brott”. Det dreier seg om besittelse av store kvanta narkotika (2. og 3.leddssaker), ulovlig besittelse av våpen og kjøring i stjålet bil. Det at hendelsene betraktes som alvorlige eller grove, kan i seg selv være en grunn til at tjenestepersonene ønsker å redusere dem. De nevnte hendelsene har høyest strafferamme av de hendelsene som undersøkes i studien. Samfunnet viser gjennom straffeloven hva som betraktes som

mest alvorlige lovbrudd og strafferammen kan derfor fungere som en indikator på hva tjenestepersonene bør prioritere.

Respondentene oppgir at det er spesielt viktig å redusere ulovlig besittelse av våpen. Dette kan tolkes i lys av det som kan betraktes som *det ordentlige politiarbeidet* og “(...) ønsket om å fange de store skurkene passer godt med forestillingen om politiet som kriminalitetens bekjempere” (Flaatten, 2007 s. 107). Det at det betraktes som viktig å avdekke store, alvorlige hendelser, kan ha sammenheng med at det å klare å avdekke noe potensielt alvorlig, bidrar til at en får bekreftet sin egen kompetanse innenfor det ordentlige politiarbeidet. I følge Granér (2004) skal det som betraktes som det ordentlige politiarbeidet inneholde dramatik⁷². Det kan beskrives ved hjelp av jaktmetaforen der en skal spore opp byttet, felle det og frakte det hjem. Det er i slike situasjoner politiet kan utnytte sin profesjonelle kompetanse, sin trening, utdanning, utrustning, fysikk og sine maktmidler (Granér, 2004, s. 116). Til tross for at besittelse av store kvanta narkotika og ulovlig besittelse av våpen er de hendelsene som oppgis å være mest viktig å redusere, er de også de *minst* vanlige. I følge respondentene er slike situasjoner sjeldne og de er i liten grad avdekket de siste 6 månedene.

Hendelsene som oppgis å være minst viktig å redusere eller avdekke dreier seg primært om trafikk. Resultatene betyr imidlertid ikke at tjenestepersonene i denne studien mener slike situasjoner *ikke* er viktig

⁷² Granér (2004) skriver på svensk og bruker selv betegnelsen “riktigt” politiarbeid, som kan oversettes med “ordentlig” på norsk.

å redusere, men at det er minst viktig av de opplistede hendelsene.⁷³ Hvorfor slike saker anses som relativt lite viktig å gjøre noe med, kan også forstås ut fra hva som betraktes som ordentlig politiarbeid. Der våpen og store mengder narkotika er i den ene enden av skalaen for ordentlig politiarbeid, er trafikk i den andre. Granér (2004) identifiserte tre kriterier som kjennetegner det som politiet selv betrakter som *det ordentlige politiarbeidet*. Ett av disse kriteriene handler om at det må finnes et tydelig identifiserbart lovbrudd med tydelige grenser mellom hva som er rett og galt (Granér, 2004, s. 115). “Det egentlige politiarbeidet er (...), noe som tydeligere viser hvem som er skyldig og uskyldig, hvem som er politi og røver” skriver Finstad (2000, s. 97). Ulovlig besittelse av våpen er sånn sett tydelig på den gale siden av grensen og det har et stort skadepotensiale. På den andre siden av grensen kan en finne brudd på trafikklovgivningen som ikke er et like tydelig definert lovbrudd. I følge Granér har strafferammen også betydning for hva som oppfattes som ordentlig politiarbeid (Granér, 2004). I lys av dette kan brudd på trafikklovgivningen betraktes som mindre alvorlig og dermed mindre viktig å jobbe med. Ulovlig besittelse av våpen har en relativt sett mer alvorlig straffebestemmelse – sett i forhold til at handlingen ikke trenger å ha fått noen følger – og kan av den grunn falle inn under det ordentlige politiarbeidet.⁷⁴

⁷³ “Kjøring uten bilbelte” har et gjennomsnitt på 4,0 (1,8) og “kjøring mot enveiskjøring” har et gjennomsnitt på 4,6 (1,6) på skala fra 1–7.

⁷⁴ Se også Finstad (2000), Gundhus (2009) og Holmberg (1999) for forskning på ordentlig og egentlig politiarbeid.

Forskning har vist at arbeid med trafikk ofte blir sett på som perifert i forhold til kriminalitetsbekjempelsen (Bayley, 2005). Dette kan bidra til å forklare hvorfor tjenestepersonene oppgir at trafikkhendelsene, f.eks. manglende bilbeltebruk, er mindre viktig å redusere omfanget av enn andre hendelser som er listet opp i studien. Dette til tross for at flere undersøkelser har vist at risikoen for å bli drept eller skadet i en bilulykke reduseres kraftig ved bruk av bilbelter (Slovic, Fischhoff & Lichtenstein, 1978; Høie, 2009). Det kan derfor virke underlig at så mange mennesker kjører uten bilbelte,⁷⁵ samt at det betraktes som relativt lite viktig for politifolkene å redusere slike hendelser. I denne sammenheng kan vi legge merke til at hendelsene som oppgis å være minst viktig å redusere er de samme som oppgis å være *mest* vanlige.

Selv om forskning har vist at trafikkarbeid ikke har så høy status i politiet, er det noen unntak.⁷⁶ Forfølgelse av motorvogn er ett eksempel. Å oppdage en fører i en stjålet bil – som er en av de opplistede hendelsene i denne studien som tjenestepersonene oppgir at det er viktig å avdekke – kan innebære at det blir biljakt, noe som kan bidra til å bekrefte at jakten mellom politi og røvere er meningsfull (Finstad, 2000, s. 98). Andre kan assosiere “fører i en stjålet bil” med en «rusa fører» – som en informant sa under forundersøkelsen: «(...) for det er gjerne rusa folk som stjeler biler.» Slik handler en person som kjører i en stjålet bil om noe mer enn brudd på trafikkreglene og antakelig også om noe mer enn bilbrukstyveri. Det kan fort handle om

⁷⁵ Se Slovic, Fischhoff og Lichtenstein (1978) for en diskusjon om dette.

⁷⁶ Tilsatte på trafikkavsnitt og i Utrykningspolitiet kan være unntak fra dette.

blålys og action, noe som kan ha betydning for at tjenestepersonene synes slike situasjoner er viktige. Når det snakkes om mulig forfølgelse av motorvogn over sambandet, er det gjerne mange patruljer som melder seg på, der det er flere patruljer tilgjengelig (Granér, 2004). Som en av Granérs informanter sa: «Det är ju bara att konstatera att du har aldrig så många lediga patruller som när det är pågående inbrott eller biljakt» (Granér, 2004, s. 116). Når mange patruljer vil melde seg på jakten, hender det at operasjonssentralen eksplisitt må be patruljer holde seg der de er. I tillegg til å bekrefte for politiet at jakten mellom politi og røver er meningsfull (Finstad, 2000, s. 98) kan beskyttelse av tredjeperson være en mulig forklaring på hvorfor biljakt utløser stor pågang fra tjenestepersonene, noe jeg kommer tilbake til der jeg diskuterer konsekvenser for tredjeperson.

7.1.2 Narkotika – en prioritert oppgave for patruljerende politi?

Besittelse av en brukerdose narkotika oppgis av tjenestepersonene også å være relativt lite viktig å avdekke eller redusere. Ettersom resultatene viser at det er mer viktig å avdekke store kvanta narkotika enn besittelse av en brukerdose, gir det grunn til å tro at tjenestepersonene skiller mellom bruk og narkotikaomsetning på "grossistnivå" (jf. Granér, 2004, s. 119). Det er rimelig å anta at dette får betydning for hvem som kontrolleres ved at det ikke er de mest slitne brukerne som knapt nok klarer å skaffe penger til neste dose som er mest utsatt for politiets kontroll, men heller de som er i stand til å drive

"grossistvirksomhet". Tidligere studier har imidlertid funnet at personer som vanker i rusmiljøet er mer utsatt enn andre for kontroll fra politiet (Finstad, 2000; Frantzen, 2005). I følge Finstad (2000) er det narkotika som først og fremst utløser politiets interesse når de skal stoppe og sjekke personer. I tillegg hevdes det stadig i media at rusmisbrukere trakasseres av politiet.⁷⁷ Resultatene fra denne studien indikerer imidlertid at det ikke er slik at patruljerende politi har prioritert innsats mot såkalte gatenarkomane. Resultatene viser riktignok at politifolkene synes det er rimelig viktig å redusere besittelse av brukerdoser også, men av de opplistede hendelsene er dette mindre viktig å redusere enn andre typer hendelser. Noe tilsvarende fant Victor Furøy (2012, s. 42) i sin studie av ordenstjeneste i Oslo sentrum,⁷⁸ at "dersom disse gruppene ["gatefolket" eller de narkomane] i større grad enn andre utsettes for politiets oppmerksomhet, kunne man forvente at disse menneskenes tilstedeværelse i større grad ville bli definert som ordensforstyrrelser." Han omtaler selv dette som en motsetning til Finstads funn (Furøy, 2012, s. 42), og forklarer sine resultater med at de gatenarkomane ikke blir betraktet som et forstyrrende element i byen. Ulike forskningsresultater på dette området kan muligens tilskrives at det har skjedd en endring i politiets praksis overfor de gatenarkomane siden Finstad sin studie som ble publisert i 2000. Allerede på midten av 1990-årene kom det styringssignaler fra sentralt hold om at politiet skulle tone ned forbudslinjen overfor de mest slitne

⁷⁷ Se f.eks. Johansen (2012) og Lunde (2012).

⁷⁸ Studien handlet om å avdekke og kartlegge forhold omkring ordensforstyrrelser og politiets behandling av slike, i området rundt Karl Johansgate i Oslo sentrum (Furøy, 2012).

rusmisbrukerne. Daværende justisminister Dørum ba konkret, gjennom den såkalte Dørum-erklæringen, om at politiet skulle slutte å forfølge slitne rusmiddelmissbrukere (Aftenposten, 2003). Det ble lagt vekt på at politiet i stedet skal bistå slik at misbrukerne i større grad kan komme inn i behandlingsapparatet, og politiet skal ikke være en renovasjonsinstans som i første rekke skal fjerne rusmiddelmissbrukerne fra gatene (Olsen & Skretting, 2006). Muligens kan politifolk som et resultat av dette ha en mer hjelpende tilnærming til de slitne narkomane i stedet for å betrakte dem som en risiko de skal redusere forekomsten av. Det er likevel slik at rusmiljøene skal oppsøkes av politiet, slik at man hindrer ulovlig salg og omsetning av narkotika. Furøy (2012) fant imidlertid at politiet i Oslo sentrum i svært liten grad initierte oppdrag som skyldtes samfunnet "utstøtte", noe som støttes av hva respondentene i den foreliggende studien mener det er viktig å jobbe med ute.⁷⁹

7.1.3 På jakt etter noe stort

Som vi har sett er det altså ikke slik at de mest vanlige overtredelser eller ulovlige handlinger er de som det oppgis å være mest viktig å redusere. Tvert imot. Tjenestepersonene oppgir at det er mest viktig å redusere hendelser som sjelden skjer. Når politiet leter etter disse

⁷⁹ Selv om politiet ser ut til å ha nedtonet kontrollen av narkotikamisbrukere for å avdekke besittelse av brukerdoser, viser Gundhus og Egge (2013) at utenlandske statsborgere er de nye målskivene for politiet i forbindelse med salg av narkotika i åpne rusmiljøer. Narkotikasalg brukes da som grunnlag for å starte en utvisningssak i regi av UDI. Dette undersøkes ikke i den foreliggende studien.

sjeldne hendelsene, kan de minne om det som Finstad (2000, s. 118) omtaler som “gullgravere”, der politiet “møysommelig holder på måned etter måned i søle og dårlig vær. Den som er tålmodig og leter, finner trolig noe til slutt.” Et eksempel på dette kan hentes fra den kvalitative forundersøkelsen til denne studien. Flere politifolk fremhevet muligheten for å finne «noe stort» i forbindelse med egeninitiert kontroll av førere og biler. Det ble flere ganger referert til én og samme historie i et annet politidistrikt, som handlet om at en patrulje – for mange år siden – hadde funnet store mengder narkotika i en bil ved en rutinekontroll. Å avdekke store mengder narkotika og våpen, som de sjelden eller aldri finner, oppgis altså å være viktigere enn å avdekke brudd på trafikklovgivningen, som forekommer oftere. Dette kan synes som et paradoks.

Paradokset kan forklares på flere måter. For det første kan jakten på det sjeldne være indre motivert der indre motivasjon refererer til det å utføre en aktivitet for aktivitetens egen skyld og å utføre den på grunn av belønningen som ligger i aktiviteten (Deci, 1995, s. 21). I dette bildet kan politibetjenten sammenlignes med elgjegeren som sitter på post og venter på byttet, eller laksefiskeren som står time etter time i elven og nyter stillheten mens hun venter på napp. Jakten og ventingen gir glede i seg selv.

Letingen kan også være motivert av en positiv forventning om å avdekke "noe stort" – som å finne "gullet", jf. gullgraver-metaforen. Jakten blir en form for skattejakt eller som å spille lotto, der innsatsen

motiveres av en mulig belønning. Belønningen kan være ros og bekreftelse fra kolleger og ledere (Deci, 1995). Slik kan det handle om ytre motivasjon, der tjenestepersonene motiveres av den mulige belønningen de kan få ved å finne "noe stort". Slike ytre motivasjonelle tendenser vil være knyttet til spesifikke situasjoner, bestemte mål og konsekvenser (Rand, 1991, s. 39), som f.eks. situasjoner som kan innebære store narkotikabeslag. I tillegg til direkte ros, vil man ved å avdekke slike forhold bli den som det snakkes om og man blir et eksempel for andre på en som har utført godt politiarbeid. Eksempelvis ble det under paroler jeg var til stede på i forundersøkelsen, fortalt om sjeldne funn og de involverte tjenestepersonene ble rost i plenum for å ha løst konkrete oppdrag på en god måte. Å bli snakket om i kollegafellesskapet er en form for kollektiv anerkjennelse. Situasjoner som knyttes til positive opplevelser, som f.eks. gleden ved å få ros og anerkjennelse, vil videre kunne motivere både de involverte tjenestepersonene og andre til å oppsøke lignende situasjoner senere (Rand, 1991).

Når belønningen har sammenheng med en god følelse, kan det handle om det Loewenstein et al. (2001) omtaler som "anticipated emotions", følelser som forventes i fremtiden. I følge risk-as-feelingshypotesen, så påvirkes de kognitive vurderingene bl.a. av forventet utkomme. Forventet utkomme inkluderer de forventede følelsene, og følelsene kan være glede, stolthet osv. Slik blir det en form for kognitiv vurdering av fremtidige følelser. Tjenestepersonenes forventning om et positivt resultat vil slik påvirke de kognitive risikovurderingene, og det

oppfattes som viktig å avdekke forhold som kan føre til et slikt positivt resultat.

7.1.4 Historiene om den store fangsten

Historier som løftes frem i kollegafellesskapet kan påvirke hva den enkelte oppfatter som en risiko, hvilke situasjoner hun synes det er viktig å prioritere, samt hva som blir ansett for å være det ordentlige politiarbeidet. Derfor drøftes dette noe videre, selv om studien primært undersøker psykologiske aspekter ved risiko. I tillegg kan historiene i kollegafellesskapet påvirke hvor lett mentalt tilgjengelig en risiko er for tjenestepersonene, og historiene vil derfor kunne påvirke hvor sannsynlig tjenestepersonene mener det er at ulike situasjoner kan oppstå, noe jeg kommer tilbake til.

Historiene blir gjerne utløst av en eller flere konkrete hendelser. Det kan være én eller to tjenestepersoner som er involvert i hendelsen, men etter hvert blir historien allemannseie ved at den sprer seg som ringer i vannet (Teigen, 2001). Hvordan dette skjer, kan forklares ved hjelp av teorien om social amplification of risks der man anser at den opprinnelige trusselen eller oppfatning om hendelsen forsterkes og kringkastes gjennom sosiale relasjoner. Sosiale interaksjoner kan forsterke (eller dempe) en risikoopplevelse. Medieomtale vil videre kunne påvirke hvordan historier vokser og lever videre, noe som igjen påvirker hvor mentalt tilgjengelige historiene blir for tjenestepersonene. Ofte omtalte historier kan lettere hentes frem mentalt hos den enkelte når han eller hun vurderer hva det er viktig å redusere eller avdekke når

han eller hun kjører ute. Dette kan handle om kognitive heuristikker, noe jeg kommer tilbake til under punkt 7.2.3.2.

Historier bidrar til å konstruere en måte å betrakte verden på (Shearing & Ericson, 2005, s. 323) ved at oppfatninger som deles sier noe om hvilke risikosituasjoner det er viktig å redusere forekomsten av og hva som betraktes som ordentlig politiarbeid. Når erfarne politifolk skal utdype for noviser hva politiarbeid handler om, forteller de gjerne historier (Shearing & Ericson, 2005, s. 320). Noen historier i etaten har kort levetid, mens andre historier er godt tilslippte og har nærmest mytisk karakter og de vokser ved å bli fortalt og gjenfortalt (Shearing & Ericson, 2005, s. 323). De har i tillegg kanskje ukjent opphav. Disse karakteristikaene skiller dem fra rene beskrivelser og som Shearing & Ericson (2005, s. 323-324) skriver:

(...) establishes them as carefully crafted poetic pieces that capture the insights and wisdom of countless officers who have, through their telling of it, embellished and polished the story.

Slike historier bidrar til å skape politiets historiebok. Det er nettopp på grunn av disse historienes spesielle, mytiske karakter, at de får kraft og potens som redskap for å utvikle den subjektive opplevelse av hva som er hensiktsmessige politihandlinger (Shearing & Ericson, 2005, s. 324). Historiene kan så legges til grunn for egne aktiviteter, som f.eks. jakten på det store beslaget. I tillegg kan de bidra til å motivere andre kolleger ved å gi tro på at arbeidet nytter, noe som eksplisitt ble brukt som

begrunnelse for at pågripelser ble omtalt på paroler i den kvalitative forundersøkelsen.

Historiene kan fungere som erfaringsdeling, der kolleger og politiet som "korps" lærer om hvordan situasjoner bør løses og hvilke løsninger, samt hvilken fangst, som gir anerkjennelse. Slike historier kan handle om situasjoner som ikke skjer så ofte, som f.eks. det store narkotikabeslaget i nabodistriktet. Behovet for å dele og å høre om slike historier kan være størst når det gjelder sjeldne og/eller større hendelser. Når det gjelder mer vanlige hendelser, er det større mulighet for å gjøre seg sine egne erfaringer og dermed er det kanskje ikke like store behov for at slike historier blir delt eksplisitt med andre. Det kan være mye læring også for dem som ikke selv er direkte involvert i hendelsene historiene handler om, ved at det observeres hvordan oppdraget er løst og hva som verdsettes og belønnes, samt hvilke hendelser som gir mest uttelling når det gjelder anerkjennelse.

Historiene kan altså påvirke risikovurderingene, og i sammenheng med det, hva som oppfattes som det viktige og ordentlige politiarbeidet. Risikoer som blir betraktet som sjeldne, men lette å huske, har en tendens til å bli overestimert, mens de potensielle farer som betraktes å være vanlige og mindre skadelige, blir underestimert (Lupton, 2004). Medieomtale og historier som lever i organisasjonen påvirker hvilke hendelser som er lette å huske og kan bidra til å forklare hvorfor tjenestepersonene mener det er viktig å redusere forekomsten av hendelser som er relativt sjeldne. Medieomtale kan i tillegg til å påvirke

politikernes styringssignaler og politidistriktenes prioriteringer, også påvirke hva den enkelte tjenstepersons retter oppmerksomhet mot og har fokus på. I mediene presenteres spesielt Oslopolitiet oftest i sammenheng med alvorlig kriminalitet (Furøy, 2012, s. 35):

Fra den siste tiden kan jeg nevne den såkalte "voldtektsbølgen", "drapsbølgen" og ikke minst "terroraksjonen" 22.7.11. Ellers så settes vi ofte i forbindelse med alvorlig kriminalitet i forhold til etniske gjenger, omreisende vinningskriminelle og MC-bander. Når slike saker får et fokus i mediene, er min erfaring at de samme sakene umiddelbart får et økt fokus også innad i politiet. (...) Jeg nøyer meg her med å konstatere, med begge ben solid plantet i politiets hverdag, at slike alvorlige saker IKKE er en del av politiets hverdag.

Medieomtale av historiene som blir fortalt internt vil øke tjenstepersonenes mentale forestillinger om mulige "gullfunn" ved stopp-og-sjekkaktiviteter, som igjen kan motivere til videre jakt. Når vi vet at persepsjon er en selektiv prosess som delvis er avhengig av våre erfaringer og den sosiale kommunikasjonen (Teigen, 2011), vil disse historiene kunne påvirke hvordan tjenstepersonene persiperer omverdenen og tvetydige situasjoner, og da også hvordan de handler ut fra persepsjonen. I denne sammenheng er det verdt å merke seg at mennesket ofte er så styrt av tidligere erfaringer at det vanskelig lar seg korrigere av nye observasjoner.

Erfaringer deles gjennom kollegafellesskapet. Det som blir sett på som en trussel eller potensiell risiko er altså ikke kun basert på egne observasjoner, men er også et resultat av ulike sosiale prosesser. Videre vil tjenestepersonen tolke nye inntrykk i relasjon til tidligere opplevelser og kunnskap han eller hun har fra før, og i relasjon til erfaringer andre har delt. Det er lettere å se det en ser etter (Kirkebøen, 2007). Det vil igjen forsterke de antakelsene en har om folk ved at man får dem bekreftet (Fiske & Taylor, 1991). Dersom stopp-og-sjekkaktiviteten ikke gir noe resultat, vil det kunne forklares med at det var en risiko, men at politiet ikke klarte å avdekke den – f.eks. fordi vedkommende som ble stoppet løy. På den måten opprettholdes antakelsen om hva det er viktig å avdekke og hvem som bør kontrolleres. Men som Finstad (2000, s. 116) skriver: “skepsisen og mistanken blir ofte bekreftet.” Samtidig er det da mulig å overse informasjon en ikke ser etter. Slik kan det bli en sirkel der erfaringene har betydning for hva en ser etter, og en ser ting som bekrefter det en på forhånd tror. Dette skaper igjen nye erfaringer. En strategi for å forsøke å bøyte på slike bekreftelsesfeller er å søke etter informasjon som eventuelt kan avkrefte det en tror, slik at en får testet ut svakhetene og styrkene i egne oppfatninger (Kirkebøen, 2007). Beslutningsskjvheter er spesielt relevant når det gjelder sannsynlighetsvurderinger, noe jeg kommer tilbake til under punkt 7.2.3.

Vi har nå sett hvilke typer hendelser tjenestepersonene mener det er mest viktig å redusere forekomsten av når de kan ta tak i ting på eget

initiativ under patruljekjøring og hvilke typer hendelser de mener det er mindre viktig å redusere eller avdekke. Som vi har sett betraktes det som ekstra viktig å avdekke besittelse av store kvanta narkotika og ulovlig besittelse av våpen, mens trafikkrelaterte saker betraktes som mindre viktig å avdekke. Det har i den sammenheng vært diskutert noen sosiale forhold som kan påvirke oppfatningen av hva som er viktig politiarbeid og oppfatningen av hvilke risikosituasjoner som bør prioriteres. Videre vil det diskuteres hvordan tjenestepersonenes kognitive risikovurderinger påvirker disse prioriteringene.

7.2 Kognitive risikovurderinger

Resultatene i denne studien har vist at de kognitive risikovurderingene har betydning for hva tjenestepersonene mener det er viktig å jobbe med når de kjører patrulje. Tjenestepersonene legger større vekt på mulige konsekvenser ved en hendelse enn på sannsynligheten når de vurderer hva det er viktig å redusere eller avdekke. De ser nærmest bort fra hvor sannsynlig det er at hendelsene skal medføre negative konsekvenser når de vurderer hva som er viktig å jobbe med. Dette er et eksempel på det Brun (1997) kaller “styrkedimensjonen”, som i følge hennes forskning er den viktigste komponenten i lekfolks risikoopplevelse. Dersom en potensiell ulykke vil kunne ha store og dødelige konsekvenser forsterkes risikoopplevelsen, selv om sjansen for at noe skal gå galt er liten (Brun, 1997). Sjöberg (2000a) fant tilsvarende, at alvorligheten ved konsekvensene var en viktigere

determinant for å redusere risiko enn sannsynligheten for at de uønskede hendelsene skulle skje.

Konsekvensvurderingene tjenestepersonene vektlegger handler om hvor alvorlige konsekvensene kan være for tredjeperson og hvor store strafferettslige følger hendelsen *kan* få. Usikkerheten rundt *om* det vil skje trekkes altså ikke systematisk inn i vurderingene. I følge risikodefinsjonen til Aven og Renn (2010) handler, som nevnt, risiko om noe som mennesket verdsetter. Ønsket om å redusere hendelser med potensielt alvorlige konsekvenser kan slik forklares med at noe av verdi er truet og at dette som er truet bør beskyttes av politiet. Trusselen vurderes da ut fra de mulige konsekvensene den har. I politiloven står det også å lese at politiet skal avdekke og stanse kriminell virksomhet, verne mot alt som *truer* den alminnelige tryggheten i samfunnet, samt yte borgerne hjelp og tjenester i faresituasjoner (Politiloven, § 2, min kursivering). Det er en sentral del av politiets jobb å forebygge og avdekke ulovlige hendelser som kan innebære alvorlige konsekvenser. Politifolk kan ha en oppfatning av at det å redusere de mest alvorlige hendelser i samfunnet er det viktigste i jobben, jf. hva som betraktes som ordentlig politiarbeid. Som en erfaren politimann sa under den kvalitative forundersøkelsen: «Jeg anser det ikke som samfunnsskadelig at en helt lovlydig person ikke har med seg førerkort.» Han vurderte de mulige konsekvensene ved atferden når han skulle angi hva som var viktig å prioritere. I følge Aven et al. (2004) er en risiko alltid noens risiko, men for tjenestepersonene er *hvem*

konsekvensene kan ramme et poeng når de vurderer hvor viktig det er å redusere ulike risikosituasjoner.

7.2.1 Konsekvenser for tredjeperson

Hvor viktig politifolkene mener det er å redusere forekomsten av de risikosituasjonene som undersøkes i denne studien, avhenger av hvem som kan rammes av konsekvensene. Tidligere forskning har vist det samme, at krav om å få redusert en risiko er avhengig av *hvem* konsekvensene kan ramme (Drottz-Sjöberg, 1993; Sjöberg, 2000b). Når tjenestepersonene vurderer hvor viktig det er å redusere en viss type hendelse eller risiko, legger de mer vekt på om den kan medføre alvorlige konsekvenser for tredjepersonen enn om den kan medføre alvorlige konsekvenser for gjerningspersonen. At tjenestepersonene er mer opptatt av mulige konsekvenser for tredjeperson (eller for politiet selv) bekrefter også informantene til Granér (2004, s. 106) i hans studie av patruljerende politi:

När informanter talade om risker vid biljakt nämnde de spontant riskerna för tredje person, för sig själva och kollegor. När jag specifikt frågade efter risker för gärningsmännen lade vissa till även dem, medan andra menade att deras liv och hälsa var av underordnad betydelse i den akuta situationen.

Hvorvidt konsekvensene ved en handling kan ramme gjerningspersonen, påvirker generelt sett ikke hvor viktig tjenestepersonene i dette datamateriale mener det er å redusere eller

avdekke handlingen. I noen enkeltsituasjoner, som f.eks. ved besittelse av en brukerdose narkotika eller ved kjøring uten bilbelte, spiller de mulige konsekvensene for den som utfører handlingen riktignok også inn, men generelt sett er det altså ikke slik.

Vektleggingen av hvor alvorlige konsekvensene kan være for tredjeperson når det gjelder hva som er viktig å redusere, kan forklares med at der noen uforskyldt kan rammes av andres ulovligheter, er det ekstra viktig for politiet å verne borgerne. Selv om f.eks. ulovlig besittelse av våpen også kan medføre alvorlige konsekvenser for gjerningspersonen, er det ikke av hensyn til ham eller henne politiet mener det er viktig å redusere slike forhold. Tredjeperson har ikke selv valgt å bli involvert i handlingen eller å bli berørt av situasjonen og bør derfor beskyttes av politiet. Når en selv mer eller mindre frivillig har utført en handling, må en også i større grad tåle de negative konsekvensene den kan medføre. Studier har tidligere vist at man er mer villig til å akseptere en risiko dersom man utsettes for den frivillig, og motsatt, en har lavere aksept for risiko hvis en ufrivillig påføres den (Drottz-Sjöberg & Sjöberg, 2003; Slovic, Fischhoff & Lichtenstein, 1976; Starr, 1969). I lys av dette, kan det tenkes at frivillig eksponering har betydning for vektleggingen av mulige konsekvenser for tredjeperson når tjenestepersonene vurderer hva som er viktig å redusere eller avdekke. Det innebærer at det er lettere for politibetjenten å akseptere en risiko som noen utsetter seg for frivillig enn en risiko som kan ramme en uforskyldt tredjeperson. Når det gjelder “kjøring uten bilbelte”, viser resultatene imidlertid at hvilke

konsekvenser dette kan ha for den som kjører, betyr mest for hvor viktig tjenestepersonene oppgir at det er å redusere slike hendelser. Kjøring uten bilbelte oppgis likevel å kunne føre til, relativt sett, lite alvorlige konsekvenser for den som kjører. Størrelse på de mulige konsekvensene – at disse vurderes som relativt små – er dermed en forklaring på hvorfor det betraktes som mindre viktig å prioritere slike forhold.

Videre er man mer villig til å akseptere en risiko dersom man er vant med risikoen og den befinner seg i de daglige omgivelsene (Slovic et al., 1980), som f.eks. bilkjøring. Slik vil en risiko som er relatert til trafikk kunne oppleves mindre enn en risikokilde som en ikke har like mye erfaring med. Dette kan bidra til en større aksept for risiko som er knyttet til trafikk enn for risiko knyttet til våpen.

7.2.2 Strafferettslige konsekvenser

Resultatene har videre vist at de mulige strafferettslige konsekvensene ved hendelsene generelt, påvirker hvor viktig tjenestepersonene mener det er å redusere dem. Som vi har sett er ett av kriteriene for hva som er det ordentlige politiarbeidet, i følge Granér (2004, s.116), at det innebærer handlinger med høy strafferamme. Nå er det imidlertid slik at en rekke av politiets oppdrag, kan handle om saker med relativt lave strafferammer for gjerningspersonen. Det kan være saker som det Finstad (2000, s. 45) omtaler som “ordensforstyrrelser”, f.eks. brudd på vegtrafikkloven, urinering og drikking av alkohol på offentlig sted, fyll, bråk, bålbrekking og anleggsstøy. Respondentene i denne studien

jobber med ordenstjeneste, og ikke primært med alvorlig og/eller organisert kriminalitet. Dersom de i sin tid mellom hendelsesstyrte oppdrag prioriterer å avdekke situasjoner med potensielt høy strafferamme, vil det kunne gå på bekostning av forsøk på å redusere slike hendelser som beskrevet over. Samtidig må det nevnes at slike hendelser som er omtalt som ordensforstyrrelser over, spesielt bråk i det offentlige rom, ofte kommer til politiets kjennskap uten at det innebærer en aktiv søken etter slike hendelser fra politiets side, og da blir de avdekket uavhengig av om politiet aktivt søker etter dem.

Når vi ser nærmere på de konkrete hendelsene i studien, er det imidlertid kun når det gjelder de to hendelsene som vurderes å ha høyest strafferamme at de strafferettslige konsekvensene har betydning for ønsket om å redusere dem. Det gjelder ulovlig besittelse av våpen og kjøring i en stjålet bil. Kanskje kan vektleggingen av straffbarheten her komme av at slike hendelser ligger noe utenfor det som ordenstjenesten vanligvis er i kontakt med. Slike forhold som nevnt over – f.eks. urinering og bråk på offentlig sted – ligger så åpenbart innenfor arbeidsoppgavene til ordenstjenesten at selv om strafferammen er lav, vil ikke tjenestepersonenes prioriteringer påvirkes av strafferammen. I forlengelsen av en slik tolkning kan det synes underlig at de strafferettslige konsekvensene ikke spiller inn når det gjelder besittelse av store kvanta narkotika, som heller ikke ligger innenfor det ordenspolitiet vanligvis er i kontakt med. Dette kan muligens forklares ut fra spørsmålsformuleringen i undersøkelsen. I spørsmålet om hvor viktig det er å redusere eller avdekke store

mengder narkotika, står det eksplisitt at det gjelder 2. og 3. ledd saker i straffelovens § 162. Dette er tydeliggjort i spørsmålet for at respondentene skal vite hvor stor mengder narkotika det er snakk om, og ofte brukes 2. og 3. leddssaker som et begrep på store mengder narkotika på "grossistnivå". Når spørsmålet er stilt slik det er gjort, er det altså gitt hva de strafferettslige konsekvensene er, og således vil en kunne anta at det er små variasjoner i hvordan tjenestepersonene vurderer disse. Spørsmålsstillingen gir lite rom for variasjon, noe som er en forutsetning for at prediktoren skal bidra til å forklare variasjonen i den avhengige variabelen i en regresjonsanalyse.⁸⁰ Dermed vil ikke svarene på hvor store de strafferettslige konsekvensene av hendelsen er, forklare særlig mye av variasjonene i hvor viktig respondentene oppgir at det er å redusere slike hendelser som er listet opp i spørreskjemaet.

7.2.3 Sannsynlighetsvurderinger

Selv om tjenestepersonene mener det er mest viktig å redusere hendelser som sjelden skjer, er det ikke avgjørende at hendelsene er sjeldne. Det er altså ikke slik at noen hendelser betraktes som viktig å avdekke fordi de er vanskelige å finne. Tvert imot. Resultatene viser at hvor viktig tjenestepersonene mener det er å redusere forekomsten av ulike hendelser, er tilnærmet upåvirket av hvor vanlig hendelsene er eller hvor ofte de er avdekket de siste seks månedene. En kunne videre tenke seg at nettopp det at noe er vanskelig å finne ville øke relevansen

⁸⁰ Deskriptiv statistikk over spørsmålet "hvor store kan de strafferettslige konsekvensene være (...) – ved besittelse av store kvanta narkotika (2. og 3. leddsaker)" viser at spredningen er relativt liten sammenlignet med spørsmålet knyttet til de andre hendelsene (gj.snitt: 6.62, st.avvik: 0,73).

av gullgraver-metaforen ved at fenomenet eller objektet det letes etter er sjeldent og av den grunn betraktes som verdifullt. Resultatene støtter altså ikke en slik antakelse. Det er heller ikke slik at hvor man jobber har betydning for hva som oppfattes som viktig å redusere – ved at små steder har mindre omfang av saker og de tilsatte der dermed synes det er mer viktig å redusere mindre alvorlige hendelser enn tilsatte på større steder. Resultatene viser f.eks. at hvor viktig det er å redusere besittelser av brukerdoser narkotika, er upåvirket av hvor vanlig tjenestepersonene mener slik besittelse er.

7.2.3.1 Frekvens og sannsynlighet

Resultatene har vist at tjenestepersonene vurderer frekvens og sannsynlighet ulikt. Med frekvens menes hvor vanlige de ulike hendelsene er, og hvor ofte de er avdekket de siste seks månedene. Når det gjelder “kjøring uten bilbelte” og “kjøring uten gyldig førerkort”, viser resultatene høyere gjennomsnittsverdi på spørsmål om hvor *vanlige* slike hendelser er, enn på spørsmål om hvor *sannsynlig* det er at slik kjøring skal medføre negative konsekvenser for den som kjører eller for andre. Sannsynligheten for negative konsekvenser oppgis altså å være relativt liten selv om slike situasjoner oppgis å være vanlige. Dette kan virke som nok et paradoks ettersom en skulle anta at jo større frekvens det er av hendelser som kan medføre alvorlige konsekvenser, jo større sannsynlighet er det for at negative konsekvenser skal skje som følge av hendelsene. Eksempelvis vil en vurdere at det er større sannsynlighet for drukningsulykker hvis mange bader enn hvis få eller ingen bader.

Sannsynlighetsvurderinger vil påvirkes av hvilken betydning den vurderte situasjonen eller hendelsen har for personen som vurderer (Yates, 1994). I lys av dette vil det kunne være slik at hvis politifolkene synes det er liten verdi i å avdekke trafikkforhold, kan det påvirke deres sannsynlighetsvurderinger slik at de vurderer sannsynligheten for ulykker som liten. I motsatt fall vil det som har stor verdi for tjenestepersonen, f.eks. å få et stort narkotikabeslag, kunne lede til en oppfatning om at sannsynligheten for å finne det er større enn det statistisk sett er. I tillegg kan denne diskrepansen – i forhold til hva de svarer om hvor vanlig slike hendelser er og hvor sannsynlig det er at slike hendelser vil medføre negative konsekvenser – indikere at sannsynlighetsvurderingene er påvirket av andre forhold enn den "objektive" forekomsten av hendelser. Andre studier har også funnet at folk tenker ulikt om frekvens og sannsynlighet (Teigen et al., 1999). I tidligere risikoforskning, som ofte har handlet om de negative sidene ved risiko, har gjerne resultatene vært motsatt av resultatene som fremkommer her knyttet til politiets vurdering av trafikkrisiko. Tidligere forskning har vist at den vurderte sannsynligheten for skade har vært større enn oppfatningen av frekvensen (Teigen et al., 1999). Eksempelvis vil en udetonert undervannsmine fra andre verdenskrig som blir fanget i et fiskegarn, vurderes å ha stor sannsynlighet for å kunne skade, selv om ingen har blitt skadet av slike miner på minst 50 år (Teigen et al., 1999). Til sammenligning vurderer respondentene at det er relativt liten sannsynlighet for at kjøring uten bilbelte skal medføre negative konsekvenser for fører eller andre, selv om mange

skades i trafikken hvert år – og skadene er ofte alvorligere ved manglende bruk av bilbelte. Slik diskrepans som i eksempelet med undervannsminen, har i risikoforskning blitt forklart med at noe kan oppfattes som farlig med stor sannsynlighet for å kunne skade kun fordi det har karakteristikk som gir det potensiale til å skade hvis disse slår inn (Teigen et al., 1999). I trafikktilfellet er det motsatt. Tjenestepersonene vurderer det som mindre sannsynlig at negative konsekvenser skal inntreffe, selv om mange har blitt skadet i trafikken gjennom tidene, spesielt ved manglende bruk av bilbelte. Dette kan også handle om at risiko som betraktes som vanlig er lettere å akseptere (Slovic, et al., 1980). I følge Teigen et al. (1999) betyr imidlertid ikke funnene om ulik vurdering av sannsynlighet og frekvens, at den faktiske frekvensen ikke påvirker folks risikovurderinger, men at dette kan skje mer indirekte.

Diskrepansen mellom tjenestepersonenes sannsynlighetsvurderinger av negative konsekvenser og deres vurdering av frekvens eller forekomst til nå, kan også skyldes at de innser at hendelsene finner sted, som at folk kjører uten bilbelte, men at sannsynligheten for skade likevel er liten. Det er da verdt å merke seg at når det gjelder ulovlig besittelse av våpen og store kvanta narkotika, er resultatene det motsatte av hva vi så ved trafikksakene. Når det gjelder våpen og besittelse av store mengder narkotika, er gjennomsnittsverdiene høyere på sannsynligheten for negative konsekvenser enn på hvor vanlige hendelsene er. Dette er i tråd med tidligere forskning der sannsynligheten for å kunne skade vurderes som høyere enn frekvensen (Teigen et al., 1999). Bak

resultatene i den foreliggende studien kan det ligge en antakelse om at dersom en person først har våpen, så er også sannsynlighetene stor for at han eller hun skal bruke det. Eksempelvis sa en tjenesteperson til meg under forundersøkelsen: «De som har våpen er vanskelig å finne, men de utgjør en stor fare fordi de faktisk har dette med for å kunne skade eller drepe noen.» Selv om mange flere dør i trafikken enn skytes med våpen, vurderes sannsynligheten som større for at våpen skal føre til negative konsekvenser enn kjøring uten bilbelte – til tross for at frekvensen av kjøring uten bilbelte er større enn ulovlige besittelser av våpen. Det er altså ikke slik at tjenestepersonene systematisk overvurderer eller undervurderer sannsynligheten for negative konsekvenser sett i relasjon til hvor vanlige hendelsene er. Dette kan støtte teorien om at når en person skal vurdere sannsynligheten for, eller usikkerheten rundt, om noe vil inntreffe, vil observasjonene og vurderingene baseres bl.a. på den informasjonen han eller hun har tilgjengelig fremfor den reelle forekomsten av hendelser (Bazerman, 2006; Bjørklund, 1997; Drottz-Sjöberg & Sjöberg, 1991; Kirkebøen, 2007). Tilgjengelighetsheuristikker er her en relevant forklaringsfaktor.

7.2.3.2 Heuristikker – tommelfingerregler

Når tjenestepersonene vurderer frekvens og sannsynlighet ulikt, kan det skyldes at mental tilgjengelighet blir påvirket av andre ting enn frekvens (Kahneman & Tversky, 2006). Tilgjengelighetsheuristikker tilsier at sannsynligheten for en hendelse vurderes ut i fra hvor lett man kan hente frem tilfellet eller hendelsen i tankene (Bazerman, 2006). Det handler om en tendens til å vurdere hvor vanlig noe er i forhold til noe

annet, hvor lett noe er å legge merke til, huske, forestille seg osv. (Kirkebøen, 2007). Disse heuristikkene kan være lært gjennom egne erfaringer eller gjennom erfaringer som andre har gjort seg og som har blitt delt med kollegene. Tilgjengelighetsheuristikker tilsier at tjenestepersonene kan hente frem en forestilling av risikosituasjonen i tankene, selv om han ikke har opplevd situasjonen selv. Den er likevel mentalt tilgjengelig for ham eller henne. Det er lettere å merke seg historiene om de store beslagene enn alle situasjonene der tjenestepersonene har stoppet biler uten å finne noe. Derfor blir slike historier lettere mentalt tilgjengelig, og når de er lettere tilgjengelig vil sannsynligheten for at det skal skje igjen oppfattes som større.

Det kan i tillegg være slik at tjenestepersonene overvurderer sannsynligheten for det de ønsker skal skje, mens de undervurderer sannsynligheten for det de ikke ønsker skal skje (Yates, 1994). Folk har generelt en tendens til å vektlegge informasjon som passer med egne interesser (Kirkebøen, 2007). Nå er det neppe slik at tjenestepersonene *ønsker* at f.eks. besittelse av store kvanta narkotika skal medføre negative konsekvenser for gjerningsmann eller andre. Likevel kan det å overestimere denne sannsynligheten for negative konsekvenser i forhold til frekvens bidra til å rettferdiggjøre for seg selv og andre at det er viktig å prioritere arbeidet med å redusere slike hendelser til tross for at det forekommer sjelden. Slik overestimering av sannsynlighet kan stamme fra individuell motivasjon (Fiske & Taylor, 1991), som jeg har vært inne på tidligere, og kan handle om at vi har en tendens til å trekke vurderinger i en retning som tjener oss selv (Kirkebøen, 2007).

Representativitetsheuristikker kan videre være relevant for å forklare hvorfor en tilsynelatende vanlig person som kjører uten bilbelte, eller mot enveiskjøring, synes å være relativt lite viktig å prioritere. En som bryter trafikkreglene ved å kjøre uten bilbelte kan være hvem som helst, og ikke en "røver" i politiets blikk (jf. Finstad, 2000). Trafikanten er ikke representativ for den gruppen politiet vanligvis har med å gjøre, eller hun *er* representativ for dem politiet betrakter som lovlydige. På den måten forveksler man hvor sannsynlig det er at en person bryter reglene/loven med hvor typisk føreren er for dem som anses å bryte loven. I stedet for å undersøke hvor sannsynlig det er at personen har brutt reglene, handler man heller ut fra spørsmålet om hvor mye personen ligner på eller er typisk for en som bryter reglene/loven. Når det gjelder de, i tjenestepersonenes øyne, mer alvorlige sakene, vil en f.eks. vurdere hvor mye personen ligner på en "grossist" heller enn å vurdere hvor sannsynlig det er at vedkommende driver med omsetning av store mengder narkotika. Slike representativitetsheuristikker kan ofte fungere bra, men i noen tilfeller fører det til at folk avviker dramatisk fra sannsynlighetsregningens regler (Kirkebøen, 2007). Dette kan få konsekvenser ved at politiet kontrollerer folk ut fra hvor representative de er for bildet en har av den ordentlige lovbrøyteren og med det overser andre.

En som kjører uten bilbelte, med for høy hastighet eller mot enveiskjøring, kan videre være en som politimannen selv kan identifisere seg med, på en annen måte enn folk som begår annen type lovbrudd. Når en selv betrakter seg som lovlydig, men likevel kjører for

fort innimellom, vil det kunne påvirke hvordan en vurderer slik handling hos andre. En kan tenke at det kan være fort gjort å begå en trafikkovertrødelse, noe de fleste med førerkort har gjort en gang. Videre kan også en politimann eller -kvinne oppleve at det er lite proporsjonalt i forhold til andre saker at en kan få kr. 5000,- i forelegg for å kjøre på rødt lys. Flere informanter i Granér's studie beskrev det som urettferdig at ellers lovlydige medborgere skulle straffes for mindre forseelser, samtidig som man manglet ressurser til å ta de "riktiga förbrytarna" (Granér, 2004, s. 164). Slike forhold kan påvirke hvorvidt tjenstepersonen mener det er viktig å avdekke trafikkrelaterte forhold.

Disse mentale snarveiene, som heuristikker er, kan få noen helt konkrete praktiske konsekvenser. Som omtalt i kapittel 2, handler en av måleparameterne i Politiets styringsverktøy (PSV) om at patruljene skal kontrollere x antall førere i året. PSV består, som tidligere nevnt, av konkretiserte *styringsparametere* som gjør det mulig å måle virksomhetens resultater og vurdere måloppnåelsen. Hensikten med dette målet om antall førere som skal kontrolleres i løpet av en konkret periode – som egentlig er et aktivitetsmål – er å bidra til å redusere antall alvorlig skadde og drepte i trafikken. Når vi så vet at tjenstepersonene synes det er mer viktig å avdekke alvorlig kriminalitet enn å redusere forekomsten av f.eks. kjøring uten bilbelte, er det nærliggende å tenke at dette kan få konsekvenser for hvem tjenstepersonene plukker ut for kontroll. Når respondentene fra denne studien oppgir at trafikk-kontroller gir nyttig inngang til å sjekke mer

alvorlig kriminalitet, kan det støtte en antakelse om at tjenestepersonenes intensjon med kontrollene er noe annet enn det beslutningstaker har ment. Tjenestepersonen vil heller se etter en som passer inn i bildet av "røveren" (jf. Finstads (2000) metafor), enn en som tjenestepersonene selv kan identifisere seg med.

Når resultatene viser at de kognitive variablene som inngår i risikopersepsjon forklarer nesten 18 % av variansen i hvor viktig respondentene oppgir at det er å redusere ulike hendelser, viser dette at de kognitive risikovurderinger er relevante forklaringsvariabler. En slik konsekvensialistisk tilnærming har dermed noe å bidra med når vi ønsker å forklare tjenestepersonenes ønske om risikoreduksjon der dette påvirkes av deres konsekvensvurderinger. Samtidig viser resultatene at 82 % av variansen i den avhengige variabelen forklares av andre faktorer enn det som måles i modellen med de kognitive risikovariablene. Når følelser blir lagt til i modellen, stiger forklaringskraften til 20 % som betyr at følelser også kan bidra til å forklare hvor viktig tjenestepersonene mener det er å redusere ulike hendelser. Jeg vil i det følgende diskutere hvilken betydning følelser har for hva tjenestepersonene mener det er viktig å jobbe med når de kjører patrulje.

7.3 Følelser som en del av risikopersepsjon

Det andre forskningsspørsmålet i dette arbeidet handler om hvilken betydning emosjoner har for tjenestepersonenes ønske om risikoreduserende tiltak. Resultatene bekrefter langt på vei risk-as-

feelingshypotesen når de viser at både emosjonelle og kognitive faktorer påvirker hvor viktig politifolkene mener det er å redusere ulike hendelser. *Positive* følelser som assosieres med hendelsene påvirker hvor viktig tjenestepersonene mener det er å redusere dem. Av de positive følelsene er det interesse som skiller seg klart ut. De negative følelsene har ingen betydning. Det er altså *ikke* slik at visse typer hendelser oppgis å være mer viktig å redusere fordi de vekker negative følelser som sinne eller irritasjon. Det er heller ikke slik at redsel og makteløshet fører til at tjenestepersonene mener det er *mindre* viktig å redusere visse typer hendelser. Tjenestepersonene unngår ikke situasjoner fordi de har negative følelser relatert til dem.

I følge Loewenstein et al. (2001) påvirkes de emosjonelle reaksjonene på risiko av flere faktorer, som hvor lett tjenestepersonene kan forestille seg konsekvensene, personlige erfaringer og tidligere hendelser. Ut fra dette kan det utledes at historiene som fortelles i patruljen, på piketten eller på parolene, samt hva som omtales i media, bidrar til at noen risikosituasjoner er lettere mentalt tilgjengelig for tjenestepersonene enn andre historier og det påvirker følelsene til tjenestepersonene og deres ønske om å redusere de aktuelle risikosituasjonene.

Som nevnt tidligere, assosieres risiko ofte med noe negativt, noe vi ønsker å unngå. Mye av forskningen som inkluderer betydningen av emosjoner på ønsket om risikoreduserende tiltak, har funnet nettopp at *negative følelser* – som f.eks. frykt eller bekymring – har betydning for dette (se f.eks. Loewenstein et al., 2001; Moen, 2008; Myers,

Henderson-King & Henderson-King, 1997; Rundmo, 2002; Sjöberg, 2007). Sjöberg fant at negative følelser syntes å spille størst rolle for oppfattet risiko, mens fravær av positive følelser også hadde betydning. Den sterke relasjonen mellom emosjoner og risikopersepsjon er også dokumentert i tidligere studier (Drottz-Sjöberg & Sjöberg, 1990; Sjöberg, 1998). Sjöberg (2007) fant at interesse i en fare (som han definerer som en positiv følelse) var positivt korrelert med oppfattet risiko. Interesse var videre en viktig forklaringsfaktor for ønske om risikoreducerende tiltak. Sjöberg (2007) slutter fra sine resultater at folk ikke lukker øynene for de truslene de mener bør reduseres, men er tvert imot interessert i dem. Slik kan også resultatene fra denne studien tolkes, ved at tjenestepersonene har en økt interesse for hendelser de mener bør avdekkes. Resultatene kan imidlertid også tolkes dithen at de forholdene som tjenestepersonene er interessert i, påvirker hva de synes det er viktig å avdekke. Da er det interessen som er årsaken til ønsket om å avdekke hendelsene og ikke oppfattet risiko som er årsaken til interessen.

7.3.1 Maksimalisere gevinst og minimalisere tap

Teori om risikopersepsjon, som ofte er knyttet til ønsket om å redusere en risiko, anvendes her for å forklare politifolks forsøk på å avdekke kriminalitet og ikke for å forklare hvordan de selv ønsker å unngå situasjoner. Risikoreduksjon handler derfor i denne sammenheng om noe annet enn å redusere risiko for seg selv. Her kan vi igjen se hen til fondsforvalteren som vurderer risiko for andre og handler for å

maksimalisere gevinsten samtidig som han prøver å minimalisere tapet. Politifolkene på sin side, oppsøker risikosituasjoner, kanskje primært, for å minimalisere tapet for tredjeperson eller samfunnet, men det kan se ut som de også er ute etter å maksimalisere en gevinst, der gevinsten handler om å finne det som innebærer potensielt størst konsekvenser. Både fondsforvalteren og politibetjenten vurderer risiko for andre. Det handler altså ikke om å redusere eller unngå situasjoner som kan være skadelig for dem selv, men samtidig vil det å oppsøke situasjoner for å beskytte samfunnet og enkeltpersoner mot kriminalitet og trafikkulykker også kunne innebære en trussel mot politimannen eller -kvinnen selv, eller dennes kolleger. Derfor kunne en kanskje forvente at tjenestepersonene ville unngå slike potensielt farlige situasjoner. Når det ikke ser slik ut, kan det selvfølgelig skyldes det mandatet som ligger i det å være politi, f.eks. at en skal yte borgerne hjelp og tjenester i faresituasjoner.

I tillegg har studier vist at vi er mer villig til å akseptere en risiko dersom det er knyttet en opplevd fordel til den (Slovic et al., 1978). Politifolk kan oppleve en fordel gjennom å redusere et uønsket fenomen og gjennom å beskytte publikum. Gevinsten kan handle om å finne "gullet", "den store fisken" og å komme opp i situasjoner med potensielt store konsekvenser. I tillegg kan det, som tidligere diskutert, ligge en opplevd fordel i anerkjennelsen en får fra andre når en har forhindret noe farlig fra å skje. Folk er risikoaversive når de står overfor mulige tap, men risikotakere når de står overfor mulig gevinst (Renn, 1992, s. 64) og slik kan det tenkes at tjenestepersonene

fokuserer på den mulige gevinsten ved å klare å avdekke "noe stort" heller enn det mulige tapet når de velger å oppsøke risikosituasjoner. Mange mennesker balanserer risikoatferden sin ved å søke en optimal risikostrategi som ikke maksimaliserer deres potensielle fordel, men sørger for både tilfredsstillende gevinst og unngåelse av store tap. På den måten kan en tenke seg at politifolk velger å gå inn i situasjoner for å redusere en mulig risiko for samfunnet eller enkeltpersoner og fordi det oppleves som en gevinst å beskytte noen og/eller redusere alvorlig kriminalitet, samtidig som de ivaretar egensikkerheten så godt som mulig for å unngå tap.⁸¹

7.3.2 Politifolk som risikosøkere og risikoreduserere

Resultatene har altså vist at det er de positive følelsene som påvirker tjenestepersonens ønske om å oppsøke risikoen – for så å redusere den. Det kan synes å være en kombinasjon av positiv risiko – der det er tilfredsstillelse og interesse er knyttet til det å oppsøke situasjonen – og negativ risiko – noe en ønsker å redusere. På et vis kan polititjenestepersonen sammenlignes med fallskjermhopperen som oppsøker risiko fordi det gir ham noe, f.eks. glede ved å gjøre spektakulære hopp eller en forventning om positive følelser i fremtiden – det som Loewenstein et al. (2001) omtaler som “anticipated emotions”. Kanskje opplever verken fallskjermhopperen eller polititjenestepersonen situasjonen som en risiko fordi de selv opplever å ha kontroll. Og det kan være nettopp denne følelsen av å kontrollere

⁸¹ Når det gjelder å redde en kollega, er det funnet at politifolk risikerer sitt liv uavhengig av det potensielle utkommet (Sztajnkrzyer et al., 2010).

noe utfordrende som driver dem. Samtidig vil tjenestepersonen oppsøke risikoen for å redusere den nettopp fordi de mulige konsekvensene oppleves som store – som er samme grunn som vanlige folk har for å redusere uønsket risiko. Disse risikosituasjonene blir slik en kombinasjon av positive og negative risikoer, og det blir derfor lite nyttig å klassifisere dem på den ene eller andre måten. Det er i denne sammenheng verdt å merke seg at både politikvinnene og -mennene i denne studien rapporterer sterkere *positive* enn negative følelser, i motsetning til respondentene i Sjöbergs studie (2007) som rapporterte sterkere negative enn positive følelser. Det viser at der vanlige folk oppgir å ha *negative* følelser opp mot risiko de ønsker å redusere, f.eks. transportrisiko, oppgir tjenestepersonene her å ha mest *positive* følelser opp mot de ulike risikosituasjonene eller hendelsestypene som de mener det er viktig å redusere eller avdekke når de kjører patrulje. Det kan handle om at konsekvensene ved de ulike risikosituasjonene ikke primært antas å kunne ramme dem selv, selv om dette ikke kan utelukkes. Det er altså de positive følelsene til tjenestepersonene, spesielt interesse, som driver dem i jakten på risiko. På den måten kan det som Renn (2008) hevder, være mye tilfredsstillelse og glede knyttet til slike situasjoner.

Så selv om det teoretiske rammeverket fra risk-as-feelingshypotesen synes relevant for å forklare tjenestepersonenes ønske om risikoreduserende tiltak, kan det se ut til at følelser her virker inn på ønsket om risikoreduksjon på en annen måte enn det tidligere forskning har avdekket. Det kan skyldes at det ligger i politiets arbeidsoppgaver å

avdekke, møte og redusere risiko, og ikke unngå det. Dersom en har valgt å bli politi, forutsetter det et ønske om, og helst interesse for, å avdekke og stanse kriminell virksomhet. Resultatene her viser at tjenestepersonene ikke mener det er viktig å redusere forekomsten av alvorlig kriminalitet fordi det er bestemt av leder eller andre beslutningstakere. Det er deres egne kognitive vurderinger og følelser som har sterkest sammenheng med hva de mener det er viktig å gjøre noe med, og blant følelsene er det altså interesse om betyr mest.

7.3.3 Tjenestepersonenes interesse

Dersom det som respondenten oppgir her at er viktig å gjøre noe med samsvarer med det de faktisk gjør ute, vil tjenestepersonene til en viss grad påvirkes av sine følelser når de f.eks. velger hvem de skal stoppe og sjekke når de kjører patrulje. Gjennomsnittsverdien på påstanden “hva jeg mener er viktig politiarbeid har betydning for hvilke personer jeg stopper og kontrollerer” (gjennomsnitt: 4.4) indikerer at den enkeltes vurdering av hva som er viktig å avdekke kan påvirke hvilke forhold ved en bil og/eller en person tjenestepersonene legger til grunn for stopp-og-sjekkaktiviteter. Resultatene har vist at de hendelsestyper som tjenestemannen eller -kvinnen selv er interessert i har sammenheng med hvilke forhold de mener det er viktig å jobbe med. Det innebærer også at de hendelsene som tjenestepersonene *ikke* oppgir å ha positive følelser i forhold til – og ikke er interessert i – betraktes som mindre viktige å redusere eller avdekke når de kjører patrulje. Tjenestepersonenes (lave) interesse for trafikkarbeid kan slik bidra til å

forklare hvorfor de oppgir at dette er mindre viktig å jobbe med enn andre ting. I følge risk-as-feelingshypotesen vil det være slik at dersom følelser og tanker divergerer, er det følelsene som blir bestemmende for atferd (Loewenstein et al., 2001). Så selv om Politidirektoratet og politidistriktene prioriterer trafikksikkerhetsarbeid høyt, f.eks. ved å fastsette høye måltall, vil ikke det automatisk bety at de kontrollene som tjenestepersonene foretar har trafikksikkerhet som begrunnelse. Dette har jeg også omtalt i forbindelse med hva som betraktes som ordentlig politiarbeid. Det at respondentene er enig i påstanden “trafikk-kontroller gir nyttig inngang til å sjekke mer alvorlig kriminalitet” kan videre støtte en antakelse om at tjenestepersonene ikke først og fremst har trafikksikkerhet for øye når de kontrollerer førere og biler. Tjenestepersonenes interesse kan i praksis komme til uttrykk ved at de ser etter helt andre ting enn det som har med trafikksikkerhet å gjøre når de kontrollerer personer og kjøretøy, og at de ser etter personer og kjøretøy som de antar kan knyttes til mer alvorlig kriminalitet. Representativitetsheuristikker vil kunne brukes for å avdekke førere og biler, og tjenestepersonene ser da etter de som ligner på det bildet tjenestepersonene har av folk som begår den type kriminalitet de søker å avdekke. Det kan være et helt annet bilde enn bildet av tilsynelatende vanlige personer som kjører uten bilbelte. Oppmerksomheten rettes da mot noe som synes tydelig og fremtredende i så måte, samt det som tjenestepersonen har erfaring med at kan relateres til slike hendelser som de ønsker å redusere.

7.3.4 Tanker og følelser – hva betyr mest?

Resultatene har vist at tjenestepersonenes konsekvensvurderinger forklarer mer enn det følelser gjør av variasjonen i hvor viktig de mener det er å redusere ulike hendelser. Ut fra resultatene her er det likevel vanskelig å si noe om hvorvidt de kognitive og emosjonelle variablene virker ulikt på den avhengige variabelen eller om følelser og tanker er mer eller mindre sammenfallende. I følge risk-as-feelingshypotesen vil altså de emosjonelle reaksjonene på risiko i størst grad påvirke atferd dersom følelser og tanker divergerer (Loewenstein et al., 2001). I tolkningen av resultatene er det relevant å trekke frem at respondentene i spørreskjemaet først ble bedt om å *vurdere* hendelsene. Deretter ble de bedt om å oppgi hva de *føler* i forhold til de samme hendelsene. Det innebærer at de har evaluert situasjonene kognitivt før de oppgir hva de føler om dem. Samtidig kan følelser ha blitt aktivert hos respondentene da de ble spurt om å vurdere hendelsene kognitivt, slik at f.eks. den interessen som ble aktivert har påvirket hvor viktig de mente det var å redusere de ulike hendelsene. Resultatene kan ikke gi svar på dette. De viser at de kognitive vurderingene, herunder konsekvensvurderinger, er sterkere prediktorer enn emosjoner for hvor viktig tjenestepersonene mener det er å redusere forekomsten av de opplistede hendelsene. Det utelukker likevel ikke at tankene kan være et resultat av følelsene som aktiviseres når de presenteres for de opplistede hendelsene. I så fall kan det handle om det som Loewenstein et al. (2001) omtaler som “anticipatory emotions”, dvs. umiddelbare følelsesreaksjoner i møtet med, eller når en tenker på, en hendelse eller risiko. Det kan være at

tjenestepersonene konsulterte med et “affektivt basseng” som inneholder ulike representasjoner de assosierer med hendelsen når de foretar vurderinger rundt den (Finucane et al., 2000). På denne måten benyttet de seg av affektheuristikker, og emosjoner bringes inn i selve beslutningsprosessen. Kompliserte spørsmål som “Hva er det viktig at jeg reduserer eller avdekker når jeg kjører patrulje?” kan da erstattes av langt enklere spørsmål som “Hva har jeg lyst til?”. Det er imidlertid ikke mulig ut fra resultatene her å si noe om tankene eller følelsene aktiviseres først, men resultatene viser at begge deler påvirker den avhengige variabelen. Dermed virker risk-as-feelingsrammeverket relevant for å forklare hvor viktig tjenestepersonene mener det er å redusere ulike hendelser, selv om følelser ikke er en veldig sterk prediktor.

I følge Sjöberg (2007) vil det være slik at en innledende kognitiv prosess fører til emosjoner som igjen leder til grundigere kognitiv prosessering (2007). Som en følge av dette vil en da kunne tenke seg at en politibetjent vil aktivisere emosjoner, f.eks. interesse, på bakgrunn av ytre egenskaper ved en bil eller en person. Handlingene som utføres basert på følelsen, f.eks. å følge etter bilen eller stoppe personen, vil videre kunne rettfærdiggjøres kognitivt på en måte som virker mer rasjonell enn å være basert på en følelse. Samtidig vet vi fra kvalitativ forskning (se f.eks. Gundhus, 2009) at magefølelse av mange politifolk har høyere anseelse som handlingsgrunnlag enn mer analytiske tilnærminger. Derfor kan magefølelse betraktes som en god nok grunn til å stoppe en bil. Det er imidlertid vanskelig å avdekke en eventuell

forskjell i hva respondentene føler og hva de tenker om disse hendelsene.

I følge risk-as-feelingshypotesen er følelser, som f.eks. frykt, lite påvirket av endringer i sannsynlighet (Loewenstein et al., 2001), og det er rimelig å anta at dette også gjelder for en følelse som interesse. Er man veldig interessert i å finne alvorlig kriminalitet, er en lite påvirket av endringer i sannsynligheten for at slike risikosituasjoner kan medføre alvorlige konsekvenser. Teorien vil dermed kunne bidra til å forklare hvorfor både frekvens og sannsynlighetsvurderinger har så liten betydning for tjenestepersonenes ønske om risikoreduserende tiltak når positive følelser, og spesielt interesse, er en signifikant prediktor.

7.4 Betydningen av kjønn og erfaring for handlingsvalg

Vi har nå sett at konsekvensvurderinger og positive følelser har betydning for hvor viktig tjenestepersonene oppgir at det er å redusere ulike hendelser. Med dette bekreftes langt på vei risk-as-feelingshypotesen som inkluderer både kognitive evalueringer og følelser. I tillegg bekrefter disse funnene det som Sjöberg (2000a) fant, at når vanlige folk ønsker risikoreduserende tiltak, legger de større vekt på konsekvensene enn på sannsynligheten. Videre har tidligere forskning dokumentert at kjønn og erfaring har betydning for risikopersepsjon og for ønsket om risikoreduserende tiltak (Moen, 2008). Det tredje forskningsspørsmålet i denne studien tar sikte på å

avdekke om disse forskjellene også kan gjelde for patruljerende politi. Alder og erfaring har blitt beskrevet av både politi og forskere som en viktig variabel for polisiære arbeidsstiler (Granér, 2004; Holgersson & Knutsson, 2008). I forlengelsen av dette vil det videre diskuteres om kjønn og antall års erfaring fra politiet har betydning for de kognitive og emosjonelle risikoaspektene i denne studien.

7.4.1 Kjønn, erfaring og kognitive risikovurderinger

Resultatene som viser at politikvinnene mener det er litt viktigere enn politimennene å redusere alle hendelsene, er ikke uventet. Slike kjønnsforskjeller er godt dokumentert i tidligere forskning på risikopersepsjon. Moen (2008) fant at kvinner hadde større bekymringer i forhold til risiko, de vurderte generelt risiko høyere og de prioriterte sikkerhet høyere enn menn. En mulig forklaring på slike kjønnsforskjeller har handlet om de metodiske tilnærmingene som er valgt for å studere dette, der kvantitative studier har listet opp risikokilder som menn har vært mer kjent med enn kvinner (Gustafson, 1998). Det er liten grunn til å tro at politimennene er mer kjent med hendelsene som er listet opp i denne studien enn det politikvinnene er. Hesjedal (1996) fant imidlertid at det var en viss kjønnsbestemt arbeidsdeling mellom de ulike avdelingene i politietaten, så det skal likevel ikke utelukkes at dersom andre hendelser hadde vært listet opp, f.eks. situasjoner knyttet til sedelighet eller familiekonflikter, kunne resultatene blitt annerledes. Ordenstjenesten i politiet har tradisjonelt vært mannsdominert, selv om kvinneandelen har steget sakte de siste

årene (Davidsen & Reiersen, 2010). I følge Finstad (2000) blir imidlertid ikke kjønn oppfattet som en betydningsfull kategori innad i politikulturen, men resultatene her viser altså at kvinner og menn vurderer ulikt i forhold til de listede hendelsene.

Årsakene til de avdekkede kjønnsforskjellene i risikooppfatning har vært lite drøftet i tidligere forskning,⁸² men noen forklaringer har vært knyttet til sosiopolitiske årsaker, som makt, status og tillit. Arvelige årsaker og kjønnes predisposisjoner er andre forklaringsfaktorer som har vært trukket frem (Iversen & Rundmo, 2002), men effekten av sosiologiske variabler som kjønn, etnisitet, alder og klasse er i liten grad forklart i forskning på feltet. Innledningsvis avgrenset jeg meg i denne avhandlingen bort fra å drøfte slike faktorer fordi det ville krevd en avhandling i seg selv å kunne behandle dem skikkelig. I det følgende vil jeg derfor fokusere på betydningen av kjønn for de risikovariablene som resultatene har vist at har effekt på hvor viktig tjenestepersonene mener det er å avdekke hendelsene som er listet opp.

Politikvinnene vurderer altså de mulige konsekvensene for tredjeperson som noe mer alvorlige enn det politimennene gjør. Det kan tyde på at kvinner vektlegger omsorg for tredjeperson noe mer enn menn. Disse kjønnsforskjellene kan skyldes at jenter fortsatt læres opp til å bli omsorgspersoner i større grad enn gutter. Gutter oppdager raskt at det forventes at de er tøffe, har kontroll og er selvstendige. Jenter tillates oftere å være myke og omsorgsfulle, og trolig tar kvinner i politiet med

⁸² Se Gustafson (1998) for utdyping av dette.

seg dette også inn i politirollen. Granér (2004, s. 85) fant at politikvinnene hadde en større tendens til å ha en tilnærming som inkluderer omsorg enn politimennene. Finstad (2000) trekker også frem at kvinnene i politiet kan ha en noe annen rolle enn mennene og at den økende kvinneandelen i etaten kan være med på å myke opp det maskuline inntrykket. Wathne (1996) identifiserte en mannlig og en kvinnelig tilnærming til politiarbeidet, der kvinnelige politibetjentes oppgaveløsning representerte den "myke" tilnærmingen. Det er i denne sammenheng verdt å merke seg at modus⁸³ på spørsmålet om antall års erfaring fra politiet er 2 år, så selv om gjennomsnittsverdien på antall års erfaring er betraktelig høyere, er det mange unge tjenestepersoner som har svart på undersøkelsen. Ut fra det, og sett i relasjon til annen forskning på risikopersepsjon, er det liten grunn til å anta at kjønnsforskjellene som er funnet her er et resultat av en sosialiseringssprosess som har skjedd etter at kvinnene begynte i politietaten.

Når vi så vet at tjenestepersonenes vurdering av konsekvenser for tredjeperson er det som betyr mest for variasjonen i hva tjenestepersonene mener det er viktig å jobbe med, kunne en anta at kjønnsforskjellen i disse vurderingene ville forklare noe av kjønnsforskjellene i hva de mener er viktig å redusere. Den effekten vi ser av kjønn på den avhengige variabelen reduseres imidlertid lite, både når det kontrolleres for konsekvensene for tredjeperson og når det kontrolleres for strafferettslige konsekvenser. Det betyr at kvinners og

⁸³ Modus er den hyppigst forekommende verdien.

menns ulike konsekvensvurderinger ikke kan forklare hvorfor kvinnene mener det er viktigere enn mennene å redusere eller avdekke hendelsene. Omsorgen for tredjeperson er dermed ikke årsaken til at politikvinnene synes det er viktigere å redusere hendelsene enn det politimennene synes. Selv om kvinnene vurderer de mulige konsekvensene for tredjeperson ved de opplistede hendelsene noe høyere enn mennene, så vektlegger mennene de mulige konsekvensene for tredjeperson mer enn det kvinnene gjør når de vurderer hvor viktig det er å redusere ulike hendelser. Så selv om begge kjønnene legger vekt på de mulige konsekvensene for tredjeperson når de vurderer hva som er viktig å redusere eller avdekke, er dette en sterkere prediktor for politimennene enn for politikvinnene.

Resultatene gir altså ikke svar på hvordan kjønnsforskjellene i ønsket om risikoreduksjon kan forklares. Andre faktorer som har vist seg å påvirke risikopersepsjon, som opplevelse av kontroll, om faren er ny eller kjent, samt hendelsens katastrofepotensiale, undersøkes ikke i denne studien. Det kan ikke utelukkes at politikvinnene og -mennene vurderer disse faktorene ulikt, noe som så kan påvirke deres ønske om å redusere risikoen.

En kan heller ikke utelukke at disse kjønnsforskjellene er et resultat av at kvinnene gjennomgående beveger seg på en høyere del av svarskaalen enn mennene, slik at det handler mer om responsmønster enn om ulike vurderinger. Samtidig viser resultatene at tjenestepersoner med lengre erfaring, i likhet med politikvinner, også vurderer de

strafferettslige konsekvensene av hendelsene som større enn de med mindre erfaring, noe som kan indikere at resultatene ikke skyldes ulike responsmønstre. I den sammenheng kan det nevnes at Knutsson (1995, s. 10) fant at polititjenestemenn med mer enn 15 års yrkeserfaring ofte hadde de samme holdningene til fotpatroljering som yngre kvinnelige kolleger; de kvinnelige politibetjentene tilskrev denne patroljeringsformen positive effekter i "meget større grad" enn hva de mannlige politibetjentene med tilsvarende erfaring gjorde (Knutsson, 1995, s. 10). Finstad (2000) tolket denne forskjellen som en reell kjønns- og generasjonsforskjell og ikke som politiideologisk korrekthet fra kvinnene og de eldre. I forlengelsen av dette hevder hun at noe kan tyde på at kvinnes inntog i politiet representerer "et brudd med forestillinger om politiet som "kriminalitetskrigere"" (Finstad, 2000, s. 102).

Resultatene har vist at økt erfaring fra politiet altså har sammenheng med det å vurdere de strafferettslige konsekvensene av hendelsene som noe mer alvorlige. Dette kan skyldes at livserfaring bidrar til at en blir litt mer rund i kantene og at en opplever å vite mer om hva livet bringer slik at en får et mer liberalt syn på straff. Kanskje gjør det at f.eks. tre års fengsel virker mer for en eldre enn for en yngre tjenesteperson. Med erfaring kan en endre syn på livet og handlingers konsekvenser. Det kan også være at de yngre betrakter straffen mer i relasjon til handlingene, mens mer erfarne tjenestepersoner ser straffekonsekvensene i en større sammenheng, f.eks. i forhold til hva en mister ved en straff. Det er vanskelig ut fra dataene å si hva

årsakene til disse sammenhengene er, men resultatene viser at tjenestepersonenes vurderinger av de strafferettslige konsekvensene påvirkes av erfaring.

Hvor viktig det oppgis å være å redusere ulike hendelser er upåvirket av tjenestepersonenes ansiennitet, selv om annen forskning har funnet en positiv sammenheng mellom erfaring og ønske om å redusere risiko (Moen, 2008). I følge Knutsson (1995, s. 4) er eldre tjenestemenn mer "mette" og vier seg noe mindre til kontrollvirksomhet enn de yngre og "sultne" politimennene. Når det gjelder politifolkene i denne studien, så er det altså ikke slik at de eldre synes det er mindre viktige å redusere risikokildene enn de yngre, og/eller at yngre tjenestepersoner er mer "sultne" i den forstand at de oppgir at det er mer viktig å redusere en eller flere type hendelser enn de mer erfarne. Likevel kan det ikke utelukkes at eldre tjenestepersoner foretar færre kontroller ettersom annen politiforskning har funnet at tjenestepersoner har redusert produksjon av egeninitierte tjenestehandlinger med lengre tjenestetid (Holgersson & Knutsson, 2008, s. 22).

7.4.2 Kjønn, erfaring og følelser

Resultatene har vist at emosjoner er en relevant forklaringsfaktor for hvor viktig politifolkene i denne studien mener det er å redusere hendelsene. Det er de positive følelsene som har betydning i så måte, og kvinnene og mennene oppgir å assosiere like sterke positive følelser

med hendelsene.⁸⁴ Kjønnforskjellene i hvor viktig respondentene mener det er å redusere slike hendelser som er listet opp kan dermed ikke forklares med at politikvinnene oppgir sterkere positive følelser enn -mennene.

Kvinnene i utvalget oppgir imidlertid noe sterkere negative følelser enn mennene, men forskjellen er liten. Slik ser det ut til at politikvinnene opplever disse følelsene litt mer intenst enn -mennene, noe som også er berørt i annen forskning, der det er funnet at kvinner uttrykker følelser i større grad enn menn (Moen, 2008). Disse negative følelsene – sinne, redsel, maktesløshet og irritasjon – har imidlertid ingen betydning for tjenestepersonenes ønske om risikoreducerende tiltak. Resultatene i denne studien skiller seg altså fra resultater fra annen forskning på risikoreduksjon som har funnet at negative følelser påvirker vanlige folks ønske om risikoreduksjon; denne studien viser imidlertid at det er de positive følelsene som påvirker ønsket om risikoreduksjon. Sammenhengen som har blitt avdekket mellom negative følelser (som frykt) og ønsket om å redusere en risiko, finner vi altså ikke igjen i resultatene fra den foreliggende studien. Så selv om det er små kjønnforskjeller når det gjelder disse følelsene, kan ikke disse forklare de forskjellene vi ser i ønsket om å redusere de ulike hendelsene.

Når resultatene viser at mer erfarne tjenestepersoner oppgir at de assosierer mindre følelser generelt med hendelsene enn de yngre, kan det innebære flere ting. Det er rimelig å anta at fravær av positive

⁸⁴ Gjennomsnittsverdien for de positive følelsene er litt høyere for kvinnene enn for mennene, men denne forskjellen er ikke signifikant.

følelser kan påvirke den enkeltes motivasjon, f.eks. ved at motivasjonen avtar når en assosierer mindre glede med arbeidsoppgavene. Resultatene viser imidlertid at tjenestepersonene også oppgir å ha mindre *negative* følelser med økt erfaring. Det er spesielt interessant å se at de oppgir mindre grad av maktesløshet, noe som ikke støtter en antakelse mange har om at en med årene får slitasje av å se så mye elendighet som mange politifolk gjør. Likevel kan slitasje som følge av politiets møte med samfunnets skyggeside komme til uttrykk på andre måter enn ved økt rapportering av negative følelser som i denne studien.

Tjenestepersonene med mer erfaring opplever altså mindre følelser generelt knyttet til slike hendelser som er listet opp. Det kan handle om at man inntar et mer instrumentelt perspektiv med tiden, som preges av konsekvenslogikk hvor en velger det mest effektive handlingsalternativet uten å la følelsene påvirke atferd. Det kan også være at tjenesten oppleves mer rutinepreget med tiden, eller at jobben handler mer om å utføre arbeidsoppgaver uten at en bringer inn følelsene, verken på den ene eller andre måten. Resultatene kan imidlertid ikke si stort om dette – annet enn at følelsene ser ut til å reduseres med mer erfaring. Samtidig må det understrekes at andre forhold ved det patruljerende politiarbeidet, f.eks. turnus eller mellommenneskelige arbeidsbetingelser kan ha en annen sammenheng med følelsene til tjenestepersonene enn det de variablene som undersøkes her har, f.eks. ved at tjenestepersonene opplever sterkere negative følelser knyttet til turnusarbeid med årene. Variasjonene i

følelser, slik det er målt her, kan imidlertid kun i svært liten grad forklares med erfaring og kjønn. Muligens er det mest interessante funnet i denne sammenheng at de yngre tjenestepersonene assosierer mest følelser med hendelsene, både positive og negative følelser, og at disse følelsene avtar noe med mer erfaring.

Vi har nå sett at både kognitive og emosjonelle risikoaspekter har betydning for hva tjenestepersonene mener det er viktig å redusere når de kjører patrulje, og det har vært løftet frem mulige forklaringer på disse sammenhengene. Dette er både teoretisk og empirisk interessant, noe jeg kommer tilbake til avslutningsvis. Hvorvidt disse sammenhengene har praktisk betydning for patruljerende politifolk, avhenger imidlertid av hvilket handlingsrom tjenestepersonene opplever at de har. Derfor er det undersøkt hvor styrt de opplever å være og hvor stor autonomi de opplever å ha. Resultatene har vist at det ikke er en sammenheng mellom opplevd styring og opplevd autonomi, derfor vil ikke grad av styring alene kunne si noe om handlingsrommet. Videre diskuteres derfor både styring og autonomi. Først tolkes og diskuteres de deskriptive resultatene for styring og autonomi for å se hvor styrt tjenestepersonene opplever at de er, samt for å utforske handlingsrommet de opplever å ha. Deretter diskuteres forholdet mellom opplevd styring og autonomi i politifolkenes arbeidssituasjon.

7.5 Styring og autonomi

Et karakteristisk trekk ved politiets arbeidshverdag er at tjenestepersonene må vurdere situasjoner og foreta handlingsvalg (Lipsky, 2010). En forutsetning for at deres vurderinger – herunder også risikopersepsjon – skal få praktisk betydning, er at de til en viss grad kan initiere egne handlinger og har frihet til dette. Samtidig er politiet en politisk styrt samfunnsinstitusjon som er avhengig av at de ansatte følger gjeldende lover og regler, samt at de følger opp de føringer og beslutninger som overordnede myndigheter og beslutningstakerne har gitt. Dette skal sikre at politiet jobber systematisk og kunnskapsbasert opp mot prioriterte områder.⁸⁵ I det følgende vil jeg diskutere det fjerde forskningsspørsmålet, som handler om hvor styrt tjenestepersonene opplever å være av det som er besluttet at politidistriktet skal prioritere, samt om hvor stor mulighet de opplever å ha til å handle ut fra egne vurderinger.

7.5.1 Styring

Resultatene viser at respondentene oppgir å være noe styrt, men ikke veldig mye eller veldig lite styrt. Deres svar plasserer seg gjennomsnittlig sett omkring midten av skalaen.⁸⁶ Selv om indeksen omtales som styring, er det imidlertid ikke mulig å avgrense tydelig om påstandene respondentene skulle ta stilling til i studien handler om styring eller ledelse – fordi begge deler kan danne en helhet som har til

⁸⁵ Se kapittel 2 for mer om politiets styringssystem.

⁸⁶ Gjennomsnittet på styringsindeksen er 3.4 (st.avvik: 0,7), som er rundt midten av skalaen som går fra 1–6 (1 = stemmer ikke i det hele tatt, 6 = stemmer veldig godt).

hensikt å påvirke atferd (Christensen et al., 2009). I tillegg er det vanskelig ut fra spørreskjemaet å få kunnskap om hvordan denne eventuelle påvirkningen skjer. Noen av spørsmålene kan likevel synes tydeligere å handle om det ene eller det andre. Eksempelvis kan påstanden “min nærmeste leder er ikke interessert i hva vi jobber med ute“ handle om (fravær av) ledelse, ved at det å gi den tilsatte en opplevelse av at leder er interessert i det han eller hun arbeider med kan fordre en direkte, gjerne dialogbasert, kontakt. I følge Ladegård og Vabo (2010) handler ledelse om mellommenneskelige forhold og prosesser. Påstanden “min nærmeste faglige leder påvirker hva jeg skal gjøre mellom hendelsesstyrte oppdrag” kan også handle om ledelse, men hvorvidt dette handler om styring eller ledelse er avhengig av hvordan denne påvirkningen skjer. Skjer den indirekte, bl.a. gjennom formelle strukturer og formaliserte prosedyrer og rutiner, handler det om styring (Røvik, 2007, s. 146), men hvis påvirkningen skjer gjennom dialog og relasjon, vil det i større grad innebære ledelse (Ladegård & Vabo, 2010; Røvik, 2007). ”Politidistriktets øverste ledelse er mest opptatt av tall og statistikk” handler mest om styring i det innrapportering av tall er en del av mål- og resultatstyringen, som er et virkemiddel i den strategiske styringen mot virksomhetens langsiktige mål. Tallene som rapporteres inn til Politiets styringsverktøy (PSV) er et redskap for å danne grunnlag for resultatoppfølging og rapportering, i tillegg til å gi informasjonsgrunnlag for målfastsettelsen neste år (St.prp. nr. 1 (2007-2008)).

Spørsmålene som inngår i indeksen som omtales som styring⁸⁷ handler her både om hvorvidt Politidirektoratets og politidistriktets føringer påvirker hvilke hendelser tjenestepersonene selv velger å ta tak i, samt om den påvirkning nærmeste leder har på de valg tjenestepersonene tar når de kjører patrulje. Det handler også om hvorvidt de tilsatte opplever at de sammen har klare felles mål som alle på driftsenheten jobber mot, og om politidistriktets ledelse og nærmeste leder er opptatt av hva tjenestepersonene foretar seg under patruljekjøring. En høy skåre på styringsindeksen indikerer at tjenestepersonene mener disse påstandene i stor grad stemmer og at tjenestepersonene er lojale mot de beslutninger som fattes høyere opp i systemet. Som nevnt skårer respondentene gjennomsnittlig sett midt på denne skalaen.

Når vi så ser nærmere på de enkelte påstandene som inngår i styringsindeksen, viser resultatene at tjenestepersonene gjennomsnittlig sett mener å vite hva politidistriktet skal prioritere av oppgaver, selv om det er litt uenighet om hva de mener om dette. Det tyder på at tjenestepersonene selv opplever å være kjent med formålet med virksomheten og de målene som er gitt av overordnet myndighet for hva virksomheten skal bedrive og oppnå, noe som er et viktig premiss i mål- og resultatstyring (SSØ, 2010). Respondentene oppgir å ha litt mindre kjennskap til PSV, som er en konkretisering av politidistriktets mål og prioriteringer, men dette er den påstanden med størst spredning i svarene. Det betyr at det varierer hvor godt kjennskap

⁸⁷ Styringsindeksen er konstruert ut fra faktoranalyse og den er navngitt etter testleddene med sterkest ladning.

tjenestepersonene har til dette. Generelt sett ser styringsparameterne i PSV altså ikke ut til å være veldig godt forankret hos tjenestepersonene. Dette er verdt å notere ettersom veilederen for mål- og resultatstyring i staten påpeker at det er viktig at både hovedmål og delmål er godt forankret på alle nivå i organisasjonen, slik at de kan få konsekvenser for måten virksomheten arbeider på (SSØ, 2010).

Det kan imidlertid tenkes at tjenestepersonene kjenner til innholdet i PSV uten at de vet hva PSV er. Dette kan skje f.eks. ved at målene formidles eller omsettes av deres nærmeste leder uten at de da omtales som PSV. Hvorvidt respondentene faktisk vet hva som skal prioriteres, kan resultatene her ikke si noe om. Videre er det ikke nødvendigvis slik at tjenestepersonenes kjennskap til hva politidistriktet skal prioritere får betydning for hva patruljene faktisk gjør ute. Det er en viktig forskjell mellom å vite hva man skal gjøre og å handle ut fra denne kunnskapen. Respondentene oppgir at politidistriktets prioriteringer kun i noen grad påvirker hvilke hendelser de selv velger å ta tak i. Når tjenestepersonene i tillegg synes det er mindre viktig å følge føringer fra POD om hva som skal prioriteres, kan det se ut til at kunnskapen om hva som skal prioriteres er større enn den betydningen denne kunnskapen oppgis å få for praksis.

At tjenestepersonene har kunnskap om overordnede styringssignaler – men at disse oppleves som mindre viktige og at de kun i noen grad påvirker tjenestepersonenes faktiske handlingsvalg – kan forstås på en rekke måter. Det kan f.eks. være at styringssignalene oppleves som

virkelighetsfjerne og mindre relevante for den praktiske virkeligheten tjenestepersonene utfører sitt arbeid og foretar sine valg i. Slik får tjenestepersonene en opplevelse av at sammenhenger og arbeidsoppgaver reduseres til et tall som ikke fanger inn bredden og mangfoldet i den virksomheten politiet driver med (Giertsen, 2009; Gundhus, 2013). Det kan også være at de overordnede målene står i konflikt med de mål som tjenestepersonene selv mener er viktigst å forfølge og at de overordnede målene av den grunn ikke påvirker tjenesten i særlig stor grad. Gundhus (2009) fant f.eks. utstrakt avvik mellom ledelsens mål og politifolks interesser, noe som resulterte i at de overordnede målene fikk manglende innflytelse på praksisen. Det kan resultere i at tjenestepersonene tilfredstiller kvantitative krav på en måte som også blir meningsfullt for dem selv, f.eks. ved å kontrollere biler under påskudd av trafikk-kontroll for å finne en "stor fangst".

I tillegg kan det være slik at det i en hektisk hverdag, når det må prioriteres, er slik at de overordnede prioriteringene kommer lavere ned på prioriteringsstigen enn hendelser som oppstår. I følge Manning (2010), vil politiarbeidets her-og-nå praksis hindre ovenfra og ned styring av politiet gjennom mål- og resultatstyring og policydokumenter. Denne undersøkelsen gir imidlertid ikke svar på utdypende spørsmål som hvorfor resultatene viser det de gjør, men resultatene er likevel viktige fordi de indikerer at målene ikke er tilstrekkelig internalisert hos tjenestepersonene og at målene ikke kommuniseres tydelig av oppdragsgivere og ledere.

7.5.1.1 Tall og statistikk

Tjenestepersonene synes politidistriktets ledelse er mest opptatt av tall og statistikk, og dette er det relativt stor enighet om. Tilsvarende utsagn hørte jeg stadig da jeg var med ut på patrulje, gjerne i sammenheng med ytringer om at ledelsen er lite opptatt av hva tjenestepersonene gjør ute. Når ledelsens fokus på tall sees i sammenheng med at respondentene oppgir at politidistriktets ledelse er lite opptatt av hva de gjør ute på patrulje, kan det synes som det oppleves å være en kløft mellom tjenestepersonenes hverdag og hva ledelsen er opptatt av. Når det hovedsakelig er statistikk og tall på kriminalitetsområder m.v. som rapporteres oppover i systemet, mister man bredden i oppgavene som utføres og detaljrikdommen på veien. Som Finstad (2000, s. 63) skriver:

Noe av det viktigste i politihverdagen – hvordan politiet leser omgivelsene, og hva de gjør med den på eget initiativ – blir paradoksalt nok det vanskeligste å rapportere om.

Dermed blir denne delen av politiets virksomhet nokså usynlig for lederne (Finstad, 2000). Når tjenestepersonene primært blir bedt om å rapportere på tall og statistikk, fører det til at de opplever å rapportere for rapporteringens skyld og for å oppfylle resultater i målstyringssystemet – ikke for å gjøre godt politiarbeid eller å dele kunnskap (Gundhus, 2011). Det blir derfor en motstand mot rapportering som kan forklares med at tjenestepersonene har en opplevelse av at ledelsen i liten grad anerkjenner den enkeltes erfaring

og gatekunnskap (Gundhus, 2009). Slik kan *målstyringsystemet* i seg selv skape motstand (Gundhus, 2009). I veilederen for mål- og resultatstyring står det å lese at “resultater som ikke kan måles kvantitativt bør måles kvalitativt” (SSØ, 2010, s. 7). Mye kan altså likevel tyde på at det er for stort fokus på kvantitative mål. I et av sine svar i åpen høring i Kontroll- og konstitusjonskomiteen i Stortinget 19.11.2012, sa tidligere politidirektør Ingelin Killengreen (2012, s. 167) om det at:

(...) en av svakhetene [ved mål- og resultatstyring] er at det forutsetter gode målformuleringer. På en del av områdene er det meget vanskelig å utforme det. Beredskap er ett av de områdene, operativ tjeneste er et annet. Det har en tendens til at det blir enkelt å sette opp mål der hvor du kan tallfeste det, som f.eks. i straffesaksbehandlingen (...).

I følge veilederen for mål- og resultatstyring i staten må virksomhetens samlede styringssystem til enhver tid gi et *helhetlig og balansert bilde* av virksomhetens resultater i lys av strategi og overordnede mål; hvis ikke er det en fare for at man overser sider ved virksomheten som er viktige for å nå målene (SSØ, 2010, s. 7). Det har blitt hevdet at mål- og resultatstyring flytter fokuset fra kvaliteten og innholdet i arbeidet til målet, og at hvordan man når målet blir mindre viktig (Fjeldberg, 2000).

Når tjenestepersonene opplever det som lite meningsfullt å rapportere slik systemet er, kan dette skyldes at de opplever at deres mulighet til å

påvirke hva som skal prioriteres fremover ikke er til stede i tilstrekkelig grad. Respondentene oppgir at de har en viss mulighet til å påvirke hva de skal prioritere i tiden fremover, selv om denne muligheten ikke oppleves som veldig stor. Det er noe uenighet i utvalget om hvor stor denne muligheten er. I følge veilederen for mål- og resultatstyring skal måleparameterne kunne påvirkes av de som skal måles, slik at utformingen av parameterne og målene oppfattes som relevante (SSØ, 2010). Det er også en forutsetning for gode styringsprosesser at virksomheten har en tydelig og aktiv ledelse som har en god dialog med både overordnet myndighet og med de ansatte i organisasjonen (SSØ, 2010). Ved en slik dialog vil ledelsen kunne fange opp forhold som oppleves som relevante for de tilsatte. Resultatene i denne undersøkelsen tyder på at tjenestepersonene opplever at nærmeste leder er noe opptatt av hva de gjør ute, mens politidistriktets øverste ledelse oppleves å være mindre opptatt av dette.

7.5.1.2 Påvirkning fra ledelsen

At tjenestepersonene opplever at øverste ledelse er mindre engasjert i hva de gjør ute på patrulje, er lite overraskende. Antagelig forventer heller ikke de patruljerende tjenestepersonene tett oppfølging fra politidistriktets øverste ledelse. Spredningen er relativt stor i hva respondentene mener om dette. Det er likevel mulig for ledelsen å kommunisere mer interesse for tjenestepersonene – utover rapportering på tall og statistikk – og å kommunisere at de er engasjert i og verdsetter jobben som gjøres ute. Dette kan gjøres i linjen, nedover i systemet, og det kan gjøres ved å gi tjenestepersonene anerkjennelse og

støtte i media når politidistriktets ledelse uttaler seg om utviklingen generelt og om konkrete hendelser spesielt. Når respondentene svarer at de opplever at øverste ledelse er lite opptatt av hva de gjør når de kjører patrulje, er det naturlig at de svarer ut fra de forventningene de har om politidistriktets ledelse, og svarene tyder på at ledelsen ikke i tilstrekkelig grad klarer å kommunisere engasjement nedover i rekkene slik at tjenestepersonene oppfatter dette.

Resultatene indikerer at det er liten grad av daglig styring av patruljene. Respondentene oppgir i liten grad å få daglig informasjon av sin nærmeste leder om hva de skal prioritere å jobbe med ute, men de mener samtidig at deres nærmeste *faglige* leder påvirker dem noe i hva de skal gjøre mellom hendelsesstyrte oppdrag. Det kan synes som en inkonsekvens i svarene som er knyttet til leder. “Min nærmeste leder” kan imidlertid forstås som nærmeste personalleder, f.eks. divisjonsleder, mens “min nærmeste faglige leder” kan være innsatsleder eller han/hun som er leder på vekten. “Faglige leder” kan således tolkes som han eller hun som disponerer styrkene og det er dermed naturlig at vedkommende har noe innflytelse på hva som skal gjøres mellom hendelsesstyrte oppdrag. Likevel har heller ikke denne nærmeste faglige lederen særlig stor betydning for hva tjenestepersonene gjør mellom hendelsesstyrte oppdrag. I tillegg kan ulike svar når det gjelder “jeg får informasjon fra min nærmeste leder om hva jeg skal jobbe med ute” og “min nærmeste faglige leder påvirker hva jeg skal gjøre mellom hendelsesstyrte oppdrag” tilskrives at den første påstanden kan virke mer instruerende, mens den andre kan

oppfattes som mer generell. Det er mulig at leder *påvirker* hva tjenestepersonene skal gjøre uten at han eller hun gir daglig informasjon om hva tjenestepersonene skal jobbe med ute. Ofte søker tjenestepersonene opp det de selv vurderer som nødvendig informasjon, f.eks. gjennom nettparole, stikkbrev⁸⁸ og ved å lese igjennom den politioperative loggen. Hvordan påvirkningen fra nærmeste leder skjer – om det er gjennom styring eller mer dialogbasert ledelse – kan resultatene fra denne undersøkelsen ikke si noe om.

Samlet sett indikerer resultatene at det er et forbedringspotensial når det gjelder å involvere tjenestepersonene, både i målfastsettelsen og måloppnåelsen. Likevel oppgir tjenestepersonene at de på driftsenheten til en viss grad har klare, felles mål som alle jobber mot. Slike felles mål kan handle om at det blant tjenestepersonene er dannet en felles forståelse av hva som er viktig og ordentlig politiarbeid uten at denne oppfatningen skapes gjennom en klar og tydelig målstyring fra ledere på ulike nivå. Uansett forklaring, tjenestepersonene opplever å ha relativt lik oppfatning som kollegene om hva som er viktig å reagere på. Dette kan indikere at tjenestepersonene har en felles oppfatning av hva som er viktig å redusere og avdekke når de kjører patrulje, eller at de har en forestilling om en slik felles oppfatning.

Vi har nå sett at tjenestepersonene til en viss, men begrenset, grad opplever å være styrt av føringer og prioriteringer som er besluttet høyere opp i politiorganisasjonen. Videre redegjøres det for hvor stort

⁸⁸ Løpeseddel eller melding på intranett hvor politiet etterlyser en forbryter og signalement av denne.

handlingsrom de opplever å ha når de kjører patrulje, noe som er viktig for å forstå hvilke praktiske konsekvenser tjenstepersonenes risikopersepsjon kan ha.

7.5.2 Autonomi

Som nevnt i kapittel 1 handler autonomi i denne sammenheng om hvorvidt tjenstepersonene kan handle ut fra egen vilje og egne vurderinger, og om de kan møte aktivitetene med interesse og personlig forpliktelse. Autonomiindeksen i denne studien inkluderer i tillegg spørsmål om hvor stor opplevd frihet tjenstepersonene har i arbeidet og om hvor store muligheter de tilsatte har til å gjøre annet enn hendelsesstyrte oppdrag. Resultatene viser at tjenstepersonene opplever rimelig grad av autonomi i arbeidssituasjonen. De skårer høyere på denne variabelen enn på styring. Resultatene viser altså at de opplever å kunne ta tak i ting på egenhånd og ha mulighet til å handle ut fra hva de selv mener er viktig eller riktig.

Svarene viser videre at det *ikke* er slik at tjenstepersonene forholder seg avventende uten aktivt å ta initiativ til noe selv i tilfellet operasjonssentralen skulle trenge dem – noe jeg innimellom fikk inntrykk av i den kvalitative forundersøkelsen. Respondentene i den kvantitative undersøkelsen oppgir tvert imot at de generelt har tid til andre ting enn kun hendelsesstyrte oppdrag. I følge Furøy (2012), som forsket på ordenstjeneste i Oslo sentrum, vil hver enkelt polititjensteperson i stor grad ha anledning til selv å bestemme over sin egen hverdag og hvordan de skal prioritere de forskjellige

utfordringer som de stilles overfor. Resultatene her viser samme tendens. Tjenestepersonene oppgir at deres kunnskap om kriminalitetsbildet har stor betydning for hva de prioriterer når de kjører patrulje. I forlengelsen av dette oppgir de også at de har rimelig stor frihet i arbeidet, samt at deres personlige interesser har betydning for hva tjenestepersoner generelt velger å gjøre noe med under patruljekjøring. Til en viss grad er det også slik at hva de selv mener er viktig politiarbeid, påvirker hvilke personer de stopper og kontrollerer, noe som også indikerer at tjenestepersonenes vurderinger får betydning i praksis. Respondentenes svar på alle spørsmålene om autonomi ligger gjennomsnittlig sett i øvre del av skalaen, noe som betyr at de som gruppe generelt mener de opplever autonomi i stor eller svært stor grad. Dette kan indikere at mål- og resultatstyringen ikke snevrer inn handlingsrommet for politiinitiativer. Når tjenestepersonene i denne studien opplever å styres i mindre grad samtidig som de opplever frihet til å kunne handle ut fra egne vurderinger, får de dyrket "kriminalitetsbekjemperen" i seg når de selv kan velge. Opplevelsen av å få brukt sin kompetanse, som de da kan ha, har sammenheng med trivsel på jobb (Lai, 2011). En kan likevel undre seg over om det er slik ledelsen ønsker at patruljene skal bruke tiden til politiinitiativer.

Det kan i denne sammenheng være relevant å trekke inn at tjenestepersoner med mer erfaring oppgir å ha mindre autonomi i arbeidet. Dette var noe uventet ettersom man kan anta at tjenestepersonene blir mer selvstendige i arbeidsutførelsen med tiden og derfor blir mer drevet av egne faglige vurderinger når de har fått mer

erfaring. En mulig forklaring på at opplevd autonomi synker med antall års erfaring kan være at tjenestepersonene med mer erfaring mener (å huske) at handlingsfriheten var større før eller at de i økende grad forholder seg til de direktiver som gis av de overordnede etter hvert som årene går. En annen forklaring kan være at de har den samme friheten som tidligere, "objektivt sett", men at de mener de skulle hatt mer frihet i kraft av sin erfaring.

Ut fra andre resultater som er diskutert tidligere, kan en da trekke ut at det som patruljene gjør i tiden mellom oppdrag som er initiert fra operasjonssentralen, påvirkes bl.a. av den enkeltes personlige interesser, og noe av hva ledere og andre beslutningstakere har bestemt at skal prioriteres. Til sammen gir resultatene det bilde at tjenestepersonene opplever å ha mulighet til å handle ut fra egne vurderinger når de kjører patrulje.

7.5.3 Forholdet mellom styring og autonomi

Resultatene har vist at forholdet mellom styring og tjenestepersonenes opplevde autonomi er et todimensjonalt konsept hvor dimensjonene er uavhengige av hverandre. Ettersom indeksene styring og autonomi ikke korrelerer, viser det at det er mulig å være styrt og samtidig oppleve frihet og påvirkningsmuligheter i arbeidsutførelsen. Det trenger derfor ikke å være en motsetning mellom det politifolkene ønsker å jobbe med og de føringer de får gjennom styringssystemet.

De to dimensjonene kan kombineres på ulike måter. En kan f.eks. tenke seg at tjenestepersoner som skårer lavt på styring og lavt på autonomi, er mer **hendelsesstyrte**, ved at de ikke aktivt oppsøker noen situasjoner, men heller venter på oppkall fra operasjonssentralen i forbindelse med ulykker, nødssituasjoner eller andre behov for øyeblikkelig hjelp. Slik vil politidistriktets prioriteringer ha liten direkte betydning for hva de gjør ute – annet enn gjennom den prioriteringen som foretas av operasjonssentralen – samtidig som de heller ikke handler ut fra hva de selv opplever at er viktig eller riktig. Under forstudien var jeg med på flere patruljer ute som ikke foretok seg noe annet enn å kjøre rundt og vente på oppdrag fra operasjonssentralen. Tjenestepersonene ville ikke binde seg opp, men være ledige hvis noe viktig skulle skje. Respondentene i den kvantitative studien mener generelt at påstanden “det er viktig å ikke bli opphengt i egeninitierte saker i tilfellet operasjonssentralen trenger oss” stemmer dårlig, men dette er også en av påstandene med størst spredning i svarene, noe som betyr at det er litt uenighet om dette. Likevel kan det være individer i denne studien som faller innunder kategorien “hendelsesstyrte”. Videre kan en tenke seg at andre tjenestepersoner kan skåre høyt på styring og høyt på autonomi. Disse kan man si at **styres gjennom internaliserte normer**. Slik kan en oppleve å ha handlingsrom innenfor de rammene som er satt gjennom styring på ulike nivå. Egne vurderinger om hva som er viktig politiarbeid og hva som bør prioriteres kan sammenfalle med det beslutningstakerne har bestemt. Andre politifolk igjen, kan være upåvirket av styringssignaler og hva nærmeste leder har bestemt

at skal jobbes med, og nærmest utelukkende legge egne vurderinger til grunn når de vurderer hva de synes er viktig å se etter eller avdekke. De kan sies å være **interessestyrte**. I denne kategorien kan vi også finne de som ikke opplever seg styrt, selv om deres egne vurderinger er sammenfallende med det som er bestemt av beslutningstakerne. Det er også mulig at tjenestepersoner opplever å være styrt på en måte som de føler at går på bekostning av eget handlingsrom, og at de prioriteter oppgaver ut fra det som er bestemt av andre. De kan omtales som **ledelsesstyrte**. Disse ulike kombinasjonene med høy/lav grad av styring og autonomi er en forenklet fremstilling, og må forstås idealtypisk⁸⁹. I hvilken av disse kategoriene tjenestepersonene plasseres kan variere ved at en tjenesteperson kan oppleve å bli mer styrt innenfor noen områder, mens muligheten til å handle ut fra egne vurderinger oppleves større i forhold til andre typer hendelser eller innenfor andre områder. Det kan handle om både organisatoriske, situasjonelle og individuelle faktorer, men resultatene her er for generelle til å kunne si noe mer om hva som påvirker variasjonen i opplevd styring og autonomi.

Ut fra hva respondentene har svart i denne studien, har skatterplot vist at de fleste befinner seg over midten av skalaen når det gjelder autonomi, mens de fordeler seg over og under midten av skalaen når

⁸⁹ Begrepet idealtipe er hentet fra Weber (1990, s. 199). En idealtipe speiler ikke virkeligheten, men rendyrker heller spesielle aspekter ved virkeligheten. Den er laget for å utvikle redskaper som skal strukturere et gitt fenomen. Formålet er å generere spørsmål og teser. Idealtypen skal dermed ikke korrespondere med alle karakteristikk til et bestemt fenomen. Imidlertid er meningen å understreke bestemte elementer som er felles ved de fleste aspektene til et gitt fenomen (Weber, 1990).

det gjelder styring. Litt forenklet betyr det at vi har flest i de to kategoriene stor autonomi – mye styrt og stor autonomi – lite styrt. Grad av autonomi varierer noe med hvor man jobber. Tjenestepersoner som jobber på mellomstore driftsenheter (11–20 tilsatte) oppgir å ha størst grad av autonomi, mens de som jobber på de største driftsenhetene opplever minst frihet til å handle ut fra egne vurderinger. Dette kan handle om at det er mindre tid og mulighet til å foreta seg ting på eget initiativ på de største tjenestestedene på grunn av oppdragsmengde, men det kan også skyldes at disse tjenestestedene er mer geografisk oppdelt eller at de på andre måter har en tydeligere arbeidsavgrensning som gjør at tjenestepersonene ikke selv i like stor grad kan velge hva de vil gjøre. Det er imidlertid ikke stor forskjell mellom tilsatte på disse tjenestestedene og de tilsatte opplever å ha relativt stor autonomi på alle tjenestesteder, noe som innebærer at det generelt er rom for å ta tak i ting på eget initiativ.

7.6 Risikopersepsjon og styring hos patruljerende politi

Det femte forskningsspørsmålet handler om hvilken betydning styring og risikopersepsjon sammen har for tjenestepersonenes vurdering av hvor viktig det er å redusere eller avdekke ulike hendelser de kan stå overfor når de kjører patrulje. Når disse variablene analyseres sammen, forklarer de 21 % av variasjonen i den avhengige variabelen. Det betyr bl.a. at risikopersepsjon er en relevant forklaringsvariabel for å forklare hva tjenestepersonene mener det er viktig å redusere.

Resultatene har vist at mulige konsekvenser for tredjeperson har størst betydning for hva tjenstepersonene mener det er viktig å redusere når de kjører patrulje. I tillegg har mulige strafferettslige konsekvenser betydning. Tjenstepersonenes opplevelse av hva som er viktig å redusere påvirkes også av deres interesser. Hvor styrt tjenstepersonene opplever å være, gjennom det formelle styringssystemet og nærmeste leder, har noe sammenheng med hva tjenstepersonene mener er viktig, men resultatene viser altså at tjenstepersonenes egne konsekvensvurderinger og følelser betyr mer for deres handlingsvalg. Når styring analyseres for seg, så har denne variabelen større forklaringskraft på den avhengige variabelen enn den tilleggsforklaringen variabelen gir når den inngår i en modell sammen med kognitive og emosjonelle risikoaspekter. Det indikerer at risikopersepsjon og opplevd styring forklarer noe av det samme av variasjonen i hva tjenstepersonene mener det er viktig å redusere når de kjører patrulje. Grad av styring har imidlertid svært svak sammenheng med hva tjenstepersonene mener er viktig, så denne felles forklaringskraften kan heller ikke være veldig stor.

Det er altså kognitive risikovurderinger og positive følelser som forklarer mest av variasjonen i tjenstepersonenes ønske om risikoreduksjon. Det teoretiske rammeverket fra risk-as-feelingshypotesen betraktes derfor som plausibel for å forklare hva tjenstepersonene mener det er viktig å redusere eller avdekke når de kjører ute. I følge risk-as-feelingshypotesen vil følelser være den sterkeste determinanten for atferd når kognisjoner og emosjoner er i

konflikt. Det betyr at hvis styringssignaler og tjenestepersonenes interesser er i konflikt med hverandre, er det tjenestepersonenes positive følelser – spesielt deres interesser – som har størst betydning for hva de velger å gjøre på eget initiativ mellom hendelsesstyrte oppdrag – noe som kan komme til uttrykk i "jakten på gullet".

8. Jakten på risiko

8.1 De viktigste funnene

For å besvare den overordnede problemstillingen – “Hva kan påvirke valg av selvinitierte oppdrag hos patruljerende politi?” – ble det formulert fem forskningsspørsmål. Det første forskningsspørsmålet handler om hvorvidt, og eventuelt på hvilken måte, de kognitive aspektene ved risikopersepsjon har betydning for tjenestepersonenes ønske om risikoreducerende tiltak. Herunder ble det undersøkt hva som betyr mest av sannsynlighetsvurderinger og konsekvensvurderinger.

Resultatene viser at kognitive risikovurderinger påvirker hva slags hendelser tjenestepersonene mener det er viktig å få avdekket. Det er imidlertid kun konsekvensvurderinger, og ikke sannsynlighetsvurderinger, som har betydning. Konsekvensvurderingene dreier seg om hvor alvorlige konsekvenser ulike hendelser kan medføre for tredjeperson, samt om hvor store strafferettslige konsekvenser de ulike hendelsene kan ha. En mulig forklaring som er gitt på dette er at tjenestepersonene mener at der noen uforskyldt kan rammes av andres ulovligheter er det ekstra viktig at politiet verner borgerne. Mennesker generelt har lavere aksept for risiko hvis de ufrivillig påføres den, noe som gjerne er tilfellet for tredjeperson, og slik kan det da se ut til at politifolk påtar seg rollen å verne borgerne mot det som kan true dem. Hvorvidt konsekvensene kan ramme gjerningspersonen har generelt ingen sammenheng med hva som oppleves som viktig å prioritere.

Relativt sjeldne hendelser, men som i tjenestepersonenes øyne har potensielt store konsekvenser, betraktes som viktigere å redusere enn hendelser de oppgir er mer vanlige og som har konsekvenser som vurderes som mindre alvorlige. Noen mulige forklaringer på dette er at tjenestepersonene har vanskeligheter med å se frekvens og sannsynlighet i sammenheng, samt at de tar i bruk heuristikker som kan bidra til systematiske skjevheter i beslutningsprosessen. Slike mentale snarveier kan også være nyttige, så lenge tilgjengelighet og hyppighet samvarierer, men ofte er det ikke slik og troen på egen treffsikkerhet kan være for stor (Finstad, 2000).

Det andre forskningsspørsmålet handler om hvorvidt tjenestepersonenes følelser påvirker deres ønske om risikoreduserende tiltak. Resultatene har vist at sammen med kognitive vurderinger påvirker også tjenestepersonenes følelser hvor viktig de mener det er å redusere forekomsten av ulike hendelser. Det er imidlertid kun de positive følelsene som har betydning i denne sammenheng, og interesse er den dominerende positive følelsen. Det betyr at tjenestepersonene synes det er mest viktig å forsøke å avdekke situasjoner som de selv er interessert i. Det betyr også at hendelser som representerer noe tjenestepersonen ikke er interessert i vil oppleves som mindre viktig å jobbe for å avdekke. Et vesentlig funn er at negative følelser, som f.eks. maktesløshet eller redsel, ikke påvirker hva tjenestepersonene gjør på eget initiativ. Det betyr at disse negative følelsene heller ikke fører til at tjenestepersonene synes noe er mindre viktig å redusere – som man kanskje kunne ha trodd.

I følge risk-as-feelingshypotesen er følelser mest avgjørende for atferd dersom det er konflikt mellom hva folk tenker og hva de føler rundt en risiko. Resultatene har vist at kognitive evalueringer er en sterkere prediktor enn emosjoner for respondentene i denne studien, og det betyr at tjenestepersonenes konsekvensvurderinger forklarer mer enn følelser av variasjonen i hva de mener det er viktig å avdekke. Analysene har videre vist at selv om kognitive evalueringer og følelser har en svak sammenheng, har begge disse variablene selvstendig effekt på den avhengige variabelen. Forholdet mellom kognitive evalueringer og emosjoner er diskutert i studien, men hva som blir avgjørende i en eventuell konflikt kan ikke analysene her avdekke.

Det tredje forskningsspørsmålet handler om hvilken betydning kjønn og erfaring har for de ulike kognitive og emosjonelle risikoaspektene, samt hvilken betydning disse bakgrunnsvariablene har for ønsket om risikoreducerende tiltak. Resultatene har vist at kvinnene i utvalget synes det er viktigere enn mennene å redusere de oppgitte hendelsene. Slike kjønnsforskjeller er også godt dokumentert i annen risikoforskning, så politikvinner er som andre kvinner i denne sammenheng. Politikvinnene vurderer både de mulige konsekvensene for tredjeperson som noe mer alvorlige og de strafferettslige konsekvensene som noe større enn mennene. Mulig forklaring på dette er knyttet til omsorgsrollen kvinner ofte har. Det er likevel ikke fordi kvinnene og mennene vurderer disse konsekvensene ulikt at kvinnene mener det er viktigere enn mennene å redusere forekomsten av de ulike hendelsene. Interessant i denne sammenheng er det å se at til tross for at kvinnene

vurderer konsekvensene for tredjeperson som noe mer alvorlige enn mennene, så legger mennene noe mer vekt på disse konsekvensene enn det kvinnene gjør når de vurderer hvilke hendelser det er viktig å avdekke eller redusere. Tjenestepersonene med mer erfaring rapporterer å ha mindre følelser i forhold til de oppgitte hendelsene generelt enn det de med mindre erfaring rapporterer, og det gjelder både positive og negative følelser. Erfaring har imidlertid ingen betydning for hva tjenestepersonene mener det er viktig å jobbe med.

Det fjerde forskningsspørsmålet handler om hvor styrt tjenestepersonene opplever å være av det som er besluttet at politidistriktet skal prioritere, samt hvor stor mulighet de opplever å ha til å handle ut fra egne vurderinger. Dette forskningsspørsmålet er først og fremst inkludert fordi det bidrar til å belyse hvilket handlingsrom tjenestepersonene opplever at de har til å foreta egeninitierte tjenestehandlinger. I tillegg var det relevant å undersøke om grad av styring påvirker hva de foretar seg på eget initiativ.

Resultatene har vist at tjenestepersonene opplever et visst rom til å handle ut fra egne vurderinger, f.eks. ved at de selv i noen grad kan påvirke hva som skal prioriteres. Vi har sett at tjenestepersonene oppgir å ha noe kunnskap om overordnede styringssignaler, men at det oppleves som mindre viktig å følge dem og at styringssignalene kun i noen grad påvirker politifolkenes faktiske handlingsvalg. Samlet sett indikerer resultatene at det er et stort forbedringspotensial når det gjelder å involvere tjenestepersonene i måloppnåelsen. Funnene fra

studien har vist at det er mulig at ledere i større grad informerer og påvirker hva patruljene skal gjøre mellom hendelsesstyrte oppdrag uten at det trenger å gå ut over patruljenes opplevelse av å kunne handle ut fra egne vurderinger. En antakelse om at sterkere styring går på bekostning av den enkeltes frihet i arbeidssituasjonen støttes altså ikke av disse resultatene.

Det femte og siste forskningsspørsmålet handler om hvilken betydning styring og risikopersepsjon sammen har for tjenestepersonenes vurdering av hvor viktig det er å redusere eller avdekke ulike hendelser de kan stå overfor når de kjører patrulje. Sammen forklarer disse prediktorene 21 % av variansen i den avhengige variabelen.

Oppsummert har studien vist at tjenestepersonenes vurderinger av hva som er viktig å redusere eller avdekke er et resultat av en kombinasjon av hvordan de vurderer at konsekvenser ved ulike hendelser kan være for tredjeperson, hvor store strafferettslige konsekvenser hendelser kan ha og tjenestepersonenes egne følelser knyttet til oppdraget. Hva som blir bestemmende for tjenestepersonenes atferd dersom følelser og tanker står i et motsetningsforhold til hverandre, kan ikke resultatene her si noe om, men med støtte i risk-as-feeligshypotesen, vil tjenestepersonenes (positive) følelser, spesielt deres interesser, være avgjørende for hva de velger å gjøre på eget initiativ. Hvis de overordnede målene – som i begrenset grad synes å kommuniseres – står i konflikt med det tjenestepersonene selv er interessert i, og det de selv mener er viktig å foreta seg ute, kan det føre til at

tjenestepersonene handler ut fra egen interesse, samtidig som de tilfredsstiller målene på en måte som blir meningsfullt for dem selv. Eksempel på dette er tjenestepersonener som utenom oppdrag eller spesielle kontroller ser etter førere og biler som de antar kan knyttes til alvorlig kriminalitet i stedet for forhold som kan true trafikksikkerheten når de foretar trafikk-kontroller, samtidig som de rapporterer på måltall om trafikk-kontroller som har til hensikt å redusere alvorlige ulykker i trafikken.

Annen forskning har også funnet at folk generelt legger mest vekt på konsekvensene når de har et ønske om risikoreducerende tiltak. Det ser dermed ut som politifolk benytter seg av lignende strategier som andre. Denne studien har imidlertid vist at følelser virker inn på ønsket om risikoreduksjon i politiarbeidet på en annen måte enn tidligere forskning har avdekket. Resultatene fra denne studien har vist at det er tjenestepersonenes positive følelser som påvirker deres ønske om å oppsøke risikoen – for så å redusere den. Når vanlige folk krever risikoreduksjon, er det deres negative følelser som spiller inn (se f.eks. Moen, 2008). Hendelsene tjenestepersonene mener det er viktig å redusere eller avdekke kan slik oppleves som en positiv risiko i den forstand at det er tilfredsstillende og interesse assosiert med hendelsen. Slike følelser er i andre studier funnet å ha sammenheng med *risikosøking*. Hendelsene politifolkene skal jobbe med kan samtidig handle om negativ risiko i den forstand at de har et ønske om å redusere dem – noe som andre studier om *risikoreduksjon* har vært opptatt av. Slik handler risiko i den foreliggende studien om en kombinasjon av

mulige konsekvenser og tilhørende usikkerhet som på et vis inkluderer både positive og negative aspekter ved risiko. Risikoen er positiv i den forstand at tjenestepersonene assosierer positive følelser med hendelsene, men negative i den forstand at de ønsker å redusere situasjonene – fordi de kan være truende for den alminnelige tryggheten til borgerne. Så når tidligere risikoforskning har handlet om betydningen av (negative) følelser for ønsket om å redusere en risiko eller om betydningen av (positive) følelser for ønsket om å oppsøke en risiko, kombineres begge disse tilnærmingene i denne studien. Det er kun positive følelser som har betydning for hva politifolkene i denne studien mener det er viktig å redusere eller avdekke. Det handler her om at tjenestepersonenes positive følelser har sammenheng med at de oppsøker risikosituasjoner for å beskytte samfunnet og enkeltpersoner mot kriminalitet og skade. Slik kan politiet sies "å bære" samfunnets risiko.

8.2 Implikasjoner for politiet

Vi har i denne studien sett at tjenestepersonene vektlegger konsekvensene og ser bort fra sannsynligheten når de vurderer hvor viktig det er å redusere forekomsten av ulike typer hendelser eller potensielle risiko. I tillegg synes tjenestepersonene at det er mer viktig å redusere forekomsten av hendelser som de oppfatter som alvorlige, men som opptrer relativt sjelden, enn å redusere mer vanlige risikosituasjoner. Politifolks jakt på alvorlige hendelser kan derfor gå på bekostning av annen type risiko som de betrakter som mindre viktig

å redusere, selv om annen risiko statistisk sett representerer en større skadefrekvens og ligger klart innenfor de oppgaver som tilhører ordenstjenesten. I tillegg kan denne jakten gå utover det forebyggende arbeidet, som gjerne skal utføres mellom oppdrag (Gundhus, 2009).

Dersom tjenestepersonenes risikopersepsjon resulterer i valg av oppdrag som er i overensstemmelse med det som er besluttet at politiet skal prioritere, er det lite problematisk at patruljene velger oppdrag ut fra egne vurderinger og følelser. Det er imidlertid vanskelig å vite om det er slik i praksis siden det ser ut til at nærmeste leder i begrenset grad kommuniserer med tjenestepersonene om hva tjenestepersonene gjør og skal gjøre ute på patrulje. Derfor vil det ut fra disse resultatene anbefales en tettere dialog mellom nærmeste leder og den enkelte tjenesteperson om hva tjenestepersonene prioriterer og hvilket grunnlag de baserer sine beslutninger på, herunder en bevisstgjøring rundt bruk av følelser. Da vil det f.eks. være mulig å løfte frem hvordan sannsynlighet for negative utfall kan vektlegges i større grad, slik at beslutninger ikke bare baseres på mulige konsekvenser og den enkeltes interesser. Samtidig vil en tettere dialog medføre en mulighet for leder til i noen grad å kunne tilpasse arbeidsoppgavene mellom akutte hendelser til den enkeltes interesser. En tettere dialog med nærmeste leder vil også kunne bidra til en bevisstgjøring rundt de handlingsvalgene den enkelte tar.

Selv om tjenestepersonene benytter seg av mentale snarveier når de tar beslutninger ut fra mangelfull informasjon, kan likevel beslutningene

bli riktige. Slike mentale snarveier, som heuristikker, kan bidra til effektive og lite ressurskrevende beslutningsprosesser. De mentale snarveiene kan imidlertid også avvike systematisk fra mer "rasjonelle" standarder, som i større grad inkluderer sannsynligheten for at ulike konsekvenser vil inntreffe. Eksempel på dette er når politifolk kontrollerer personer på bakgrunn av representativitetsheuristikker der en forveksler hvor sannsynlig det er at en person bryter reglene/loven med hvor typisk personen er for dem som anses å bryte loven. En praktisk konsekvens ved bruk av slike heuristikker kan være at enkelte personer eller grupper kontrolleres igjen og igjen og at politiet ser etter "kjenninger", mens andre unngår politiets blikk. Tjenestepersonene vil slik heller se etter en som passer inn i deres bilde av en "røver", enn etter en som tjenestepersonene i større grad selv kan identifisere seg med.

For at mentale snarveier skal fungere godt er det viktig at man er i stand til å lære av egne og andres feil (Kirkebøen, 2007). Kanskje er det like viktig å bli bevisst på hva som er gjort bra. Slik jeg ser det må flere forutsetninger være til stede for at slik læring skal finne sted. En forutsetning for læring er at nærmeste leder har evne og ferdighet til å utvikle gode kommunikasjonsprosesser. Slike kommunikasjonsprosesser skal sørge for at informasjon overføres tjenestepersonene seg i mellom og mellom lederen og den enkelte tjenesteperson. Informasjonens funksjon er å sette medarbeiderne i stand til å foreta de riktige valgene og til å utføre handlingene riktig. Gjennom gode kommunikasjonsprosesser vil nærmeste leder ikke bare kunne påvirke

medarbeiderne til å følge opp det som er besluttet, men han eller hun vil også få kunnskap om hvordan arbeidet utføres. I tillegg vil lederen da kunne formidle relevant informasjon oppover i systemet, samt påvirke at målene som utformes i større grad samsvarer med de utfordringene tjenestepersoner på operativt nivå står overfor. Dermed kan det også være at tjenestepersonene opplever at målene som settes blir mer relevante og tilpasset deres faktiske arbeidshverdag. Samtidig vil man også ha større mulighet til å oppnå hensikten med resultatmålingene, som er at resultatene skal bidra til læring, utvikling og forbedring av virksomheten. En tettere dialog mellom leder og den enkelte tjenesteperson vil også kunne bidra til at tjenestepersonen får bearbeidet inntrykk fra hendelser som skjer ute, samt at leder får et innblikk i de belastningene som de tilsatte utsettes for.

En annen forutsetning for læring er at medarbeiderne er i stand til å reflektere over egen adferd og praksis. I mange andre yrkesgrupper, f.eks. sykepleiere, er det en økende bruk av refleksjonsgrupper hvor deltakerne reflekterer over egen praksis for å bli bedre fagpersoner (Lauvås & Handal, 2002; Nystad, 2009). Refleksjon i grupper kan hjelpe den enkelte og gruppen til å øke bevisstheten rundt egne følelser, forståelse, holdninger og handlinger, noe som kan bidra til læring, nye løsninger og bedre praksis (Gjerberg & Amble, 2011). Det er et tankekors at slik læring gjennom refleksjon i liten grad er satt i system for politifolk som er samfunnets sivile maktapparat og som hver dag tar beslutninger som kan få store konsekvenser for andre mennesker. Læring i politiet omhandles også av Finstad der hun etterlyser bedre

systemer og rutiner slik at læring av feil kan komme alle i politi-Norge til gode (Finstad, 2009, s. 24).

8.3 Studiens begrensninger og videre forskning

Denne studien har bl.a. handlet om hvordan risk-as-feelingshypotesen er relevant for å forklare patruljerende politifolks vurderinger av hvilke hendelser det er viktig å redusere eller avdekke når de kjører patrulje. Deler av dette teoretiske rammeverket er operasjonalisert – det gjelder kognitive evalueringer og emosjoner – mens andre variabler ikke er operasjonalisert. Derfor er ikke hele risk-as-feelingshypotesen testet empirisk, noe som kan betraktes som en begrensning ved studien. Det er ikke undersøkt hva som påvirker emosjonene og videre forskning kan anbefales å utforske dette nærmere. Det har ikke vært mulig i denne studien å avdekke hvor mentalt tilgjengelig ulike risikosituasjoner er for tjenestepersonene uten samtidig å trekke inn deres kognitive evalueringer. Det ville derfor være ønskelig i videre studier å undersøke også det Loewenstein et al. (2001) omtaler som “other factors”, for å bedre kunne avgjøre om risk-as-feelingsmodellen kan forklare hva som påvirker politifolks tanker og følelser, samt hvordan disse variablene påvirker atferd når tjenestepersonene står overfor en mulig risiko. I forlengelsen av dette vil videre studier også være tjent med å benytte stianalyse, slik at det blir mulig å analysere hvordan alle variablene i modellen påvirker hverandre og den totale effekten av en uavhengig variabel på den avhengige ved å avdekke både direkte og indirekte effekter.

Videre skiller risk-as-feelingshypotesen mellom “anticipated emotions” og “anticipatory emotions”. Hvorvidt det er forventede følelser – dvs. følelser som en del av konsekvensvurderingene – eller følelser som umiddelbare følelsesreaksjoner i beslutningsprosessen som er målt i studien, kan ikke analysene avdekke. I følge Wang (2006) er en mulig måte å skille disse to følelsene på å fokusere på hva slags følelse det er snakk om. For eksempel nevner Wang (2006) anger og glede som forventede følelser (anticipated emotions), mens redsel og håp kan være følelsesreaksjoner som inkluderes i beslutningsprosessen (anticipatory emotions). I denne studien er det stilt spørsmål om både glede og redsel, så det er mulig at disse følelsene er en blanding av følelser som er naturlig å forvente seg som et resultat av beslutningen, men det kan også være følelser som aktiveres når en tenker på hendelsene som listes opp. Videre studier vil tjene på å skille disse følelsene på en mer presis måte.

Risk-as-feelingshypotesen bruker termen atferd om handlinger som er et resultat av beslutningsprosessen. I denne studien er ikke atferd målt.⁹⁰ Dermed kan studien kritiseres for å måle noe annet enn det risk-as-feelingshypotesen handler om. Det som i den originale risk-as-feelingshypotesen er omtalt som atferd, er her operasjonalisert som beslutninger om eller vurdering av hvor viktig tjenestepersonene mener det er å redusere eller avdekke ulike hendelser. I denne sammenheng er det verdt å merke seg at selv om risk-as-feelingsmodellen bruker termen atferd om resultatet av de kognitive evalueringene og følelsene,

⁹⁰ Se kapittel 5 for mer om metodiske begrensninger.

er det meste av den empirien som modellen bygger på fra forskning som handler om beslutningstakingsprosesser (Backer-Grøndahl & Fyhri, 2009, s. 16) og ikke atferd. Dette kan også sies å gjelde for denne studien. Likevel kan videre forskning tjene på å ha en metodetriangulering der man i tillegg til selvrapportering, inkluderer systematiske observasjoner av tjenestepersonenes faktiske atferd som et resultat av beslutningsprosessen, for dermed å få et bedre mål på atferd.

Risk-as-feelingshypotesen er ikke blitt like sentral i studien som intensjonen var tidlig i prosessen. Det skyldes primært at tjenestepersonenes kognitive vurderinger viste seg å være en så sterk prediktor for hvor viktig de synes det er å redusere ulike risikokilder. Derfor ble resultatene om de kognitive vurderingene så grundig omtalt i diskusjonen. Loewenstein et al. (2001) henviser til andre tradisjonelle teorier når de omtaler “kognitive vurderinger”, fordi deres teoretiske bidrag først og fremst handler om forholdet mellom kognitive vurderinger og emosjoner. Videre studier som har til hensikt å utforske anvendbarheten til risk-as-feelingshypotesen, bør i større grad fokusere på relasjonen mellom emosjoner og kognitive vurderinger, hva som påvirker disse variablene, hva som blir resultatet dersom kognitive vurderinger og atferd ikke harmonerer, samt distinksjonen mellom anticipatory og anticipated emotions.

Resultatene fra denne studien har vist at risikopersepsjon bidrar til å forklare hva patruljerende tjenestepersonene mener det er viktig å jobbe med. Det er rimelig å anta at dette også kan gjelde for politifolk som

jobber på andre områder enn ordenstjeneste. For eksempel vil operatører på operasjonssentralene foreta risikovurderinger ved alle innkomne anrop og i dialog med tjenestepersoner ute, som de deretter handler ut fra. Vi vet lite om hvordan operatørene tenker og føler rundt ulike risiko og hvilke konsekvenser deres risikopersepsjon får for prioriteringene de gjør. Derfor anbefales det å utforske dette nærmere. Det er videre behov for mer forskning på hva som kan forklare kjønnsforskjellene i ønsket om risikoreduksjon. Variablene som er analysert i denne studien har ikke klart å avdekke dette.

Gjennom arbeidet med denne studien, har det blitt tydelig for meg at det er gjort lite psykologisk forskning på patruljerende politiarbeid. Psykologisk forskning på politiet kan imidlertid bidra med mer kunnskap om kognitive, affektive og motivasjonelle faktorer som gjør seg gjeldene for tilsatte i denne spesielle arbeidskonteksten. Det anbefales at videre forskning ser nærmere på hvordan politifolks følelser bringes inn i beslutningsprosesser som leder til atferd. I politiet, som i alle yrker som har med mennesker å gjøre, vil emosjoner spille en viktig rolle både for tjenestepersonene, publikum og oppgaveløsningen.

Politifolk jobber med samfunnssikkerhet hver dag, bl.a. gjennom å avdekke og redusere forekomsten av ulovlige, og i noen tilfeller farlige, handlinger. Vi har et verdifullt samfunn som har behov for beskyttelse gjennom statlige etater, og politiet er her en viktig bidragsyter. Menneskene er politiets viktigste ressurs. Derfor er det viktig med mer

kunnskap om individene i politiet og om hva som motiverer og styrer deres handlingsvalg, slik at betingelsene blir best mulig både for de tilsatte og for samfunnet som politiet skal bidra til å beskytte.

9. Litteraturliste

- Abrahamsen, S. (2006). *Police personality and the relationship between personality and preferences for conflict resolution tactics*. Oslo: Politihøgskolen.
- Aftenposten (2003, 17. januar). *Regjeringen instruerer politiet: Ligg unna narkomane*.
- Ainley, M. (2006). Connecting with Learning: Motivation, Affect and Cognition in Interest Processes. *Educational Psychology Review*, 18(4), 391-405.
- Armstrong, R. (1987). The midpoint on a Five-Point Likert-Type Scale. *Perceptual and Motor Skills*, 64(2), 359-362.
- Ask, K. (2006). *Criminal investigation: Motivation, emotion and cognition in the processing of evidence*. (Doctoral dissertation, Department of Psychology, University of Gothenburg/Gothenburg).
- Ask, K. (2010). A survey of police officers' and prosecutors' beliefs about crime victim behaviors. *Journal of Interpersonal Violence*, 25(6), 1132-1149. doi: 10.1177/0886260509340535
- Ask, K. & Granhag, P. A. (2010). Perception of line-up suggestiveness: Effects of identification outcome knowledge. *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, 7(3), 213-229. doi: 10.1002/jip.123
- Aven, T. (2002). *Beskrivelse og vurdering av risikonivå for samfunnsaktiviteter*. Hentet 26.05.2013 fra <http://risikoforsk.no/Publikasjoner/Vurdering%20av%20risikoniv%C5.pdf>
- Aven, T. (2007). *Risikostyring: Grunnleggende prinsipper og ideer*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Aven, T., Boyesen, M., Njå, O. & Sandve, K. (2004). *Samfunnsikkerhet*. Oslo: Universitetsforlaget.

- Aven, T. & Renn, O. (2010). *Risk management and governance: Concepts, guidelines and applications*. Heidelberg: Springer.
- Backer-Grøndahl, A. & Fyhri, A. (2009). *Risk perception and transport – a literature review* (TØI report 1008/2009). Oslo: Transportøkonomisk Institutt.
- Bayley, D. H. (1985). *Patterns of Policing: A comparative international analysis*. New Brunswick: Rutgers University Press.
- Bayley, D. H. (2005). What do the police do? I T. Newburn (Ed.), *Policing: Key Readings*. Cullompton: Willan.
- Bazerman, M. H. (2006). *Judgment in managerial decision making*. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons, Inc.
- Becker G. & Nachtigall R. D. (1994). Born to be a Mother: The Cultural Construction of risk in infertility treatment in the U.S. *Social Science & Medicine*, 39(4), 507-518.
- Bem, D. J. (1967). Self-Perception: An Alternative Interpretation of Cognitive Dissonance Phenomena. *Psychological Review*, 74(3), 183-200.
- Berg, A. M. (2005). *Work stress and health in the Norwegian police service: A national wide study*. (Doktorgradsavhandling, Universitetet i Oslo/Oslo).
- Berry, D. C. (1990). Talking about cognitive processes. I K. J. Gilhooly, M. T. Keane, R. H. Logie & G. Erdos (Eds.), *Lines of thinking: Reflections on the psychology of thought, volume 2: Skills, emotion, creative processes, individual differences and teaching thinking*. Chichester: John Wiley & Sons.
- Birkeland, Å. (2007). Politigeneralisten, den moderne stat og politiets legitimitet. I H. Gundhus, P. Larsson & T. Myrer (Red.), *Polisiær virksomhet. Hva er det – hvem gjør det?* (PHS Forskning 2007:7). Oslo: Politihøgskolen.
- Birkelund, L. H. (2009). Samarbeid og ryggdekning: Politiråd i støpeskjeen. (Mastergradsoppgave, Politihøgskolen/Oslo).

- Bjørklund, R. A. (1997). *Politipsykologi*. Oslo: Vett & Viten.
- Bless, H., Fiedler, K. & Strack, F. (2004). *Social cognition: How individuals construct social reality*. Hove: Psychology Press.
- Boyesen, M. (2003). *Risikopersepsjon: en innføring i fagfeltet*. Oslo: Direktoratet for sivilt beredskap.
- Bromiley, P. & Curley, S. P. (1994). Individual differences in risk taking. I J. F. Yates (Ed.), *Risk-taking behavior*. New York: John Wiley & Sons.
- Brox, O. (1995). *Praktisk samfunnsvitenskap*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Brun, W. (1997). Subjektive komponenter i lekfolks risikopersepsjon. *Nordisk psykologi*, 49(1), 1-11.
- Brun, W. & Kobbeltvedt, T. (2006). Beslutningstaking i operative situasjoner. I J. Eid & B. H. Johnson (Red.), *Operativ psykologi*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Burgess, P. (2012, 27. august). Hva er samfunnssikkerhet? *Aftenposten*. Hentet 26.05.2013 fra <http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/Hva-er-samfunnssikkerhet-6975369.html>
- Byrkjeflot, H. (1997). Fra styring til ledelse. I H. Byrkjeflot (Red.), *Fra styring til ledelse*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Byrnes, J. P., Miller, D. C. & Schafer, W. D. (1999). Gender differences in risk taking: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 125(3), 364-383.
- Christensen, T. & Læg Reid, P. (2001). New Public Management i norsk statsforvaltning. I B.S. Tranøy & Ø. Østerud (Red.), *Den fragmenterte staten*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Christensen, T., Læg Reid, P. & Ramslie, A. (2006). *Styring og autonomi. Organisasjonsformer på utlendingsfeltet*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Christensen, T., Læg Reid, P., Roness, P. G. & Røvik, P. G. (2009). *Organisasjonsteori for offentlig sektor: Instrument, kultur, myte* (2. utg.) Oslo: Universitetsforlaget.

- Dauidsen, G. I. & Reiersen, L. (2010). *Hvorfor slutter kvinner i ordenstjenesten i politiet?* (Masteroppgave. Politihøgskolen/Oslo).
- Davidson, D. J. & Freudenburg, W. R. (1996). Gender and environmental risk concerns: A review and analysis of available research. *Environment and Behavior*, 28(3), 302-339.
- Deci, E. L. (1995). *Why We Do What We Do: Understanding Self-Motivation*. New York: Penguin books.
- Direktorat for økonomistyring. (2013). *Styringsparameter*. Hentet 22.04.2013 fra <http://www.dfo.no/no/Forvaltning/Okonomiregelverket/Ord-og-begreper/Glossary/S/Styringsparameter/>
- Douglas, M. & Wildavsky, A. B. (1982). *Risk and Culture: An essay on the selection of technical and environmental dangers*. Berkeley: University of California Press.
- Drottz-Sjöberg, B.-M. (1991). *Perception of risk. Studies of risk attitudes, perceptions and definitions* (PhD. Dissertation. Rhizikon Studies of risk and hazard, 1). Stockholm: Center for Risk Research, Stockholm School of Economics.
- Drottz-Sjöberg, B.-M. (1992). *Risk perception and definitions of risk* (Working paper 92-05). Brussels: The European Institute for Advanced Studies in Management.
- Drottz-Sjöberg, B.-M. (1993). Risk perceptions related to varied frames of reference. I P. Hubert & M. Poumadere (Red.), *Proceedings of the Third Conference of Society for Risk Analysis Europe*. Paris: European Section of the Society for Risk Analysis.
- Drottz-Sjöberg, B.-M. & Sjöberg, L. (1990). Risk perception and worries after the Chernobyl accident. *Journal of Environmental Psychology*, 10(2), 135-149.
- Drottz-Sjöberg, B.-M. & Sjöberg, L. (1991). *Train and transports: Perceived and real risks* (Rhizikon Risk Research Reports, 2). European Institute for Advanced Studies in Management.

- Drottz-Sjöberg, B.-M. & Sjöberg, L. (2003). Hur opplever vi teknikens risiker? I G. Grimvall, P. Jacobsson & T. Thedéen, T. (Red.), *Risiker i tekniska system*. Stockholm: Studentlitteratur.
- Dunham, R. G., Alpert, G. P., Strohshine, M. S. & Bennett, K. (2005). Transforming citizens into suspects: Factors that influence the formation of police suspicion. *Police quarterly*, 8(3), 366-393.
- Eid, J. (2006). Persepsjon. I J. Eid & B. H. Johnson (Red.), *Operativ psykologi*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Ekman, G. (1999). *Från text till batong – Om poliser, busar och svennar*. Stockholm: Ekonomiska forskningsinstitutet vid Handelshögskolan.
- Ellis, H. C. & Hunt, R. R. (1993). *Fundamentals of cognitive psychology*. Madison: Brown & Benchmark.
- Enhus, E. & Hendrieckx, C. (1987). *De relatief bevolking-politie: Eindrapport deel I*. Brussel: Vrije Universiteit.
- Ericson, R.V. (1982). *Reproducing Order: A Study in Peacekeeping*. Toronto: University of Toronto Press.
- Fangen, K. (2004). *Deltagende observasjon*. Oslo: Fagbokforlaget.
- Fazio, R. H., Zanna, M. P. & Cooper, J. (1978). Direct experience and attitude-behavior consistency: An information processing analysis. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 4(1), 48-51.
- Finstad, L. (2000). *Politiblikket*. Oslo: Pax.
- Finstad, L. (2009). Kontrollmekanismer for politiet: Å være tilliten verdig. I S. Flaatten, H. I. Gundhus & M. E. Kleiven (Red.), *Demokrati, kontroll og tillit* (PHS Forskning 2009: 4). Oslo: Politihøgskolen. Hentet 26.05.2013 fra http://brage.bibsys.no/politihs/handle/URN:NBN:no-bibsys_brage_11660
- Finucane, M., Alhakami, A., Slovic, P. & Johnson, S. M. (2000). The affect heuristic in judgments of risks and benefits. *Journal of behavioral decision making*, 13(1), 1-17.

- Fischhoff, B. (1985). Managing risk perceptions. *Issues in science and technology*, 2(1), 83-96.
- Fischhoff, B., Slovic, P., Lichtenstein, S., Read, S. & Combs, B. (1978). How safe is safe enough? A psychometric study of attitudes towards technological risks and benefits. *Policy sciences*, 9(2), 127-152.
- Fischhoff, B., Watson, S. R. & Hope, C. (1984). Defining risk. *Policy sciences*, 17(2), 123-139.
- Fishbein, M. & Ajzen, I. (1975). *Belief, attitude, intention, and behavior: An introduction to theory and research*. Reading, MA: Addison-Wesley.
- Fiske, S.T. & Taylor, S.E. (1991). *Social cognition*. New York: McGraw-Hill.
- Fjeldberg, N. (2000). Mål og resultatstyring i politietaten. *Materialisten*, 28(1/2).
- Flaatten, S. (2007). *Heroinister og kontorister. En undersøkelse av maktens ulike fasetter i rettsforfølgelsen av narkotikalovbrudd*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Frantzen, E. (2005). *Vesterbro*. (Doktorgradsavhandling, Universitetet i København/København).
- Furøy, W. (2012). *"Orden i gata": En studie av ordensforstyrrelser i Karl Johansgate 1998-2008: Hva er det og hva gjøres med det?: Et blikk på ordenspolitiets hverdag*. (Mastergradsoppgave i politivitenskap, Politihøgskolen/Oslo).
- Galatzer-Levy, I. R., Brown, A. D., Henn-Haase, C., Metzler, T. J., Neylan, T. C. & Marmar, C. R. (2013). Positive and Negative Emotion Prospectively Predict Trajectories of Resilience and Distress among High Exposure Police Officers. *Emotion*, 13(3), 545-553.
- Giertsen, H. (2009, 16. juli). Måles for enkelt. *Klassekampen*, s. 7.

- Gjerberg, E. & Amble, N. (2011). *Refleksjon, handling og mestring. Et forsknings- og utviklingsprosjekt, 2005-2011* (AFI-notat 2/2011). Oslo: Arbeidsforskningsinstituttet.
- Glendon, A. I., Dorn, L., Davis, D. R., Matthews, G. & Taylor, R. G. (1996). Age and gender differences in perceived accident likelihood and driver competencies. *Risk Analysis*, 16(6), 755-762.
- Granér, R. (2004). *Patrullerande polisens yrkeskultur* (Doktorgradsavhandling, Lunds Universitet/Lund).
- Granhag, P. A. (2010). On the psycho-legal study of true and false intentions: Dangerous waters and some stepping stones. *The Open Criminology Journal*, 3, 37-43.
- Granhag, P. A. (2011, October). Deception detection: Reflections on future lines of research (Invited keynote lecture). *The First China International Conference on Psychology & Law*. Beijing.
- Grimen, H. & Molander, A. (2008). Profesjon og skjønn. I A. Molander & L. I. Terum (Red.), *Profesjonsstudier*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Grønmo, S. (2004). *Samfunnsvitenskapelige metoder*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Gundhus, H. O. (2006). *"For sikkerhets skyld": IKT, yrkeskulturer og kunnskapsarbeid i politiet*. (Doktorgradsavhandling, Institutt for kriminologi og retts sosiologi, Det juridiske fakultet, Universitetet i Oslo).
- Gundhus, H. I. (2009). *For sikkerhets skyld: IKT, yrkeskulturer og kunnskapsarbeid i politiet*. Oslo: Unipub.
- Gundhus, H. I. (2011) GIS in practice: Domestication of Statistics in Policing. I A. R. Sætnan, H. M. Lomell & S. Hammer (Eds.), *The mutual construction of Statistics and Society*. Oxford: Routledge.
- Gundhus, H. I. (2013). Experience or knowledge? Perspectives on new knowledge regimes and control of police professionalism. *Policing: Journal of theory and practice*, 7(2), 179-194.

- Gundhus, H. I. & Egge, M. (2013). Grenser for forebygging: De unge fremmede og kriminalitetsforebygging. I N. Johansen, T. Uglevik & K. F. Aas (Red.), *Krimmigrasjon? Den nye kontrollen av de fremmede*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Gundhus, H. I. & Hellesø-Knutsen, K. (2012, 16. august). Politiets beredskap forutsetter kunnskapsdeling. *Dagens Næringsliv*. Hentet 10.05.2013 fra http://www.phs.no/Documents/6_Bibliotek/2/kronikk%20DN%2015082012.pdf
- Gustafson, P. E. (1998). Gender Differences in Risk Perception: Theoretical and Methodological Perspectives. *Risk Analysis*, 18(6), 805-811.
- Hair, J. F., Anderson, R. E., Tatham, R. L. & Black, W. C. (1998). *Multivariate data analysis* (5th ed.). Upper Saddle River, N.J.: Prentice Hall.
- Hammersley, M. & Atkinson, P. (1996). *Feltmetodikk. Grunnlaget for feltarbeid og feltforskning*. Ad Notam: Gyldendal.
- Harshman R. A. & Pavio, A. (1987). "Paradoxical" sex differences in self-reporting imagery. *Canadian Journal of Psychology*, 41(3), 287-302.
- Hellesø-Knutsen, K. (2003). *Belastninger og stress ved Operasjonssentralen, Oslo Politidistrikt* (Hovedfagsoppgave i psykologi, NTNU/Trondheim).
- Hellesø-Knutsen, K. (2010). Politiet som gullgraver. *Politiform*, nr. 9/2010.
- Hellesø-Knutsen, K. (2011). Informasjonsutveksling i patruljerende politiarbeid. *Politiform*, nr. 12/2011.
- Hellevik, O. (2007). *Forskningsmetode i sosiologi og statsvitenskap*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hesjedal, J. (1996). *Kvinner i politiet – en studie av internasjonal forskning*. Oslo: Politihøgskolen.
- Hoel, L. (2011). *Å gjenopprette orden. En studie av politibetjentens praktiske kunnskap – i et fenomenologisk-hermeneutisk*

- perspektiv.* (Doktorgradsavhandling i studier av profesjonspraksis, Universitetet i Nordland/Bodø). Bodø: Senter for praktisk kunnskap, Universitetet i Nordland.
- Hoffman, B. (2002). Pasientautonomi som etisk rettesnor – en kritisk gjennomgang. *Sykepleien*, 90(17), 39-44.
- Holgersson, S. (2005). *Yrke polis: Yrkeskunnskap, motivasjon, IT-system og andre förutsättningar för polisarbete.* (Dissertation PhD, Lindköping Studies in Information Science, institutionen för datavetenskap. Lindköping universitet/Lindköping).
- Holgersson, S. & Knutsson, J. (2008). *Individuelle arbeidsprestasjoner i uniformert politiarbeid* (PHS Forskning 2008:1). Oslo: Politihøgskolen.
- Holgersson, S. & Knutsson, J. (2012). *Hva gjør egentlig politiet?* (PHS forskning 2012:4). Oslo: Politihøgskolen.
- Holmberg, L.(1999). *Inden for lovens rammer: Politiets arbeidsmetoder og konkrete skøn.* København: Gyldendal.
- Homant, R. J, Kennedy D. B. & Howton J. D. (1993). Sensation seeking as a factor in police. pursuit. *Criminal Justice and Behavior* 20(3), 293-305.
- Horvath, P. & Zuckerman, M. (1993). Sensation seeking, risk appraisal, and risky behavior. *Personality of Individual Differences* 14(1), 41-52.
- Høigård, C. (2005). *Nytt politi? En kommentert bibliografi over nyere nordisk politiforskning.* Oslo: Institutt for kriminologi og retts sosiologi, Universitetet i Oslo.
- Høye, A. (2009). Kontroll av bruk av personlig verneutstyr. I R. Elvik, A. Høye & T. Vaa (Red.), *Trafikksikkerhetshåndboken*. Hentet 26.05.2013 fra: <http://tsh.toi.no/>
- Iversen, H. & Rundmo, T. (2002). Environmental concern and environmental behaviour among the Norwegian public. *Journal of Risk Research*, 5(3), 265-279.

- Johannessen, A., Tufte, P. A. & Christoffersen, L. (2010). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode* (4. utg.). Oslo: Abstrakt forlag AS.
- Johansen, I. (2012, 8. november). Oslo sentrum: Rusavhengige "Raymond" jages og trakasseres [Blogginnlegg]. Hentet 26.05.2013 fra <http://www.ivarjohansen.no/temaer/rus/3961-jaging.html>
- Kahneman, D. (2003). A perspective on judgement and choice: Mapping bounded rationality. *American Psychologist* 58, 697-720.
- Kahneman, D. (2012). *Tenke, fort og langsomt*. Oslo: Pax forlag.
- Kahneman, D. & Tversky, A. (1979). Prospect theory: An analysis of decision under risk. *Econometrica*, 47(2), 263-291.
- Kahneman, D. & Tversky, A. (2006). Judgment under uncertainty: Heuristics and biases. I: D. Kahneman, A. Tversky & P. Slovic (Eds.), *Judgment under uncertainty: Heuristics and biases*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kasperson, R. E., Renn, O., Slovic, P., Brown, H., Emel, J., Goble, R., Kasperson, J. & Ratick, S. (1988). The Social Amplification of Risk: A Conceptual Framework. *Risk Analysis* 8(2), 177-187.
- Killengreen, I. (2012, 19. november). Åpen høring i Stortingets kontroll- og konstitusjonskomité, Oslo. Hentet 29.04.2013 fra <http://www.stortinget.no/Global/pdf/Referater/Hoeringer/2012-2013/h121119.pdf>
- Kirkebøen, G. (2007). Skjevheter i fagfolks skjønn: Hvordan kan beslutningstaking forbedres? I K. J. Sunnevåg (Red.), *Beslutninger på svakt informasjonsgrunnlag. Tilnærminger og utfordringer i prosjekters tidlige fase* (Concept rapport nr. 17). Trondheim: Concept-programmet NTNU.
- Kline, P. (2008). *An Easy Guide to Factor Analysis*. London: Routledge.
- Knutsson, J. (1995). *Mer synlig politi?* (PHS småskrifter 1995:2). Oslo: Politihøgskolen.

- Knutsson, J. & Partanen, P. (1986). *Vad Gör Polisen? En jämförelse mellan kvarterspolistjänst och ordningspolistjänst* (BRÅ-rapport 1986:2). Stockholm: Liber.
- Kraus, N., Malmfors, T. & Slovic, P. (1992). Intuitive toxicology: Expert and lay judgments of chemical risks. *Risk analysis*, 12(2), 215-232.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2010). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Ladegård, G. & Vabo, S. I. (2010). *Ledelse og styring*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Lagestad, P. (2011). *"Fysisk styrke eller bare prat": Om kjønn, fysisk trening og ordenstjeneste i politiet* (Doktorgradsavhandling, Norges Idrettshøyskole/Oslo).
- Lagrange, R. L. & Ferraro, K. F. (1989). Assessing age and gender differences in perceived risk and fear of crime. *Criminology*, 27(4), 697-719.
- Lai, L. (2011). Kompetansemobilisering og egenmotivasjon. *Magma*, nr. 3/2011, 49-55. [Econas tidsskrift for økonomi og ledelse.] <http://www.magma.no/kompetansemobilisering-og-egenmotivasjon>
- Lajunen, T. & Summala, H. (1995). Driving experience, personality, and safety motive dimensions in drivers' self-assessments. *Personality and Individual Differences*, 19(3), 307-318.
- Larsson, P. & Thomassen, G. (2008). I'm not a police officer anymore... I'm just fooling around!!! : Main obstacles in implementing problem oriented policing in Norway. I R. Granér & P. Larsson (Eds.), *Policing in Scandinavia: Proceedings from the conference on police research in Växjö August 2004*. (p. 57-68) (Växjö university studies in policing; NR 005-2008). Växjö: Växjö universitet.
- Lauvås, P. & Handal, G. (2002). *Veiledning og Praktisk yrkesteori*. Oslo: Cappelen.

- Lerner, J. & Keltner, D. (2001). Fear, anger, and risk. *Journal of personality and social psychology*, 81(1), 146-159.
- Lipsky, M. (2010). *Street-Level Bureaucracy: Dilemmas of the Individual in Public Service*. New York: Russell Sage Foundation.
- Loewenstein, G. & Schkade, D. (1997). Wouldn't it be nice? Predicting future feelings. I E. Diener, N. Schwarz & D. Kahneman (Eds.), *Hedonic psychology: Scientific approaches to enjoyment, suffering, and well-being*. New York: Russell Sage Foundation.
- Loewenstein, G., Weber, E., Hsee, C. & Welch, N. (2001). Risk as feelings. *Psychological bulletin*, 127(2), 267-286.
- Lunde, A. F. (2012, 28. juni). Bortviser 200 rusmisbrukere i uken. *Osloby*. Hentet 26.05.2013 fra <http://www.osloby.no/nyheter/Bortviser-200-rusmisbrukere-i-uken-6921272.html>
- Lundh, L.-G., Montgomery, H. & Waern, Y. (1996). *Kognitiv psykologi: fra oppmerksomhet til tenkning*. Oslo: Ad notam Gyldendal.
- Lupton, D. (2004). *Risk*. London: Routledge.
- Manning, P. K. (2010). *Democratic policing in a changing world*. Boulder: Paradigm Publishers.
- Meld. St. 29 (2011-2012). *Samfunnssikkerhet*. Oslo: Justis- og beredskapsdepartementet.
- Moen, B.-E. (2008). *Risk perception, priority of safety and demand for risk mitigation in transport* (Doktorgradsavhandling, Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse, NTNU/Trondheim).
- Molander, L. & Terum, L.-I. (2008). *Profesjonsstudier*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Myers, J. R., Henderson-King, D. H. & Henderson-King, E. I. (1997). Facing technological risks: The importance of individual differences. *Journal of Research in Personality*, 31(1), 1-20.
- Myklebust, T. (2009). *Analysis of field investigative interviews of children conducted by specially trained police investigators*

- (Doctoral dissertation, Department of Psychology, University of Oslo/Oslo.
- Myklebust, T. & Bjørklund, R.A. (2006). The effect of long-term training on police officers' use of open and closed questions in field investigative interviews of children (FIIC). *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, 3(3), 165-181.
- Nakayachi, K. & Shimada, T. (2008). A comparison of perceived risk of crime between lay public and expert: Estimation of crime numbers by undergraduate students and police officers. *The Japanese journal of social psychology*, 24(1), 34-44. Hentet 15.05.2013 fra <http://psych.doshisha.ac.jp/staff/nakayachi/paper/p042.htm>
- NOU 1989:5. *En bedre organisert stat*. Oslo: Forbruker- og administrasjonsdepartementet.
- NOU 2003:06. *Hva koster det? Bedre budsjettering og regnskapsføring i staten*. Oslo: Finansdepartementet.
- NOU 2012:14. *Rapport fra 22. Juli-kommisjonen*. Oslo: Departementenes servicesenter, Informasjonsforvaltning.
- NSD personvernombudet for forskning (2013). Hentet 29.04.2013 fra <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeskjema>
- Nunnally, J. C. (1978). *Psychometric theory* (2nd ed.). New York: McGraw-Hill.
- Nystad, A. B. (2009). Samtaler gjør jobben givende. *Sykepleien* 2009 97(9), 66-67. doi: 10.4220/sykepleiens.2009.0048
- Olsen, H. & Skretting, A. (2006). *Ingen enkle løsninger. Evaluering av Tiltaksplan for alternativer til rusmiljøene i Oslo sentrum*. Oslo: SIRUS. Hentet 26.05.2013 fra http://www.sirus.no/filestore/Import_vedlegg/sirusrap.2.06.pdf
- O'Malley, P. (2004). *Risk, Uncertainty and Government*, Cavendish Press/Glasshouse: London.
- Personopplysningsloven (2000). *Lov om behandling av personopplysninger av 14.april, 2000 nr. 31*. Hentet 29.04.2013 fra <http://www.lovdatab.no/all/nl-20000414-031.html>

- Pettersson, O. (2011). Polisutbildningen. I G. Olofsson & O. Pettersson (Red.), *Med sikte på profession: Akademiska yrkesutbildninger vid ett nytt universitet*. Lund: Ariadne Förlag.
- Pett, M. A., Lackey, N. R. & Sullivan, J. J. (2003). *Making sense of factor analysis: The use of factor analysis for instrument development in health care research*. Thousand Oaks, Calif.: Sage.
- Petterson, T. (2005). *Polisingripanden vid eget bruk av narkotika. Särbehandlas personer med utländsk bakgrund?* (Rapport 2005:2). Stockholm: Kriminologiska institutionen, Stockholms Universitet.
- Petts, J., Horlick-Jones, T. & Murdock, G. (2001). *Social amplification of risk: The media and the public* (Contract Research report 329/2001). Norwich: Health and Safety Executive.
- Politidirektoratet. (2009). *Politiets strategi 2010 – 2015* (POD publikasjon nr. 2009/10). Oslo: Politidirektoratet.
- Politidirektoratet. (2010a). *Virksomhetsstyring. Revidert instruks for styring av virksomheter underlagt politidirektoratet* (POD publikasjon nr. 2010/09). Oslo: Politidirektoratet.
- Politidirektoratet. (2010b). *Politiet i Norge*. (POD publikasjon nr. 2010/07 B). Oslo: Politidirektoratet.
- Politidirektoratet. (2011). *Politiets beredskapssystem del 1. Retningslinjer for politiets beredskap* (POD publikasjon nr. 2011/04). Oslo: Politidirektoratet.
- Politi høgskolen. (2012-2013). *Fagplan for bachelorstudiet B1. Studieåret 2012/2013*. Hentet 26.05.2013 fra http://www.phs.no/Documents/2_Studietilbud/1_Bachelor/Fagplaner%202012-2013/Fagplan%20B1.pdf
- Politi høgskolen. (2012). *Stabilt opptak og flere kvinner ved Politi høgskolen*. Hentet fra <http://www.phs.no/om-phs/nyheter/nyhetsarkiv/2012/juli/stabilt-opptak-og-flere-kvinner-ved-politihogskolen/>

- Politiinstruksen. (1990). *Alminnelig tjenesteinstruks for politiet* (FOR 1990-06-22). Hentet 26.05.2013 fra <http://www.lovdatab.no/for/sf/in/xd-19900622-3963.html>
- Politielloven. (1995). *Lov om politiet av 4. august 1995*. Hentet 01.05.2013 fra <http://www.lovdatab.no/all/hl-19950804-053.html>
- Rand, P. (1991). *Mestringsmotivasjon*. Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Reiner, R. (2000). *The politics of the police* (4. utg.). Oxford: Oxford University Press.
- Reise, S. P., Waller, N. G. & Comrey, A. L. (2000). Factor analysis and scale revision. *Psychological Assessment*, 12(3), 287-297.
- Reiss, A. J. jr. (1971). *The police and the public*. New Haven: Yale University Press.
- Renn, O. (1992). Concepts of Risk. I S. Krimsky & D. Golding (Eds.), *Social Theories of Risk*. Westport: Praeger Publisher.
- Renn, O. (2008). *Risk governance: Coping with uncertainty in a complex world*. London: Earthscan.
- Repstad, P. (Red.). (2004). *Dugnadsånd og forsvarsverker. Tverretattlig samarbeid i teori og praksis*. Oslo: Tano.
- Reuss-Ianni, E. & Ianni, F. A. J. (2005). Street cops and management cops: The two cultures of policing. I T. Newburn (Ed.), *Policing. Key Readings*. Devon: Willan Publishing.
- Riis-Johansen, M. O. (2004). *Politiavhøret som samtale: En empirisk undersøkelse av sju avhør av siktede/mistenkte*. Trondheim: M.O. Gunnerød.
- Ringdal, K. (2007). *Enhet og mangfold. Samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Rundmo, T. (2002): Association between affect and risk perception. *Journal of Risk Research*, 5(2), 119-135.
- Rundmo, T. & Iversen, H. (2004). Risk perception and driving behavior among adolescents in two Norwegian counties before and after a traffic safety campaign. *Safety science*, 42(1), 1-21.

- Rundmo, T. & Moen, B. E. (2006). Risk perception and demand for risk mitigation among experts, politicians and lay people in Norway. *Journal of Risk Research*, 9(6), 623-640.
- Rundmo, T. & Sjøberg, L. (1998). Risk perception by offshore oil personnel during bad weather conditions. *Risk analysis*, 18(1), 111-118.
- Røvik, K.A. (2007). *Trender og translasjoner – ideer som former det 21. århundrets organisasjon*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Røysamb, E. (1997). Risk behaviour: Towards a model of affectively construed action. *Personality and Individual Differences*, 22(1), 33–46. doi:[10.1016/S0191-8869\(96\)00164-X](https://doi.org/10.1016/S0191-8869(96)00164-X)
- Sabini, J. (1992). *Social psychology*. New York: W.W. Norton and Company.
- Saus, E.-R., Johnsen, B. H., Andersen, R., Riisem, P. K. & Eid, J. (2006). The effects of brief situational awareness training in a shoot not shoot police simulator. *Military Psychology* 2006, 18(3), 3-21. Universitetet i Bergen.
- Shearing, C. & Ericson, R. (2005). Culture as figurative action. I T. Newburn (Ed.), *Policing: Key Readings*. Cullompton: Willan.
- Silvia, P. J. (2006). *Exploring The Psychology of Interest*. Oxford: Oxford University Press.
- Sjøberg, L. (1998). Worry and Risk Perception. *Risk Analysis*, 18(1), 85-93.
- Sjøberg, L. (1999a). Risk perception by the public and by experts: A dilemma in risk management. *Human Ecology Review*, 6(2), 1-9.
- Sjøberg, L. (1999b). Consequences of perceived risk: Demand for mitigation. *Journal of Risk Research*, 2(2), 129-149.
- Sjøberg, L. (2000a). Consequence matter, risk is marginal. *Journal of risk research*, 3(3), 287-295.
- Sjøberg, L. (2000b). Factors in Risk Perception. *Risk Analysis*, 20(1), 1-11.

- Sjöberg, L. (2007). Emotions and Risk Perception. *Risk management*, 9, 223-237.
- Sjöberg, L. & Drottz-Sjöberg, B.-M. (1991). Knowledge and risk perception among nuclear power plant employees. *Risk Analysis*, 11(4), 607-618.
- Sjöberg, L. & Drottz-Sjöberg, B.-M. (1994). *Risk perception of nuclear waste: Experts and the public*. Stockholm: Center for Risk Research, Stockholm School of Economics.
- Slovic, P. (1986). Informing and educating the public about risk. *Risk analysis*, 6(4), 403-415.
- Slovic, P. (1987). Perception of risk. *Science*, 236(4799), 280-285.
- Slovic, P. (1996). Perception of risk from radiation. *Radiation protection dosimetry*, 64(3/4), 165-180.
- Slovic, P. (1999). Comment: Are trivial risks the greatest risks of all? *Journal of Risk Research*, 2(4), 281-288.
- Slovic, P. (2000). *The perception of risk*. London: Earthscan.
- Slovic, P., Fischhoff, B. & Lichtenstein, S. (1976). Cognitive processes and societal Risk Taking. I J. S. Carroll & J. W. (Eds.), *Payne Cognition and Social Behavior*. Potomac, MD: Lawrence Erlbaum Associates.
- Slovic, P., Fischhoff, B. & Lichtenstein, S. (1978). Accident probabilities and seat belt usage: A psychological perspective. *Accident Analysis and Prevention*, 10(4), 281-285. doi: [10.1016/0001-4575\(78\)90030-1](https://doi.org/10.1016/0001-4575(78)90030-1)
- Slovic, P., Fischhoff, B. & Lichtenstein, S. (1980). Facts and fears: Understanding perceived risk. I R. Schwing & W. A. Albers Jr. (Eds.), *Societal risk assessment: How safe is safe enough?* New York: Plenum Press.
- Slovic, P., Flynn, J. & Layman, M. (1991). Perceived risk, trust and the politics of nuclear waste. *Science*, 254(5038), 1603-1607.
- Slovic, P. & Monahan, J. (1995). Probability, danger and coercion: A study of risk perception and decision making in mental health law. *Law and human behaviour*, 19(1), 49-65.

- Sollund, R. (2007). *Tatt for en annen: En feltstudie av relasjonen mellom etniske minoriteter og politiet*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Songstad, S. O, Bjørkelo, B., Dahle, T. M, Husabø, G. & Bjørnstad, S. (2011). Evaluering av faglig og økonomisk styring i det statlige barnevernet. Hentet 26.05.2013 fra <http://www.regjeringen.no/upload/BLD/Barnevern/2012/deloitte.pdf>
- SSØ – Senter for statlig økonomistyring (2010). *Resultatmåling. Mål- og resultatstyring i staten* (SSØ publikasjon 12/2010). Oslo: SSØ.
- Starr, C. (1969). Social benefit versus technological risk. I R. Chalk (Ed.), *Science, Technology, and Society: Emerging Relationships*. Washington: American Association for the Advancement of Science.
- St.meld. nr. 22 (2000-2001). *Politireform 2000 Et tryggere samfunn*. Oslo: Justis- og politidepartementet.
- St.meld. nr. 42 (2004-2005). *Politiets rolle og oppgaver*. Oslo: Justis- og politidepartementet.
- St.prop. nr. 1 (2007-2008). *For budsjettåret 2008*. Oslo: Justis- og politidepartementet.
- St.prop. nr. 1 (2008-2009). *For budsjettåret 2009*. Oslo: Justis- og politidepartementet.
- Stol, W., Gundhus, H. I., Runhovde, S. R. & Rønning, K. (2011). Manageability of police patrol work in Norway: the problem of implementing community policing. *Zeitschrift für Polizeiwissenschaften und Polizeiliche Praxis, SIAK Journal 3/2011*, 78-89.
- Stol, W. Ph., van Wijk, A. Ph., Vogel, G., Foederer, B. & van Heel, L. (2006) *Police patrol work in the Netherlands; an observational study in an international perspective*. Frankfurt: Verlag für Polizeiwissenschaft.
- Store norske leksikon (2005) (4. utg., bind 8). Oslo: Kunnskapsforlaget.

- Strype, J. & Abrahamsen, S. (2006). Politiet i møte med folk og røvere: Et blikk på forholdet til publikum. I G. Thomassen & T. Bjørge (Red.), *Kunnskapsutvikling i politiet*. Oslo: Politihøgskolen.
- Sztajnkrzyca, M. D., Lewinski, B. & Buhrmaster, S. (2010). Leave No One Behind. Downed-Officer Rescue and Risk Perception. *FBI Law Enforcement Bulletin*, 79(5), 9-15. U.S. Department of Justice.
- Teigen K. H. (2001). Hvordan bedømmes risiko og sjanser i hverdagen? I D. S. Thelle (Red.), *På den usikre siden. Risiko som forestillinger, atferd og rettesnor*. Oslo: Cappelen akademiske forlag.
- Teigen, K. H. (2011). Persepsjon: Hvordan vi oppfatter omgivelsene? I F. Svartdal (Red.), *Psykologi: En introduksjon* (2. utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Teigen, K. H., Brun, W. & Frydenlund, R. (1999). Judgments of risk and probability: The role of frequentistic information. *Journal of Behavioral Decision Making* 12(2), 123-139.
- Thagaard, T. (2009). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Oslo: Fagbokforlaget.
- Thelle, D. S. (Red.). (2001). *På den usikre siden. Risiko som forestillinger, atferd og rettesnor*. Oslo: Cappelen akademiske forlag.
- Thomassen, G. (2010). Hvordan kan vi vite hvor effektive skjulte etterforskningsmetoder er? I D.W. Schartum (Red.), *Overvåking i en rettsstat*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Verplanken, B., Hofstee, G. & Janssen, H. J. W. (1998). Accessibility of affective versus cognitive components of attitudes. *European journal of social psychology* 28(1), 23-35.
- Wadel, C. (1991). *Feltarbeid i egen kultur: En innføring i kvalitativt orientert samfunnsforskning*. Flekkefjord: Seek.
- Walbott, H. G. & Scherer, K. R. (1989). Assessing emotion by questionnaire. I R. Plutchik & H. Kellerman (Eds.), *Emotion:*

- Theory, Research and Experience* (4th ed.). New York: Academic Press.
- Walker, S. (1992). *The Police in America*. New York: McGraw-Hill.
- Wall, E. (2010). *Risikoforståelse: Teoretiske og empiriske perspektiv* (Doktorgradsavhandling, Institutionen för samhällsvetenskap, Fakulteten för humanvetenskap, Mittuniversitetet).
- Wang, X. T. (2006). Emotions within reason: Resolving conflicts in risk preference. *Cognition and Emotion*, 20(8), 1132-1152.
- Wathne, C. T. (1996). «Vi skjønnte etter hvert at vi var kvinner». *Kvinnens likestilte inntreden i politiet* (Hovedfagsoppgave i sosiologi, Universitetet i Oslo/Oslo).
- Weber, M. (1990). Samfunnsvitenskapenes objektivitet. I M. Weber, *Makt og byråkrati*. Oslo: Gyldendal.
- Wessel, E. O. & Bollingmo, G. C. (2007). *The emotional witness: A study of judgments of credibility* (Doktoravhandling, Psykologisk institutt, Universitetet i Oslo/Oslo). Oslo: Unipub.
- Yates, J. F. (Ed.). (1994). *Risk-taking behavior*. New York: John Wiley & Sons.
- Zajonc, R. B. (1980). Feeling and thinking: Preferences need no inferences. *American psychologist*, 35(2), 151-175.
- Zwack, W. R. & Velicer, W. F. (1986). Comparison of five rules for determining the number of components to retain. *Psychological Bulletin*, 99(3), 432-442.
- Aas, G. (2009). *Politiinngrep i familiekonflikter: En studie av ordenspolitiets arbeid med familiekonflikter/familievoldssaker i Oslo* (Doktorgradsavhandling, Det juridiske fakultet, Universitetet i Oslo/Oslo).

10. Vedlegg

Vedlegg 1	Søknad om tilgang på og bruk av data	III
Vedlegg 2	Notat om faglig forankring	V
Vedlegg 3	Fra Riksadv. og POD til Rådet	VII
Vedlegg 4	Svar fra Riksadvokaten	X
Vedlegg 5	Svar POD	XI
Vedlegg 6	Meldeskjema NSD	XV
Vedlegg 7	Svar fra NSD	XXV
Vedlegg 8	Søknad XX politidistrikt	XXVIII
Vedlegg 9	Skriftlig informasjon til informantene	XXX
Vedlegg 10	Informasjonsskriv til spørreskjema	XXXII
Vedlegg 11	Informasjon i spørreskjema	XXXIII
Vedlegg 12	Intervjuguide ledere	XXXIV
Vedlegg 13	Spørreskjema	XXXVI
Vedlegg 14	Kognitive risikospørsmål, Cronbach's Alpha for gjennomsnittsindeksene	XLIX
Vedlegg 15	Deskriptiv statistikk for interesse knyttet til hver enkelt hendelse	L
Vedlegg 16	Pearsons korrelasjon: følelser og kognitive risikovariabler	LI
Vedlegg 17	Regresjonsanalyse for demografiske variabler som predikerer «hvor viktig det er det at du som politi reduserer eller avdekker hendelsen» (betaverdier – standardiserte koeffisienter)	LII
Vedlegg 18	Regresjonsanalyser for demografiske variabler som predikerer hvor alvorlige konsekvensene kan være for 3. person (som indeks) og hvor alvorlige konsekvensene kan være for 3.person ved hver av hendelsene. Hver kolonne viser betaverdiene (standardisert koeffisient) til en regresjonsanalyse	LIII
Vedlegg 19	Regresjonsanalyse for effekten av kjønn på «hvor viktig er det at du som politi reduserer eller avdekker hendelsene» kontrollert for «alvorlige konsekvenser for 3.person»	

	(indekser).....	LIV
Vedlegg 20	Regresjonsanalyser med risikovariabler som predikerer «hvor viktig er det at du som politi reduserer eller avdekker hendelsene».....	LV
Vedlegg 21	Korrelasjonsmatrise med styring, autonomi (snudd) og egenvurdering	LVI
Vedlegg 22	Deskriptiv statistikk for styring.....	LVII

Vedlegg 1 Søknad om tilgang på og bruk av data

POLITIHØGSKOLEN

Riksadvokaten
Politidirektøren

Oslo 26.03.07

Doktorgradsprosjekt - søknad om tilgang på og bruk av data

Undertegnede er tilsatt som stipendiat ved Politihøgskolen i Oslo for å gjennomføre et doktorgradsprosjekt om analyser i politiet. Temaet for prosjektet er *Kriminalanalyse i politiet – et redskap for strategiske beslutninger*. Det er forankret i doktorgradsprogrammet Risikostyring og samfunnsikkerhet ved Universitetet i Stavanger (se vedlagt prosjektbeskrivelse og notat om målsetning, faglig forankring, metode og databruk). Veiledere er professor Ottar Hellevik, Institutt for statsvitenskap, UiO og professor Britt-Marie Drottz Sjøberg, Psykologisk institutt, NTNU og UiS.

Studien innebærer en kartlegging av datagrunnlaget og analysesituasjonen i politiet i dag og å vurdere denne opp mot hvordan politiet selv ønsker at forholdene skal være. I tillegg vil nåsituasjonen vurderes opp mot hva som eventuelt kan være en mer ideell prosess innenfor samfunnsvitenskapelig metodetenkning. Videre vil prosjektet kunne bidra til en mer demokratisk beslutningsprosess, ved at kompetanse og informasjon hos alle i organisasjonen får betydning for beslutningstakingen. Resultatene fra prosjektet vil også kunne ha betydning for andre sektorer, som f. eks helsevesenet, og organisasjoner som er avhengig av en konstruktiv informasjonsflyt og godt beslutningsgrunnlag.

Jeg vil benytte ulike metodiske tilnærminger, dvs. observasjon, uformelle samtaler, intervju, dokumentanalyser og survey. Utvalget til den kvalitative datainnsamlingen vil være tjenestemenn fra XX politidistrikt og ansatte med analysefunksjoner ved XX, XX, samt XX politidistrikt. I tillegg vil ledere bli intervjuet. Politiets datasystemer er en nødvendig datakilde.

Studien (se ovenfor) gjør krav på datakilder som i utgangspunktet er undedagt taushetsplikt og som er unntatt fra offentlighet. Primærmetoden er imidlertid å følge informasjonen og ikke den enkelte straffesak.

Jeg søker Riksadvokaten og Politidirektøren om følgende:

- Samtykke til bruk av nødvendige dataverktoy/registre som er spesifisert i vedlagt notat
- Tilgang på relevante dokumenter (viser til vedlagt notat)

- Innsyn i enkelte straffesaker som er relevant for å følge informasjonsflyten (jeg er ikke interessert i å følge straffesaker, men hvilken informasjon som finnes igjen. Det vil i utgangspunktet være nok å lese saken i BL, men dersom noe ikke ligger i BL, kan det bli nødvendig å se papirsaken).
- Fritak fra taushetspliktsbestemmelser for et utvalg av polititjenestemenn og ledere ved XX politidistrikt, XX pd og XX pd.

Innholdet i opplysningene som framkommer om publikum eller andre politiet kommer i kontakt med, vil *ikke* bli behandlet eller omtalt i prosjektet. Jeg vil ikke følge med inn i private rom eller registrere samtaler. Fokus for undersøkelsen er bl.a. *hva slags* informasjon som formidles videre og hvilke filtre og faktorer som har betydning for informasjonsflyten.

Både ansatte i politiet og ev. personopplysninger om 3.person vil anonymiseres. Enhetene i politiet vil være så store at det er mulig å anonymisere tjenestemennene. Det vil ikke bli opprettet personregister. Alt av elektronisk datamateriale vil lagres på ekstern harddisk uten tilgang til nettet, verken intra- eller internet. Nedskrivne data vil oppbevares i låst, brannsikket skap på Politihøgskolen.

Resultatene blir presentert i en avhandling og artikler hvor deler kan klausuleres og unntas offentlighet i samråd med politiet.

Jeg ber om raskest mulig tilbakemelding og kan kontaktes på tlf. 23 19 98 49 eller 930 33 755 dersom noe er uklart. Eitersom dette er en søknad som berører både Riksadvokaten og Politidirektoren, sendes den til begge.

Søknaden sendes tjenestevei.

Med hilsen

Kristin Hellesø-Knutsen
Stipendiat

Vedlegg:

1. Notat om målsetning, faglig forankring, metode og databruk
2. Prosjektbeskrivelse: Kriminalanalyser i politiet – et redskap for strategiske beslutninger

Vedlegg 2 Notat om faglig forankring

Kristin Hellesø-Knutsen
Stipendiat
Tlf 23 19 98 49 / 930 33755
Kristin.helleso-knutsen@phs.no

Notat om målsetning, faglig forankring, metode og databruk

Kriminalanalyse i politiet - et redskap for strategiske beslutninger

Prosjektet har to hovedmålsetninger: Å bidra til forenklede metoder i analyseprosessen samt at analysene som skal ligge til grunn for beslutningstakingen bygger på så reliable og valide data som mulig.

Faglig forankring

Stipendiatstillingen, herunder doktorgradsprosjektet, er tilknyttet Politihøgskolen. Jeg er tatt opp på doktorgradsprogrammet Risikostyring og samfunnssikkerhet ved Universitetet i Stavanger. Dette programmet er et tverrvitenskapelig samarbeid mellom Det teknisk-naturvitenskapelige fakultet og Det samfunnsvitenskapelige fakultet og både tekniske, økonomiske, finansielle og samfunnsvitenskapelige tilnæringer er innlemmet i programmet. Kontaktperson der er professor Odd Einar Olsen. Hovedveileder er professor Ottar Hellevik ved Institutt for statsvitenskap, Universitetet i Oslo og biveileder er professor Britt-Marie Drottz Sjøberg ved Psykologisk institutt, NTNU og Universitetet i Stavanger.

Jeg er utdannet med hovedfag i psykologi 2003 fra NTNU i Trondheim. Hovedfagsoppgaven var en kvalitativ og kvantitativ undersøkelse av forholdet mellom belastninger og stress ved Operasjonssentralen, Oslo politidistrikt. Jeg har i tillegg vært ansatt i politiet hvor jeg bl.a. jobbet med implementering av problemorientert politiarbeid og analyser som en del av dette. Videre har jeg jobbet ved Kriminalomsorgens utdanningsenter, med forsknings- og formidlingsoppgaver, der fokuset mitt var menneskelige faktorerens betydning for ansattes, innsattes og samfunnets sikkerhet.

Metode, utvalg og datakilder

For å nå målsetningen med prosjektet, er det nødvendig å kartlegge hvordan analyse-situasjonen er i politiet i dag og å se denne opp mot hvordan politiet selv ønsker at forholdene skal være og hva som kan være en mer ideell prosess innenfor samfunnsvitenskapelig metodetenkning.

I dette prosjektet vil jeg bruke en kombinasjon av metoder. I en innledende fase vil jeg ha en kvalitativ tilnærming gjennom observasjon, uformelle samtaler, intervju og dokumentanalyser. På bakgrunn av de kvalitative undersøkelsene vil det bli utarbeidet et kvantitativt måleinstrument for å samle empiri. Dette skal distribueres til flere politidistrikt (skjønsmessig utvalg) som skal representere Politi-Norge. Hensikten er å kartlegge status for analysearbeidet i landet og bruk av analyser i strategisk planlegging.

Det er ønskelig å observere ulike patruljer ved ordenstjenesten samt operative enheter som driver spaning og etterretning ved Oslo politidistrikt. Hensikten med observasjonen og uformelle samtaler er å få et inntrykk av informasjonen tjenestemennene *formidler videre* og hva de *velger bort*. Dette siste vil jeg ikke kunne fange opp ved intervjuer av flere grunner, bl.a. fordi den enkelte ikke nødvendigvis reflekterer over informasjon en utelater eller overser. Det vil i sammenheng med observasjonen, men også senere i prosessen, være nødvendig å få tilgang til politiets dataverktøy som BL, Strasak, PAL for Strasak, PO, PAL for PO og etterretningsregistre (Indicia, evt. også Lotus Notes, Smartsys, Krimsys).

Intervjuene skal gjennomføres ved utvalgte analysefunksjoner ved XX politidistrikt, med mulighet for også å inkludere XX politidistrikt, samt XX politidistrikt.

For å undersøke i hvilken grad analysene benyttes som et ledelsesverktøy og hvilke behov ledelsen har for analyser som beslutningsgrunnlag, er det nødvendig å studere dokumenter, inkludert alle typer styringsdokumenter, planer og rapporteringer for politiet generelt og Oslo spesielt. Jeg vil i tillegg intervjuere ledere på seksjons- og stasjonsnivå. Distriktsnivå kan bli aktuelt. Jeg er sikkerhetsklarert for "hemmelig".

Vedlegg 3 Fra Riksadv. og POD til Rådet

POLITIET

POLITIDIREKTORATET

Rådet for taushetsplikt og forskning
Postboks 6706
0130 OSLO

KOPI

POLITHØGSKOLEN	
30 JUL 2007	
SAKKOEN NR. 2007/00106	AVBREVET NR. 631
AVD./BREV. FOU/KKO	AVBREVET

Dinns referanse
2007/00106

Vår referanse
2007/00948-2.053

Dato
25.07.2007

Oversendelse vedrørende søknad om tilgang på og bruk av data i forbindelse med doktorgradprosjektet – Kristin Helleø-Knutsen

Politidirektoratet viser til ekspedisjon av 27. mars 2007 fra Politihøgskolen med søknad om fritak for taushetsplikt i forbindelse med stipendiat Kristin Helleø-Knutsens doktorgradsprosjekt "Krimanalyser i politiet – et redskap for strategiske beslutninger".

Som det fremgår er likelydende brev sendt riksadvokaten. Vi har mottatt kopi av brev datert 18. juli der riksadvokatembetet overfor Rådet anbefaler søknaden om fritak for taushetsplikt innenfor påtalemyndighetens ansvarsområde.

På samme måte som riksadvokaten beklager vi at søknaden ikke er blitt videresendt tidligere.

Vi vurderer det, som riksadvokaten, slik at studien vil kunne gi verdifull informasjon for politiet og påtalemyndigheten.

Hvordan og hvor data og informasjon til studien skal hentes fra fremgår av vedleggene til søknaden; notat om målsetting mm og prosjektbeskrivelsen.

Politidirektoratet har ingen innvendinger til gjennomføringen av prosjektet og vil derfor anbefales at det gis nødvendig fritak for taushetsplikt, jf forvaltningsloven § 13 d første ledd. Direktoratet forutsetter at fritak fra taushetsplikten som omsøkt skjer på vilkår om faglig forsvarlig innsamling, oppbevaring og bruk av taushetsbelagte opplysninger, samt anonymisering av eventuelle personidentifiserende opplysninger ved publikasjon.

Vi ber om rådets uttalelse.

Med hilsen

Sjur A. Svendsen
fung seksjonssjef

Erna Gjesvold
rådgiver

Politidirektoratet

Post: Postboks 8051 Dep., 0031 Oslo
Besøk: Hammersborggata 12
Tlf: 23 36 41 00 Faks: 23 36 42 96
E-post: politidirektoratet@politiet.no

Org. nr.: 982 531 950 mva
Bankgiro: 7694.05.02388

RIKSADVOKATEN

GJENPART

Rådet for taushetsplikt og forskning
c/o Institutt for offentlig rett
Postboks 6706
0130 OSLO

POLITIHØRSKOLEN	
23 JUL 2007	
SAK/DOKNR: -4 2007/00106	AVSKREVET: 631
AVD./SEK: FOU/KK 01	AVSKREVET:

RBP:

VÅR REF.:
Ra 07-192 MH/mw
639.2

DATO:
18.07.07

**ANMODNING FRA STIPENDIAT KRISTIN HELLESØ-KNUTSEN OM SAMTYKKE TIL
TILGANG TIL OG BRUK AV DATA TIL FORSKNINGSPROSJEKT**

PolitiHøgskolen har ved brev av 27. mars d.å. oversendt søknad fra stipendiat Kristin Helle-
Knutsen om samtykke til bruk av nødvendige dataverktøy/registre og tilgang til relevante
dokumenter. Studien innebærer en kartlegging av datagrunnlaget og analysesituasjonen i
politiet i dag, og vurdere dette opp mot politiets ønsker og mot hva som vil være en god
prosess innenfor samfunnsvitenskapelig metodetenkning. Søkeren opplyser at hennes
veiledere begge er professorer.

En beklager at søknaden ikke tidligere er oversendt herfra.

Riksdadvokaten antar at forespørselen er av en art som gjør det nødvendig å forelegge
spørsmålet for Rådet for taushetsplikt og forskning, jf. forvaltningsforskriften § 9 og
påtaleinstruksen § 3-5.

Slik riksdadvokaten ser det, vil studien kunne gi verdifull informasjon for politiet og
påtalemyndigheten. En kan ikke se at det er praktisk – eller ønskelig – å anmode om samtykke
i hvert enkelt tilfelle. Nytteverdien ved prosjektet må anses som klart større enn ulempene.

Søknaden anbefales herfra.

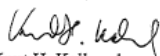
Postadresse:
Postboks 8002 Dep
0030 OSLO

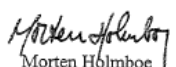
Kontoradresse:
Stortorvet 2
0155 OSLO

Telefon:
22 47 78 50

Telefaks:
22 33 31 12

Det fremgår av søknaden at det ikke vil bli opprettet noe personregister. For ordens skyld bemerkes likevel at en ikke har vurdert her om utførelsen av prosjektet vil utløse melde- eller konsesjonsplikt etter personopplysningsloven. Et eventuelt samtykke fra påtalemyndighetens side vil være betinget av at påtalemyndigheten ikke derved påtar seg oppgaven som behandlingsansvarlig, jf. personopplysningsloven §§ 2, 13 og 14.

Knut H. Kallerud
fung.

Morten Hølmboe
førstestatsadvokat

0)

Vedlegg

Gjenpartar: Politihøgskolen (2007/00106) ✓
Politidirektoratet

0)

Vedlegg 4 Svar fra Riksadvokaten

RIKSADVOKATEN

Kristin Hellesø-Knutsen
P.b. 5027 Majorstuen
0369 OSLO

REF.:

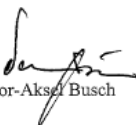
VÅR REF.:
Ra 07-192
639.2

DATE:
23.04.08

DISPENSASJON FRA TAUSHETSPLIKT

Under henvisning til Deres mail av 2. april d.å. og til riksadvokatens brev av 22. oktober 2007 finner en at vilkårene for å gi innsyn i straffesaksdokumenter – i tråd med rådets samtykke, jf. brev av 17. september 2007 – nå foreligger.

Dette brev bes vedlagt Deres henvendelse til politiet om innsyn i straffesaker. En forutsetter at antall straffesaker oppad er begrenset til 80 saker.

Tor-Aksel Busch

Roar Østby
statsadvokat

Postadresse:
Postboks 8002 Dep
0030 OSLO

Kontoradresse:
Stortorvet 2
0155 OSLO

Telefon:
22 47 78 30

Telefaks:
22 33 31 12

Vedlegg 5 Svar POD

POLITIET

POLITIDIREKTORATET

Politihøgskolen
Att Kristin Hellesø-Knutsen
Postboks 5027 Majorstua
0301 OSLO

POLITIHØGSKOLEN	
-7 27 MAR 2008	
SAKSDIREKTØR: 2007/00106	ARKIVSAG-NUMMER: 681
AVDELING: FOU/KK01	AVDELINGSVET:

██████████

✓

Deres referanse
2007/00106

Vår referanse
2007/00948-5 053

Dato
13.03.2008

Søknad om dispensasjon fra taushetsplikt - kriminalanalyse i politiet - orientering om avgjørelse

Politidirektoratet viser til likelydende søknad av 26. mars 2007 til Riksadvokaten og Politidirektoratet. Videre viser vi til kopi av vårt brev av 28. februar 2008 til Rådet for taushetsplikt og forskning.

Ved brev til direktoratet av 6. mars 2008 har Rådet beklaget at direktoratet ikke har fått svar på vår henvendelse av 25. juli 2007 der vi forela søknaden om bruk av opplysninger fra politiets registre.

Utskrift av Rådets brev med vedlegg følger vedlagt.

Direktoratet finner – i samsvar med anbefalingen fra Rådet – å kunne samtykke i dispensasjon fra taushetsplikten på de betingelser som er angitt i uttalelsen fra Rådet.

I forhold til siste setning i Rådets brev av 17. september 2007 ber vi om tilbakemelding fra forskeren i forhold til hvor omfattende søk som er planlagt foretatt. Vi ber også opplyst om Riksadvokaten har satt tak for hvor mange saker det er gitt innsyn i.

Med hilsen

Steinar Talgø
seksjonsjef

Emma Gjesvold
seniorrådgiver

Saksbehandler:
Emma Gjesvold
Tlf: 2336 4228

Politidirektoratet

Post: Postboks 8051 Dep., 0031 Oslo
Besøk: Hammersborggata 12
Tlf: 23 36 41 00 Faks: 23 36 42 96
E-post: politidirektoratet@politiet.no

Org. nr.: 982 531 950 mva
Bankgiro: 7694.05.02388

Egi

MOTTATT
12 MAR 2008

RÅDET FOR TAUSHETSPLIKT OG FORSKNING
c/o Institutt for offentlig rett
Postboks 6706
0130 Oslo

Politidirektoratet
Postboks 8051 Dep
0031 Oslo

Deres ref.: 2007/06948-3 053

POLITIDIREKTORATET	
12 MARS 2008	
INRI	AKTIDR
08-13	053
SAKER	TR. NR
07/948	4

Oslo, 6. mars 2008

Søknad om dispensasjon fra taushetsplikt – kriminalanalyse i politiet

Vi viser til brev 28. februar 2008, hvor direktoratet med god grunn etterlyser svar på en søknad om samtykke til dispensasjon fra taushetsplikt i forbindelse med et prosjekt om kriminalanalyse i politiet.

Saken ble ferdigbehandlet av Rådet 17. september 2007, og beslutningen ble samme dag sendt til Riksadvokaten. Ved en inkurie ble beslutningen ikke sendt til Politidirektoratet, selv om den utvilsomt også avgjorde den delen av saken som gjelder taushetsplikten etter politiloven. En kopi av beslutningen er lagt ved dette brevet.

Vi beklager det inntruffne.

Med vennlig hilsen

Marius Stub
sekretær

Sak 11-3.doc

R

RÅDET FOR TAUSHETSPLIKT OG FORSKNING
c/o Institutt for offentlig rett
Postboks 6706
0130 Oslo

Riksadvokaten
Postboks 8002 Dep
0030 Oslo

Oslo, 17. september 2007

Søknad om dispensasjon fra taushetsplikt – kriminalanalyse i politiet

Vi viser til brev 18. juli 2007 (Ra 07-192 MH/mw 639.2), som gjelder en søknad om samtykke til dispensasjon fra taushetsplikt i forbindelse med et forskningsprosjekt om kriminalanalyse i politiet.

Søkeren ønsker å innhente data på forskjellige måter. For det første ber hun om å få tilgang til de deler av politiets datasystemer som er angitt i notatet s. 2. For det annet ber hun om innsyn i enkelte straffesaksdokumenter, i den utstrekning gjennomgåelsen av BL ikke er tilstrekkelig. For det tredje ber hun om å få intervjuet et utvalg polititjenestemenn og ledere ved politidistriktene i Oslo, Aker og Bærum, og Sør-Trøndelag. For det fjerde ønsker hun å foreta deltakende observasjon av enkelte politipatruljer ved ordenstjenesten og operative enheter som driver spåning og etterretning ved Oslo politidistrikt. Formålet med prosjektet er dels å kartlegge aspekter ved dagens kriminaletterretning sammenholdt med politiets egne ambisjoner, og dels å vurdere om etterretningsarbeidet kan forbedres ved bruk av samfunnsvitenskapelig metode.

Søknaden angir ikke hvilke opplysninger de ulike datasystemene inneholder, eller hvor omfattende datainnsamling søkeren ser for seg. I en e-post 10. august ba derfor Rådet om en utdypning av disse forholdene.

I en e-post 13. august til Rådets sekretær skriver hun følgende om datasystemene:

"BL (basisløsninger) er det elektroniske saksbehandlingsverktøyet politiet i dag bruker i straffesaksbehandlingen. Jeg fikk selv innføring i bruk av BL da jeg jobbet i politiet. BL generer og overfører alle saker som inngår i Strasak (straffesaksregisteret). Strasad er det første elektroniske dataregisteret for straffesaker i politiet. PAL står for Politiets analyse- og ledelsesverktøy og systemet tilbyr forenklede måter å søke frem, sortere, filtrere og analysere data fra andre systemer, f.eks PAL for Strasad, PAL for PO (politioperativ logg) og PAL for Trafstat (trafikkstatistikk). PAL for Strasad er nok det mest brukte av disse. Alle data og krysskjoeringer som hentes frem i PAL kan konverteres til standard Excell-ark og bearbeides videre. Dette gjelder

Sak 11-2.doc

da i hovedsak kvantitative data. Indicia er etterretningsverktøy som er relativt nytt (Jeg skal på kurs denne uken). Jeg har forstått det slik at det skal samle alle de ulike datasystemene inn under seg og at dette vil bli det felles etterretningsverktøyet fremover. Lotus Notes og Krimsys er to andre etterretningsverktøy, men disse har jeg begrenset kjennskap til."

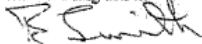
Om datainnsamlingens omfang skriver hun:

"Lengden på observasjonen vil avhenge noe av hva jeg får ut av det og hvilke spm som melder seg underveis. Det samme tenker jeg i forhold til intervjuene. Begge deler er jo ment som en type forstudie for å kunne utarbeide kvantitative måleinstrument. Det gjelder både delen om informasjonsflyt/datagrunnlaget (hvor det er nødvendig å bli med operativt personell ut), men også delen om analyse(-kompetanse). Helt grovt sett ville jeg tenke at den kvalitative delen av hele prosjektet ville ta ca et halvår. Slik jeg ser det nå, vil det kunne dreie seg om å følge ordensjenseten i ca to uker (ti vaktsett) og det samme ved en etterretningsenhet (ti vaktsett). Antakelsen min er at ordensjenseten i stor grad handler etter initiering fra Operasjonssentralen, mens etterretningsenheter i større grad jobber opp mot selvinitierte saker. Dermed ligger ulike data til grunn for arbeidet og fokuset til tjenestemennene vil også kunne være helt forskjellig. Videre vil det være nødvendig å følge analyseenheten(e) over et visst tidsrom for å få tak i hvordan de jobber (deltakende observasjon også her). Jeg ser for meg at det kan dreie seg om ca to uker, helst i to ulike politidistrikt (altså to uker til sammen). Jeg kan tenke meg å intervju ca fem stk ved orden, ved etterretning og ved analyseenheten(e) (ca 15 til sammen). Dette blir helt omtrentlig, ettersom jeg som sagt innledningsvis, kan komme over problemstillinger det er nødvendig å utdype mer. Jeg tror imidlertid jeg har tatt godt i ved det jeg anslår her. Som det fremkommer av prosjektbeskrivelsen vil jeg utarbeide spørreskjema på bakgrunn av de kvalitative undersøkelsene.

I forhold til innsyn i straffesaker synes jeg det er svært vanskelig el umulig å gi et tall. Fokuset mitt er ulike faktorer som kan ha betydning for de valg tjenestemannen gjør (bevisst eller ubevisst) i forhold til hvilken informasjon som passerer og siles ut. Jeg er interessert i hva som er med på å forme politiblikket, hva tjenestemennene ser etter og hva de ser, men også hva de utelater. Straffesakene er ikke i seg selv interessante, men hvilken informasjon som registreres i f.eks. BL."

Rådet har besluttet å samtykke til at det dispenseres fra taushetsplikten i samsvar med søknaden. Samtykket er betinget av at all innsamling, oppbevaring og bruk av taushetsbelagte opplysninger skjer på en faglig forsvarlig måte, og at alle personidentifiserende opplysninger anonymiseres ved eventuell publisering. Samtykket er videre betinget av at søkerne skriftlig dokumenterer overfor departementet at forskningsprosjektet ledes av en person med førstestillingskompetanse. Samtykket er endelig betinget av at Riksadvokaten og Politiidrettoratet setter et tak for hvor mange saker det skal gis innsyn i, og for hvor omfattende søk i datasystemene hun skal kunne foreta.

Med vennlig hilsen

Eivind Smith
leder

Marius Stub
sekretær

Vedlegg 6 Meldeskjema NSD

Meldeskjemaⁱ

versjon 2007.1

for forsknings- og studentprosjekt som medfører meldeplikt eller konsesjonsplikt
(jf. personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter)

Meldeskjema sendes per post, e-post eller faks, i ett eksemplar, til: Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
Personvernombudet for forskning
Harald Hårfagres gate 28
5007 BERGEN

personvernombudet@nsd.uib.no / Telefaks: 55 58 96 50 / Telefon: 55 58 21 17

Vennligst les veiledning bakerst

1. PROSJEKTTITTEL			
Kriminalanalyse i politiet – et redskap for strategiske beslutninger			
2. BEHANDLINGSANSVARLIG INSTITUSJONⁱⁱ			
Institusjon: Polithøgskolen i Oslo			
Adresse: PO Box 5027		Postnr. 0301	Poststed: Oslo
3. DAGLIG ANSVARⁱⁱⁱ			
Navn (formavn - etternavn): Kristin Hellesø-Knutzen			
(Hovedveileder professor Ottar Hellevik, UiO Bi-veileder professor Britt-Marie Drotz-Sjøberg, NTNU)			
Institusjon: Polithøgskolen i Oslo			
Arbeidssted (avdeling/seksjon/institutt): Forskningsavdelingen		Akademisk grad/utdanning Cand.polit. i psykologi	Stilling Doktorgrads-stipendiat
Adresse – arbeidssted: Slemdalsveien 5		Postnr.: 0369	Poststed: Oslo
Telefon: 23 19 98 49	Telefaks: 23 19 98 01	Mobil: 930 33 755	E-postadresse: krihel@pfs.no
4. VED STUDENTPROSJEKT^{iv} (studiested må alltid være samme som arbeidssted til daglig ansvarlig)			
Navn (formavn - etternavn) på studenten:			
Studiested (avdeling/seksjon/institutt):		Akademisk grad/utdanning:	

1 av 9

Er det spørsmål i forbindelse med utfylling av skjemaet, ta gjerne kontakt med Personvernombudet hos NSD, telefon 55 58 21 17.

Adresse – privat:		Postnr.:	Poststed:
Telefon:	Telefaks:	Mobil:	E-postadresse:
5. FORMÅL MED PROSJEKTET			
<i>Problemstillinger, forskningsspørsmål, eller lignende.</i>	<p>Prosjektet har to hovedmålsetninger: Å bidra til forenklete metoder i analyseprosessen, samt at analysene som skal ligge til grunn for beslutningstakingen bygger på så reliable og valide data som mulig.</p> <p>Data danner utgangspunktet for analysene. For at analysene skal ha verdi, er det derfor viktig at dataene er <u>relevante</u> og har <u>så bra kvalitet som mulig</u>. Det er i dag en rekke data som ikke blir systematisert og som ikke benyttes i analyser. Det kan dreie seg om data tjenestemennene har "i hodet" eller som utveksles mer eller mindre uformelt tjenestemennene imellom. Fokus for undersøkelsen er bl.a. <i>hva slags</i> informasjon som formidles videre og hvilke filtre og faktorer som har betydning for informasjons-innhenting og -flyten.</p> <p>Studien innebærer videre en kartlegging av datagrunnlaget og analysesituasjonen i politiet i dag og å vurdere denne opp mot hvordan politiet selv ønsker at forholdene skal være. I tillegg vil nå-situasjonen vurderes opp mot hva som eventuelt kan være en mer ideell prosess innenfor samfunnsvitenskapelig metodetenkning. Videre vil prosjektet kunne bidra til en mer demokratisk beslutningsprosess, ved at informasjon hos alle i organisasjonen får betydning for beslutningstakingen.</p> <p>Resultatene fra prosjektet vil også kunne ha betydning for andre sektorer enn politiet, som f. eks helsevesenet, og organisasjoner som er avhengig av en konstruktiv informasjonsflyt og godt beslutningsgrunnlag.</p>		
6. PROSJEKTOMFANG			
☒ Enkelt institusjon Politiet i Norge			
☐ Nasjonal multisenterstudie Angi øvrige institusjoner som skal delta:			
☐ Internasjonal multisenterstudie			
7. UTVALGSBESKRIVELSE'			
<i>Beskrivelse av utvalget Gi en kort beskrivelse av hvilke personer eller grupper av personer som inngår i prosjektet (f.eks. skolebarn, pasienter, soldater, personer med redusert eller manglende samtykkekompetanse).</i>	<p>Observasjon av politipatruljer ved ordenstjenesten samt operative enheter som driver sporing og etterretning. Det vil dreie seg om både nyutdannede og mer erfarne politifolk.</p> <p>I tillegg til observasjon ved å bli med patruljer ut, vil jeg intervju ca fem stk ved orden, fem ved etterretning og fem ved analyseenheten(e) (ca 15 til sammen). Informantene her vil være både politittdannede og sivile.</p> <p>Jeg vil i tillegg intervju ledere på seksjons- og stasjonsnivå. Distriktsnivå kan bli aktuelt. Slik jeg ser det nå, vil det kunne dreie seg om å følge ordenstjenesten i ca to uker (<u>n vaktsett</u>) og det samme ved en etterretningsenhet (<u>ti vaktsett</u>). Det <u>kan</u> bli nødvendig med lengre observasjonstid.</p> <p>Videre vil det være nødvendig å følge analyseenheten(e) over et visst tidsrom for å få tak i hvordan de jobber (observasjon også her). Jeg ser for meg at det kan dreie seg om <u>ca to uker</u>, helst i to ulike politidistrikt (altså to uker til sammen). Dette blir helt omtrentlig, ettersom jeg kan komme over problemstillinger det er nødvendig å utdype mer. Jeg tror imidlertid jeg har tatt godt i ved det jeg anslår her. Jeg vil utarbeide spørreskjema på bakgrunn av de kvalitative undersøkelsene. Respondentene vil der være anonyme.</p>		
<i>Rekruttering og trekking Oppgi hvordan utvalget rekrutteres og hvem som foretar rekrutteringen/ trekkingen.</i>	Rekrutteringen foretas av politidistriktets ledelse, etter beskrivelsen ovenfor		
<i>Førstegangskontakt Oppgi hvem som oppretter førstegangskontakt med</i>	Politidistriktets ledelse oppretter førstegangskontakt med de utvalgte ansatte		

utvalget.	
Oppgi alder på utvalget	☐ Barn (0-16 år) ☐ Ungdom (16-17 år) ☒ Voksne (over 18 år)
Antall personer som inngår i utvalget.	I tillegg til observasjon (se over) vil jeg intervju ca 15 tilsatte, pluss ledere (ca fire)
8. INFORMASJON OG SAMTYKKE^{vii}	
Informasjon Oppgi hvordan informasjon til respondenten gis. NB. Se veiledning for krav til informasjon.	☒ Det gis skriftlig informasjon (legg ved kopi av informasjonsskriv). Skriftlig informasjon sendes politidistriktenes ledelse. Alle spørreskjema vil også ha et informasjonsskriv med opplysninger om hensikten med undersøkelsen og informasjon om anonymitet og frivillig deltakelse (disse vil bli ettersendt NSD før datainnsamlingen)
	☒ Det gis muntlig informasjon. Beskriv hva det informeres om. Observasjonen og intervjuene begynner med en muntlig samtale, der innhold, hensikt og mulig nytte diskuteres med den enkelte respondent, som igjen må bekrefte muntlig at han samtykker til deltakelse.
	☐ Det gis ikke informasjon. Forklar hvorfor det ikke gis informasjon.
Samtykke Innhentes samtykke fra den registrerte? NB. Se veiledning for krav til samtykke.	☒ Ja Oppgi hvordan samtykke innhentes (legg ved ev. kopi av samtykkeerklæring). Kortversjonen som presenterer prosjektet vil inneholde en skriftlig samtykkeerklæring. Denne fylles ut for (denne ettersendes NSD før datainnsamlingen)
	☐ Nei Gi en redegjørelse for hvorfor det anses nødvendig å gjennomføre prosjektet uten samtykke fra respondenten.
9. METODE FOR INNSAMLING AV PERSONOPPLYSNINGER^{vii}	
Gi en kort beskrivelse av alle datainnsamlingsmetoder og datakilder som skal benyttes.	I prosjektet vil jeg bruke en kombinasjon av metoder. I en innledende fase vil jeg ha en kvalitativ tilnærming gjennom observasjon, uformelle samtaler, intervju og dokumentanalyser. På bakgrunn av de kvalitative undersøkelsene vil det bli utarbeidet et kvantitativt måleinstrument. Dette skal distribueres til flere politidistrikt (skjønnsmessig utvalg) som skal representere Politi-Norge. Det vil i forbindelse med observasjonen, men også senere i prosessen, være nødvendig å få tilgang til politiets dataverktøy som BL, Strasak, PAL for Strasak, PO, PAL for PO og etterrettingsregistre (Indicia, evt. også Lotus Notes, Smartsys, Krimsys). Jeg vil få tilgang til opplysninger om 3 person (spesielt gjennom observasjon og innsyn i politiets dataregistre), men disse dataene er verken av interesse for eller relevant for prosjektet. For å undersøke i hvilken grad analysene benyttes som et ledelsesverktøy og hvilke behov ledelsen har for analyser som beslutningsgrunnlag, er det nødvendig å studere dokumenter, inkludert alle typer styringsdokumenter, planer og rapporter for politiet generelt og Oslo spesielt.
10. DATAMATERIALETS INNHOLD^{vii}	

<p>Gjør kort rede for hvilke opplysninger som skal samles inn. Legg ved spørreskjema, intervjuguide, registrerings-skjema e. a., som foreligger ferdig utarbeidet eller som utkast.</p>	<ul style="list-style-type: none"> Hva ligger til grunn for utvelgelsen av informasjon tjenestemennene gjør? Hva bidrar til å danne den intuitive kunnskapen som skiller ut relevant og "riktig" informasjon fra annet støy? Hva slags data (innholdsmessig) formidles videre (kategorier av data) og hva slags informasjon (som kan være relevant), overses og/eller formidles ikke videre (informasjon = ubearbeidet data). <p>Jeg vil følge informasjonen fra det tjenestemennene fanger opp ute, til hva de formidler videre inn til kolleger og datasystemer og deretter hva som skjer med den registrerte informasjonen (data). Jeg er altså interessert både i faktorer og filtre som har betydning for informasjonsinnhentingen og – formidlingen, men også hva slags data (innholdsmessig) som kommer inn (kategorier av data) i organisasjonen (som ikke nødvendigvis velges ut av politiet selv).</p> <ul style="list-style-type: none"> Hva er så grunnlaget og (behovet for grunnlag) for strategiske analyser og beslutninger
<p>Behandles det sensitive personopplysninger?</p>	<p>☐ Ja Hvis ja, oppgi hvilke:</p> <p>☒ Nei</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ Rasemessig eller etnisk bakgrunn, eller politisk, filosofisk eller religiøs oppfatning. ☐ At en person har vært mistenkt, siktet, tiltalt eller dømt for en straffbar handling. ☐ Helseforhold. ☐ Seksuelle forhold. ☐ Medlemskap i fagforeninger.
<p>Behandles det opplysninger om tredjeperson?</p>	<p>☐ Ja Hvis ja, hvordan blir tredjeperson informert om behandlingen?</p> <p>☒ Nei</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ Får skriftlig informasjon. ☐ Får muntlig informasjon. ☐ Blir ikke informert.
11. INFORMASJONSSIKKERHET²⁸	
<p>Merk av identifikasjonsopplysninger.</p>	<p>☒ Direkte personidentifiserende opplysninger Dette gjelder tjenestemennene og ikke 3. person. Det kan være behov for å senere intervjue tjenestemenn jeg også har observert. Jeg må ta høyde for at tjenestemennene skal kunne identifiseres av meg i arbeidet.</p> <p>Oppgi hvilke:</p> <p>☒ Navn, (ikke adresse, fødselsdato)</p> <p>☐ 11-sifret fødselsnummer</p>
<p>Dersom datamaterialet behandles elektronisk, oppgi hvordan direkte personidentifiserbare opplysninger (navn, 11-sifret fødselsnummer) registreres.</p>	<p>☒ Direkte personidentifiserende opplysninger (spesifiser hvilke over) erstattes med et referansenummer som viser til en manuell/elektronisk navneliste som oppbevares atskilt fra det øvrige datamaterialet.</p> <p>Oppgi hvordan koblingsnøkkelen lagres og hvem som har tilgang til denne. Personopplysninger oppbevares nedlåst i safe, sammen med koblingsnøkkelen. Kun jeg har tilgang på denne.</p>
	<p>☐ Direkte personopplysninger lagres sammen med det øvrige materialet.</p> <p>Oppgi hvorfor det er nødvendig med oppbevaring av direkte identifikasjonsopplysninger sammen med det øvrige datamaterialet.</p>

	<p>Antakelig vil det i enkelte sammenhenger ikke være mulig å anonymisere så langt at ikke intervjupersonene kan identifiserer seg selv i den endelige presentasjonen.</p> <p>☐ Datamaterialet skal oppbevares med personidentifikasjon Hvor skal datamaterialet oppbevares?</p> <p>Gi en redegjørelse for hvorfor datamaterialet skal oppbevares med personidentifikasjon:</p> <p>Datamaterialet slettes ved prosjektslutt</p>
14. FINANSIERING	
<p>Prosjektet, herunder stipendiatstillingen, er finansiert av Polithøgskolen</p>	
15. TILLEGGSOPPLYSNINGER	
16. ANTALL VEDLEGG	
<p>Oppgi hvor mange vedlegg som legges ved meldeskjemaet.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Prosjektbeskrivelse 2. Søknad tilatelse til bruk av data Riksadvokat og Politidirektorat 3. Notat om faglig forankring og databruk

4 Meldeskjema skal sendes personvernombudet dertom:

1. Det skal foretas behandling av personopplysninger som helt eller delvis skjer med elektroniske hjelpemidler og /eller
2. Det skal opprettes et manuelt personregister som inneholder sensitive personopplysninger.

Med personopplysninger forstås opplysninger og vurderinger som direkte eller indirekte kan knyttes til en enkeltperson. Fotografier, bildeopptak og stemmer på lydopptak kan også anses som personopplysninger.

Direkte identifiserende opplysninger: En person vil være direkte identifiserbar via navn, personnummer eller andre personentydige kjennetegn.

Indirekte personidentifiserende opplysninger: En person vil være indirekte identifiserbar dersom det er mulig å identifisere vedkommende gjennom bakgrunnsopplysninger som for eksempel bostedskommune eller institusjonstilknytning kombinert med opplysninger om alder, kjønn, yrke, diagnose, etc. Også opplysninger som registreres med et referansenummer som viser til en atskilt liste med for eksempel navn eller personnummer, er indirekte personopplysninger, uansett hvem som oppbevarer navnelisten, hvor den oppbevares og hvordan den oppbevares.

Med sensitive opplysninger menes opplysninger om rasemessig eller etnisk bakgrunn, politisk, filosofisk eller religiøs oppfatning, at en person har vært mistenkt, siktet, tiltalt eller dømt for en straffbar handling, helseforhold, seksuelle forhold, medlemskap i fagforeninger.

4^a Behandlingsansvarlig institusjon

Her føres opp arbeidsstedet til daglig ansvarlig. Det er institusjonens ledelse som har et overordnet ansvar for at personopplysningslovens bestemmelser blir fulgt.

4^b Daglig ansvar

Her skal oppføres navn på den som har det daglige ansvaret for prosjektet. For studentprosjekter oppføres faglig veileder. Faglig veileder og student må være tilknyttet samme institusjon.

4^c Studentprosjekt

Feltet fylles ut dersom behandlingen av personopplysningene gjennomføres som et studentprosjekt.

4^d Urvalgsbeskrivelse

Beskrivelse

Her skal det gis en beskrivelse av hvem som deltar i undersøkelsen. Eksempler er; et representativt utvalg av befolkningen, barn, skoleelever med lese- og skrivevansker, pasienter, innsatte, organisasjonsmedlemmer, personer med redusert eller manglende samtykkekompetanse. Dersom utvalget har kjennetegn som er spesielt for utvalget, gjøres dette rede for.

Rekruttering og trekking

Gjør rede for hvordan utvalget trekkes, fra bestemte registre (for eksempel Folkeregisteret, pasientregister, registre ved sosialkontor), rekrutteres fra et eller flere miljø (for eksempel bedrifter, skoler, idrettsmiljø eller eget nettverk) eller om det er andre måter forsker skal komme i kontakt med eller få tak i dem som utgjør utvalget i prosjektet. Gjør også rede for hvem som foretar trekkingen/rekrutteringen.

Forstegangskontakt

Forstegangskontakt er første gang utvalget blir kontaktet og får kjennskap til prosjektet. Oppgi hvem det er som oppretter forstegangskontakt, for eksempel lærer, behandlende lege, prosjektleder.

4^e Informasjon og samtykke

Her skal det beskrives hvordan informasjon til utvalget blir gitt, det vil si om informasjonen blir gitt skriftlig eller muntlig, og hvilket medium som benyttes, for eksempel brev, e-post, telefon, avis, tidskrift eller ansikt-til-ansikt. Dersom informasjonen gis skriftlig, skal informasjonskriv eller utkast til informasjonskriv, legges ved meldeskjemaet. Dersom informasjonen gis muntlig, skal det oppgis hvilken informasjon som vil bli gitt.

Den følgende liste av momenter er veiledende. Hensikten med malen er å gi et hjelpemiddel som gjør at de på en enkel måte skal kunne utforme informasjon som inneholder de opplysninger som etterspørres, men innholdet må selvfølgelig tilpasses og vurderes i forhold til hvert enkelt prosjekt.

- Prosjektets formål/prosjektets tittel. Innledning med forespørsel om deltakelse.
- Navn og adresse til forsker eller til student og veileder dersom studentprosjekt.
- Hvilke opplysninger som innhentes, og hvor de innhentes fra (pasientjournal, intervjuer, SSB etc.)
- Hvilke metoder som skal benyttes for å innhente opplysninger og hva disse innebærer for deltageren.
- Hva opplysningene om respondentene konkret skal brukes til.

- **Konfidensialitet, oppbevaring, eventuell gjenbruk av data.** Det skal opplyses om i hvilken form opplysningene lagres (direkte personidentifiserbare eller avidentifiserte). Dersom det er mulig å spore opplysningene tilbake til vedkommende, for eksempel ved hjelp av et kodenummer, skal begrepet avidentifisert brukes, ikke anonymisert. Data som inneholder identifiserbare bakgrunnsopplysninger eller stemmer/bilder er heller ikke anonyme.
- **Angivelse av prosjektets varighet, samt hva som skjer med personopplysningene etter prosjektets avslutning; sletting, anonymisering eller lagring i påvente av eventuell oppfølging.** Når eventuelle lydbandopptak og andre personopplysninger vil slettes. Ev. endelig dato for anonymisering.
- **Understreking av at deltakelse er frivillig og at et samtykke kan trekkes tilbake på et hvilket som helst tidspunkt uten at man må oppgi grunn.** For pasienter og andre i avhengighetsforhold må det opplyses om at det ikke får innvirkning på deres forhold til behandlere eller andre, dersom de ikke vil delta i studien.
- **At forsker er underlagt taushetsplikt og at data behandles konfidensielt.**
- **At prosjektet er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS.** Dersom prosjektet er konsesjonspliktig skal det i tillegg eller i stedet angis at prosjektet er innvilget konsesjon av Datatilsynet. For prosjekter som er fremleggelsespliktige for REK skal de stå at prosjektet er tilrådd av Regional komité for medisinsk forskningsetikk.

Samtykke, dersom en benytter skriftlig samtykke, skal følge i teksten etter informasjonen, f.eks. slik: "Jeg har mottatt skriftlig og muntlig informasjon og er villig til å delta i studien," med plass for signatur og dato. I noen tilfeller er det også relevant å oppgi informasjon om følgende:

- Hvem som finansierer prosjektet (for eksempel et legemiddelfirma, NFR).
- At det opprettes forskningsbiobank etter tilrådd fra REK og godkjenning fra Sosial- og helsedirektoratet.
- Hvorvidt personopplysninger og/eller biologiske prøver skal overføres til utlandet, og i så tilfelle hvor og hvorfor.
- At foresatte/verge har rett til å på forhånd se spørreskjema/intervjuguide som skal forelegges en umyndig.
- Hvorvidt personopplysninger skal utleveres til andre, og i så tilfelle til hvem

Se for øvrig <http://www.etikk.no/REK/forskerportal/infoskriv> for en mer detaljert mal som først og fremst gjelder helsefaglige prosjekter.

Innhentes det samtykke fra den registrerte?

For å kunne svare ja på dette spørsmålet, må samtykket være en frivillig, uttrykkelig og informert erklæring fra den registrerte om at han eller hun godtar behandling av personopplysninger om seg selv.

At samtykket skal være frivillig, betyr at det ikke må være avgitt under noen form for tvang fra den som retter forespørselen eller andre involverte aktører. Vær oppmerksom på at måten kontakten blir opprettet på, kan få betydning for om samtykket kan vurderes som frivillig. Dette spørsmålet må ses i sammenheng med maktforholdet mellom den som retter forespørselen og den som blir forespurt, for eksempel i relasjonen mellom saksbehandler og klient. Hvordan prosjektet blir presentert, kan også tilslore frivillighetsaspektet, for eksempel ved at deltakelse i forskningsprosjektet framstår som en videreføring eller utvidelse av et eksisterende behandlingstilbud.

At samtykket skal være uttrykkelig, betyr at det ikke skal herske noen tvil om at det avgis samtykke. Et passivt samtykke er derfor ikke et uttrykkelig samtykke i lovens forstand. Et passivt samtykke betyr at den forespurte ikke gjør en aktiv handling som tilsier at hun eller han ønsker å være med i forskningsprosjektet. Retur av spørreskjema vil være å betrakte som et uttrykkelig og aktivt samtykke.

At samtykket skal være informert, betyr at den registrerte skal gis tilstrekkelig informasjon til at vedkommende vet hva det samtykkes til. Informasjonen må imidlertid ikke være så detaljert at det virker forvirrende eller at fokus flyttes fra det som faktisk kan true personvernet. I prosjekt der det deltar personer med norsk som andrespråk, bør informasjonen så langt det lar seg gjøre, gis på morsmålet. Informasjonen bør som hovedregel gis skriftlig. Muntlig informasjon kan supplere eller erstatte den skriftlige informasjon.

Loven stiller ikke krav til formen på samtykket, dvs. om det skal være skriftlig eller muntlig. Et skriftlig samtykke vil likevel være å foretrekke for å kunne sannsynliggjøre i ettertid at samtykke faktisk er innhentet. Samtykke som er gitt elektronisk er å betrakte som et skriftlig samtykke. Det finnes imidlertid tilfeller der muntlig samtykke vil være å foretrekke, for eksempel dersom det er sannsynlig at deltakerne på bakgrunn av sin alder, kulturelle tilhørighet eller lignende, vil oppfatte et skriftlig samtykke som en kontrakt som ikke kan brytes.

Samtykket skal i utgangspunktet gis av den registrerte selv.

For mindreårige og umyndiggjorte skal samtykke som hovedregel innhentes fra foresatte eller verge. For personer med manglende eller redusert samtykkekompetanse skal det i størst mulig grad gis tilpasset informasjon. Pårørende og/eller verge/hjelpeverge skal informeres, om mulig, og hvis de har innvendinger, skal dette respekteres. I de tilfeller hvor personen har vært midlertidig inkompetent (for eksempel bevisstløs) skal han eller hun informeres i ettertid og gis muligheter til å fortsette eller trekke seg, dersom dette er relevant.

Det innhentes samtykke

Dersom det svares ja på spørsmålet om samtykke innhentes, skal det oppgis hvordan frivillighetsaspektet er ivarettatt og på hvilken måte samtykke innhentes, for eksempel skriftlig erklæring, muntlig erklæring, retur av spørreskjema.

Det innhentes ikke samtykke

Dersom det svares nei på spørsmålet om samtykke, skal det gis en redegjørelse for hvorfor behandlingen er av en så stor allmenn og/eller samfunnsmessig interesse at behandlingen overstiger ulempene for enkeltindividet. Det skal videre oppgis hvorfor det ikke lar seg gjøre å innhente samtykke. Dette kan for eksempel være fordi det praktisk ikke lar seg gjøre eller at det er så store etiske betenkeligheter knyttet til det å innhente samtykke. Begrunnelsene må være konkrete. Dersom det benyttes andre former for samtykke, for eksempel generelt samtykke, passivt samtykke, stedfortredende samtykke, samtykke innhentet etter at behandlingen har funnet sted eller dispensasjon fra taushetsplikten, skal dette oppgis her.

⁴⁸ Metode for innsamling av personopplysninger

Personopplysningene kan innhentes på flere måter. De kan innhentes direkte fra den registrerte gjennom for eksempel personlig intervju, postale spørreskjema, deltakende observasjon, medisinske undersøkelser/tester. Personopplysninger kan også innhentes fra eksisterende registre (for eksempel Kreftregisteret, Medisinsk fødselsregister) eller ved dokumentgjennomgang (for eksempel sakspapirer hos PPT, sykejournaler etc.). Ofte kombineres ulike metoder. Husk å oppgi alle kilder til informasjon om personene som inngår i utvalget.

⁴⁹ Datamaterialets innhold

Opplysninger om tredjeperson

Med opplysninger om tredjeperson menes opplysninger som kan spores tilbake til personer som ikke inngår i utvalget. Eksempler på opplysninger om tredjeperson er opplysninger om spesifiserte familiemedlemmer til en registrert, som mor, far, onkel, bestemor.

⁵⁰ Informasjonssikkerhet

Med informasjonssikkerhet forstås en dokumentasjon av informasjonssystemet og sikkerhetstiltakene. Dette tilsvarer en beskrivelse av bl.a. hvordan datamaterialet registreres og oppbevares, sikring av konfidensialitet, tekniske tiltak (passordbeskyttelse, oppbevaring av direkte identifiserende personopplysninger og aidentifiserte opplysninger atskilt og automatisk nedkobling av skjermbilder med personinformasjon).

Definisjon av personopplysninger

Direkte personidentifiserende opplysninger er opplysninger som direkte kan identifisere den registrerte. Navn og 11-sifret fødselsnummer regnes som direkte personidentifiserbare opplysninger.

Indirekte personidentifiserende opplysninger er opplysninger som kan identifisere den registrerte uavhengig av om dataene er tilknyttet direkte personidentifiserbare opplysninger. Eksempler på variable som indirekte kan være med å identifisere deltakerne, er bruk av bosted sammen med alder, kjønn og eventuelt diagnose, yrke, idrettsaktivitet. Andre eksempler som kan medføre at en registrert er indirekte identifiserbar, er spesifisering av for eksempel organisasjonstilhørighet, arbeidsplass, sykehus og avdeling, kirke- eller moskétilhørighet sammen med ulike bakgrunnsvariable. Også opplysninger som registreres med et referansennummer som viser til en atskilt liste med for eksempel navn eller personnummer, er indirekte personopplysninger.

Direkte personidentifiserende opplysninger bør ikke registreres sammen med det øvrige datamaterialet. Dersom det er nødvendig å registrere opplysningene sammen med de direkte personidentifiserbare opplysningene, skal det gis en begrunnelse for det.

Sikring av konfidensialitet

Daglig ansvarlig/veileder og/eller studenten plikter å holde oversikt over hvilke personopplysninger som skal behandles med elektroniske hjelpemidler og som må sikres spesielt mot at uvedkommende får adgang til dem. Den behandlingsansvarlige skal også vurdere sannsynligheten for at sikkerhetsbrudd kan forekomme: Er f.eks. pc-tilgangen beskyttet med brukernavn og passord og står pc-en i et låsbart rom? Videre skal den behandlingsansvarlige vurdere hvilken skade det vil volde den registrerte dersom sikkerhetsbrudd inntreffer: Kan sikkerhetsbrudd f.eks. føre til tap av personlig integritet eller anseelse? Vurderingene som gjøres skal dokumenteres.

Overføres personopplysningene i eksternt datanett?

Med dette menes om personopplysningene skal samles inn eller overføres til andre gjennom eksternt datanett, f.eks. via e-post fra respondenten.

⁵¹ Vurdering/godkjenning av andre instanser

All medisinsk forskning som involverer mennesker (inkludert personopplysninger og humant materiale) skal fremlegges for en regional komité for medisinsk forskningsetikk, www.etikkom.no

For å få utlevert taushetsbelagte opplysninger fra offentlige forvaltningsorgan, sykehus, trygdekontor, sosialkontor m.m., må det søkes om dispensasjon fra taushetsplikten. Dispensasjon søkes vanligvis fra aktuelt departement. Søknad om utlevering av helseopplysninger rettes til Sosial- og helsedirektoratet.

Det skal sendes melding til Statens legemiddelverk ved utprøving av legemidler. Statens legemiddelverk vurderer meldinger om klinisk utprøving i henhold til Forskrift om klinisk utprøving av legemidler til mennesker av 24.9.2003.

²⁶ **Prosjekperiode**

Dersom datamaterialet skal anonymiseres etter prosjektslutt skal alle personopplysninger, både direkte og indirekte, slettes eller skrives om/kategoriseres, slik at det ikke lenger er mulig å føre opplysningene tilbake til enkeltpersoner i datamaterialet. Data kan oppbevares med personidentifikasjon etter prosjektslutt i påvente av eventuelle oppfølgingsundersøkelser og for historiske, statistiske og vitenskapelige formål. Hovedregel for lagring av data med personidentifikasjon er samtykke fra den registrerte. Det må videre gis konkrete begrunnelser for hvorfor data skal lagres med personidentifikasjon og om dette vil medføre noen ulemper for den registrerte. Dersom lagringen av personopplysningene ikke skal baseres på samtykke setter personopplysningsloven strengere krav til nødvendigheten av lagringen. Dersom det ikke skal innhentes samtykke til lagringen, skal det gis en redegjørelse for hvorfor lagringen er av en så stor samfunnsmessig interesse at den overstiger ulempene for enkeltpersoner, og hvorfor det ikke skal innhentes samtykke. NSD arkiverer data fra forskningsprosjekt innen samfunnsvitenskap, humaniora, psykologi, medisin og helsefag. Data som er egnet for arkivering hos NSD, er anonyme kvantitative data lagret på diskett eller CD samt kvantitative og kvalitative persondata.

Vedlegg 7 Svar fra NSD

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Harald Hårfages gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Kristin Hellese-Knutsen
Forskningsavdelingen
Politi høyskolen
Postboks 5027 Majorstua
0301 OSLO

Vår dato: 10.07.2008

Vår ref: 18462 / 2 / JE

Deres dato:

Deres ref:

TILRÅDING AV BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 30.01.2008. All nødvendig informasjon om prosjektet forelå i sin helhet 09.07.2008. Meldingen gjelder prosjektet:

18462	<i>Kriminalanalyse i politiet – et redskap for strategiske beslutninger</i>
Behandlingsansvarlig	<i>Politi høyskolen, ved institusjonens øverste leder</i>
Daglig ansvarlig	<i>Kristin Hellese-Knutsen</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet, og finner at behandlingen av personopplysninger vil være regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. Personvernombudet tilrår at prosjektet gjennomføres.

Personvernombudets tilråding forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, eventuelle kommentarer samt personopplysningsloven/-helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, http://www.nsd.uib.no/personvern/forsk_stud/skjema.html. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://www.nsd.uib.no/personvern/prosjektoversikt.jsp>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 30.06.2011, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Bjørn Henrichsen

Janne Sigbjørnsen Eie

Kontaktperson: Janne Sigbjørnsen Eie tlf: 55 58 31 52
Vedlegg: Prosjektvurdering

Avdelingskontorer / District Offices:
OSLO: NSD, Universitetet | Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uib.no
TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige Universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kjrr.swane@ntnu.no
TROMSØ: NSD, SFI, Universitetet | Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. nsdmsa@sv.uib.no

Data i prosjektet vil samles inn gjennom observasjon, intervju, spørreskjema og registeropplysninger.

Observasjonen gjøres av politipatruljer ved ordenstjenesten samt operative enheter som driver spaning og etterretning. Det vil dreie seg om både nyutdannede og mer erfarne politifolk. Videre vil det være nødvendig å følge analysenehetene over et visst tidsrom for å få tak i hvordan de jobber. I tillegg til observasjon skal det også gjøres intervjuer, ca fem stk ved orden, fem ved etterretning og fem ved analysenehetene. Informantene her vil være både politiutdannede og sivile. Det skal også intervjues ledere på seksjons- og stasjonsnivå.

For observasjon og intervju av tjenestemennene vil det gis skriftlig informasjon og innhentes skriftlig samtykke. Informasjonsskrivet som forelå 9. juli 2008 finnes tilfredsstillende. Behandlingen av personopplysninger om tjenestemennene kan hjemles i samtykke, jf. personopplysningsloven § 8 første ledd.

I tillegg skal det også gis tilgang til politiets dataverktøy som BL, Strasak, PAL for Strasak, PO, PAL for PO og etterretningsregistre (Indicia, evt. også Lotus Notes, Smartsys, Krimsys). Her er prosjektleder interessert i å se på hvilke faktorer og filter som har betydning for informasjonsflyten fra hendelsen ute og opp til beslutningstakerer. Det gis tilgang til 80 saker.

Prosjektleder vil gjennom observasjon og tilgang til politiets dataverktøy også registrere opplysninger om personer som enten vil være indirekte identifiserbare på bakgrunn av informasjon om hendelse, sted, tidspunkt etc, eller eventuelt som tredjepersoner fordi de er identifiserbare via tjenestemennene som deltar i prosjektet.

Det registreres i den forbindelse sensitive opplysninger om straffbare handlinger, jf. personopplysningsloven § 2 punkt 8 b).

Personvernombudet finner at opplysningene for disse personene kan behandles med hjemmel i personopplysningsloven §§ 8 d) og 9 h). Formålet med prosjektet er å se på informasjonsflyten i politiet. Fokus er dermed å undersøke bl.a. hva slags informasjon som formidles videre og hvilke filtre og faktorer som har betydning for informasjonsinnhentning og -flyt blant tjenestemenn. Studien innebærer en kartlegging av datagrunnlaget og analysesituasjonen i politiet i dag og å vurdere denne opp mot hvordan politiet selv ønsker at forholdene skal være. Videre vil prosjektet kunne bidra til en mer demokratisk beslutningsprosess, ved at informasjon hos alle i organisasjonene får betydning for beslutningstakingen. Resultatene vil også kunne ha betydning for andre sektorer enn politiet, som f.eks. helsevesenet, og organisasjoner som er avhengig av en konstruktiv informasjonsflyt og godt beslutningsgrunnlag.

Prosjektleder opplyser at innholdet i opplysningene som fremkommer om publikum ikke er fokuset i prosjektet, men heller hvilke kategorier av informasjon tjenestemennene velger å formidle videre. Det må også legges vekt på at mengden informasjon om enkeltpersoner synes å være liten, og at det kun vil registreres indirekte identifiserende opplysninger om disse. Ombudet finner dermed at samfunnsinteressen overstiger den personlige ulempe for de registrerte, og at prosjektleder kan unntas informasjonsplikten med hjemmel i personopplysningsloven § 20 b), med bakgrunn i at det er uforholdsmessig vanskelig å varsle de registrerte. Det vises også til at Riksadvokaten mener at

nytteverdien må anses som klart større enn ulempene og at Politidirektoratet vurderer det slik at studien vil kunne gi verdifull informasjon for politiet og påtalemyndigheten.

Prosjektleder har søkt Politidirektoratet og Riksadvokaten om dispensasjon fra taushetsplikten. Søknadene ble videregitt til Rådet for taushetsplikt og forskning som har gitt dispensasjon fra taushetsplikten i samsvar med prosjektleders søknad. Dispensasjonen er betinget av at Riksadvokaten og Politidirektoratet setter tak for hvor mange saker det skal gis innsyn i og hvor omfattende søk det kan gjøres i datasystemene. I brev fra riksadvokaten 23.04.2008 forutsettes det at antall straffesaker oppad er begrenset til 80 saker.

På bakgrunn av de kvalitative undersøkelsene skal det senere utarbeides et spørreskjema som sendes ut til flere politidistrikt. Spørreskjema med tilhørende informasjonsskriv er dermed ikke forelagt ombudet for vurdering da disse ikke er ferdig utarbeidet. Prosjektet vil ferdigbehandles under forutsetning av at spørreskjema og informasjonsskriv oversendes ombudet for vurdering i god tid før dette skal sendes ut. Vurderingen av prosjektet gjeldes således ikke for spørreskjemadelen.

I tillegg til prosjektleder Kristin Hellese-Knutsen vil også veileder Ottar Hellevik ved UiO og Britt-Marie Drottz-Sjøberg ha tilgang til datamaterialet. Kun prosjektleder har tilgang til koblingsnøkkel.

Prosjektet skal avsluttes 30. juni 2011 og datamaterialet skal da anonymiseres. Anonymisering innebærer at direkte og indirekte personidentifiserende opplysninger slettes eller omkodes (grovkategoriseres), navneliste/koblingsnøkkel slettes.

Vedlegg 8 Søknad XX politidistrikt

XX politidistrikt

Oslo 30.06.08

▼ Søknad om tilgang på data til doktorgradsprosjekt: Kriminalanalyser i politiet - et redskap for strategiske beslutninger

Bakgrunn

Jeg er ansatt som stipendiat ved Politihøgskolen i Oslo for å gjennomføre et doktorgradsprosjekt. Prosjektet har som hovedmålsetning at analysene som ligger til grunn for strategisk beslutningstaking bygges på så gode og relevante data som mulig (se vedlagt prosjektbeskrivelse). Jeg ønsker enkelt sagt å se på informasjonsflyten i politiet, fra operative tjenestemenn opp til beslutningstakerne. Det innebærer helt konkret å studere:

- Informasjonsutvelgelsen og -formidlingen som gjøres av utvalgte operative tjenestemenn
- Analysekompetanse og – behov i etaten
- Beslutningsgrunnlag til ledere

Prosjektet er lagt frem for Riksadvokaten i forhold til innsyn i straffesaker og Politidirektoratet som registreier. Begge mener prosjektet vil gi verdifull informasjon til politi- og påtalemyndigheten (se vedlagt dokumentasjon). Videre har Rådet for taushetsplikt og forskning vurdert det og gitt sitt samtykke. Prosjektet er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste.

Jeg er underlagt taushetsplikt og data behandles konfidensielt i samsvar med dette. Jeg er sikkerhetsklarert for "hemmelig". Deltakelse i undersøkelsen er frivillig, og både de som observeres og intervjupersonene vil bli garantert full anonymitet.

Metode, utvalg og datakilder

Det er ønskelig å observere og intervju patruljer ved ordenstjenesten samt operative enheter som driver sporing og etterretning ved XX politidistrikt. Hensikten med observasjon og intervju er å få et inntrykk av informasjonen tjenestemennene oppfatter, hva de formidler videre og hva de velger bort, samt hvilke faktorer som har betydning for denne prosessen (se vedlagt prosjektbeskrivelse).

Videre er det ønskelig å kartlegge hvordan analysesituasjonen er i politiet i dag og å se denne opp mot hvordan politiet selv ønsker at forholdene skal være og hva som kanskje kan være en mer ideell prosess innenfor samfunnsvitenskapelig metodetenkning. Dette gjøres i første omgang med intervjuer.

For å undersøke i hvilken grad analysene benyttes som et ledelsesverktøy og hvilke behov ledelsen har for analyser som beslutningsgrunnlag, er det nødvendig å studere dokumenter, inkludert

POLITIHØGSKOLEN

styringsdokumenter, planer og rapporteringer for politiet generelt og XX spesielt. Jeg ønsker i tillegg å intervju ledere på seksjonsnivå. Det kan også bli aktuelt med intervjuer på fagsjefnivå.

I dette prosjektet legger jeg altså opp til å bruke en kombinasjon av metoder. I en innledende fase vil jeg ha en kvalitativ tilnærming gjennom observasjon, uformelle samtaler, intervju og dokumentanalyser. Det er dette jeg nå søker om i første omgang. På bakgrunn av de kvalitative undersøkelsene vil det bli utarbeidet et kvantitativt måleinstrument som skal distribueres til flere politidistrikt (skjønsmessig utvalg) for å representere Politi-Norge. Hensikten er å kartlegge faktorer som kan ha betydning for datagrunnlaget, status for analysearbeidet i landet og bruk av analyser i strategisk planlegging.

Undersøkelsen

I første omgang søker jeg nå om tillatelse til å følge operative patruljer som jobber med orden og etterretning. Lengden på observasjonen vil avhenge noe av hva jeg får ut av det og hvilke spørsmål som melder seg underveis. Det samme gjelder intervjuene. Grovt sett antar jeg at den kvalitative delen av hele prosjektet vil ta ca 6 måneder. Slik jeg ser det nå, vil det kunne dreie seg om å følge ordenstjenesten i ca to uker, dvs. ti vaktsett, og det samme ved en etterretningsenhet (ti vaktsett). For å se hva de enkelte gjør med informasjonen de fanger opp, har jeg i den forbindelse behov for å få innsyn tjenestemennenes registrering og uthenting av data fra systemene. Jeg søker også om tillatelse til å intervju utvalgte tjenestemenn. Utvalget blir ca fem tjenestemenn ved orden, fem ved etterretning og fem personer ved analyseenheten(e) (ca 15 til sammen). Dette blir et anslag, ettersom jeg kan komme over problemstillinger det er nødvendig å utdype mer. Jeg tror imidlertid jeg har tatt godt i ved det jeg anslår her. Spørreskjemaet blir utarbeidet på bakgrunn av de kvalitative undersøkelsene.

Planen er å starte datainnsamlingen i september 2008, så jeg håper derfor på svar i noe tid for dette. Jeg kan nås på e-post: krihel@phs.no eller telefon 930 33 755.

Denne soknaden sendes tjenestevei fra Politihøgskolen.

Med vennlig hilsen

Kristin Hellesø-Knutsen

Vedlegg:

1. Prosjektbeskrivelse: Kriminalanalyser i politiet – et redskap for strategiske beslutninger
2. Svar fra Politidirektoratet
3. Svar fra Riksadvokaten

Vedlegg 9 Skriftlig informasjon til informantene

Forespørsel om deltakelse i doktorgradsprosjekt:

Kriminalanalyse i politiet – et redskap for strategiske beslutninger

Prosjektansvarlig:

Kristin Hellesø-Knutsen, krihel@phs.no, jobb: 23 19 98 49, mobil 93033755
Politi­høgskolen, PB. 5027 Majorstuen, 0301 Oslo

Finansiering:

Politi­høgskolen i Oslo

Prosjekt­slutt:

30. mai 2011

Formål

Formålet med prosjektet å se på informasjonsflyten i politiet, fra operative tjenestemenn opp til beslutningstakerne og hvilke filtre og faktorer som har betydning for denne prosessen. Det innebærer i denne omgang å studere informasjonsutvelgelsen og -formidlingen som gjøres av utvalgte operative tjenestemenn. Prosjektet vil se på faktorer som kan ha betydning for datagrunnlaget, samt status for analysearbeidet i landet og bruk av analyser i strategisk planlegging.

Fremgangsmåte/metode

I prosjektet legges det opp til å bruke en kombinasjon av metoder: I denne fasen vil jeg ha en kvalitativ tilnærming gjennom observasjon, uformelle samtaler, intervju og dokumentanalyser. På bakgrunn av de kvalitative undersøkelsene vil det bli utarbeidet et kvantitativt måleinstrument som skal distribueres til flere politidistrikt for å representere Politi-Norge.

Observasjonene vil foregå under patruljering, under tjenestemennenes bruk av dataverktøy og ved uformell og formell informasjonsutveksling i pauser og på paroler. Det vil kunne dreie seg om å følge ulike tjenestemenn ved ordenstjenesten, totalt vi observasjonen foregå i ca to uker (ti vaktsett) og det samme ved en etterretningsenhet (ti vaktsett).

Intervjuene vil gjennomføres enten på informantenes arbeidsplass eller på Politi­høgskolen i Oslo. Utvalget blir ca fem stk ved orden, fem ved etterretning og fem ved analyseenheten(e).

Det vil bli innhentet opplysninger fra politiets dataverktøy om saker som observeres. Politidirektoratet som registrerer har gitt tillatelse til dette.

Personvern og taushetsplikt

Det er frivillig å delta i undersøkelsen, og man kan trekke seg når som helst så lenge studien pågår uten å måtte begrunne dette. Forsker er underlagt taushetsplikt og data behandles konfidensielt. Opplysningene vil ikke brukes til andre formål enn det som er beskrevet ovenfor og de vil heller ikke bli utlevert til andre. Opplysningene som framkommer i publikasjoner skal ikke kunne tilbakeføres til enkeltpersoner.

Eventuelle direkte personidentifiserende opplysninger innhentet i den kvalitative delen av prosjektet, erstattes med et referansenummer som viser til en elektronisk navneliste som oppbevares atskilt fra det øvrige datamaterialet. Datamaterialet anonymiseres ved prosjektslutt 30. mai 2011, ved at navnelisten slettes og indirekte personidentifiserende opplysninger anonymiseres.

Prosjektet er lagt frem for Riksadvokaten i forhold til innsyn i straffesaker og Politidirektoratet som registereier. Videre har Rådet for taushetsplikt og forskning vurdert det og gitt sitt samtykke. Prosjektet er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskaplig datatjeneste.

Informert samtykke

Dersom du vil delta i undersøkelsen, er det fint om du signerer denne samtykkeerklæringen, eventuelt kan du gi muntlig samtykke under datainnsamlingen. Ved spørsmål kontakt meg, Kristin Hellestø-Knutsen, på mobil 930 33 755, eller Politihøgskolen i Oslo på telefon 23 19 98 49.

Samtykke til
deltakelse:

Dato Sign.

Vedlegg 10 Informasjonsskriv til spørreskjema

Forespørsel om å delta i forskningsprosjekt "Kriminalanalyser i politiet - et redskap for strategiske beslutninger"

Jeg gjennomfører en elektronisk spørreundersøkelse som del av mitt doktorgradsarbeid ved Polithøgskolen i Oslo (se link under). Min veileder er førsteamanuensis ved Polithøgskolen, Helene Ingebrigtsen Gundhus.

(Link til spørreskjemaet)

Hensikten med undersøkelsen er å se på:

- Hvordan informasjon om prioriteringer blir gjort kjent for tjenestepersonene
- Hva som ligger til grunn for den enkelte tjenestepersonens vurderinger ute på patrulje
- Hvordan informasjon fra patruljerende tjenestepersoner formidles til ledere

Målet er å bidra til økt forståelse for hva som påvirker de vurderinger og valg patruljerende tjenestepersoner foretar. Sammen med polititjenestepersoner fra syv ulike politidistrikt som kjører patrulje, får du denne forespørselen om å delta. Politidistriktene er valgt ut strategisk etter størrelse, organisering og geografisk beliggenhet for å fange opp variasjonene i Politi-Norge. Spørreskjemaet er sendt ut til tilsatte på orden eller lensmannskontorer som kjører patrulje i disse distriktene.

Deltakelse i prosjektet innebærer å fylle ut spørreskjemaet. Det vil ta ca 15 -20 minutter. Det understrekes at det er frivillig å delta. Jeg håper imidlertid at så mange som mulig tar seg tid og ønsker å bidra med sine erfaringer. Det vil gjøre resultatene mer representative og interessante, og på den måten vil politiet få mer kunnskap om patruljerende politiarbeid generelt.

Prosjektet er tirlådd av Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskaplig datatjeneste AS. Forsker er underlagt taushetsplikt og data behandles konfidensielt. Utfylte skjemaer kommer tilbake uten avsender, og det er heller ikke mulig på annen måte for forskeren å koble innsendte svar til deltakernes identitet. E-postadressene vil slettes så snart datainnsamlingen er gjennomført. Doktorgradsprosjektet forventes å være avsluttet til jul 2011.

Alle som svarer på spørreskjemaet vil være med i trekningen av en Tivoli PAL radio. Trekningen vil skje på en måte som ivaretar konfidensialiteten.

Noen kan oppleve at det er vanskelig å fylle ut det nettbaserte skjemaet fra en pc i politiet. Dersom du har hjemme-pc, kan problemet løses ved at du videresender dette e-brevet til din private e-postkonto og fyller ut og sender skjemaet derfra.

Dersom du har spørsmål vedrørende doktorgradsprosjektet eller spørreskjemaet er du velkommen til å kontakte meg.

Med vennlig hilsen
Kristin Helleso-Knutsen
Doktorgradsstipendiat
Polithøgskolen
Tlf: 23 19 98 49/ 930 33 755
E-post: krihel@phs.no / kristin.helleso-knutsen@politiet.no

Vedlegg 11 Informasjon i spørreskjema

Informasjon som innleder utfyllingen av spørreskjemaet

Hei og takk for at du tar deg tid til å delta i undersøkelsen. Det vil ta ca 15-20 min å svare. Som takk for hjelpen vil du bli med i trekningen av en Tivoli PAL radio. Opplysningene behandles konfidensielt og trekning av vinneren vil skje på en måte som ivaretar dette.

Ikke bruk for mye tid på hvert spørsmål, det første du kommer på er gjerne det beste. Dersom du må avbryte utfyllingen av skjemaet, kan du komme tilbake til der du stoppet ved å trykke på linken i e-postinvitasjonen på nytt.

Ta gjerne kontakt dersom du har spørsmål.

Med vennlig hilsen
Kristin Hellesø-Knutsen
Doktorgradsstipendiat
Politihøgskolen
Tlf 930 33 755

Din identitet vil holdes skjult
Les om retningslinjer for personvern. (Åpnes i nytt vindu)

Vedlegg 12 Intervjuguide ledere

Spørsmål til ledere (pm, vpm, seksjon/stasjon, pob, 1.betjent)

- Hva legger du i begrepet strategiske beslutninger?
- I hvilken grad benyttes strategiske analyser som et beslutningsgrunnlag innenfor ditt ansvarsområde?
- Har du selv tatt initiativ til å få en problemstilling analysert? Hvordan gikk du ev frem?
- Hvilke faktorer (i tillegg til analyser) kan påvirke de beslutningene som tas (eks foringer fra POD/justis, press fra politikere, store hendelser, media osv).
 - Grovt sett, hvilke faktorer (av de nevnte over) er det som får størst betydning for beslutningene du tar?
- Gi et eksempel på prioriteringer eller satsingsområder som ble besluttet etter grundig analyse?
 - Hvem tok initiativet til analysene?
 - Hvem utførte analysen?
 - Hvem tok beslutningen?
- Har dere en analysefunksjon tilgjengelig (hvis noe ønskes analysert)?
 - Hvem er i så fall dette (bakgrunn, stilling, antall)?
 - Hva slags analyser kan de tilby?
 - Hvem tar initiativet til analysene som gjøres?
 - Hvordan er dialogen/samarbeidet mellom ledelsen (som du er en del av) og analyseenheten? Burde/kunne dette samarbeidet være annerledes, ev hvordan?
 - Har du noen påvirkning på hva analysefunksjonen skal jobbe med?
 - Ser du behov for en analysefunksjon slik den er i dag?
 - Hva skal til for at du får et bedre beslutningsgrunnlag?
- Har du oversikt over de strategiske beslutningene som er tatt for politidistriktet?
- Har du oversikt over de strategiske beslutningene som er tatt din driftsenhet?
- Hender det at du tar beslutninger som strider mot resultatene fra etatens strategiske analyser/beslutninger? Hva kan i så fall være årsaken til dette?
- Å satse på en kunnskapsstyrt organisasjon og jobbe proaktivt innebærer at alle ansatte må være informasjonsbehandlere. Opplever du at det er slik?
- Hvordan opplever du at prioriteringer og satsingsområder blir formidlet nedover i organisasjonen?
- Hvordan opplever du at operative tjenestemenns kunnskaper om kriminalitetssituasjonen formidles oppover i organisasjonen?

- I hvilken grad skjer informasjonsdeling horisontalt (dvs deles med sideordnede enheter, på divisjonsnivå, stasjonsnivå (lensmannsdistrikt) distriktsnivå)?
 - Er det nødvendig med slik informasjonsdeling?
 - Hvem har ansvar for at slik informasjonsdeling skal skje?
 - Har du noen tanker om hvordan denne informasjonsdelingen kan bli bedre?
- Hva mener du skal til for at informasjonsdelingen skal bli enda bedre hos dere?
- Opplever du til tider manglende beslutningsgrunnlag? Hva kan eventuelt forbedre dette? er svart på ovenfor
- Hva ligger til grunn for fordeling av styrken?
- Hender det at du har behov for mer informasjon for å planlegge prioriteringer eller ressursfordeling?

Vedlegg 13 Spørreskjema

Undersøkelse om patruljerende politiarbeid

Hei og takk for at du tar deg tid til å delta i undersøkelsen. Det vil ta ca 15-20 min å svare. Som takk for hjelpen vil du bli med i trekningen av en Tivoli PAL radio. Opplysningene behandles konfidensielt og trekning av vinneren vil skje på en måte som ivaretar dette.

Ikke bruk for mye tid på hvert spørsmål, det første du kommer på er gjerne det beste. Dersom du må avbryte utfyllingen av skjemaet, kan du komme tilbake til der du stoppet ved å trykke på linken i e-postinvitasjonen på nytt.

Ta gjerne kontakt dersom du har spørsmål.

Med vennlig hilsen
Kristin Hellesø-Knutsen
Doktorgradsstipendiat
Polithøgskolen
Tlf 930 33 755

Din identitet vil holdes skjult
Les om retningslinjer for personvern. (Åpnes i nytt vindu)

1) Hvor jobber du?

Politistasjon Lensmannskontor

2) Hvor mange polititjenestepersoner er det på din driftsenhet (politistasjon eller lensmannskontor)?

Velg alternativ

3) Hvor mange polititjenestepersoner er det på din divisjon/vaktlag?

Velg alternativ

4) * Hvor ofte kjører du patrulje?

Velg alternativ

5) Hvor godt synes du påstandene nedenfor stemmer?

	stemmer veldig dårlig					stemmer veldig godt
	1	2	3	4	5	6
Min nærmeste faglige leder påvirker hva jeg skal gjøre mellom hendelsesstyrte oppdrag	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Det er viktig å ikke bli opphengt i egeninitierte saker i tilfellet operasjonssentralen trenger oss	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Politidistriktets øverste ledelse er opptatt av hva vi gjør ute på patrulje	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Min kunnskap om kriminalitetsbildet har betydning for hva jeg prioriterer når jeg kjører patrulje	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Det er vanskelig å omsette strategiske mål i praksis	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg har stor frihet i arbeidet	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Vi skal ikke grave opp ting på egen hånd	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Min nærmeste leder er ikke interessert i hva vi jobber med ute	☐	☐	☐	☐	☐	☐
<hr/>						
6) Hvor godt synes du påstandene nedenfor stemmer?						
	stemmer veldig dårlig					stemmer veldig godt
	1	2	3	4	5	6
Politidistriktets prioriteringer påvirker hvilke hendelser jeg selv velger å ta tak i	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Personlige interesser har betydning for hva tjenestepersoner generelt velger å gjøre noe med	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Politidistriktets øverste ledelse er mest opptatt av tall og statistikk	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg har samme oppfatning som mine kolleger om hva som er viktig å reagere på	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg har mulighet til å påvirke hva vi skal prioritere i tiden fremover	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg har god kjennskap til Politimesterens styringsverktøy (PSV)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg får dårlig informasjon fra min leder om hva jeg skal jobbe med ute	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Hva jeg mener er viktig politiarbeid har betydning for hvilke personer jeg stopper og kontrollerer	☐	☐	☐	☐	☐	☐

7) Hvor godt synes du påstandene nedenfor stemmer?

	stemmer veldig dårlig	1	2	3	4	5	stemmer veldig godt	6
Det er viktig for meg å følge føringer fra POD om hva vi skal prioritere	☐		☐	☐	☐	☐		☐
Kontroll av vanlige bilførere er meningsløse aktiviteter	☐		☐	☐	☐	☐		☐
Vår jobb er å lete etter alvorlig kriminalitet	☐		☐	☐	☐	☐		☐
Jeg vet hva politidistriktet skal prioritere av arbeidsoppgaver	☐		☐	☐	☐	☐		☐
Min jobb er å opprettholde offentlig ro og orden	☐		☐	☐	☐	☐		☐
På min driftsenhet har vi klare felles mål som alle jobber mot	☐		☐	☐	☐	☐		☐
Trafikk-kontroller gir nyttig inngang til å sjekke mer alvorlig kriminalitet	☐		☐	☐	☐	☐		☐
Vi har aldri tid til å gjøre annet enn hendelsesstyrte oppdrag	☐		☐	☐	☐	☐		☐

Når du ikke blir kontaktet av operasjonssentralen har du i varierende grad mulighet til å ta tak i ting på egenhånd. Nedenfor er det listet opp ulike situasjoner du som politi kan oppdage når du er ute og kjører patrulje/går fotpatrulje. Ta stilling til spørsmålene som stilles på en skala fra 1 - 7

8) Hvor store kan de strafferettslige konsekvensene være for den som utfører handlingen...

	svært små konsekvenser	1	2	3	4	5	6	svært store konsekvenser	7
ved ulovlig besittelse av våpen?	☐		☐	☐	☐	☐	☐		☐
ved kjøring uten å ha gyldig førerkort?	☐		☐	☐	☐	☐	☐		☐
ved besittelse av en brukerdose narkotika?	☐		☐	☐	☐	☐	☐		☐
ved kjøring mot enveiskjøring?	☐		☐	☐	☐	☐	☐		☐

ved besittelse av store kvanta narkotika (2. og 3.leddssaker)?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
ved kjøring i en stjålet bil?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
ved kjøring uten bilbelte?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
<hr/>							
Nedenfor er det listet opp ulike hendelser. Hver av disse kan medføre ulike konsekvenser for den som utfører handlingen eller for andre personer. Vi ber deg se bort fra de strafferettslige konsekvensene når du svarer på spørsmålene							
9) Hvor alvorlige kan konsekvensene være for den som utfører handlingen...							
	ikke alvorlige konsekvenser i det hele tatt						svært alvorlige konsekvenser
	1	2	3	4	5	6	7
ved ulovlig besittelse av våpen?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
ved kjøring uten å ha gyldig førerkort?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
ved besittelse av en brukerdose narkotika?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
ved kjøring mot enveiskjøring?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
ved besittelse av store kvanta narkotika (2. og 3.leddssaker)?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
ved kjøring i en stjålet bil?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
ved kjøring uten bilbelte?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
<hr/>							
10) Hvor alvorlige kan konsekvensene være for 3. person (andre personer som kan berøres)...							
	ikke alvorlige konsekvenser i det hele tatt						svært alvorlige konsekvenser
	1	2	3	4	5	6	7

ved at en person er i ulovlig besittelse av våpen?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
ved at en person kjører uten å ha gyldig førerkort?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
ved at en person besitter en brukerdose narkotika?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
ved at en person kjører mot enveiskjøring?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
ved at en person besitter store kvanta narkotika (2. og 3. leddssaker)?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
ved at en person kjører i en stjålet bil?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
ved at en person kjører uten bilbelte?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
<p>11) Hvor stor er SANNSYNLIGHETEN for at hendelsene nedenfor skal føre til negative konsekvenser for den som utfører handlingen? (se her bort fra de strafferettslige konsekvensene og oppdagelsesrisikoen)</p>							
	svært liten sannsynlighet						svært stor sannsynlighet
	1	2	3	4	5	6	7
En person er i ulovlig besittelse av våpen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
En person kjører uten å ha gyldig førerkort	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
En person besitter en brukerdose narkotika	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
En person kjører mot enveiskjøring	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

En person besitter store kvanta narkotika (2. og 3.leddssaker)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
En person kjører i en stjålet bil	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
En person kjører uten bilbelte	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
12) Hvor stor er SANNSYNLIGHETEN for at hendelsene nedenfor skal føre til negative konsekvenser for 3.person (andre personer som kan berøres)?							
	svært liten sannsynlighet						svært stor sannsynlighet
	1	2	3	4	5	6	7
En person er i ulovlig besittelse av våpen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
En person kjører uten å ha gyldig førerkort	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
En person besitter en brukerdose narkotika	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
En person kjører mot enveiskjøring	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
En person besitter store kvanta narkotika (2. og 3.leddssaker)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
En person kjører i en stjålet bil	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
En person kjører uten bilbelte	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
13) Når du kjører patrulje, hvor vanlig er følgende hendelser?							
	svært uvanlig						svært vanlig
	1	2	3	4	5	6	7
En person er i ulovlig	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

besittelse av våpen							
En person kjører uten å ha gyldig førerkort	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
En person besitter en brukerdose narkotika	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
En person kjører mot enveiskjøring	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
En person besitter store kvanta narkotika (2. og 3.leddssaker)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
En person kjører i en stjålet bil	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
En person kjører uten bilbelte	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
<hr/>							
14) Hvor viktig er det at du som politi reduserer eller avdekker slike hendelser som er listet opp nedenfor?							
	ikke viktig						svært viktig
	1	2	3	4	5	6	7
En person er i ulovlig besittelse av våpen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
En person kjører uten å ha gyldig førerkort	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
En person besitter en brukerdose narkotika	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
En person kjører mot enveiskjøring	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
En person besitter store kvanta narkotika (2. og 3.leddssaker)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
En person kjører i en stjålet bil	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
En person kjører uten bilbelte	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
<hr/>							
15) Hvor ofte har du avdekket følgende hendelser de siste 6 månedene?							
	aldri						svært ofte
	1	2	3	4	5	6	7
En person som var i ulovlig besittelse av våpen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
En person som kjørte uten å ha gyldig førerkort	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
En person som var i besittelse av en brukerdose narkotika	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
En person som kjørte mot enveiskjøring	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

En person som var i besittelse av store kvanta narkotika (2. og 3.leddssaker)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
En person som kjørte i en stjålet bil	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
En person som kjørte uten bilbelte	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Videre vil det listes opp ulike scenarier du kan møte når du er ute på patrulje. Gjør en rask og spontan vurdering av hva du føler i forhold til hver av dem på en skala fra 1-7
 16) Å avdekke store mengder narkotika (2. og 3.leddssak)

	ingen slik følelse						en sterk slik følelse
	1	2	3	4	5	6	7
Sinne	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Redsel	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Interesse	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Maktesløshet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Glede	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Stolthet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Irritasjon	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Spenning	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

17) Å kontrollere en bilfører som ikke har gyldig førerkort

	ingen slik følelse						en sterk slik følelse
	1	2	3	4	5	6	7
Sinne	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Redsel	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Interesse	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Maktesløshet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Glede	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Stolthet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Irritasjon	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Spenning	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
<hr/>							
18) Å finne en brukerdose på en narkoman							
	ingen slik følelse						en sterk slik følelse
	1	2	3	4	5	6	7
Sinne	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Redsel	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Interesse	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Maktesløshet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Glede	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Stolthet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Irritasjon	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Spenning	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
<hr/>							
19) Å finne en stjålet bil med fører i							
	ingen slik følelse						en sterk slik følelse
	1	2	3	4	5	6	7
Sinne	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Redsel	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Interesse	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Maktesløshet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Glede	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Stolthet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Irritasjon	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Spenning	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
<hr/>							
20) Å oppdage en sjåfør som bryter trafikkreglene							

	ingen slik følelse	1	2	3	4	5	6	en sterk slik følelse
Sinne	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Redsel	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Interesse	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Maktesløshet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Glede	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Stolthet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Irritasjon	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Spenning	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

21) Å avdekke ulovlig besittelse av våpen

	ingen slik følelse	1	2	3	4	5	6	en sterk slik følelse
Sinne	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Redsel	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Interesse	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Maktesløshet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Glede	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Stolthet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Irritasjon	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Spenning	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

22) Å se en person som kjører uten bilbelte

	ingen slik følelse	1	2	3	4	5	6	en sterk slik følelse
Sinne	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Redsel	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Interesse	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Maktesløshet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Glede	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Stolthet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Irritasjon	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Spenning	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Nedenfor spør vi om forhold rundt informasjonsdelingen på din arbeidsplass

23) Hvor godt synes du påstandene nedenfor stemmer?

	stemmer ikke i det hele tatt					stemmer veldig godt
	1	2	3	4	5	
Informasjonsdelingen internt fungerer bra	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Min nærmeste leder ber oss rapportere inn om ting han/hun trenger kunnskap om	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg leser meg opp på Indicia hver gang jeg er på jobb	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg blir innkalt til passende antall møter/paroler	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg er raskt ute med å dele informasjon andre trenger i sitt arbeid	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg forteller min nærmeste leder viktige ting som skjer/har skjedd på en vakt	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Det er viktig å registrere så mye som mulig i datasystemene	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Hva som skrives inn i Indicia påvirkes av den enkelte tjenestemannens interesser	☐	☐	☐	☐	☐	☐

24) Hvor godt synes du påstandene stemmer?

	stemmer ikke i det hele tatt					stemmer veldig godt
	1	2	3	4	5	
Jeg synes det er viktig å lese i Indicia på hver vakt	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kollegene mine bidrar generelt med å dele informasjon om kriminalitetsbildet	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Registrering av informasjon i datasystemer går for mye på bekostning av å kjøre ute	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Det finnes klare retningslinjer for hva vi skal rapportere inn i datasystemene	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg bruker unødvendig mye tid på rapportskrivning	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Min nærmeste leder er opptatt av hva jeg vet om kriminalitetsbildet	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg er usikker på hvordan jeg skal bruke Indicia	☐	☐	☐	☐	☐	☐
I datasystemene skriver jeg kun inn det som er relevant for eventuelle straffesaker	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Når jeg deler informasjon om jobberelaterte ting, er det stort sett med kolleger på samme stillingsnivå som meg	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg er til en hver tid oppdatert på hva som står i Indicia	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Nedenfor kommer noen spørsmål om informasjonsmøter (for eksempel paroler eller samling i forbindelse med vaktskifte). Dersom dere ikke har slike møter på ditt tjenestested, kryss av på "ikke aktuelt".

25) Hvor godt synes du påstandene nedenfor stemmer?

	1 stemmer ikke i det hele tatt					6 stemmer svært godt	
	2	3	4	5	ikke godt	ikke aktuelt	
Møtene er godt planlagt	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
Jeg synes det er vanskelig å bruke informasjonen vi	☐	☐	☐	☐	☐	☐	

får på møtene

Jeg har innflytelse på hva som tas opp på møtene

På møtene får vi hovedsakelig informasjon om hendelser som har skjedd

Jeg er fornøyd med innholdet på møtene

Hos oss praktiserer vi mest nettparole fremfor møter hvor vi fysisk møtes

26) Dersom dere ikke har paroler eller møter ved vaktskifte på ditt tjenestested, hvordan får du da informasjon om hva du skal være oppmerksom på når du kjører patrulje?

Til slutt vil vi gjerne stille deg noen bakgrunnsspørsmål:

27) Hvilket kjønn er du?
 Kvinne Mann

28) Hvilket år gikk du ut av Politiskolen/Politihøgskolen?
 Velg alternativ

29) Hvor mange års erfaring har du fra ordenstjeneste?
 Velg alternativ

30) Takk for hjelpen!

© Copyright www.questback.com. All Rights Reserved.

Merknad: Svaralternativer på spørsmålene med rullegardinmeny er:

Spørsmål 2) 1-2, 3-5, 6-10, 11-20, 21-45, 46 eller flere

Spørsmål 3) 2, 3-5, 6-10, over 10, «vi er ikke inndelt i vaktlag/divisjoner»

Spørsmål 4) «aldri», «en sjelden gang», «jevnlign, men jobber også inne», «stort sett hver vakt»
 - de som har svart «aldri» er ført ut av skjemaet

Spørsmål 28) Før 1970, 1970, 1969 2010

Spørsmål 29) «under ett år», 1, 2, 330, «over 30»

Vedlegg 14 Kognitive risikospørsmål, Cronbach's Alpha for gjennomsnittsindeksene

Indexer	Cronbach's Alpha
Hvor viktig: redusere eller avdekke	.734
Strafferettslige konsekvenser	.826
Alvorlige konsekvenser for utfører	.795
Alvorlige konsekvenser for 3. person	.724
Sannsynlighet for negative konsekvenser for utfører	.835
Sannsynlighet for negative konsekvenser for 3. person	.774
Hvor vanlig på patrulje?	.804
Hvor ofte avdekket siste 6 måneder	.734
Alle spørsmål: 7 items	

Vedlegg 15 Deskriptiv statistikk for interesse knyttet til hver enkelt hendelse

	Gj.snitt	St. avvik	N
Store mengder narkotika	5,71	1,27	381
Stjålet bil	4,85	1,55	379
Ulovlig besittelse av våpen	4,64	1,58	378
Brukerdose	3,48	1,67	380
Uten gyldig førerkort	3,40	1,56	379
Bryter trafikkregler	3,00	1,49	379
Uten bilbelte	2,16	1,34	379

Vedlegg 16 Pearsons korrelasjon: følelser og kognitive risikovariabler

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Strafferettslige konsekvenser	-	0,448**	0,119*	0,392**	0,147**	-0,072	0,235**	-0,042	0,118*
Alvorlige konsekvenser for utfører		-	0,400**	0,425**	0,231**	-0,058	0,279**	-0,111*	0,144**
Alvorlige konsekvenser for 3. person			-	0,189**	0,561**	0,094	0,391**	-0,006	0,192**
Sannsynlighet for negative konsekvenser for utfører				-	0,474**	0,134**	0,175**	0,084	0,176**
Sannsynlighet for negative konsekvenser for 3. person					-	0,264**	0,267**	0,169**	0,129*
Hvor vanlig						-	0,016	0,681**	0,072
Hvor viktig å redusere eller avdekke							-	-0,007	0,242**
Hvor ofte avdekket siste 6 mnd								-	0,092
Positive følelser									-

*p<.05, **p<.01

Vedlegg 17 Regresjonsanalyse for demografiske variabler som predikerer «hvor viktig det er det at du som politi reduserer eller avdekker hendelsen» (betaverdier - standardiserte koeffisienter)

	Hvor viktig	Ulovlig besittelse av våpen	Kjøring uten gyldig førerkort	Besittelse av bruker-dose narkotika	Kjøring mot enveis-kjøring	Besittelse av store kvanta nark	Kjøring i stjålet bil	Kjøring uten bilbelte
Kjønn	-0,277***	-0,131*	-0,220***	-0,127*	-0,191*	-0,108*	-0,181**	-0,228***
Antall år i politiet	0,003	0,022	-0,027	0,033	0,044	-0,066	-0,027	-0,007
Hvor ofte kjører patrulje	0,006	0,013	-0,017	-0,031	0,072	0,000	-0,048	0,019
Justert R ²	0,069	0,008	0,044	0,009	0,030	0,011	0,030	0,045
N	377	377	377	377	376	377	377	377

*p<.05, **p<.01, ***p<.001

Vedlegg 18 Regresjonsanalyser for demografiske variabler som predikerer hvor alvorlige konsekvensene kan være for 3. person (som indeks) og hvor alvorlige konsekvensene kan være for 3.person ved hver av hendelsene. Hver kolonne viser betaverdiene (standardisert koeffisient) til en regresjonsanalyse

	Alvorlige konsekvenser for 3.person	Ulovlig besittelse av våpen	Kjøring uten gyldig førerkort	Bruker-dose narkotika	Kjøring mot enveis-kjøring	Store kvanta nark	Kjøring i stjålet bil	Kjøring uten bilbelte
Kjønn	-0,171**	-0,181**	-0,191***	0,007	-0,211***	0,056	-0,219***	0,011
Antall år i politiet	0,019	-0,028	-0,016	0,055	0,025	0,027	0,074	-0,049
Hvor ofte kjører patrulje	0,084	0,132*	0,028	0,010	0,084	0,043	0,073	-0,002
Justert R ²	0,026	0,045	0,031	-0,005	0,040	-0,002	0,041	-0,006
N	376	375	375	376	373	375	376	374

*p<.05, **p<.01, ***p<.001

Vedlegg 19 Regresjonsanalyse for effekten av kjønn på «hvor viktig er det at du som politi reduserer eller avdekker hendelsene» kontrollert for «alvorlige konsekvenser for 3.person» (indekser)

Variabel	<i>B</i>	<i>SE B</i>	β
Trinn 1			
Kjønn	-0,554	0,1	-0,274***
Konstantledd	6,243	0,183	***
Justert R ²	0,073		
N	377		
Trinn 2			
Kjønn	-0,436	0,095	-0,216***
Alvorlige konsekvenser for 3.person	0,273	0,036	0,357***
Konstantledd	4,845	0,251	***
Justert R ²	0,195		
N	377		

*p<.05, **p<.01, ***p<.001

Vedlegg 20 Regresjonsanalyser med risikovariabler som predikerer «hvor viktig er det at du som politi reduserer eller avdekker hendelsene».

Kvinner.

Variabel	<i>B</i>	<i>SE B</i>	β
Strafferettslige konsekvenser	0,078	0,076	0,107
Alvorlige konsekvenser for 3.person	0,226	0,085	0,276**
Positive følelser	0,158	0,082	0,198
Konstantledd	3,764	0,48	***
Justert R ²	0,139		
N	87		

*p<.05, **p<.01, ***p<.001

Menn.

Variabel	<i>B</i>	<i>SE B</i>	β
Strafferettslige konsekvenser	0,139	0,042	0,177***
Alvorlige konsekvenser for 3.person	0,247	0,04	0,34***
Positive følelser	0,122	0,049	0,136*
Konstantledd	3,176	0,252	***
Justert R ²	0,187		
N	287		

*p<.05, **p<.01, ***p<.001

Vedlegg 21 Korrelasjonsmatrise med styring, autonomi (snudd) og egenvurdering

	1	2	3
Autonomi	-	0,052	-0,049
Styring		-	-0,048
Egenvurdering			-

*p<.05, **p<.01, ***p<.001

Vedlegg 22 Deskriptiv statistikk for styring

Størrelse på tjenestested	N	Gj. snitt	St. avvik
1-5	50	3,43	0,724
6-10	47	3,38	0,775
11-20	96	3,51	0,688
21-45	67	3,41	0,663
46 +	123	3,35	0,696
Total	383	3,42	0,701

